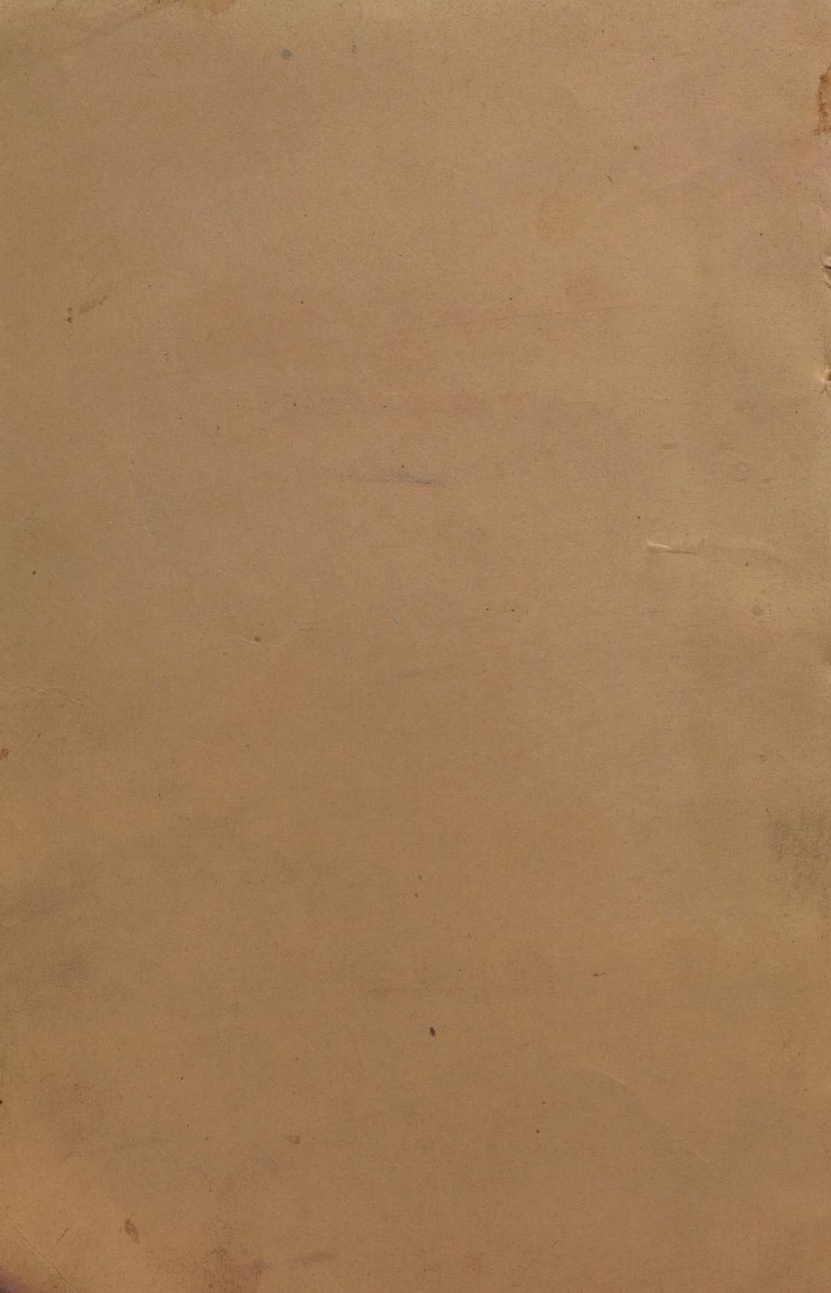

ആനോളനങ്ങൾ

—ചില ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകൾ—

സി. ബി. കുമാർ

3490

ആനോള നങ്ങൾ

(ചില ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകൾ)

[Malayalam]

ANDOLANANGAL

(MEMOIRS)

BY

C. B. KUMAR

First Impression October 1958

RIGHTS RESERVED

PRINTED AT THE INDIA PRESS, KOTTAYAM

Copies 1000

PUBLISHED BY C. B. KUMAR

DISTRIBUTORS

NATIONAL BOOKSTALL

KOTTAYAM

KERALA STATE

Rs. 3

3490

ആന്ദോളനങ്ങൾ

(ചില ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകൾ)

സി. ബി. കുമാർ

നാഷണൽ ബുക്ക്സ്റ്റാൾ
കോട്ടയം

വില ക. മൂന്ന്

സി. ബി. കുമാറിന്റെ

കൃതികൾ

ആദ്യോല്പന്നങ്ങൾ

ചിതറിയ ചിത്രങ്ങൾ

മങ്ങിയ ചിത്രങ്ങൾ

സായാഹ്നങ്ങൾ

ലണ്ടൻകത്തുകൾ

മെക്സിക്കൻനാടുകളിൽ

മുഖവുര

കഴിഞ്ഞ ഏതാനും വർഷങ്ങളിൽ അപ്പോഴപ്പോഴായി എഴുതിയ ചില ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകളാണ് ഇപ്പോൾ ഈ പുസ്തക രൂപത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്. ഇതിലെ ചില ഭാഗങ്ങൾ മുൻപ് വിശാലകേരളം, ജയകേരളം, മഹാത്മാ, മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ് എന്നീ പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയവയും, മറ്റുചിലത് ഇപ്പോൾ ആദ്യമായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതുമാണ്.

ജീവിതത്തിലെ ദൈനന്ദിനസംഭവങ്ങളെ ആധാരമാക്കി എനിക്ക് അപ്പോഴപ്പോൾ തോന്നിയ വിചാരങ്ങൾക്ക് ഒരു സാഹിത്യരൂപം കൊടുക്കുക എന്നാണ് ഈ കുറിപ്പുകളുടെ പ്രധാനഉദ്ദേശം. ഈ കുറിപ്പുകൾ എഴുതിയകാലം മൂക്കാൽ ഭാഗവും ഞാൻ ഇൻഡ്യൻ വെളിയിൽ താമസിക്കുകയായിരുന്നു. ആ കാലത്ത് അന്യരാജ്യങ്ങളിൽ പല സ്ഥലങ്ങളും സന്ദർശിക്കുകയും, പല ആളുകളുമായി പരിചയപ്പെടുകയുമുണ്ടായി. ഇതിന്റെയെല്ലാം ഒരു പ്രതിബിംബം ഈ കുറിപ്പുകളിൽ കാണുമെങ്കിലും, ഈ കൃതി ഒരു യാത്രാവിവരണമായിട്ടല്ല ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. ബാഹ്യസംഭവങ്ങളേക്കാൾ ആന്തരികമായ വികാരങ്ങൾക്കും, വിചാരങ്ങൾക്കുമാണ് ഞാൻ പ്രാധാന്യം കൊടുത്തിട്ടുള്ളത്. സംഭവങ്ങളേയും, ആളുകളേയും അവതരിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള സന്ദർഭങ്ങളിലും, വിവരണങ്ങളേക്കാൾ ഒരു പ്രത്യേക അന്തരീക്ഷം സൃഷ്ടിക്കുന്നതിലാണ് ഞാൻ മനസ്സുവെച്ചിട്ടുള്ളത്.

ഭാവപ്രധാനമായ ഈ ആവിഷ്കരണരീതി, ഒരുവിധം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ ഈമാതിരിയുള്ള ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകൾക്ക് പൊതുവേ യോജിച്ച ഒരു രീതിയാണെന്നു പറയാം. പക്ഷേ, വേറെ ഒരുവിധം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ ഞാൻ എന്റെ മറ്റു ചില കൃതികളിൽ സ്വീകരിച്ച ആവിഷ്കരണരീതിയോടു് ഈ രീതിക്ക് ഏറെക്കുറെ സാമ്യമുള്ളതായി കണ്ടേക്കാം. കല്പനാ

സൃഷ്ടികളായ കഥാപാത്രങ്ങളുടെ അനുഭവങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി നേരിയ വികാരങ്ങളുടേയും, ശിഥിലചിന്തകളുടേയും അപൂർണ്ണമായ ചില ചിത്രങ്ങൾ ഞാൻ കുറേ മുൻപ് 'ചിതറിയ ചിത്രങ്ങൾ' എന്നപേരിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. ഏതാണ്ട് അതേരീതിയിൽ, ജീവിതത്തിൽ വാസ്തവമായി നടന്ന സംഭവങ്ങളേയും, അനുഭവങ്ങളേയും കേന്ദ്രമാക്കി ചില ശിഥിലചിന്തകളുടെ ചിത്രീകരണമാണ് ഇപ്പോൾ ഈ പുസ്തകത്തിൽ യത്നിച്ചിട്ടുള്ളത്. സാമൂഹ്യജീവിതത്തിൽ അമൻ കഴിയുന്ന വ്യക്തികളുടെ വികാരസംഘട്ടനങ്ങളും, ശോകച്ഛായകൊണ്ടു മങ്ങിയ ഒരു അന്തരീക്ഷവുമായിരുന്നു എന്റെ മുൻപിലത്തേ കൃതിയിൽ ആകെ വ്യാപിച്ചു കണ്ടിരുന്നെങ്കിൽ, ജീവിതത്തിലെ വിവിധനിറത്തിലുള്ള അന്തരീക്ഷവും, അനുഭവങ്ങളും ഇപ്പോഴത്തെ കൃതിയിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ആവിഷ്കരണസമ്പ്രദായത്തിൽ, ഒരു അപൂർണ്ണരീതി ഈ രണ്ടു കൃതികളിലും കാണാം. ഈ ആവിഷ്കരണസമ്പ്രദായം ചിലപ്പോഴെല്ലാം അപൂർണ്ണമായ ഒരു ഭാഷാശൈലിയേയും വരുത്തിയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, അതു വായനക്കാർ ക്ഷമിക്കുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

ജനീവ

2 മാർച്ച് 1958

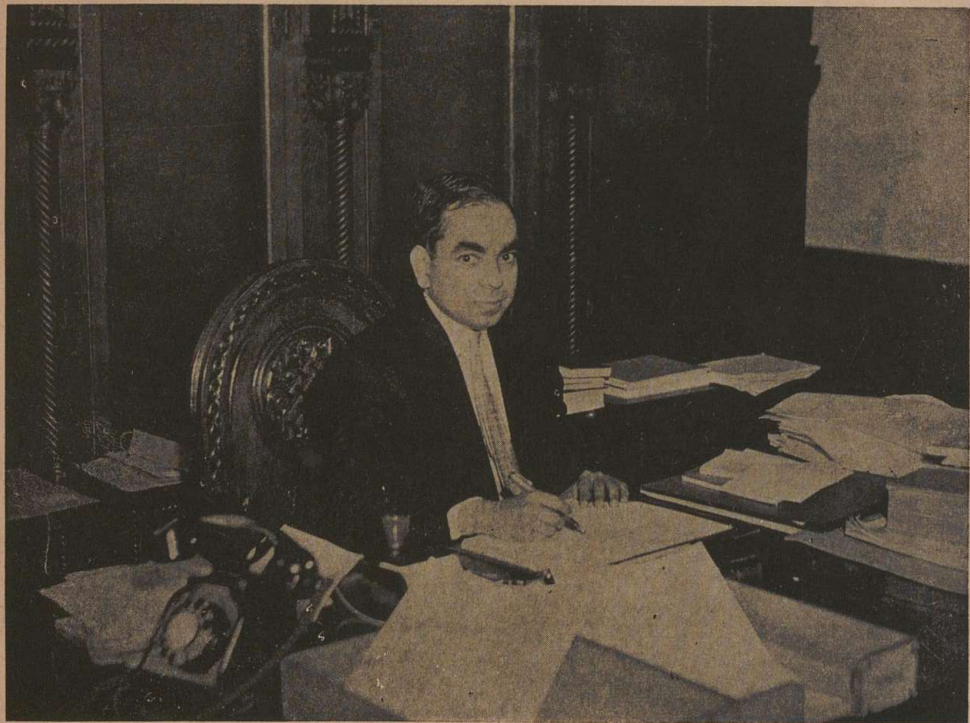
സി. ബി. കുമാർ

അദ്ധ്യായങ്ങൾ

തിരമാലകൾ	9
ആനോളനങ്ങൾ	45
കായലിന്റെ കരയ്ക്ക്	65
വീണ്ടും കായലിന്റെ കരയ്ക്ക്	96
നിഴലുകൾ	128
ഇരുട്ടിൽ	164
വെളിച്ചത്തിലേയ്ക്ക്	197
ബഹളത്തിനിടയ്ക്ക്	209
അമേരിക്കൻരംഗം	223

ചിത്രങ്ങൾ

- 1 ആന്ദോളനങ്ങളുടെ പിന്നിൽ-ഗ്രന്ഥകർത്താവ്
- 2 മദ്ധ്യധരണ്യാഴിയിലെ സൂര്യസ്തമനം
- 3 ജനീവാകായലും ഹൗണ്ടനും
- 4 രാജ്യങ്ങളുടെ കൊട്ടാരം
- 5 ജനീവാകായലിന്റെ ഒരു ഭാഗം
- 6 ജെഹർസൺ മെമ്മോറിയൽ
- 7 വാഷിംഗ്ടണിലെ പഞ്ചകോണക്കെട്ടിടം

ആന്ദോളനങ്ങളുടെ പിന്നിൽ—ഗ്രന്ഥകർത്താവ് ശ്രീ. സി. ബി. കുമാർ

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
125 WEST 47TH STREET
NEW YORK 10019

അദ്ധ്യായം 1

തിരമാലകൾ

കറാച്ചി

5 നവംബർ 1946

ഉപയോഗശൂന്യമായി കഴിഞ്ഞുപോയ എന്റെ ആ ദിവസങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ച് ഭാവിയെ നന്നാക്കാനുള്ള ആഗ്രഹത്തിന്റെ ഫലങ്ങളിൽ ഒന്ന്, എനിക്ക് അപ്പഴപ്പോൾ തോന്നുന്ന വിചാരങ്ങളെ എവിടെയെങ്കിലും കുറിച്ചിടുകയെന്നുള്ള ഒരു നിശ്ചയമാണ്. എന്റെ ജീവിതം ഇതാ അവിചാരിതമായ ഒരു വഴിക്കു പോയിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഒഴിഞ്ഞ കോണിലുള്ള ജീവിതം ഉപേക്ഷിച്ച്, ഞാൻ ഭൂവണ്ഡങ്ങൾ ചാടിക്കടക്കാനും, സ്വരാജ്യത്തുനിന്നു സ്വയമേവ ബഹിഷ്കൃതനാകാനും നിർബ്ബന്ധിതനായിരിക്കുന്നു. ഇമ്മാതിരി ഒരു സമയത്ത്, പ്രത്യേകിച്ചും, അവനവന്റെ ഭാവിയെപ്പറ്റി ആകെ ചില നിശ്ചയങ്ങൾ ചെയ്തു ഒരുപക്ഷേ, സ്വാഭാവികമായിരിക്കാം. ഞാൻ എന്റെ ഭൂതകാലത്തേക്ക് ഒന്നു തിരിഞ്ഞുനോക്കി,

സാമാന്യമായ ഒരു വിജയം നേടിയിട്ടുള്ള ജീവിതം എന്ന് അന്യർ അഭിപ്രായപ്പെടത്തക്കതാണെങ്കിലും, അതിൽ സ്ഥിരപ്രയത്നത്തിന്റെ ലാഭരന്ധ്രം, സമാധാനത്തിന്റെ കണികയോ ഞാൻ കണ്ടില്ല. ഏതു വിസ്ഫീകം എഴുതാവുന്ന ചില കഥകളും, ലേഖനങ്ങളുമേ എന്റെ സാഹിത്യ ശ്രമങ്ങളുടെ ഫലമായി അവശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ; എന്റെ വമ്പിച്ച സാഹിത്യസ്വപ്നങ്ങളെല്ലാം അങ്ങനെ അവസാനിച്ചു. എന്റെ ജീവിതമോ?—പല കണ്ടിലും, കുന്നിലും, താഴ്വരയിലുംകൂടി വലിഞ്ഞിഴഞ്ഞു് അതിന്റെ മന്ദഗതി പിൻതുടരുന്നു. ഒരിക്കൽ, ഞാൻ വിദ്യാത്ഥി ആയിരുന്ന ആ കാലത്തു്, ജീവിതം യഥാർത്ഥത്തിൽ മനസ്സിന്റെ ജീവിതമാത്രമാണെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നു; തത്വജ്ഞാനത്തിന്റെ വിഭിന്നമുഖങ്ങൾ ആരാഞ്ഞറിയുന്നതിനും, രാഷ്ട്രീയമായും, സാമ്പത്തികമായും ഉള്ള പല സിദ്ധാന്തങ്ങളെപ്പറ്റി നിരൂപണം ചെയ്യാനും എനിക്ക് അന്നു് അളവറ ജിജ്ഞാസയുണ്ടായിരുന്നു. അനേകനിമിഷങ്ങൾ ഞാൻ വെറും അറിവുസമ്പാദിക്കാനായി വിനിയോഗിച്ചു. ഈ ഉയർന്ന ആദർശലോകത്തിൽനിന്നും, ജീവിതത്തിലെ സാധാരണ സുഖങ്ങളുടെ മഹിമ മനസ്സിലാക്കാൻ, എന്റെ ജീവിതത്തിനെ ആകെ ഇളക്കിമറിച്ച ചില സംഭവങ്ങൾ വേണ്ടിവന്നു. ഇപ്പോൾ തത്വശാസ്ത്രത്തിനു തരാവുന്ന മാധുര്യത്തേക്കാൾ, ദാഹിച്ചു വലഞ്ഞുവരുമ്പോൾ കിട്ടുന്ന വെറും പച്ചവെള്ളത്തിന്റെ മഹിമയേയാണ് ഞാൻ ആസ്വദിക്കുന്നതു്; എന്റെ ശിശുക്കളുടെ കോലാഹലങ്ങൾ ലോകത്തിലുള്ള ധനശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ തമ്മിലുള്ള ലഹളകളേക്കാൾ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു....ഇതു് എന്റെ മനസ്സിനുവന്ന ഒരു അധഃപതനമാണോ എന്നു ഞാൻ ചിലപ്പോൾ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു; മറുചിലപ്പോൾ അതു് എനിക്ക്

അവശ്യം വേണ്ടിയിരുന്ന എന്റെ വികാരജീവിതത്തിന്റേയും, വിചാരജീവിതത്തിന്റേയും ഒരു യോജിപ്പു മാത്രമാണെന്നും എനിക്കു തോന്നുന്നു.

ജീവിതം ആകെക്കൂടി നോക്കുമ്പോൾ അതിലെ സംഭവങ്ങളെ ഏതാണ്ടു രണ്ടായി തരംതിരിക്കാം. ചില സംഭവങ്ങൾ ജീവിതത്തിന്റെ ഗതിയെ ആകെ മാറ്റത്തക്കവിധം പ്രാധാന്യമുള്ളവയാണ്; ജീവിതസാഗരത്തിലെ ഈ തിരമാലകൾക്കിടയ്ക്കു സാധാരണദിവസങ്ങളുടെ പോക്കിനെ കുറിക്കുന്ന പല ചില്ലറസംഭവങ്ങൾ, താരതമ്യേന പ്രാധാന്യം കുറഞ്ഞവയാണെങ്കിലും, ചിലപ്പോൾ ജീവിതത്തിന്റെ ഏറിയഭാഗവും അവകൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരിക്കും. പ്രകൃത്യാ ശാന്തനും അലസനും ആയ എനിക്കു ചില തിരമാലകൾപോലും മന്ദമായ ആന്ദോളനങ്ങളുടെ ഭാവം കൈക്കൊണ്ടു പ്രത്യക്ഷമാകും.... ഈമാതിരിയുള്ള വിചാരങ്ങൾ ഇന്നു സിൻഡിയിലെ മണലാരണ്യങ്ങളുടേയും, കായലുകളുടേയും മുകളിൽക്കൂടി പറന്നുവന്നപ്പോൾ എന്നെ നിരന്തരം ബാധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഉച്ചയ്ക്കു് 1.30-നു് പാലസ് ഹോട്ടലിൽ. കൊട്ടാരതുല്യമായ ഈ ഹോട്ടലിന്റെ വിശാലമായ വിരുന്നമുറികളിൽവെച്ചു ഞാൻ പത്തുകൊല്ലമായി വേർപെട്ടിരുന്ന യൂറോപ്യൻജീവിതസമ്പ്രദായവുമായി വീണ്ടും ഏറ്റുമുട്ടി. പട്ടണത്തിന്റെ യാതൊരു പകിട്ടും എത്താത്ത പവിത്രശുദ്ധരത്തെ എന്റെ ജീവിതം എവിടെ; ഇന്നത്തെ പാലസ് ഹോട്ടലിലെ ജീവിതം എവിടെ! ജീവിതം എനിക്കു തന്നിട്ടുള്ള ഈമാതിരി ചില ഭാഗ്യരേഖകളെ ഓർമ്മിച്ചു കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം, നന്ദുശിരസ്സുനായി ഞാൻ ദൈവത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പലപ്പോഴും നിന്നിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, മറുചിലപ്പോൾ ഈ ഭാഗ്യത്തിന്റെ കൂറെഭാഗം എടുത്തിട്ടെ

ങ്കിലും, എന്റെ മനസ്സിനു ശാന്തതയും സമാധാനവും തരണമെന്നു ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഏതായാലും എന്റെ ജീവിതത്തിനെ ഇനി മാറ്റാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട്, അതിനെ കഴിയുന്നിടത്തോളം ഉപയോഗപ്രദമായി വിനിയോഗിക്കുകയെന്നല്ലാതെയെന്താണ് ചെയ്യുക? എന്റെ ഹൃദയപ്പിളർപ്പിന്റെ അടയാളങ്ങൾ ഈ ഏടുകളിൽ കാണുകയില്ലെന്നും, എന്റെ മനസ്സ് ക്രമേണ ശാന്തമാവുമെന്നും ഞാൻ ആശിക്കുന്നു....

വില്ലാർ (സപ്റ്റംബർ 1947)

1 ജനുവരി 1947

അമേരിക്ക സന്ദർശിക്കണമെന്നുള്ള ഒരു ആഗ്രഹം കൂടെ വെള്ളപ്പൊക്കമായി എന്നിൽ സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠയായിരുന്നു. ലണ്ടനിൽ ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നപ്പോൾ, ഈ ആഗ്രഹം അതിന്റെ മുഖ്യന്യദശയിൽ എത്തിയിരുന്നു. അതുകഴിഞ്ഞ്, ആ ആഗ്രഹവും അപ്രാപ്യമായ ആഗ്രഹകോടിയിൽ ചേർന്നു മാഞ്ഞു മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നാൽ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഈ ആഗ്രഹത്തിന്റെ ലാളനങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സിൽക്കൂടി പായും. അതിന്റെ ഫലമായിട്ടോ എന്തോ ഒരിക്കൽ ഞാൻ സ്വപ്നത്തിൽക്കൂടി അമേരിക്ക കാണുകയും ചെയ്തു. അതിവേഗം അപ്രത്യക്ഷമാകുന്ന വൈദ്യുത ദീപസമൂഹങ്ങളുടെ ഒരു പ്രതീതി മാത്രമാണ് ഈ സ്വപ്നയാത്രയുടെ സ്മരണയായി അടുത്തദിവസം രാവിലെ എന്റെ മനസ്സിൽ അവശേഷിച്ചത്.

ഇന്ന്, ഈ ആലയിൻപറ്റുതനിരകളുടെ ഇടയ്ക്കുള്ള ഈ ചെറിയ പട്ടണത്തിൽവെച്ച്, അടുത്തുതന്നെ ഉണ്ടാകാൻപോവുന്ന അമേരിക്കൻസന്ദർശനത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ വിചാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇനി കഷ്ടിച്ച് ഒരു മാസമേ

യുള്ള അങ്ങോട്ടു പുറപ്പെടാൻ. അതിനു എന്തെല്ലാം ഒരു ക്കങ്ങൾ വേണം....ഇതായിരുന്നു വില്ലാറിയിലുള്ള എന്റെ ചുരുങ്ങിയ താമസക്കാലത്തു് എന്നെ നിരന്തരം അലട്ടി കൊണ്ടിരുന്നതു്. ഞാൻ ഇന്നലെ സന്ധ്യയ്ക്കാണ് ഇവിടെ എത്തിയതു്; അപ്പോൾ അവിടെയൊക്കെ രാത്രി മന്ദമന്ദം വ്യാപിച്ചുതുടങ്ങിയിരുന്നെങ്കിലും, പരക്കെ മുടിയിരുന്ന മഞ്ഞിന്റെ ധവളത ആ സ്ഥലത്തിനൊക്കെ ഒരു സ്വർഗ്ഗീയസൗന്ദര്യം പ്രദാനംചെയ്തിരുന്നു. ഒരു 'ലൂഷിൽ' എന്റെ സാമാനങ്ങളുംവെച്ചു് ഹോട്ടലിലെത്തുവാൻ അതിനെ മഞ്ഞിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി തെറിച്ച്കൊണ്ടുപോയ കാഴ്ച നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഞാൻ പുറകേ നടന്നു ഹോട്ടലിൽ വന്നുചേർന്നു.

ഞാൻ നാളെ ഈ സ്ഥലംവിട്ടും. മഞ്ഞിന്റെ ഇടയ്ക്കുള്ള ഈ ഒഴിവുദിവസങ്ങൾ പ്രത്യേകം ആനന്ദകരമായിരുന്നു. ഇവിടെനിന്നു കരേക്കൂടി ഉയർന്ന സ്ഥലമായ 'ബ്രേട്ടേ'യിൽ പോയി, അവിടെ ഹോട്ടലിനകത്തിരുന്നു്, വെളിയിൽകുന്നിന്റെ മുകളിൽനിന്നു് അടിക്കടി താഴത്തേക്കു മഞ്ഞിൽക്കൂടി തെറിച്ച് തെറിച്ച്വന്നു് എന്റെ കണ്ണിന്റെ അടുത്തെത്തി അപ്രത്യക്ഷമാകുന്ന 'സ്കീ'കളിക്കാർ വരുന്ന കാഴ്ച; ചെസ്സിയേഴ്സിൽ, താഴോട്ടു ലൂഷിൽ ഇരുന്നു് അതിന്റെ പ്രയാണത്തിനൊപ്പം, അല്പം നിസ്സഹായതയോടുകൂടിയുള്ള യാത്ര; അവിടെ റോഡിന്റെ വളവിൽനിന്നു കണ്ണെത്തുന്നതുവരെ കാണുന്ന മഞ്ഞിൽപ്പൊതിഞ്ഞ കുന്നിൻനിരകൾ; താഴ്വരയിലുള്ള പൈൻവൃക്ഷങ്ങൾ; മേഘനിരകൾക്കിടയിൽക്കൂടി പ്രത്യക്ഷമായി അവിടെയൊക്കെയുള്ള മഞ്ഞിന്റെ ധവളതയെ ഒന്നുകൂടി പ്രകാശമാനമാക്കുന്ന സൂര്യന്റെ കിരണങ്ങൾ—ഇവയെല്ലാം എന്നെ കണക്കില്ലാതെ രസിപ്പിച്ചു.

വില്ലാർ

2 ജനുവരി 1947

ഇന്നുരാവിലെ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റപ്പോൾ വെളിയിൽ മഞ്ഞു വീഴുകയായിരുന്നു. ആദ്യം ചെറിയ മഴത്തുള്ളികളോടൊപ്പം ഉള്ള മഞ്ഞിന്റെ പൊടികളും, ക്രമേണ വെളുത്ത ഈയുൽക്കുട്ടപോലെയുള്ള വലിയ മഞ്ഞിന്റെ ഭട്ടങ്ങളും തെരുതെരെ പെയ്തുതുടങ്ങി. നിശ്ശബ്ദമായ ഈ മഞ്ഞിന്റെ ആക്രമണത്തിന് അവസാനം ഇല്ലാത്തതുപോലെ തോന്നി. വെളിയിൽ ഒരടിപൊക്കത്തിൽ മഞ്ഞിൻപൊടി വന്നു തിക്കിക്കൂടി. ഞാൻ അതിന്റെ മൃദവായ മേൽത്തട്ടിൽക്കൂടി നടന്ന്, ചുറ്റും ഉള്ള മഞ്ഞിൻകൂട്ടത്തിന്റെ പുതുമയെ തൊട്ടാസ്വദിക്കാൻ കയ്യകിയായി. അടുത്തു് ഒരു കുന്നിൻചെരുവിലുള്ള ഒരു മുറിയിൽ ഇരുന്നു, ചുറ്റും ഉള്ള മനോമോഹനമായ കാഴ്ചയെ നോക്കിക്കൊണ്ട് ഞാൻ ചായ കഴിച്ചു. ഈ സമയത്തു് ശാരദയും കൂടി എന്റെ ഒരുമിച്ചു് ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, എന്ന് അല്പം വ്യസനത്തോടുകൂടി ഞാൻ ഓർമ്മിച്ചു.

അകപിടാനിയാ കപ്പലിൽ

19 ജനുവരി 1947

ഞാൻ ഈ കപ്പലിൽ കേറിയിട്ടു് ഇപ്പോൾ അഞ്ചു ദിവസങ്ങൾക്കു മേലായി; എങ്കിലും, അതിന്റെ എല്ലാ ഭാഗവും പരിചയമാവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. രണ്ടായിരത്തിൽപ്പരം ഉള്ള യാത്രക്കാരിൽ അധികംപേരും കാനഡയിലുള്ളവരും, യുദ്ധകാലത്തു് അവർ യൂറോപ്പിലും ഇംഗ്ലണ്ടിലും സമ്പാദിച്ച അവരുടെ ഭാർയ്യാരും ആണ്. ചുരുങ്ങിയ അവരുടെ ദാമ്പത്യജീവിതത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങളായ ശിശുക്കൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓടിനടക്കുന്നു.

യുദ്ധകാലത്തുമുഴുവൻ സ്തുത്യർഹമായ സേവനം കഴിച്ചു, യുദ്ധസഹജമായ നിഷ്കർഷയോടുകൂടിയ ഈ കപ്പലിന്റെ ഒടുവിലത്തെ യാത്രയാണിത്. പട്ടാളനിബന്ധനകളുടെ ചില ലാഞ്ഛനകൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു സകല സ്ഥലത്തും ഘടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഉച്ചഭാഷിണി(Loud Speaker)യിൽക്കൂടി ബീഭത്സമായ ശബ്ദത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്നതു കേൾക്കാം. അനുവാദം ഇല്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽ പുകവലിക്കുക, കൂട്ടം കൂട്ടമായി നില്ക്കുക, അസഭ്യം പറയുക—ഇതെല്ലാം പുലർത്തിക്കൊണ്ടുപോകാൻ തങ്ങൾ ഒരുക്കമില്ലെന്നു പട്ടാളമേധാവികൾ വിളിച്ചുപറയുന്നു. അതിനിടയ്ക്കും, അതിൽ ലേശംശ്രദ്ധയില്ലാതെ പട്ടാളക്കാരും, ഒരുകാലത്തു നൃത്തശാലകളിലെ ബഹളത്തിൽ കഴിഞ്ഞ അവരുടെ വധുക്കളും അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടക്കുന്നു.

കപ്പൽ കടലിന്റെ തിരമാലകൾക്കിടയിൽ തട്ടി മുന്നോട്ടു പോകുന്നു. ഈ പട്ടാളക്കാരുടെ ബഹളം ഒഴിച്ചാൽ 'സിവിലിയൻ' നിലയിലുള്ളവർ ഞങ്ങൾ ചുരുക്കം ചിലരേയുള്ളൂ. എന്റെ ക്യാബിനിൽ (മുറിയിൽ) ഒരു വൈമാനികവിദഗ്ദ്ധൻ—മി. ട്വീഡിൽ, കൊളംബിയ സർവ്വകലാശാലയിൽ ധനശാസ്ത്രപ്രഫസറായി നിയമിച്ചിട്ടുള്ള പ്രഫസർ പോളാനീ, ബർമ്മാഷെൽ മാനേജർ മി. സൗത്തൽ ഇവരുംകൂടി സഹയാത്രികന്മാരായിട്ടുണ്ട്. ഞാനും പ്രഫസറുമായി നിരന്തരമായ തർക്കത്തിലേർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. ധനശാസ്ത്രനിയമങ്ങൾ, രാഷ്ട്രീയതത്വങ്ങൾ ഇവയെക്കുറിച്ചാണ് ഞങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും സ്നേഹസമന്വൃതമായ കോലാഹലത്തിൽ ഏർപ്പെടുന്നത്. ലോകത്തിന്റെ സാമ്പത്തികചരിത്രത്തിനെപ്പറ്റി പ്രഫസർക്കു ചില പ്രത്യേക സിദ്ധാന്തങ്ങൾ ഉണ്ട്; ഇവയെ ക്രോഡീകരിച്ച് ഒരു ഗ്രന്ഥം അദ്ദേഹം എഴുതിയിട്ടും

ഉണ്ട്. പ്രഹസനം അഭിപ്രായങ്ങളും എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളും നേരെ വിരുദ്ധങ്ങളാണ്. എനിക്ക് എല്ലാ വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചും ചില ചില്ലറ തത്വങ്ങൾ സ്ഥായിയായിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ അവയെ മറുകെപ്പിടിച്ചിരിക്കുകയാണ്. ഇന്നത്തെ സാമ്പത്തികപരിതഃസ്ഥിതികൾക്കുള്ളിൽ, കേവലം മനുഷ്യപ്രയത്നത്തിനുള്ള വില തുലോം കുറവാണ്; പക്ഷേ, സാമുദായികനീതിപ്രകാരം, ഈ വിലയേക്കാൾ എത്രയും കൂടിയ ഒരു തുക വേതനമായി കൊടുക്കണം; ഇതാണ് ഈ തത്വങ്ങളിൽ ഒന്ന്. രാഷ്ട്രീയമായി, സാധാരണ മനുഷ്യരുടെ അലക്ഷ്യവും, വിജയകരമായ പ്രജായത്തഭരണത്തിന് അവരുടെ രാഷ്ട്രീയവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ആവശ്യകതയും, ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കൊണ്ടുവരുന്ന വാദമുഖങ്ങളാണ്. ഒരിക്കലും പതറാത്ത പ്രകൃതത്തോടു കൂടി പ്രഹസൻ ഈ അഭിപ്രായങ്ങളുടെ മറുവശം എനിക്കു കാണിച്ചുതരും; മാത്രമല്ല, എന്റെ വാദമുഖങ്ങളെ സമ്മതിക്കുകയുണ്ടായും. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ടീവിയിൽ ഞങ്ങളുടെ വാദകോലാഹലങ്ങളിൽ പരിഭ്രാന്തനായി അകലെനിന്നു നോക്കി അല്പംഹസിക്കും; മറുചിലപ്പോൾ പ്രഹസനത്തോടു കൂടി ഓർമ്മയില്ലായ്മയെക്കുറിച്ച് ചിലനേരംപോക്കുകളായ കഥകൾ പറഞ്ഞു ഞങ്ങൾ എല്ലാവരുംകൂടി ചിരിക്കും.

അകപിടാനിയാ

20 ജനുവരി 1947

പ്രഹസനെ എനിക്കു വല്ലാതെ പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ശിഷ്യനായി ഞാൻ പുറകെ കൂടും. ഡെക്കിൽക്കൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടക്കാനും, ചായസമയം ആവുമ്പോൾ ചായവാങ്ങി കുടിക്കാനും, ഞങ്ങൾ ചങ്ങാതിമാരാണ്. ലണ്ടനിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ പുറപ്പെട്ട

തിന്നേക്കാൾ തണുപ്പ് ഇപ്പോൾ വളരെ കൂടിയിരിക്കുന്നു. ഡെക്കിലേയ്ക്ക് അടിച്ചുവരുന്ന ജലകണങ്ങൾ തണുത്തു മഞ്ഞിൻകഷണങ്ങളായി അവിടവിടെ കാണാം; അതിൽ തെറ്റിവിഴാതെ നോക്കണം. ശൈത്യം ഉള്ള കാറ്റോറ്റ് വെളിയിലേയ്ക്ക് നോക്കിയാൽ അല്ലാലും ഇളകുന്ന കടലിലെ തണുത്ത തിരമാലകളെ കാണാം. കാലത്തിന്റെ കേട്ടുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചസമയം ഹാലിഫാക്സിൽ (കാനഡയിൽ ഉള്ള ഒരു തുറമുഖം) എത്താൻ സാധിക്കുകയില്ലെങ്കിലും, നാളെ വൈകുന്നേരം എത്തിച്ചേരുന്നെന്ന് കപ്പലിലെ സംസാരം.

അകപിടാനിയാ

21 ജനുവരി 1947

അമേരിക്കൻ ഭൂഖണ്ഡം അല്ലാലും അകലെ കണ്ടുതുടങ്ങി; ഈ ഒരു കാഴ്ച എന്റെ ഏകാന്തതയെ വല്ലാതെ ഇളക്കിവിട്ടു. ചിരപ്രാത്മിതമായ ഒരു ആഗ്രഹം സഫലമാകാൻ പോകുന്നതിലുള്ള ചാരിതാത്മ്യം എന്നിൽ ആകെ വ്യാപിച്ചു. പ്രഹസരം, ടീയിലും, ഞാനും മാത്രമേ ക്യാബിനിയിലുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഇൻഡ്യയിലെ ഒരു ഒഴിഞ്ഞ ഗ്രാമത്തിൽ ജനിച്ചുവളർന്നുള്ള എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ സാധാരണവഴിയിൽനിന്ന് എത്രയോ വിഭിന്നമായ ഒരു വേർപാടാണ് എന്റെ ഈ അമേരിക്കൻസന്ദർശനമെന്ന ഞാൻ അവരോടു പറയുകയായിരുന്നു. പ്രത്യേക സംഭവങ്ങൾ ഒന്നും ഇല്ലാതെ എന്റെ ജീവിതം അതിന്റെ സാധാരണ വഴിക്കു പോയിരുന്നെങ്കിൽ, ഞാൻ ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിന്റെ അടുത്തുള്ള ശിവക്ഷേത്രത്തിൽത്തന്നെ കാലം മുഴുവനും കഴിക്കുമായിരുന്നു. അവിടെ എന്റെ ജീവിതം എങ്ങനെയായിരിക്കുമായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ എന്റെ

സഹയാത്രക്കാരോടു പറഞ്ഞു. ക്ഷേത്രസംബന്ധമായ ജോലികളാണ് ഞങ്ങളുടെ പരമ്പരയായ തൊഴിൽ; തുച്ഛമായ ഈ പ്രവൃത്തികൾകൊണ്ടു ജീവിതത്തിന്റെ എളിയ ആവശ്യങ്ങൾ എല്ലാം നിറവേറാം. ഒതുങ്ങിയ ഈ ജീവിതത്തിൽ ഞാൻ സംതുപ്പുന്നായിരുന്നെങ്കിൽ—? ആ ജീവിതത്തിന്റെ അവാച്യമായ ആനന്ദത്തെപ്പറ്റി, അമേരിക്കൻ ബഹുജ്ഞാതലേക്കു ചാടിവീഴാൻ കാത്തിരുന്ന ആ സമയത്തു്, ഞാൻ വല്ലാതെ ഓർമ്മിച്ചു. എന്റെ ഈ പ്രയാണങ്ങൾക്കെല്ലാം ശേഷം, അവിടെ ആ കുന്നിൻചെരുവിൽ ഒരു വീടുംകെട്ടി, താഴെ സൂര്യപ്രഭയിൽ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന പാടങ്ങളും നോക്കി, ജീവിതസായാഹ്നം കഴിക്കാനാണ് എന്റെ ചിരപ്രതിഷ്ഠിതമായ ആഗ്രഹം എന്നു ഞാൻ അവരോടു പ്രത്യക്ഷമാക്കി....ഇങ്ങനെ വിഭിന്നമായ സ്വപ്നങ്ങൾക്കിടയിലാണ് ഞാൻ അമേരിക്കൻഭൂഖണ്ഡത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചതു്.

ഹാലിഫാക്സ്

21 ജനുവരി 1947

കുപ്പലിൽനിന്നിറങ്ങി ഞാൻ ഈ ചെറിയ പട്ടണം ഒക്കെ ഒരു കാരിൽക്കേറി ഓടിച്ചു കണ്ടു. യൂറോപ്യൻരാജ്യങ്ങളിൽ തണുപ്പുകാലത്തു കാണുന്ന പ്രകൃതിവിശേഷങ്ങളാണ് മിക്കവാരും ഇവിടെയും. ഓക്ലിയുടെ മുൻവശത്തുനിന്നും റേഡിയോയുടെ ശബ്ദം മുഴങ്ങുന്നുണ്ടു്. അതിൽ നിന്നു ഞങ്ങളോടൊപ്പം മുന്നോട്ടുവന്നിരുന്ന ചില അമേരിക്കൻഗാനങ്ങളും കേട്ടുകൊണ്ടു് ഞാനും ആ കനേഡിയൻ ഡ്രൈവറും തിരിയെ കുപ്പൽ കിടന്ന സ്ഥലത്തെത്തി. അടുത്തു്, ഒരു ഊക്കൻ തീവണ്ടി നെടുനീളത്തിൽ കിടപ്പുണ്ടു്. ഓരോ മുറിയിലേക്കും കേറാൻ കോണിപ്പടിയും.

അതിന്റെ അടുത്തു് ആ മുറിയുടെ കാവൽക്കാരനായ ഒരു നീഗ്രോയും നില്പുണ്ട്. എനിക്ക് ഏർപ്പാടുചെയ്തിരുന്ന മുറിയിൽ സാമാനങ്ങൾ എല്ലാം ഭദ്രമായിവെച്ചിട്ടു്, ഞാൻ പ്രഹസരോടൊന്നും യാത്രപറയുവാൻ തിരിയെ പ്ലാറ്റഫോമത്തിലേയ്ക്കുതന്നെ പോന്നു. ടീഡിൽ എന്റെ കൂടെ മോൺട്രിയലിലേയ്ക്കു വരുന്നുണ്ട്. പ്രഹസർ ന്യൂയോർക്കിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുകയാണ്. മറ്റു വ്യസനങ്ങളോടൊപ്പം, അപ്പോൾ പ്രഹസർക്കു സമ്മാനംകിട്ടിയ ഫൗണ്ടൻ പേന കളഞ്ഞുപോയതിൽ ഉള്ള വ്യസനം അദ്ദേഹത്തിനെ വല്ലാതെ അലട്ടിയിരുന്നു. അവിചാരിതമായി ഒരുമിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ഞങ്ങൾ ഇനിയും എന്നാണ് കാണുക എന്നും മറ്റും അശ്രദ്ധമായി ഓരോന്നു പറഞ്ഞു്, വണ്ടി പുറപ്പെടാറാകുന്നതുവരെ കഴിച്ചു. തീവണ്ടിയിൽ ഊങ്ങാൻ കട്ടിലും, കിടക്കയും, തലയിണകളും സ്വച്ഛമായും വൃത്തിയായും ഒരുക്കിയിരുന്നു; വെളിയിൽ മരവിക്കുന്ന തണുപ്പാണെങ്കിലും, അകത്തു വൈദ്യുതശക്തിയുടെ ചൂടുകൊണ്ടു ശൈത്യത്തിന്റെ അംശംപോലും ഇല്ലായിരുന്നു. ഞാൻ അതിൽ കേറി ഊങ്ങാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ, സ്വന്തം പോക്കറ്റിൽനിന്നു ഫൗണ്ടൻപേന കിട്ടിയെന്നുള്ള സന്തോഷവാർത്തയുകൊണ്ടു പ്രഹസർ വീണ്ടും എന്റെ അടുത്തുവന്നു യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു.

തീവണ്ടിയിൽ

22 ജനുവരി 1947

മോൺട്രിയലിലേയ്ക്കു തീവണ്ടി അതിവേഗം പായുന്നു. ചുറ്റും മഞ്ഞുകൊണ്ടുനിറഞ്ഞ സ്ഥലങ്ങളും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു തണുത്തു കട്ടിയായ നദികളും കാണാം. നദി തണുത്തു കട്ടിയായതിന്റെമേൽ മഞ്ഞുവീണു സ്ഥലജലങ്ങൾ തമ്മിൽ

ഉള്ള ഭേദങ്ങൾതന്നെ അറിയാനില്ല. ചില ആൾപാപ്പുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ മഞ്ഞുമാറുന്നതിനു മോട്ടോർവണ്ടികൾ ഉപയോഗിക്കുന്നത് കാണാം. അകത്തു ഞങ്ങൾ ഇതൊന്നും അറിയുന്നില്ല. ചീഡിൽ ഉൾപ്പെടെ കപ്പലിൽ കിട്ടിയ എന്റെ ചില സ്നേഹിതന്മാരുമായി സംഭാഷണം ചെയ്തു ഞാൻ സമയം കഴിക്കുന്നു. ചീഡിൽ ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു വിമാനമാറ്റം പ്രവേശിച്ച ആദ്യത്തെ സംഘത്തിൽപ്പെട്ട ഒരാളാണ്. അറേബ്യൻപ്രദേശങ്ങളിലുള്ള ആട്ടിടയന്മാരുമായി ആ കാലത്ത് അദ്ദേഹത്തിനു പലപ്പോഴും പരിചയപ്പെടേണ്ടിവന്നു. അവരുടെ ജീവിതക്രമവും, തണുപ്പ് അസഹ്യമാവുമ്പോൾ ആട്ടിന്റെ ശരീരത്തിനകത്തു മാംസമെല്ലാം കളഞ്ഞു രക്ഷതേടുന്നതും മറ്റും അദ്ദേഹം സവിസ്തരം പറയുന്നു. യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം ലണ്ടനിൽ വിമാനവകുപ്പിൽ ജോലി ചെയ്യുകയായിരുന്നു. അകലെ ക്രോയിഡനിൽ താമസിച്ചിരുന്ന അദ്ദേഹം ദിവസവും കുടുംബാംഗങ്ങളോടു് അന്ത്യയാത്ര പറഞ്ഞായിരുന്നു ലണ്ടനിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടിരുന്നത്. പ്രഹസരമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കുമ്പോൾ ചീഡിൽ ഒരു പതിഞ്ഞ മട്ടുകാരനാണ്. പുതിയ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ ലോകത്തിനു കൊടുക്കാൻ അദ്ദേഹം വെമ്പുന്നില്ല; ലോകഗതിയെപ്പറ്റി നിരൂപണംചെയ്യാനും അദ്ദേഹം തുനിയുന്നില്ല. അപ്പോഴപ്പോൾ വരുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് ഒരു പോംവഴി കണ്ടുപിടിക്കാനും, അപകടങ്ങളെ ശാന്തമായി അഭിമുഖീകരിക്കാനും അദ്ദേഹം പഠിച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്വകുടുംബവുമായി ഒഴിഞ്ഞ ഒരു ജീവിതമാത്രം കാംക്ഷിക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴിക്കും രസാവഹമായ പല ദിവസങ്ങൾ വന്നിട്ടുണ്ട്. യാദൃച്ഛികമായി എനിക്കു കിട്ടിയ ഈ രണ്ടു

സ്നേഹിതന്മാരുടെ വിഭിന്നമായ ജീവിതഗതിയെപ്പറ്റി ഞാൻ ആലോചിക്കുകയാണ്.

മോൺടിയൽ

24 ജനുവരി 1947

ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നത്ര കഷ്ടപ്പാടുള്ള സ്ഥലമല്ല മോൺടിയൽ. തണുപ്പിന്റെ കൂടുതൽകൊണ്ടു ചെവി മരവിച്ചു വ്രണപ്പെടുമെന്നും, കാൽ സ്കാണ്ടിച്ചുപോകുമെന്നും ഞാൻ ഇവിടെ വരുന്നതിനുമുമ്പു കേട്ടിരുന്നു. മോൺടിയലിലെ തണുപ്പിനെ പൊരുതാനായി ടീഡിൽ ശേഖരിച്ചിരുന്ന അസംഖ്യം സാമഗ്രികൾ കണ്ടു ഞാൻ വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു. ഞാൻതന്നെ ചെവികൾ മുടാൻ ഒരു പ്രത്യേക രോമംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഉറകളും, തലയിൽ ധരിക്കാനുള്ള തൊപ്പിയും, കാലിലേയ്ക്കു പ്രത്യേകം റബ്ബർഷൂസും സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. ചുണ്ടുകൾ പിളർന്നുപോകാതിരിക്കാനുള്ള മരുന്ന് ഇല്ലല്ലോ എന്നു ഞാൻ വ്യസനിച്ചു.

പക്ഷേ, സാധാരണ വരാറുള്ളതുപോലെ, വിചാരിച്ചത്ര മോശമല്ലായിരുന്നു വാസ്തവത്തിൽ കണ്ട കാര്യങ്ങൾ. ഞാൻ വന്നിറങ്ങിയ ദിവസം വല്ലാതെ തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു; വെള്ളം കട്ടിയാവുന്ന ഡിഗ്രിയിൽനിന്നു 14 ഡിഗ്രി താഴെയായിരുന്നു അന്ന്; പക്ഷേ, അതു കഴിഞ്ഞുള്ള ദിവസങ്ങൾക്ക് അത്ര തണുപ്പില്ലായിരുന്നു. മോൺടിയലിലെ ആഫീസുകളിലും, വീടുകളിലും എപ്പോഴും നല്ല ചൂടായിരുന്നു; ഓരോ മുറിയിലും, ആവി നിറഞ്ഞ കമ്പിക്കുഴലുകൾ തണുപ്പിനെ അകറ്റിനിർത്തിയിരുന്നു. പക്ഷേ, വെള്ളിയിൽ പാതകളിൽ, വെള്ളം കട്ടിയായി, ആ മഞ്ഞിൻ കട്ടകളുടെ മേൽഭാഗം സൂര്യരശ്മിയേറു ഗ്ലാസ്സുപോലെ മൃദു രൂപമേറിയ സ്ഥലങ്ങൾ അങ്ങിങ്ങു കാണുമായിരുന്നു.

ഷൂസിട്ട് ഇതിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി നടക്കുന്നതു വളരെ സു
ക്ഷിച്ചുവേണം; അല്പം അലക്ഷ്യമായാൽ തെറ്റി താഴെവീ
ഴും. ഇന്നു രണ്ടുകൈയിലും ഓരോ സാധനവുമായി താഴോ
ട്ട് ഒരു ഇറക്കം ഇറങ്ങി വന്നപ്പോൾ ഞാൻ മിക്കവാറും
നിലംപതിച്ചു.

മോൺട്രിയൽ

26 ജനുവരി 1947

എനിക്ക് ഇവിടുത്തെ ജീവിതരീതിയെപ്പറ്റി ഒരു
പരാതിയും ഇല്ല. ഞാൻ താമസിക്കുന്ന വീട്ടിലെ ആഹാ
രവും, അവിടുത്തെ അന്തേവാസികളുടെ സംഭാഷണവും
എനിക്ക് രുചിച്ചതാണ്. രാവിലെ എട്ടുമണിക്ക് ഞങ്ങൾ
എല്ലാവരും മുസ്ലിലത്തെ മുറിയിൽ കൂടും; അവിടെ ഇരുന്നു
ഭക്ഷണം കഴിക്കുമ്പോൾ താഴെ പാതയിൽക്കൂടി പ്രയാസ
പ്പെട്ടു നടക്കുന്നവരെ കാണാം. ഉച്ചയ്ക്ക് ഈ പട്ടണത്തി
ലെ നിരന്തരമായ വാഹനപ്രവാഹത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടു
ഞാൻ വെളിയിൽ എവിടെയെങ്കിലും ഊണുകഴിക്കാൻ
പോകും. രാത്രിയിൽ എനിക്ക് വേറെ ഒരു പതിവുസ്ഥലം
ഉണ്ട്; അവിടുത്തെ ഭൃത്യകളുമായി ഞാൻ ഏതാണ്ടു പരി
ചയമായി കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഇന്ന് ഉച്ചതിരിഞ്ഞു ഞാൻ അടുത്തുള്ള മൗണ്ട്
റായൽ കുന്നിലേയ്ക്കു പോയി. മഞ്ഞിൻമുകളിൽക്കൂടി തട്ടി
ത്തട്ടിപ്പോകുന്ന ഒരു ഇരട്ടക്കുതിരവണ്ടിയിലാണ് ആ കുന്നു
കേറിയത്. കുതിരകളുടെ കഴുത്തിലെ മണികളുടെ ഘണ
ഘണനാദവും, വളഞ്ഞുതിരിഞ്ഞുപോയ ആ വഴിയും
എന്നെ വല്ലാതെ രസിപ്പിച്ചു. കുന്നിന്റെ മുകളിൽനിന്നു
നോക്കിയാൽ മോൺട്രിയൽനഗരംമുഴുവൻ കാണാം. താ
ഴെ ഉയർന്നുനില്ക്കുന്ന സൗധങ്ങളെ തിരിച്ചുതിരിച്ചു

പറഞ്ഞുതരാൻ ഞാൻ ഒരു ഗൈഡിനെ തിരഞ്ഞപ്പോൾ
 ട്രീഡിൽ ആ മാനുനുമായി സൈപ്രസുപത്തിൽ
 ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഏഴുകൊല്ലംമുമ്പു ട്രീഡിൽ
 ഈ സ്ഥലത്തു വന്നപ്പോൾ കിട്ടിയ പരിചയക്കാരിൽ ഒ
 നായിരുന്നു ഈ 'ഗൈഡും.' ഞാനും ട്രീഡിലും, ഒരേ വ
 ണ്ടിയിൽ തിരിയെ മോണ്ടിയലിലേയ്ക്കു പോന്നു. അന്യോ
 ന്യം പരിചയം ഉള്ളവരെ കൂട്ടിമുട്ടുന്നതിൽ, ലോകം എത്ര
 ചെറുതാണെന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുകയായിരുന്നു....

തീവണ്ടിയിൽ

30 ജനുവരി 1947

മോണ്ടിയൽനഗരം വിട്ടു ഞാൻ അമേരിക്കൻഭൂവ
 ണ്ഡത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽക്കൂടി അതിവേഗം പായുകയാ
 ണ്. ഞങ്ങൾ 28-ാംതീയതി ഉച്ചതിരിഞ്ഞു മോണ്ടിയ
 ലിൽനിന്നു ടൊറോൺടോയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. സ്‌പ്രിംഗ്‌ക്സേ
 രകളും മേശകളും ഉണ്ടായിരുന്ന ആ റെയിൽവേമുറി ഒരു
 ഹോട്ടലിലെ വിരുന്നുമുറിയെപ്പോലെ സുഖം ഉള്ളതാ
 യിരുന്നു. ജനാലയിൽക്കൂടി മറഞ്ഞുമായുന്ന കാഴ്ചകൾ നോ
 ക്കി, ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു അവിടെ വായിക്കാൻ കൊണ്ടുതന്ന മാ
 സികകളിൽ കണ്ണോടിച്ചുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ അതിവേഗം
 മുന്നോട്ടു പോയി. ടൊറോൺടോവിൽവെച്ചു, രാത്രിയിൽ
 സവാരി ചെയ്യേണ്ടുന്ന പ്രത്യേക വണ്ടിയിൽ കയറി. ഓ
 രോ കമ്പാർട്ട്മെന്റിന്റെ ഇരുഭാഗവും കിടക്കസ്ഥലങ്ങളാ
 യി മാറ്റിയിരുന്നു; ഓരോ ഭാഗത്തും താഴേയും, മുകളിലും,
 ഓരോ കിടക്കമുറികളായിരുന്നു. ആ കിടക്കമുറികളെ ഭാ
 ഗിക്കാൻ തുണികൊണ്ടുള്ള കർട്ടനും, നടുക്കു അങ്ങോട്ടും
 ഇങ്ങോട്ടും നടക്കാനുള്ള വഴിയും ആയിരുന്നു. കിടക്കമുറി
 കൾക്കകത്തു വായിക്കാനും മററുംവേണ്ടി വിളക്കുകളും

ഉണ്ടായിരുന്നു. പകൽസമയത്ത് ഇതെല്ലാം ഇരിപ്പുമുറികളായി മാറും. ഈ ജോലികൾക്കായി ഓരോ കമ്പാർട്ട്മെന്റിലും, നീഗ്രോഭൃത്യന്മാർ കാണും. വണ്ടിയുടെ ഒരറ്റം മുതൽ മറ്റേ അറ്റംവരെ നടക്കാം; ഊണു കഴിക്കാൻ പ്രത്യേകമായ രണ്ടു മുറികളും, ഇരുന്ന് എഴുത്തുകൾ എഴുതാൻ ഒരു മുറിയും, അതോടുചേർന്ന് പാനീയങ്ങൾ വില്പന ചെയ്യാനും—ആകപ്പാടെ അമേരിക്കൻ തീവണ്ടിയുടെ സമ്പ്രദായം ഒരു ഇളകിപ്പോകുന്ന ഹോട്ടലിന്റെറയാണ്. കറേക്കുടി ഉയർന്നതരം യാത്രക്കാർക്കു പ്രത്യേകം മുറികളിൽത്തന്നെ യാത്രചെയ്യാവുന്നതാണ്. തീവണ്ടിയിലെ ഈ മാതിരിയുള്ള പലവിധ സൗകര്യങ്ങളെ കണ്ടുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ അടുത്തദിവസം ഉച്ചയോടെ ഷിക്കാഗോവിൽ എത്തി.

ഏതു മൂലയിൽനിന്നാണ് ഇവിടുത്തെ കുപ്രസിദ്ധരായ കൊള്ളക്കാർ (Gangsters) പ്രത്യക്ഷമാകുന്നതെന്ന ആശങ്കയോടുകൂടിയാണ് ഞങ്ങൾ ഷിക്കാഗോവിലെ കാഴ്ചകൾ കണ്ടത്. പക്ഷേ, ഇത്ര ഭയപ്പെടേണ്ട ആവശ്യം ഇല്ലായിരുന്നു; കുറെ തിരഞ്ഞുനോക്കിയിട്ടും യാതൊരു കവർച്ചക്കാരെയും കണ്ടില്ല. മഞ്ഞിൻകട്ടകൾ അല്പം അലിഞ്ഞു ചെളിക്കട്ടകൾപോലെ പാതകളിൽ അങ്ങിങ്ങായി കൂടിയിരുന്നു; അവ വാഹനങ്ങളുടെ ഗതാഗതത്തെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു തടഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ അവിടുത്തെ ചിത്രശാലകാണാൻപോയി. വിശേഷാത്തരങ്ങളായ ചിത്രങ്ങളും ശില്പകലാമാതൃകകളും അവിടെ ശേഖരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവയെ നോക്കി രസിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നപ്പോൾ ഒരു അപരിചിതന്റെ ശ്രദ്ധയെ ഞാൻ ആകർഷിച്ചു. അവർ അവിടെ ഒരു ഇൻഡ്യൻ ചിത്രകലാപ്രദർശനം നടത്താൻ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിൽ ദേശീയവേഷവും ധരിച്ച്

എനിക്കുകൂടി പങ്കെടുക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ—എന്ന് അയാൾ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഞാൻ അന്നുതന്നെ സ്ഥലം വിട്ടുകയാണെന്ന് അറിഞ്ഞതോടുകൂടി എന്നിൽ അയാൾക്കു തീരെ ശ്രദ്ധയില്ലാതെയായി.

ലേക്ക് മിച്ചിഗന്റെ തീരത്തുകൂടി ഞാൻ കാരോ ടിച്ചുപോയി. മൂന്നു മണിക്കൂറുകൊണ്ടു വലിയ ഈ നഗരത്തിന്റെ ഒരു കോണുപോലും തികച്ചുകാണാൻ കഴിയുകയില്ല. അതു മുഴുവൻ, അതേസമയംകൊണ്ടു കാണാൻ വെമ്പി പുറപ്പെട്ട എനിക്കു ചുറ്റുമുള്ള ഉച്ചസൗധങ്ങളെ നോക്കി പ്രതിക്ഷണം മുന്നോട്ടു പോവുകയെന്ന ക്രിയ അല്ലാതെ വേറെ ഒന്നും കഴിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല.

വീണ്ടും ഷിക്കാഗോ സ്റ്റേഷനിലെത്തി; ഷിക്കാഗോ സത്യസന്ധതയുടെ ഇരിപ്പിടമാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിക്കേണ്ട എന്നു തോന്നിപ്പിക്കുമാറ്, എന്നെ കൊണ്ടുനടന്ന മോട്ടോർവണ്ടിക്കാരൻ നിർല്ലജമായി എന്നെ കബളിപ്പിച്ചു. ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം എന്റെ ശ്രമങ്ങളെ അവഗണിച്ച് ആ ടാക്സി മീറ്റർ (വണ്ടിയുടെ കൂലി കാണിക്കുന്ന യന്ത്രം) മാറ്റിക്കളഞ്ഞു; ഒടുവിൽ ക്രമത്തിലധികം കൂടിയ കൂലി വേണമെന്നു പറഞ്ഞതിനെ നിരസിക്കാനുള്ള ധൈര്യം ഇല്ലാതെ ഞാൻ തോറു. ജീവിതത്തിൽ എത്രപ്രാവശ്യം, ഈമാതിരി, യാഥാർത്ഥ്യത്തെ വെളിപ്പെടുത്താനുള്ള ധൈര്യം ഇല്ലാതെ ഞാൻ കഴങ്ങിയിട്ടുണ്ട്!

അമേരിക്കൻ ഐക്യനാടുകളുടെ പടിഞ്ഞാറെ തീരത്തുള്ള ലോസ് ഏൻജലസ്സിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടാൻ വണ്ടി സ്റ്റേഷനിൽ തയ്യാറായിരുന്നു. ഞാൻ അതിൽ ഞങ്ങളുടെ മുറിയിൽ കേറിയപ്പോൾ മിസ്. ഡി—യുടെ മധുരസ്വരം എന്നെ സ്വാഗതം ചെയ്തു. ഞങ്ങളോടൊപ്പം സഞ്ചരിച്ചി

തന്ന ഈ യുവതിയുമായി ഞാൻ അതുവരെ അത്ര പരിചയപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. ഞാൻ ചിത്രകലാശാലയിൽ ചുറ്റിയ സമയം മുഴുവൻ അവർ അവിടെത്തന്നെയുണ്ടായിരുന്നു. കൂടെന്റെ മുമ്പിൽക്കൂട്ടിയ സ്വപ്നകുടുംബം പോലെ, എനിക്ക് അവരെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നുമാത്രം.... ഈ അമേരിക്കൻ സന്ദർശനം ഇനി ഓർമ്മിക്കുമ്പോഴെല്ലാം ഈ യുവതിയുടെ പ്രസന്നമായ മുഖബിംബമായിരിക്കും എന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുക.... ജീവിതയാത്രകളിലെല്ലാം തന്നെ ഈ മാതിരിയുള്ള ഒരു സ്ത്രീരൂപം മനസ്സിന്റെ മുന്നിൽ ആടിക്കളിക്കുമായിരുന്നെങ്കിൽ....

തീവണ്ടിയിൽ, ലോസ് ഏൻജലസ്സിനടുത്ത്

31 ജനുവരി 1947

ഞങ്ങൾ ലോസ് ഏൻജലസ്സ് അടുക്കാരായി. മൂന്നു ദിവസവും, രാത്രിയും, വണ്ടി നിരന്തരമായി ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. മുമ്പായിരത്തിൽപ്പരം നാഴിക ദൂരം കടന്നുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അമേരിക്കൻ ഭൂഖണ്ഡത്തിന്റെ ഭൂപ്രകൃതിയുടെ എല്ലാ വശവും ഞങ്ങൾ കണ്ടിരിക്കുന്നു. ഷിക്കാഗോ വിട്ടപ്പോൾ ചുറ്റും മഞ്ഞു നിറഞ്ഞു വെളുത്ത സമനിലങ്ങൾ ആയിരുന്നു. അതുകഴിഞ്ഞു വിശാലമായ പച്ചമൈതാനങ്ങളും, അതിനങ്ങുപ്പുറത്തു കുന്നിൻനിരകളും കണ്ടു; പിന്നീട് കല്ലും മണ്ണും നിറഞ്ഞ കുന്നുകളും, താഴ്വരകളും. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ചില സ്റ്റേഷനിൽ അല്പസമയം വണ്ടി നിർത്തി. പടിഞ്ഞാറൻതീരമായപ്പോഴെല്ലാം തണുപ്പു തീരെയില്ലാതായി. വളഞ്ഞുപുളഞ്ഞുപോകുന്ന റെയിൽവേപാതയിൽക്കൂടിയുള്ള ഈ തീവണ്ടിയാത്ര അവസാനം ഇല്ലാത്തതുപോലെ തോന്നി. വണ്ടിയുടെ ഒരറ്റത്തുനിന്നു നോക്കിയാൽ മറ്റേ അറ്റം വളഞ്ഞുകിടക്കുന്ന സർപ്പ

ത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗംപോലെ കിടക്കുന്നതുകാണാം. മഞ്ഞിൻകട്ടകൾക്കുപകരം പാറക്കുന്നുകളും, ഉറച്ചു കട്ടിയിലായി മറവിച്ച നദികൾക്കുപകരം ശാന്തമായ മണ്ണത്തോട്ടകൂടി ഒഴുകുന്ന പുഴകളും പ്രത്യക്ഷമായി. അധികംതാമസിയാതെ നമ്മുടെ നാട്ടിലെ ശീതോഷ്ണസ്ഥിതിയെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്ന ലോസ് ഏൻജലസ്സിൽ ഞങ്ങൾ എത്തിച്ചേർന്നു.

ലോസ് ഏൻജലസ്സ്, ബിൽട് മുൻ ഫോട്ടൽ
6 ഫിബ്രുവരി 1947

ഇവിടെ വന്നിട്ടു ദിവസങ്ങൾ കുറെ ആയി. എങ്കിലും ഒരു നിമിഷംപോലും എന്റേതെന്നു പറയുവാൻ ഇതുവരെ എനിക്കു കിട്ടിയില്ല. ഇവിടെ ഉള്ളതിലേയ്ക്കും വലിയ ഹോട്ടലാണിത്. ആയിരത്തിൽപ്പരം മുറികളും 12 നിരകളും ഉണ്ട്. എല്ലാ മുറികളിലും വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളും, അതെല്ലാം നേരെ നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകാൻ ഒരു വമ്പിച്ച പരിചാരകവൃന്ദവും സദാ ജാഗരൂകരായിരിക്കും. എന്റെ മുറി നാലാമത്തെ നിലയിലാണ്. മുകളിലേയ്ക്കു പോകുന്നോറും മുറിയുടെ വില കൂടിവരും. ഞങ്ങളുടെ കൂടെ വന്നവർക്കെല്ലാം പ്രത്യേകമുറികൾകിട്ടാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് എന്റെ മുറിയിൽ ഒരു കനേഡിയൻ യുവാവും കൂടെയുണ്ട്.

കിടക്കയുടെ അടുത്തുള്ള ടെലിഫോണിൽ വിളിച്ചു പറഞ്ഞാൽ രാവിലെ വേണ്ടസമയത്ത് ഉണർത്തും. ഉണർന്നാലുടൻ ചായ കഴിക്കണമെന്നത് എനിക്കുള്ള ചില ചിലറ്റു നിർബന്ധങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്. അതിനു ടെലിഫോണിൽ പറയുകയേ വേണ്ട; പ്രതീക്ഷണം, ഒരു വമ്പിച്ച വാഹനസദൃശമായ ട്രെയിൽ ചായയുടെ വിഭവങ്ങളെല്ലാം ഒരുക്കി ഉത്തിരിക്കാണ്ട് ഒരാൾ പ്രത്യക്ഷമാകും, കൊണ്ടു

വരുന്ന പരിചാരകന്റെ ചെറിയ പടിയുൾപ്പെടെ ചായയ്ക്ക് ഒന്നര ഡോളറോളം (ഏഴു ക.) ആകും. ഇക്കണക്കിന് മറു് ആഹാരങ്ങളും സാധിക്കുകയില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, രാവിലത്തെ ഭക്ഷണം ഞാൻ വെളിയിലുള്ള ഒരു ചെറിയ ചായപ്പീടികയിൽ കഴിക്കും; അതിന് ഇതിൽ പകുതിയേ വില ആകൂ.

പകൽസമയം മുഴുവൻ ഒരു സമ്മേളനത്തിൽ സംബന്ധിക്കാനായി ഞാൻ അല്പം ദൂരെയുള്ള ഫെഡറൽബിൽ ഡിംഗിൽ ചെലവഴിക്കും. അവിടെ സമ്മേളനം നടക്കുന്നത് 16-ാമത്തെ നിലയിലാണ്. ആ കെട്ടിടത്തിന് 17 നിലയാണ്. അവിടേയ്ക്കുപോകാൻ പലേ ലിഫ്റ്റുകളുണ്ട്. ചില ലിഫ്റ്റുകൾ അടിയന്തരമായി ഇടയ്ക്കെങ്ങും നിൽക്കാതെ 16-ാം, 17-ാം നിലകളിൽ മാത്രമേ പോവൂ. 16-ാമത്തെ നിലയിൽനിന്നു താഴോട്ടു നോക്കിയാൽ പാതകളിൽക്കൂടി കാറുകൾ വണ്ടിൻകൂട്ടംപോലെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓടുന്നതുപോലെ തോന്നും. കെട്ടിടത്തിന്റെ മുൻവശത്തുള്ള ജനാലയിൽക്കൂടി നോക്കിയാൽ അല്പം ദൂരെ ഹോളിവുഡ്സിലെ സിനിമാപ്രഭുക്കൾ താമസിക്കുന്ന കൊട്ടാരങ്ങൾ കാണാം. എന്റെ ജോലിയിൽനിന്നും വിശ്രമം കിട്ടുന്ന സമയങ്ങളിൽ ചുറ്റും കാണുന്ന ഈ ജീവൽ പ്രവാഹത്തെ ഞാൻ നോക്കിരസിച്ച്കൊണ്ടിരിക്കും.

ബിൽട് മുൻ മോട്ടൽ

7 ഫിബ്രുവരി 1947

എന്റെ അമേരിക്കൻസ്നേഹിതൻ മി. എസ്. ഈ പട്ടണം മുഴുവൻ കാണിക്കാനായി രാവിലെ വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാറ്റ് പാക്കുചെയ്തിരുന്ന സ്ഥലത്തു പോയി നോക്കിയപ്പോൾ അസംഖ്യം വണ്ടികൾ അവിടെ ഒരു

P.V. A. Akkumy

തെരെ കൂട്ടിയിരുന്നു; ഈ ഒരു കാഴ്ച അമേരിക്കൻജീവിതം എത്രത്തോളം കഠിനെ അവലംബിച്ചാണെന്ന് എന്ന ബോധ്യപ്പെടുത്തി. വെളിയിൽ ഒന്നിനോടൊന്നു സാമ്യം ഉള്ള കെട്ടിടങ്ങളെ കണ്ടുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ മുന്നോട്ടു പോയപ്പോൾ പെട്രോൾബങ്കുകളും, പഴയ കാറുകൾ ലേലം ചെയ്യുന്ന സ്ഥലങ്ങളും, കാറുകാക്ക് ഒന്നും രണ്ടും രാത്രികൾ താമസിക്കാനുള്ള ഒരുതരം താല്ക്കാലികഹോട്ടലുകളും, ഇതേ വാസ്തവത്തെത്തന്നെ വെളിപ്പെടുത്തി. മുകളിൽ ആകാശത്തിൽ ഇന്ന കാർ വാങ്ങണമെന്നുള്ള ശാസനകൾ തങ്കലിപികളിൽ എഴുതിക്കൊണ്ടു് ഒരു വിമാനം വലയംചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതിനിടയ്ക്കു ഞങ്ങൾ ഒരു 'അടിമക്കോണ്' കടന്നുപോയി. യാതൊരു ജോലിയും കിട്ടാത്ത തൊഴിലാളികൾ ഏതെങ്കിലും തുച്ഛമായ വീട്ടുപണികൾക്കും മറ്റും കാത്തിരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തിനാണ് ഈ പേരു കൊടുത്തിട്ടുള്ളതു്. അവിടുന്ന് അല്പം ദൂരെയായിരുന്നു ഹോളിവുഡ് സിനിമാതാരങ്ങളുടെ പാദമുദ്രകൾ പതിപ്പിച്ചിരുന്ന ഒരു ഭക്ഷേത്രം; ഞാൻ അവിടെ ഇറങ്ങിനോക്കിയതേയില്ല.

രാത്രിയിൽ, ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ ക്ലബ്ബുകളിൽ ചിലതിൽ പോയിനോക്കി. 'ഏൾ കറോൾസ് ക്ലബ്ബ്' എന്ന പ്രശസ്തമായ ക്ലബ്ബാണ് സിനിമാതാരങ്ങളുടെ സന്ദർശനംഗമായി പറയപ്പെടുന്നത്. കൃത്രിമവേഷങ്ങളും ധരിച്ച് ചില പരിചാരികമാർ ആഗതരെ എതിരേൽക്കും; അതു കഴിഞ്ഞു് അവിടുത്തെ സംഗീതത്തിനിടയ്ക്കു വലിയ വിലകൊടുത്തു ഭക്ഷണം കഴിക്കാം—അല്ലാതെ വലിയ സംഭ്രമജനകമായതു് ഒന്നും അവിടെ കണ്ടില്ല. അതുകഴിഞ്ഞു്, ഒരു നാടകശാലയിൽ പോയി ഇരുപതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ അമേരിക്ക ലോകത്തിനു പ്രത്യേകം പ്രദാനം ചെയ്ത ഒരു നാട്യകല—വസ്ത്രമഴിക്കൽ (Striptease)—കണ്ടു.

ഓരോ തരത്തിൽ, ഇരുപതോളം യുവതികൾ, ഓരോന്നായി വന്ന് മിക്കവാറും നഗ്നമാവുന്നതുവരെ വസ്ത്രമഴിക്കുക എന്നതാണ് ഇതിലെ പ്രധാനമായ ക്രിയ. അതോടൊപ്പം കാമക്രിഡാസദൃശമായ ചില നൃത്തങ്ങളും കാണിക്കും. ഇതിലൊന്നും, കലയുടെ ഒരു അംശവും ഇല്ല. നേരേമറിച്ച് പാരിസ്സനാടകശാലകളിൽ സ്ത്രീരൂപത്തിന്റെ സൗന്ദര്യപ്രദഗ്നത്തിന്റെ മാതിരി ഒന്നു വേറെയാണ്. അവിടെ അത് ഒരു കലയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഒരേ വിഷയംതന്നെ കലയുടെ തന്മയരൂപത്തോടുകൂടി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുകയും, അതില്ലാതെ ആഭാസത്തിൽ കാണിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിന്റെ വ്യത്യാസം ഏതാണ്ടു നഗ്നരൂപത്തിൽ ഈ രണ്ടു പ്രദർശനങ്ങളും കണ്ടാൽ അറിയാവുന്നതാണ്. പക്ഷേ, കലയില്ലെന്നു വിചാരിച്ച് ആ നാടകശാലയിൽ ആളുകൾക്ക് ഒരു ലോഭവും ഇല്ലായിരുന്നു; വിദ്യുത്വിളക്കിന്റെ മുൻപിൽ മിക്കവാറും വെറുതെ കാണിച്ചിരുന്ന ഈ കാമോദ്ദീപകക്രിഡകൾ കണ്ടുകൊണ്ട് അസംഖ്യം ആളുകൾ അവിടെ കൂടിയിരുന്നു....മലയാളത്തിലെ ഇന്നത്തെ ചില ചെറുകഥകൾക്കകിട്ടുന്ന പ്രചുരപ്രചാരത്തിൽ വിശ്വസിക്കാൻ എനിക്ക് അപ്പോൾ വളരെ വേഗം സാധിച്ചു.

ബിൽട് മുർ ഹോട്ടൽ

8 ഫിബ്രുവരി 1947

എന്റെ മുറിയിൽ കൂടെ താമസിക്കുന്ന മി. ഡീബോ വളരെ ചെറുപ്പക്കാരനാണ്; 21 വയസ്സേ പ്രായമായിട്ടുള്ളൂ. എങ്കിലും, എനിക്ക് ആകെ കിട്ടാൻകഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള ജീവിതാനുഭവങ്ങളേക്കാൾ എത്രയോ കൂടുതൽ അയാൾക്ക് ആ ചുരുങ്ങിയ കാലത്തിനുള്ളിൽ കത്തിച്ചെഴുത്താൻ സാധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതിലെ ഓരോ അദ്ധ്യായങ്ങൾ ഞങ്ങൾ

രാത്രിയിൽ ഉറങ്ങാൻ കിടക്കുമ്പോൾ അയാൾ എന്നെ പാഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കും. അതോടുകൂടി അയാളുടെ കുടുംബ ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു ഏകദേശരൂപവും എനിക്കു തന്നു. അയാളുടെ അച്ഛൻ 12 സന്താനങ്ങളുണ്ട്; ആദ്യത്തെ ഭാര്യയിൽ 2 കുട്ടികളും, അതുകഴിഞ്ഞു അച്ഛൻ 23-ാം വയസ്സിൽ വിവാഹം കഴിച്ച തന്റെ അമ്മയ്ക്കു 10 കുട്ടികളും ആണുള്ളതു്. മി. ഡീബോയുടെ മാതിരി ജീവൽപ്രസരിപ്പുള്ളതാണ് മറ്റു സഹോദരീസഹോദരങ്ങളെങ്കിൽ, അവരുടെ ഭാവിയിെപ്പറ്റി തീരെ ആശങ്കപ്പെടേണ്ടതില്ല.

ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു് ഇന്ന് അല്പംദൂരെ ഒരു വിരുന്നു സല്ലാരത്തിനുപോയി. പോയവഴിയുടെ രണ്ടുവശത്തും മധുരനാരകത്തോട്ടങ്ങൾ കാണാമായിരുന്നു. ഉയർന്നു കണ്ടിരുന്ന കുന്നിൻനിരകളുടെ താഴ്വരയിലുള്ള ഒരു സ്ഥലത്തായിരുന്നു ഞങ്ങളെ സല്ലരിക്കാനൊരുക്കിയിരുന്ന വീടു്. 'ബാർബെക്യൂ' എന്നു പറയുന്ന ഒരുതരം സല്ലാരസമ്പ്രദായമായിരുന്നു അവിടെ. അടുപ്പിന്റെ മുകളിൽത്തന്നെ പൊരിഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന ഇറച്ചിയെ കഷണംകഷണമായി വെട്ടിയെടുത്തു വേണ്ട വിഭവങ്ങളോടുകൂടി സല്ലരിക്കുകയെന്നതാണ് അവിടുത്തെ പ്രധാന ഇനം. അതുകഴിഞ്ഞു മെക്സിക്കൻ തരത്തിലുള്ള ഒരു നൃത്തത്തിൽ ചിലരെല്ലാം പങ്കുകൊണ്ടു. ഗൃതഗതിയിൽ അല്പം ബഹളത്തോടുകൂടിയുള്ള ഒരു നൃത്തമായിരുന്നു ഇതു്. അതുകഴിഞ്ഞു സാധാരണ മന്ദഗതിയുള്ള ഒരു നൃത്തം തുടങ്ങി. മി. ഡീബോ, ഈ നൃത്തങ്ങളിലെല്ലാം ആഘോഷഭരിതമായി പങ്കെടുക്കുകയായിരുന്നു. ഒരുതവണ നോക്കിയപ്പോൾ എന്റെ സ്നേഹിത മിസ് ഡി—, മിസ്സർ ഡീബോയുടെ കൈകോൽപ്പിടിച്ച് ആനന്ദസമന്വിതം നൃത്തം ചെയ്യുക

യായിരുന്നു. നൃത്യകല അഭ്യസിപ്പിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ എന്ന വ്യസനം അപ്പോൾ എന്നെ വല്ലാതെ ബാധിച്ചു....

ബിൽട്കൂർ ഹോട്ടൽ

9 ഫിബ്രുവരി 1947.

ഇന്നു ഞങ്ങൾ എല്ലാവരും—ഏകദേശം നൂറിൽപ്പരം ആളുകൾ—അടുത്തു 'ലോംഗ്ബീച്ച്' എന്നു പറയപ്പെടുന്ന സമുദ്രതീരത്തുള്ള സ്ഥലത്തേയ്ക്കുപോയി. വഴിക്കനവധി പെട്രോൾക്കിണറുകൾ അടുത്തടുത്തു് അവിടവിടെയായി കാണാമായിരുന്നു. അവയിൽ ചിലതു പരിശോധിക്കാൻ ഞങ്ങൾ അല്പസമയം താമസിച്ചു. തുടർച്ചയായി പെട്രോൾകോരിയെടുക്കാൻ ഷിഫ്റ്റ്പോലെയുള്ള യന്ത്രങ്ങൾ ഓരോ കിണറിലും ഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഈ യന്ത്രത്തിന്റെ മുകൾഭാഗം ഉയർന്നു താണും, പെട്രോൾ താഴെനിന്നും മുകളിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവരുന്ന കൃത്യം നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു; ഈമാതിരി അസംഖ്യം യന്ത്രങ്ങളുടെ ഇളക്കം ആ സ്ഥലത്തിനൊക്കെ ഒരു സജീവചൈതന്യം കൊടുത്തിരുന്നു.

ലോംഗ്ബീച്ച് കാണാൻകൗതുകമുള്ള ഒരു സ്ഥലമാണ്. സമുദ്രതീരത്തിൽക്കൂടി കാരോടിച്ചുപോകുമ്പോൾ കാറ്റിലാടിക്കളിക്കുന്ന പനകളും, അഴകേറിയ കെട്ടിടങ്ങളും ഓരോ വശത്തും കാണാമായിരുന്നു. കടലിനടുത്തുള്ള ഒരു ഹോട്ടലിൽ ഞങ്ങൾക്ക് ഉച്ചയ്ക്കു് ഒരു വിരുന്നുസല്ലാരം ഉണ്ടായിരുന്നു. കടലിലെ നീലജലത്തിൽ തട്ടിവരുന്ന കുളിർകാറ്റേറ്റു ഞങ്ങൾ ആ സല്ലാരവിരുന്നിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. തീനും കുടിയും കഴിഞ്ഞു് ഔദ്യോഗികപ്രസംഗത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചപ്പോഴാണ്, കാലഭേദങ്ങൾക്കു മാറ്റാൻകഴിയാത്തവിധം അവ എപ്പോഴും അരസികമാണെ

നുള്ള വിശ്വാസം എന്നിൽ പൂർണ്ണമായി ഉറപ്പോടെ ഉറപ്പി-
സ്ഥാനം പിടിച്ചത്.

ബിൽട് മുൻ ഹോട്ടൽ
10 ഫിബ്രുവരി 1947

മിസ്റ്റർ ഡീബോയെ കാണാനില്ല. സമ്മേളനസ്ഥ-
ലത്തു ചെന്നപ്പോൾ പരിഭ്രാന്തരായി എൻറച്ചറും കൂ-
ടിയ ആളുകളുടെ മുറവിളിയായിരുന്നു അത്. ഞാൻകൂടി
അല്പം പരിഭ്രമപ്പെട്ടുപോയി. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ അ-
യാൾ ഹോട്ടലിൽ തിരിയെവന്നില്ല. ഏത് അപകടത്തി-
ലാണോ അയാൾ ചെന്നുവീണതെന്നു ഞാൻ അത്ഭുത-
പ്പെട്ടു. അയാളുടെ പലേ സ്നേഹിതന്മാരിൽ ഒന്ന്, ഇങ്ങോ-
ട്ട് അയാളെ കൊണ്ടുവന്ന വിമാനത്തിലെ പരിചാരിക-
യായിരുന്നു. അവരുടെ മേൽവിലാസം തപ്പിപ്പിടിച്ചു
തിരയണമെന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചു. അതിനുമുമ്പ്, സ-
മ്മേളനജോലിയിൽ രാത്രിമുഴുവൻ ചിലപ്പോൾ ചിലവ-
ഴിക്കാറുള്ള അയാൾ ഹോട്ടലിൽത്തന്നെ കണ്ടെത്താമെന്നു
ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഹോട്ടൽ മുറിയിൽ അവർ പല-
വരുടെലിഫോൺ ചെയ്തു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു; യാതൊരു
മറുപടിയും ഇല്ല.

അതിനിടയ്ക്കു സമ്മേളനത്തിൽ അവതരിപ്പിക്കേണ്ടി-
യിരുന്ന ചില പ്രമേയങ്ങളുടെ നക്കൽ ഡീബോ കരസ്ഥ-
മാക്കിയിരുന്നു. അതു കിട്ടാതെ സമ്മേളനപരിപാടികൾ
ഏതാണ്ടു സ്തംഭാവസ്ഥയിലെത്തിയിരുന്നു. ഞങ്ങൾ വ-
ല്ലാതെ കഴങ്ങി. കാരുകൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും അയ-
ക്കാൻ ഏർപ്പാടാക്കി. അപ്പോഴേക്കും സുസ്തോരവദനനായി
ഡീബോ രംഗത്തിലെത്തി. ഇരുപത്തിനാലു മണിക്കൂറില

ധികം തുടർച്ചയായി പണിചെയ്ത് ഉറങ്ങിത്തുടങ്ങിയ അയാളുണ്ടോ ടെലിഫോണിന്റെ വിളികൾ കേൾക്കുന്നു.

ബിൽട് മൂർ ഫോട്ടൽ

11 ഫിബ്രുവരി 1947

എനിക്കിനി ലോസ് ഏൻജലസ് വിടാൻ അധികം താമസമില്ല. സമ്മേളനവും സന്ദർശനങ്ങളുമായി ദിവസംമുഴുവനും രാത്രിയുടെ പകുതിയിലധികം ഭാഗവും കഴിയുന്നു. ഇന്നു സമ്മേളനത്തിൽ സംബന്ധിക്കുന്നവരെല്ലാം കൂടി ബിൽട് മൂർ ഫോട്ടലിന്റെ വിശാലമായ വിരുന്നഹാളിൽവെച്ച് ഒരു 'കോക്ക് ടെയിൽ' പാർട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു. ഈമാതിരിയുള്ള സല്ലാരസമ്മേളനങ്ങളിൽ ആളുകൾക്കു വേണ്ടത്ര സ്ഥലം അനുവദിക്കുന്നത്, അവർ അടുത്തു പരിചയപ്പെടാനുള്ള അവസരം കൊടുക്കാനാണ്. ഞങ്ങൾ അവിടെ അദ്ധ്വാനിതങ്ങളായ നയനങ്ങളോടുകൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അതിനിടയ്ക്ക് എനിൽനിന്ന് അല്ലാലും അകന്നുപൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്ന മിസ് ഡി—യുടെ പെരുമാറ്റത്തിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ സൗമ്യമായി പരാതിപ്പെടുകയായിരുന്നു.

ആകാശത്തിൽ—ലോസ് ഏൻജലസ്സിൽ
നും തുൽസായ്ക്കും ഇടയ്ക്ക് എവിടെയോ

14 ഫിബ്രുവരി 1947

ഒരു ഡി. സി. 4 വിമാനം എന്നെ അമേരിക്കൻ ഭൂഖണ്ഡത്തിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി മണിക്കൂറിന് 250 മൈൽ വേഗത്തിൽ വഹിച്ചുകൊണ്ടു പറക്കുകയാണ്. അതിന്റെ ശബ്ദം എനിക്കു് അസഹ്യമായിത്തോന്നുന്നു; ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വിമാനം വായുമണ്ഡലത്തിൽ തട്ടി താഴോട്ടും, മേലോട്ടും

ഇളകുന്നു. എന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിന് മുകളിലുള്ള വിളക്കു് അണച്ചാൽ അല്പം ഉറങ്ങാമെന്ന് എനിക്ക് ആഗ്രഹം ഉണ്ടു്. അതിനിടയ്ക്കു്, “അതെല്ലാം എഴുതിവെക്കുക” എന്ന ശാസനയും വഹിച്ചുകൊണ്ടു് വിമാനക്കമ്പനിക്കാർ തന്ന ഒരു ചെറിയ ബുക്കിൽ ഈ വിവരങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ പകർത്തുന്നു.

ഞങ്ങൾ ഇപ്പോൾ കാലിഫോർണിയാ വിട്ടുകാണാമെന്ന് ഊഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇതു് ഒരു ഊഹം മാത്രമാണു്; എന്തെന്നാൽ രാത്രിയായതോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്കു ചുറ്റും ഇരുട്ടാണു്. വിശാലമായ അന്ധകാരത്തിൽക്കൂടി പോകുമ്പോൾ ചിലപ്പോൾ താഴെ ഒരുക്കൂട്ടം വിദ്യുൽവിളക്കുകൾ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നതു കാണാം. മോൺട്രിയലിലും, ലോസ് ഏൻജലസ്സിലും ഞാൻ കണ്ട ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു പകർപ്പായിരിക്കും ഈ ദീപസമൂഹങ്ങൾ കുറിക്കുന്ന പട്ടണങ്ങളിലും. ഈ മാതിരിയുള്ള പട്ടണങ്ങൾ അങ്ങിങ്ങായേ കാണു; ബാക്കിയുള്ള സമയം എല്ലാം, മുകളിലുള്ള നക്ഷത്രങ്ങളെ മാത്രം ആധാരമാക്കി ആ വലിയ ഇരുട്ടിന്റെ ശൂന്യതയിൽക്കൂടി വിമാനം ശീശ്ശേഗതിയിൽ പറയുകയാണു്.

താഴെ ക്ഷണംപ്രതി മറയുന്ന കുന്നുകളും, കാടുകളും, കായലുകളും അതേസ്ഥലത്തുതന്നെ യുഗയുഗാന്തരമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു; ഞങ്ങൾ കടന്നുപോയ ഓരോ പട്ടണങ്ങളിലും ആയിരക്കണക്കിനു് ആളുകൾ അവരുടെ ദൈനംദിനമായ ജീവിതവ്യവഹാരങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടു കഴിയുന്നു. അതിനിടയ്ക്കു് ഈ ഒരു രാത്രി അങ്ങങ്ങോട്ട് ഞാൻ ആ ചരാചരങ്ങളുമായി ഏതോ അവ്യക്തമായ ബന്ധത്തിലേർപ്പെടാൻ കാത്തിരുന്നു. ഗന്ധർവ്വന്മാരുടെമാതിരി മുകളിൽക്കൂടി പറക്കുന്ന എനിക്കുണ്ടോ അവരുമായി അടുത്തു

പെരുമാറാൻ സാധിക്കുന്നു. ഈ ഒരു വിചാരം, ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കാണാറുള്ള ഒരു സ്വപ്നത്തിനെ എന്റെ മനസ്സിൽ കൊണ്ടുവന്നു. പണ്ടത്തെ ഗ്രീക്ക് ദേവന്മാരെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്ന ഒരു വേഷവും ധരിച്ച് വായുവിൽക്കൂടി പറക്കുന്ന ഒരു സ്വപ്നമാണിത്. എന്റെ ശ്വാസം ക്രമമായി അടക്കിനിർത്തിയാൽ മതി, ഞാൻ പെട്ടെന്നുയന്ന് ആകാശത്തിലേയ്ക്കു പോകാൻ. അതു കഴിഞ്ഞു ആകാശത്തിൽ, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും അതിവേഗം പാകുകയാണ് എന്റെ വിനോദം. ഈ ഒരു വിദ്യ ആ സ്വപ്നസമയത്ത് എത്രയോ സ്വാഭാവികമായി തോന്നിയിരുന്നു.

ഞങ്ങൾ അപ്പോൾ പ്രസ്കോട്ട് (അ.സിസ്) എന്ന സ്ഥലത്തിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി പതിനോരായിരം അടി ഉയരത്തിൽ പറക്കുകയാണെന്നും, ഒൻപതരമണിക്കു് ന്യൂ മെക്സിക്കോവിലെ അൽബുക്കർക്ക് കടക്കുമെന്നും ഉള്ള വാർത്ത വിമാനോദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഞങ്ങളെ അറിയിച്ചു. ഈ ചേരുകൾകൊണ്ടൊന്നും എനിക്കു യാതൊരുതർക്കവും കിട്ടുന്നില്ല. നാളെ രാവിലെ ഞങ്ങൾ ന്യൂയോർക്കിൽ എത്തും; അവിടെനിന്ന് എനിക്കു ലണ്ടനിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടാനുള്ള വിമാനം ഉച്ചയ്ക്കു 12 മണിക്കു പുറപ്പെടും.

മാഞ്ചസ്റ്റർ, ഗ്രാൻഡ് ഹോട്ടൽ

23 ഫിബ്രുവരി 1947

എനിക്കു വിചാരിച്ചിരുന്നതുപോലെ ന്യൂയോർക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ലോസ് ഏൻജലസ്സിൽനിന്നും എന്നെയും വഹിച്ചുപോന്ന വിമാനം ന്യൂയോർക്കിലെത്തിയപ്പോഴേയ്ക്കും 11 മണി ആയിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു; ലണ്ടനിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടാനുള്ള വിമാനത്തിൽ കേറാൻ കഴിച്ച് ഒരു മണിക്കൂർസമയമേ എനിക്കുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. വിശാലമായ

ന്യായോക്ത് വിമാനത്താവളത്തിന്റെ ഒരറ്റംമുതൽ മറ്റേ അറ്റംവരെ പോകുന്നതിനുള്ള ഒരു ഓക്സി വേണ്ടിവന്നു. അതുകഴിഞ്ഞു അവിടുത്തെ അധികൃതന്മാരുടെ ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ തീർപ്പാക്കേണ്ട വിമാനത്തിൽ കേറാൻ സമയമായി.

എന്നിരിക്കെ സുപരിചിതമായി തീർന്നിരുന്ന എല്ലാ വിമാനയാത്രക്കർക്കും ഒരു സാദൃശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. വിമാനത്തിലെ ഇരിപ്പിടങ്ങളും, പരിചരിക്കുമാരും, ആഹാരസമ്പ്രദായവും ഏതാണ്ട് ഒരേതരത്തിലായിരുന്നു. വമ്പിച്ച ഒരു ശബ്ദവും പുറപ്പെടുവിച്ച് വിമാനം ക്രമേണ മുമ്പോട്ട് ഉയർന്നുപോകും. അതുകഴിഞ്ഞു പരന്ന വിഹായസ്സിൽ കൂടി പ്രയാസംകൂടാതെ തട്ടിത്തട്ടി മുന്നോട്ടുപോയും. താഴെ ചിലപ്പോൾ വെള്ളമേലങ്ങൾ ഒരു പാൽക്കടലിലെ തീരമാലകൾപോലെ അവിടവിടെ ഇളകിമറിഞ്ഞു കിടക്കും; മറ്റു ചിലപ്പോൾ കുന്നുകളും പാടങ്ങളും കെട്ടിടങ്ങളും കാണാം. ഞങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ചെയ്തതുപോലെ കടലിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി പറക്കുമ്പോൾ, ചെറിയ ഓളങ്ങൾകൊണ്ട് ഇളകുന്ന ഒരു നീലത്തട്ടുപോലെ ആ വലിയ ജലാശയം കിടക്കുന്നതു കാണാം. ഞങ്ങൾ ന്യായോക്ത് വിട്ടിട്ടു രാത്രി 9 മണിയോടുകൂടി ന്യൂഫൗണ്ട്ലൻഡിൽ എത്തി. അവിടുന്ന് അടുത്തദിവസം രാവിലെ ഐർലൻഡിൽ എത്തുന്നതുവരെ രാത്രിമുഴുവൻ കടലിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി നിരന്തരമായി പ്രയാണംചെയ്യുകയായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ മേൽ ഭാഗത്തു് അതിരറ്റ ആകാശവും അതിൽ അങ്ങിങ്ങായി പ്രകാശിച്ചിരുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളും, താഴെ അവ്യക്തമായി നീണ്ടുകിടന്നിരുന്ന കടലും അല്ലാതെ വേറെ ഒന്നും കാണാനില്ലായിരുന്നു. ഏതെങ്കിലും കാരണവശാൽ, തപരിക്കുന്ന ഈ യന്ത്രം നിശ്ചലമായാൽ, ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതി

എന്നായിരിക്കുമെന്നു സിഗറ്റിന്റെ പുകവലി നോക്കി പാനീയങ്ങളെ അല്ലാലും അകത്തേയ്ക്കാക്കുന്ന ആ സുരക്ഷണതയിൽ ഞങ്ങൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

17-ാം നമ്പർ രാവിലെ പത്തുമണിയോടുകൂടി ഞാൻ ലണ്ടനിലെത്തി. ഭയങ്കരമായ തണുപ്പ്; വിദ്യുച്ഛക്തിയുടെ കുറവുകൊണ്ടു ഹോട്ടലുകളിലും, ആഫീസുകളിലും, ചില സമയങ്ങളിൽ വിളക്കും, ലിഫ്റ്റ് ഇല്ല. മുമ്പെങ്ങോ ജീവിച്ചിരുന്ന പ്രാചീനന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ മെഴുകുതിരിയും കൊളുത്തി, റാന്നലും എടുത്ത് അതിന്റെ അസ്സഷ്ടമായ വെളിച്ചത്തു് ആ സമയങ്ങളിൽ ആളുകൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഉഴലുകയാണ്. എനിക്ക് ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു മടങ്ങുവാനുള്ള വിമാനം കിട്ടാൻ ഇനിയും പത്തു ദിവസം താമസിക്കണം. അതിനിടയ്ക്കു മാഞ്ചസ്റ്റർവരെ പോകാൻ ഞാൻ തീർച്ചയാക്കി.

മാഞ്ചസ്റ്റർ ലണ്ടനേക്കാളും തുലോം ചെറിയ ഒരു പട്ടണമാണ്. അനേകതലമുറകളായി ഒന്നാംതരം നൂലു പിന്നിയും, തുണി നെയ്യും കഴിക്കുന്ന തൊഴിലാളികളാണ് അധികം. അവർ ജോലിചെയ്യുന്ന സ്ഥിതികൾ കണ്ടു പഠിക്കാനായി ഞാനവിടെ ഒരു നെയ്ത്തുശാലയിൽ പോയി നോക്കി. ചില ഇന്ത്യൻ മില്ലുകളിലേക്കാൾ എത്രയോ നല്ല സ്ഥിതിയാണവിടെ. ബാക്കിയുള്ള സമയം മാഞ്ചസ്റ്റർ തെരുവുകളിൽക്കൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടക്കും. അസാധാരണമായ തണുപ്പുള്ള ഒരു കാലമാണിതു്. സകല സ്ഥലത്തും മഞ്ഞുവീണു കിടപ്പുണ്ടു്. സ്പിറ്റ്സർ ലൻഡിനെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നവിധം അവിടെവിടെ കുട്ടികൾ ആ മഞ്ഞിൻപുറത്തു് ഓടിക്കളിക്കുന്നു. അകത്തു ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ ആഗതക്കു് ഇരിക്കാനുള്ള മുറിയിൽ മാത്രം കത്തിക്കാളുന്ന തീ തണുപ്പിനെ അകറ്റി നിർത്തു

നൂണ്ടു്. അവിടെ പോയി ആ തീ നോക്കി രസിച്ചുകൊണ്ടു് എന്റെ അമേരിക്കൻ യാത്രയിലെ വിവിധസംഭവങ്ങളെപ്പറ്റി ഞാൻ ഓർമ്മിച്ചിരിക്കും.

ലണ്ടൻ, കെൻഡൽ ചേംബേഴ്സ്

26 ഫിബ്രുവരി 1947

ഞാൻ നാളെ ലണ്ടൻ വിട്ടുകയാണ്. അസാധാരണമായ ഈ തണുപ്പിൽ വെളിയിൽ നടക്കാനും, പഴയ ചങ്ങാതിമാരെ കാണാനും തീരെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. അകത്തോ, തീയില്ലാത്ത ഈ മുറിയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതും വളരെ കഷ്ടപ്പാടു്. അതിനിടയ്ക്കു്, ചൂടുവെള്ളം നിറച്ചു് കിടക്ക ചൂടുപിടിപ്പിച്ചിരുന്ന ആ റബ്ബർസഞ്ചിയുടെ അടുപ്പു്, ഇവിടുത്തെ ഭൂത ചീത്തയാക്കി. ആ അടുപ്പ നേരെയൊക്കാനുള്ള വ്യത്ഥമായ ശ്രമത്തിൽ ഞാൻ കരസമയം ചെലവാക്കി. കിടക്കയിലെ അസഹ്യമായ തണുപ്പിനെ അല്പം മാറ്റിനിർത്തിയിരുന്ന ഈ സഞ്ചി അമേരിക്കയിൽ നിന്നു ഞാൻ ഭദ്രമായി കൊണ്ടുവന്നതാണു്. സൂക്ഷ്മില്ലാതെ ഇതിങ്ങനെ ചീത്തയാക്കിയതിൽ ആ ഭൂതയോടു് എനിക്കു കഠിനമായ ദേഷ്യംതോന്നി. അവളെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടു് എന്തുകാളും? നിശ്ശബ്ദനായി, നിസ്സഹായനായി ഞാനല്പം വ്യസനിച്ചു.

ഇംഗ്ലണ്ടിലെ താമസം മുമ്പിലത്തെപ്പോലെയല്ല. വേണ്ടത്ര സിഗററ്റും ഒട്ടുംതന്നെ തീപ്പെട്ടിയും കിട്ടാത്ത ഒരു രാജ്യമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു ഇംഗ്ലണ്ടു്. ആഹാരസാധനങ്ങളും പരിചാരികമാരും ധാരാളമില്ല. രാജ്യത്തെ സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയെപ്പറ്റി ഗവണ്മെണ്ടു് ഈ കഴിഞ്ഞ ആഴ്ച പുറപ്പെടുവിച്ച പ്രസ്താവനയെപ്പറ്റി മാഞ്ചസ്റ്റർ ഗാർഡിയൻപത്രം പറയുന്നതു നോക്കുക. “ഇരുളടഞ്ഞ

ഒരു ആഴ്ചയിലെ ഇരുൾ കൂട്ടുകയേയുള്ളൂ, രാജ്യത്തിന്റെ സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയെപ്പറ്റിയുള്ള വൈറ്റ് പേപ്പർ. അതു പ്രത്യക്ഷമാക്കിയിരിക്കുന്ന അസന്തോഷവാസ്തവങ്ങളെ സമുദായത്തിന്റെ എല്ലാ വകുപ്പിന്റെയും മനസ്സിൽ ദൃഢമായി ഊന്നി ഉറപ്പിക്കണം; അവയെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ഒരു ദേശീയനയത്തെ രൂപീകരിക്കണം. നമ്മുടെ സാമ്പത്തികഘടനയുടെ അടിസ്ഥാനം ആപൽക്കരമായവിധം ചുരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. യുദ്ധത്തിനു മുമ്പുള്ള ജീവിതനിലയിൽ എത്തിച്ചേരാൻ, വേണ്ടത്ര മനുഷ്യശക്തിയോ, വേണ്ടത്ര ഭൂസ്വത്തോ, വേണ്ടത്ര അന്യരാജ്യങ്ങളിലെ മുതലോ നമുക്കില്ല; ആ ജീവിതനില ഉയർത്തുന്നതിന്റെ കാര്യം പിന്നെ പറയേണ്ട. എങ്കിലും ഭാവി നിരാശാജനകമല്ല.”

ഞാൻ 1937-ൽ വിട്ടുപിരിഞ്ഞ ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്ന് എത്ര വ്യത്യസ്തമായ ഒരു ഇംഗ്ലണ്ടാണിത്!

കരാച്ചി

1 മാർച്ച് 1947

വീണ്ടും കരാച്ചിയിൽ. ഞാൻ മുമ്പു കരാച്ചിയിൽ നിന്നു യൂറോപ്പിലേയ്ക്കു വിമാനം കേറാൻ വന്നിട്ടു നാലു മാസം തികച്ചായിട്ടില്ല. ആ നാലുമാസക്കാലം എത്ര സംഭവബഹുലമായിരുന്നു. പഴയ പാലസ് ഫോട്ടലിൽ പോകാൻ സമയമില്ല. നേരിട്ട ബോംബെസ്തു പോകാൻ ശ്രമിയായി; ആ വിമാനം വിടാൻ കഷ്ടിച്ച് അരമണിക്കൂറേയുള്ളൂ.

മുമ്പ് ഇങ്ങോട്ടുവന്ന വഴിയെ വീണ്ടും കടന്നു ഞങ്ങൾ ബോംബെയെ ലാക്കാക്കി പ്രയാണംചെയ്തു. അതിവേഗം പായുന്ന വിമാനത്തിലിരുന്നു, ഈ പുതിയ യാത്രാ സമ്പ്രദായം ഒരു ഭൂഖണ്ഡത്തിൽനിന്നു മറ്റൊരു ഭൂഖണ്ഡം

ത്തിലേയ്ക്ക് ആളുകളെ എത്രവേഗം എത്തിക്കുമെന്ന് അത്ഭുതപ്പെടുകയായിരുന്നു. ലോസ് ഏൻജലസ്സിൽനിന്നു ലണ്ടനിൽത്തൊന്ന് എനിക്കു കഷ്ടിച്ചു നാല്പതു മണിക്കൂറോ വേണ്ടിവന്നുള്ളൂ. ഇതിനിടയ്ക്കു തണുപ്പു തീരെയില്ലാത്ത സ്ഥലംവിട്ടു മഞ്ഞിൻകട്ടകളുടെ മുകളിൽക്കൂടി ഞാൻ പറന്നു. ഇപ്പോൾ ഇതാ ലണ്ടൻവിട്ടിട്ടു കഷ്ടിച്ചു രണ്ടുദിവസമായതേയുള്ളൂ. മിനിഞ്ഞൊന്ന് ഉച്ചയ്ക്ക് അവിടം വിട്ടപ്പോൾ എന്റെ കാലും കൈയും ഏതാണ്ടു കോച്ചുകയായിരുന്നു; വൈകുന്നേരം മാൾട്ടായിൽ വന്നിറങ്ങിയപ്പോൾത്തന്നെ തണുപ്പില്ലാത്ത സ്ഥലത്തു് എത്തിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അന്നു രാത്രിമുഴുവനും, ഇന്നലെ രാവിലേയും കെയ്റോയിലെ ഹോട്ടലിൽ ശാന്തമായി കഴിച്ചിട്ടും ഈ ചുരുങ്ങിയ സമയത്തിനുള്ളിൽ ഇന്ത്യയിൽ വരാൻ സാധിച്ചു. ഇതേ ദൂരം കടക്കാൻ എത്രയെത്ര ദിവസം കല്ലോലങ്ങളിലിളകുന്ന കപ്പലിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടണം; താമസിയാതെ ആ കപ്പൽ യാത്രയ്ക്ക് ഒരുങ്ങാൻപോകുന്ന ഞാൻ അതു് ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു.

അപ്പോഴേയ്ക്കും ബോംബെയിലെ സുപരിചിതമായ രംഗങ്ങൾ കണ്ടുതുടങ്ങി. സാൻടാക്രൂസ് വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്നു ബോംബെപട്ടണത്തിലേയ്ക്കു ബസ്സിലോടിച്ച് പോവുമ്പോൾ ഇരുവശങ്ങളും പകച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്ന സ്ത്രീകളും കുട്ടികളും ഇവിടുത്തെ എന്റെ പഴയ ദിവസങ്ങളെ മനസ്സിൽ കൊണ്ടുവന്നു.

മണ്ണടി

15 മാർച്ച് 1947

ഞാൻ കഴിഞ്ഞ രണ്ടു ദിവസങ്ങളായി ഇവിടെ നാട്ടു നൂറത്തു് അമ്മാവന്റെ വീട്ടിൽ താമസിക്കുകയാണ്.

എന്റെ ശൈശവകാലത്തിലെ ഒരു ഏറിയഭാഗം ഞാൻ ഇവിടെയാണ് കഴിച്ചുകൂട്ടിയത്. അന്നത്തെ പല ഓൺകളും എന്റെ മനസ്സിൽക്കൂടി അടിക്കടി പായുന്നു. അമ്മാവൻ അന്നൊക്കെ എന്നുംതന്നെ ഞങ്ങൾക്കു പുരാണകഥകൾ പറഞ്ഞുകേൾപ്പിക്കുമായിരുന്നു. ഈ അടുത്തുള്ള സ്ഥലമെല്ലാം ഞാൻ പുരാണപുരുഷന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറച്ചിരുന്നു. അതാ ഈ ഏലായുടെ അങ്ങേ അററത്തു കാണുന്ന കുന്നിലാണ് യദുവംശക്കാർ കുടിപാർത്തിരുന്നത്; അടുത്തതന്നെയുള്ള ഒരു കുളത്തിലാണ് കാളിയമർദ്ദനം നടന്നിരുന്നത്.

അവയ്ക്കൊന്നും യാതൊരു മാറ്റവും വന്നിട്ടില്ല. ഇവിടുത്തെ ആളുകളും അവരുടെ സമ്പ്രദായങ്ങളും വിശ്വാസങ്ങളും ഏതാണ്ട് അതുപോലെത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. യാഥാസ്ഥിതികന്മാരായ ബ്രാഹ്മണർ, കാണുന്ന കോട്ടങ്ങൾക്കെല്ലാം കലിയുഗത്തിനെ പഴിക്കുന്നു. അവരുടെ തേവാരങ്ങൾ പതിവുപോലെ നടക്കുന്നു. മററുള്ളവരെല്ലാം മിക്കവാറും മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ അവരെ ദേവന്മാരായി കരുതുന്നു. പാടങ്ങൾ ഉഴാൻ കാത്തിരിക്കുന്നു. കൃഷിക്കാർ കഴിഞ്ഞവിളവിനെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുന്നു. പാവങ്ങൾ അവരവരുടെ ദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ ഉയച്ചതാഴ്ചയെ അളന്ന് അതിനതക്ക അകൽച്ച അന്വേഷം ഭാവിക്കുന്നു.

ഇന്ന് എന്റെ അമ്മയുടെ ശ്രാദ്ധമാണ്. പഴയ ചടങ്ങനുസരിച്ചു ഞാൻ അതിന് ഉടുത്തൊരുങ്ങി ആവണിപ്പലകമേൽ ഇരിക്കുകയാണ്. ദർപ്പല്ലിന്റെ തലപ്പത്തു പിതൃലോകത്തുനിന്ന് അമ്മയെ ആവാഹിച്ച ഞാൻ ഉദകം കൊടുക്കുന്നു. മുപ്പതുകൊല്ലം മുമ്പ് ഇതേ സ്ഥലത്ത് അമ്മയുടെ സജീവചൈതന്യം നിലകൊണ്ടിരുന്നു; അതുകൊണ്ട്, ആ ആത്മാവിന് ഈ ചുറ്റും കാണുന്നതിൽ തീരെ

അത്ഭുതപ്പെടാൻ അവകാശമില്ല. നേരെമറിച്ച്, അവിടെ അങ്ങേലോകത്ത്, അമേരിക്കയിൽനിന്ന്, എന്റെ സ്നേഹിതന്മാർ അരക്ഷണത്തേയ്ക്ക് ഈ രംഗം കാണുകയാണെങ്കിൽ, അവർ എന്തെല്ലാം വിചാരിക്കും. പ്രഹസരം, ട്രിഡിലും, മിസ് ഡി-യും, ഡീബോയും എന്റെ ചുറ്റും വന്നിരുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. പ്രഹസരോട് ഈ ഓരോ ക്രിയകളുടേയും അർത്ഥത്തെപ്പറ്റി എനിക്കു കഠിനം ഏറെ പ്രസംഗിക്കേണ്ടിവരും. ഇവിടുത്തെ കുടുംബജീവിതവും, സമുദായസമ്പ്രദായവും, വേഷരീതിയും, എനിക്കു് അവിടുത്തെ ആചാരങ്ങളിൽ തോന്നിയതിൽ പതിന്മടങ്ങ് അവരെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തും. ബിൽട്ട്മൂർഹോട്ടലിൽ കൂടിയ വിരുന്നസമ്മേളനങ്ങളും, അവിടുത്തെ അകത്തേ വരാന്തകളിൽ ചങ്ങാതിമാരുമായി ഇരുന്ന് കോക്ടെയിലിൽകൂടിയുള്ള സംഭാഷണങ്ങളും വേറെ ഏതോ ഒരു ലോകത്തിലേതുപോലെ എനിക്കുതോന്നി.

എന്റെ പ്രയാണങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സിന്റെ ഇളക്കത്തിനെ എത്രത്തോളം ശാന്തപ്പെടുത്തി എന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചു. പുതിയപുതിയ രംഗം കണ്ടു ശരീരം ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, മനസ്സ് അതിന്റെ പഴയ പരിധിയെ വിട്ടുവെന്നു ഞാൻ ആശിച്ചിരുന്നു. അത് എത്ര അബദ്ധമായിപ്പോയി. മനസ്സിലെ അസന്തോഷവിചാരങ്ങൾ, ചെങ്കുത്താന്റെ ദുരാശകൾപോലെ, എന്നെ എപ്പോഴും അസഹ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ശരീരം എവിടെ എങ്ങനെയൊക്കെ ആയാലും മനസ്സ് മാറാതെ ഒരുപോലെ കൂടിയിരുന്നു. അസഹ്യമായി മനസ്സ് എന്നെ തെരിച്ചു ആ ഒരുരാത്രി എനിക്കു് ഓർമ്മവന്നു: ഇനി ഒരിക്കലും സമാധാനം എന്റെ മനസ്സിനു കിട്ടുകയില്ലെങ്കിൽ, എന്റെ

ജീവിതത്തിനെ തിരിയെ എടുക്കണേ എന്ന ഭയങ്കരമായ ഒരു പ്രാർത്ഥന ഞാൻ അന്നു ദൈവസന്നിധിയിലേക്കുയച്ചു.

വെളിയിൽ വൈകുന്നേരത്തിന്റെ നിഴലുകൾ നീണ്ടുനീണ്ടു വന്നുതുടങ്ങി. നിശ്ശബ്ദമായ മദ്ധ്യാഹ്നം മാറി ആ പാടത്തു മുഴുവൻ കാറ്റിന്റെ നേരിയ മൺരശ്മിപ്പം പുറപ്പെട്ടു. പാടത്തിന്റെ ഇരുവശത്തുമുള്ള വൃക്ഷങ്ങൾ ആ കാറ്റിൽ മന്ദംമന്ദം ആടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഈ ഒരു കാഴ്ച ഏതോ അവാച്യമായ ചില മധുരസ്തരണകളെ എന്റെ മനസ്സിൽ കൊണ്ടുവന്നു. അസ്സഷ്ടമായ ജീവിതത്തിലെ പാശങ്ങൾ എന്നെ വീണ്ടും വീണ്ടും ബന്ധിച്ചു.

അദ്ധ്യായം 2

ആന്ദോളനങ്ങൾ

എസ്. എസ്. ഫ്രാങ്കോണിയാ

1 ഏപ്രിൽ 1947

ഞാൻ വീണ്ടും യൂറോപ്പിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുകയായി. കഴിഞ്ഞതവണ ബോംബെയിൽനിന്നു യൂറോപ്പിലേയ്ക്ക് ഞാൻ കപ്പൽ കയറിയിട്ട് ഇപ്പോൾ പതിന്നാലുവർഷങ്ങൾക്കു മേലായി. അന്നും ഇന്നും തമ്മിൽ എത്ര വ്യത്യാസം! അന്നു ഞാൻ ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ച ഒരു വിദ്യാർത്ഥി മാത്രമായിരുന്നു. ഇന്നു ഗൃഹസ്ഥനായി മദ്ധ്യവയസ്സിന്റെ നീണ്ട നിഴലുകൾ എന്നെ പതുക്കെ വലയം ചെയ്തുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അന്നു തനിച്ച്, ഉത്സാഹഭരിതനായി, അജ്ഞാതമായ യൂറോപ്പിലേയ്ക്കും അനിശ്ചിതമായ ഒരു ഭാവിയിലേയ്ക്കും ഞാൻ പോവുകയായിരുന്നു. ഇന്ന് അപ്പോഴത്തെ ഇളക്കങ്ങളെല്ലാം അല്പം അമന്റ്, ഏതാണ്ടു നിശ്ചിതമായ ഒരു വഴിക്ക് എന്റെ ജീവിതനൗക മന്ദമന്ദം നീങ്ങിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഈ രണ്ടു കാലഘട്ടങ്ങളേയും ഞാൻ മനസാ താരതമ്യപ്പെടുത്തി അവയുടെ ഗുണാഗുണങ്ങളെ തിട്ടപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു.

ചുറ്റും, അന്നത്തെപ്പോലെ, കപ്പലിലും, താഴെ തുറമുഖത്തും യാത്രക്കാരുടെ യാത്രപറയുവാൻ പലരും തിക്കിത്തിരക്കി കൂടിയിട്ടുണ്ട്. ഓരോ ജീവിതത്തിൽ എത്ര എത്ര വേർപാടുകളും, കൂട്ടിമുട്ടലുകളും ആണ് ഉണ്ടാകാറുള്ളത്! ജീവിതത്തിന്നെന്നപോലെത്തന്നെ, ജീവിതത്തിലെ ഓരോ അദ്ധ്യായങ്ങളുടെ ആരംഭങ്ങളായ ഈ സംഭവ

ങ്ങൾക്കും, അപൂർണ്ണതയുടെ ഒരു മരായ ഉള്ളതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. വന്നതുപോലെ നടത്തുക എന്നല്ലാതെ, ഏതുവഴിക്കു നടത്തണം എന്നൊരുവിചാരം ആർക്കും ഉള്ളതുപോലെ കണ്ടില്ല. വേർപാടുകൾ വഴിപോലെ അഭിനയിക്കുന്നതിനുള്ള പരിശീലനം കൊടുക്കാൻ ഒരു സ്ഥാപനം ഏർപ്പെടുത്തേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകതയെപ്പറ്റി ഒരു ഉപന്യാസം പണ്ട് വായിച്ചതായി ഞാൻ ഓർക്കുന്നു.

2 ഏപ്രിൽ 1947

ഞങ്ങൾ ഇനിയും ബോംബെ വിട്ടിട്ടില്ല. പുറപ്പെട്ടവാൻ നല്ലസമയവുംകാത്തു കപ്പൽ നില്ക്കുകയായിരിക്കാം. അതിനിടയ്ക്കു കപ്പലിലെ യാത്രക്കാരുമായി ഞാൻ അല്ലാപ്പും പരിചയപ്പെട്ടുതുടങ്ങി. എന്റെകൂടെ ശാരദയും, ഞങ്ങളുടെ രണ്ടു കുഞ്ഞുങ്ങളും, വിജയവും കൊച്ചുനിയനും, ഉണ്ട്. ഈ പുതിയ കാഴ്ചകളും അനുഭവങ്ങളും അവരെ വല്ലാതെ രസിപ്പിക്കുന്നു. എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ ഭാര്യയും, ഒരു ചെറിയ ശിശുവുംകൂടി ഞങ്ങളുടെകൂടെയുണ്ട്. ആ ചെറിയ ശിശു—മുന—വല്ലാത്ത വികൃതിയാണ്. അതിനെ ലാളിക്കാനും മേയ്ക്കാനും വിജയം വെമ്പുന്നു. കപ്പലിന്റെ ഡെക്കിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ താഴോട്ടു നോക്കുകയാണ്. യാത്ര പറയുവാൻ വന്നവരെല്ലാം അപ്രത്യക്ഷരായി. പകരം പഴങ്ങൾവില്ലാൻ വന്നവർ ഞങ്ങളുടെ പണം പററിക്കാൻ പ്രയത്നിക്കുകയാണ്.

ഡെക്കിൽ ചാരുകസേരകളുടെ എണ്ണം കൂടിക്കൂടിവരുന്നു. മുമ്പ് ഞാൻ യാത്രചെയ്ത കപ്പലിനേക്കാൾ തുലോം വലുതാണ് ഇതെങ്കിലും, യുദ്ധകാലത്തെ സമ്പ്രദായത്തെ പരിപാലിച്ചുപോരുന്ന ഇതിലെ ജീവിതരീതി അത്രതന്നെ സുഖകരമല്ല. ഡെക്കിൽ ചാരുകസേരയിൽ ഇരിക്കണ

മെങ്കിൽ അതു വാങ്ങുകതന്നെ വേണം. ഈ ഒരു വാസ്തവം ക്രമേണ എന്റെ ബുദ്ധിയിലേയ്ക്കു വ്യാപിച്ചുവന്നു. ഇൻഡോർ അമ്മമഹാരാണിയും ഞങ്ങളുടെ സഹയാത്രിക്കാരിലുൾപ്പെട്ടിരുന്നു. അവരുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥവൃന്ദത്തിന്റെ മേലാവു്, മി. ഷിൻഡേ, ചാരുക്കസേരകൾ മുറയ്ക്കുവാങ്ങിക്കൂട്ടുന്നു. ഷിൻഡേയെ ഞാൻ പിന്നീടു പലപ്രാവശ്യവും കണ്ടിട്ടുണ്ട്; അദ്ദേഹം അധികം കഴിയുന്നതിനു മുമ്പു് എന്റെ ഒരു അടുത്ത സ്നേഹിതനായി തീരുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു് ഞങ്ങളുടെ ആദ്യത്തെ ബന്ധത്തിനെപ്പറ്റി ഇവിടെ കുറിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ആ കസേരകളിൽ ഒന്നു് എനിക്കും സമ്പാദിച്ചതുകയെന്നല്ലാതെ അതിൽ കൂടുതലും കുറവും അല്ലായിരുന്നു, അതു്.

3 ഏപ്രിൽ 1947

കപ്പൽ ഇളകിത്തുടങ്ങി. അതോടുകൂടി അതിലെ ജീവികൾക്കും ഒരു പുതിയ ഉത്സാഹവും ഇളക്കവും കണ്ടു. ഡെക്കിന്റെ വരാന്തയിൽനിന്നു് ഞങ്ങൾ അകന്നകന്നു് മറഞ്ഞുവരുന്ന ബോംബെ തുറമുഖത്തിലേയ്ക്കു നോക്കി. അവിടുത്തെ പഴംവില്ലുന്നവരും, കസേരക്കച്ചവടക്കാരും തുലോം ചെറുതായി തോന്നി. ഇളക്കുന്നതു ദൂരെക്കാണുന്ന കരയോ, ചുറ്റുമുള്ള കടലോ, കപ്പലോ, അതിലെ ആളുകളോ എന്ന് ഏതെങ്കിലും ഒരു നിശ്ചിതസമയത്തു നിശ്ചയിക്കാൻ വയ്യാതെയായി. ഈ ബഹുളത്തിലൊന്നും പങ്കെടുക്കാൻ ഭാവമില്ലാതെ അവരുടെ ദിനസരിയെ മുറക്കെപ്പിടിച്ച് ചിലർ അകത്തുള്ള 'സ്റ്റോക്കിംഗ്' മുറിയിലിരുന്നു് എന്തോ വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ജീവിതത്തിലാകെ കിട്ടുന്ന സമയം എത്രയോ ചുരുക്കമായിരിക്കെ, ഒരു കപ്പൽ തുറമുഖംവിട്ടു് ആ തുച്ഛമായ സന്ദർഭത്തെ

വായിക്കാതെ വിനിയോഗിക്കുന്നതെന്തിനാണ്? അതായിരിക്കാം അവരുടെ അഭിപ്രായം.

കര കാണാതെയായി. കടലിന്റെ നടുക്ക് കപ്പൽ നിസ്സഹായമായി ഓളംതട്ടിത്തുടങ്ങി. ഞങ്ങൾ അവരവരുടെ ക്യാബിനിലേയ്ക്കുപോകാൻ ഭാവിച്ചു. കപ്പലിൽ കഴിയാവുന്നിടത്തോളം ആളുകളെ തള്ളിക്കേറ്റിയിരുന്നതുകൊണ്ട്, ഞങ്ങളുടെ സൗകര്യത്തിനു ക്യാബിൻ (മുറി) കിട്ടിയില്ല. ഒരു കുടുംബത്തിലെ അംഗങ്ങൾ ഒരുമിച്ച് ഒരു ക്യാബിനിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ ചുരുക്കംചിലർക്ക് സാധിച്ചു. മറ്റുള്ളവർ, പുരുഷന്മാർ വേറെയും, സ്ത്രീകൾ വേറെയും ആയി, വേർപെട്ടു താമസിക്കാനേ കഴിഞ്ഞുള്ളൂ. എന്റെ ക്യാബിനിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോവുന്നവഴിക്ക്, ശാരദയുടെ ക്യാബിനിൽ നോക്കിയപ്പോൾ വിജയം അവിടെയിരുന്നു കരയുന്നതുകണ്ടു. ഉറക്കത്തിൽനിന്ന് അപ്പോൾ ഉണർന്ന അവൾ ഈ ബഹളങ്ങൾ ഒന്നും അറിഞ്ഞതേയില്ല. ചുറ്റും ആരെയും കാണാതായപ്പോൾ, ഈ കപ്പലിൽ അവളെ തനിച്ചുവിട്ടിട്ട് ഞങ്ങൾ പോയി എന്ന് അവൾ വിചാരിച്ചു. തുച്ഛമായ കാരണങ്ങൾകൊണ്ടു ശിശുക്കൾ എത്ര എത്ര കഷ്ടപ്പാടുകളും ദുഃഖങ്ങളും ആണ് അനുഭവിക്കുന്നത്! ഇവയെല്ലാം നമുക്ക് അറിയാൻ സാധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ!

4 ഏപ്രിൽ 1947

കപ്പൽ യാതൊരു തടസ്സവുമില്ലാതെ മുന്നോട്ടുപോകുന്നു. കപ്പലിലെ ജീവിതസമ്പ്രദായവും ഏതാണ്ടു തിട്ടപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. ഓരോ മുറിയിലും സാധാരണകാലത്തു യാത്ര ചെയ്യുന്നതിൽ ഇരട്ടി ആളുകളുണ്ട്. ഞങ്ങളുടെ മുറിയിൽ അന്നെ എട്ടു യാത്രക്കാർ; അവർക്കു കിടക്കാൻ രണ്ടുവശത്തും

നെടുനീളത്തിൽ കട്ടിലുകൾ നിരത്തിയിരിക്കുന്നു. നാലു പേക്ക് മുകളിലത്തെ 'ബെത്ത്' ആയതുകൊണ്ട് ഏണി വെച്ചുവേണം അവക്ക് കിടക്കാൻ പോകുവാൻ. ഞാൻ വളരെ സൂക്ഷിച്ച് ഈ ഏണികേറി മുകളിലത്തെ ബെത്തിലിരുന്ന എന്റെ സഹയാത്രക്കാരെ നോക്കുന്നു. യു. പി. ഗവണ്മെന്റിന്റെ ചീഫ് സെക്രട്ടറി ബാനർജി തെരുതെരെ പുസ്തകം വായിക്കുകയും ബിയർ കുടിക്കുകയും ആണ്. ഷിൻഡേ, ഇൻഡോർ അമ്മമഹാറാണിയുടെ കാർയ്വസ്ഥകൃത്യങ്ങൾ നിറുപ്പിക്കുന്നു. കൽക്കട്ടാ കോർപ്പറേഷനിലെ ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനൊഴിച്ചാൽ ബാക്കിയുള്ളവരെല്ലാം വിദ്യാർത്ഥികളാണ്. അതിൽ ചിലരുടെ ഭാര്യമാർ കപ്പലിന്റെ അങ്ങവശത്തുള്ള സ്ത്രീവിഭാഗത്തിലുണ്ട്. ഞങ്ങൾ പതുക്കെപ്പതുക്കെ പരിചയമാവാനുള്ള ശ്രമത്തിലേർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. അന്യോന്യം അറിയാൻവയ്ക്കാത്തവർ ആദ്യം കണ്ടുമുട്ടി ക്രമേണ അടുത്തടുത്തുവരുന്ന ചടങ്ങിന്റെ വിദ്യകൾ എനിക്കു പലപ്പോഴും രസാവഹമായി തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. എതിരാളിയുടെ മനസ്സിൽ ഓരോ പടിയും ഏതുവിധം പതിയുന്നു എന്നറിഞ്ഞിട്ടാണ് പ്രായേണ സകലരും അടുത്തപടി വെണ്ണുന്നത്; ഇത് അയാൾ അറിയാതെ ചെയ്താൽ, പരിചയമാവലിന്റെ സൗമ്യതയുടെ മാറു് ഒന്നു കൂടിയിരിക്കും—; അത്രമാത്രം ഈ ആദ്യത്തെ ചടങ്ങു ഞങ്ങൾ മിക്കവാറും നിറവേറ്റിക്കഴിഞ്ഞു.

അതിനിടയ്ക്ക് ഊണുകഴിക്കാനുള്ള ക്ഷണം എല്ലാ മുറിയിലും ഘടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള 'ലൗഡ് സ്പീക്കറി'ൽക്കൂടി മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. നിർഭാഗ്യവശാൽ, പുതിയ കപ്പലിന്റെ വിശാലമായ ഓരോ മുറികളും കണ്ടുകൊണ്ടു നടന്ന ആ ആദ്യത്തെ സമയത്ത് യാദൃച്ഛികമായി എന്നെ കപ്പൽമേധാവികൾ പിടിപെട്ട് ഊണിന്റെ ആദ്യത്തെ പന്തി

യിൽ എന്റെ സംഘത്തിനെ മുഴുവൻ ഉൾപ്പെടുത്തി. അതുകൊണ്ട് രാവിലെ ഉറക്കത്തിൽനിന്നു തീരെ സമ്മതമില്ലാതെ എഴുന്നേൽക്കേണ്ടതായിവരുന്നതുകൂടാതെ, ഉച്ചയ്ക്കും വൈകുന്നേരത്തും ഉള്ളഉണിനു ബദ്ധപ്പെട്ടു പോകേണ്ടിവരികയും ചെയ്തിരുന്നു. നിസ്സാരമായ ഈ ഒരു അസൗകര്യം എന്നെ അകാരണമായി പീഡിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരുമണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞു് ഉണിനു പോകേണ്ടിവന്ന മറുകൂട്ടരെ ഞാൻ ഈ കാര്യത്തിൽ ഭാഗ്യവാന്മാരായി കണക്കാക്കി.

5 ഏപ്രിൽ 1947

ഞങ്ങളുടെ സഹയാത്രിക്കാരിൽ ചിലരെ കുറെക്കൂടി അടുത്തു പരിചയമായിത്തുടങ്ങി. പ്രത്യേകിച്ചു, ശാരദയുടേയും കുഞ്ഞുങ്ങളുടേയുംകൂടെ ഒരു ക്യാബിനിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്ന പ്രേമ ഏതാണ്ട് ഞങ്ങളുടെ സംഘത്തിലെ ഒരംഗമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. പ്രേമ ന്യൂകാസിൽ-ഒൺ-ടെനിൽ പഠിക്കുന്ന അവരുടെ ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തേയ്ക്കു പോവുകയാണ്. ആ ഭർത്താവിനെപ്പറ്റി അറിയേണ്ടതെല്ലാം ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പ്രേമ്—അതാണു ഭർത്താവിന്റെ പേര്. പ്രേമദാമ്പത്യജീവിതത്തിന്റെ പലേ ഏടുകൾ അത്ര എളുപ്പം പ്രേമ ഞങ്ങൾക്കു കാണിച്ചുതന്നു. അതുപ്രകാരം ആ ജീവിതം പ്രേമമായതാണെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ ഞങ്ങൾക്കു തീരെ ബുദ്ധിമുട്ടില്ലായിരുന്നു.

പ്രേമ രണ്ടാമത്തെ പന്തിയിലാണ്. അതുകൊണ്ട്, ഞങ്ങൾ കുട്ടികളേയുംകൂടി ബദ്ധപ്പെട്ടു് ഊണുകഴിക്കാൻ പോവുമ്പോൾ, അവർ കൂസലൊന്നും ഇല്ലാതെ അവിടെക്കെ ലാത്തിക്കൊണ്ടു നടക്കും. ആ ഒരു കൃത്യത്തിൽ,

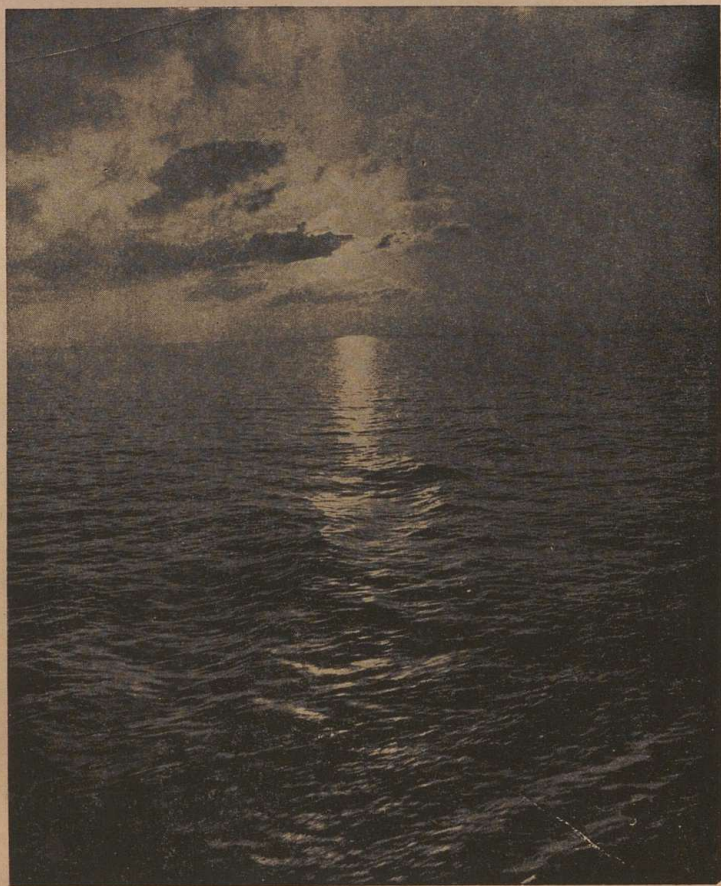
അവൾ അടിക്കടി സ്നേഹിതമാരെയും, സ്നേഹിതന്മാരെയും സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിനൊക്കെ അവൾക്കുള്ള മിടുക്ക് ഒന്നു വേറെതന്നെ. വിജയവും, കൊച്ചുനിയന്നും, അവൾ എന്തുജോലി പറഞ്ഞാലും കേൾക്കാൻ തയ്യാർ. ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണുകഴിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ഞങ്ങളെല്ലാവരും, ഡെക്കിൽ വെയിലത്തിരുന്നു സല്ലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാം. അപ്പോൾ ഡെക്കിൽനിന്ന് അവളുടെ മുറിയിലേയ്ക്ക് തെരു തെരെ പായാൻ “ഞാൻ” “ഞാൻ” എന്നു് അവർതമ്മിൽ മത്സരമാണു്. നിങ്ങളെ കണ്ടുമുട്ടിയ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ, നിങ്ങളുടെ ചുമതലകളെല്ലാം വഹിക്കാൻ വെമ്പുന്ന ചിലരെ നിങ്ങൾ കണ്ടിരിക്കാം, ഏതാണ്ടു് അക്കൂട്ടത്തിലാണു പ്രേമ. ഇപ്പോൾ അവളുടെ തുണൽസാമഗ്രികളെല്ലാം വരുത്തി അവിടെയിരുന്നു് അവൾ ഭർത്താവിനു് ഒരു ‘പുൾ-ഓവർ’ ഉണ്ടാക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണു്. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് അവളുടെ കഥകളുടെ പ്രസംഗവും.

6 ഏപ്രിൽ 1947

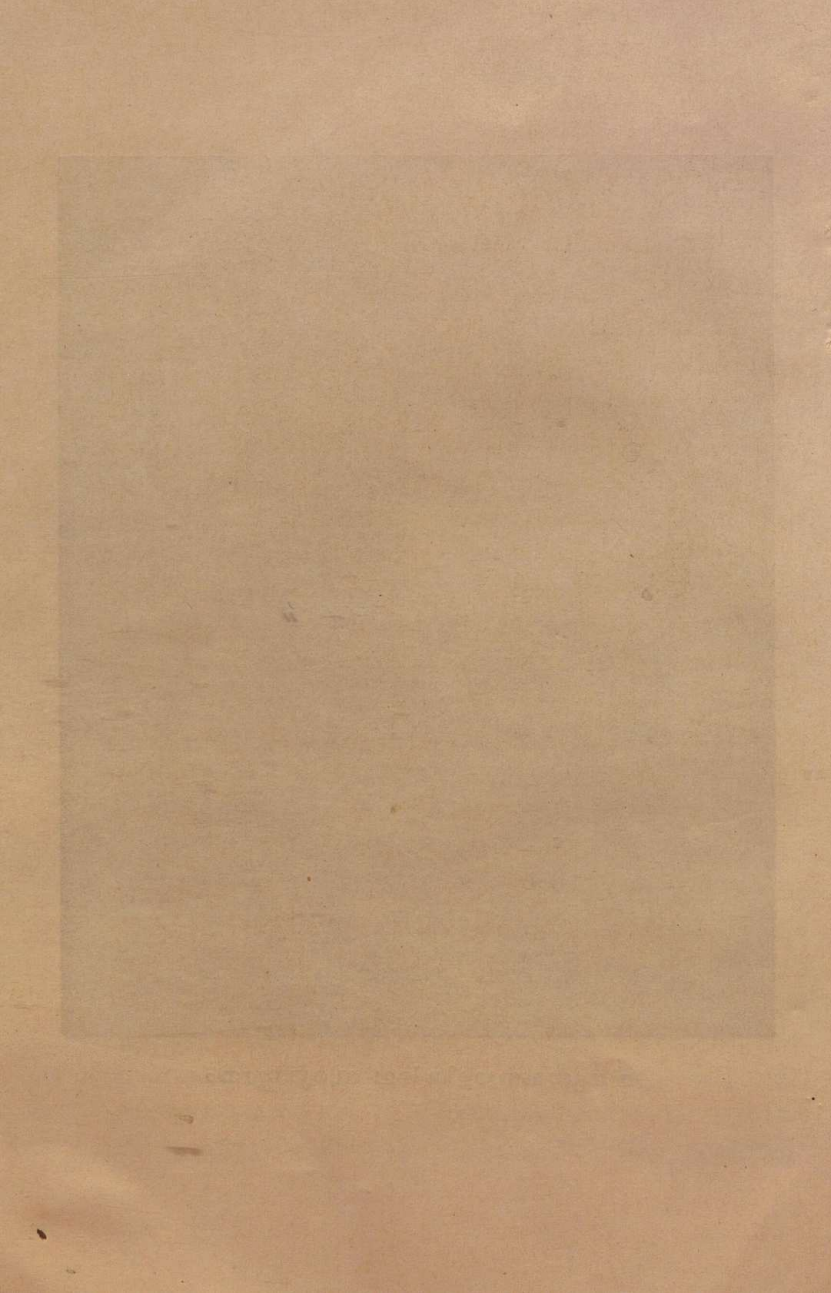
കപ്പലിലെ ജീവിതത്തിന്റെ വേഗം അല്പം ഉത്സാഹവും കൂട്ടിയിരിക്കുന്നു. രാവിലെ സ്റ്റുവേർഡ് ഒരു വലിയ ബക്കറിൽ ചായകൊണ്ടുവന്നു് ഓരോ ഗ്ലാസ്സിൽ അളന്നു് ഞങ്ങൾക്കു തരുന്നു. പണ്ടു്, മധുരനാരങ്ങകളുടെ അകമ്പടിയോടുകൂടി ഓരോരുത്തർക്കും പ്രത്യേകം ടേയിൽ കൊണ്ടുതന്ന ചായയുടെ കാലം, കഴിഞ്ഞ യൂറോപ്യൻ മഹായുദ്ധം തുരത്തിക്കളഞ്ഞതുപോലെ തോന്നുന്നു. അന്നത്തെ ആ ചെറിയ കപ്പൽജീവിതത്തിന്റെ സ്മരണകൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് എന്നെ ചൂഷണകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. താഴെ രണ്ടു മുൻ നിലകൾ ഇറങ്ങി ലിഫ്റ്റിൽ പോയി വിഭവസമൃദ്ധമായ രാവിലത്തെ ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞാൽ ആളുകൾ

ഡെങ്കിലും മറ്റും ലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കും. പിന്നീട് ഉച്ചയോടുകൂടുന്നപ്പോൾ ബാറിന്റെ അടുത്തുള്ള ബഹളമാണ്. ബിയറും സിഗററും വെളിയിൽ കിട്ടുന്നതിൽ തുലോം വിലകുറഞ്ഞു ഇവിടെ കിട്ടും. അതുകൊണ്ട് ആളുകൾ അതൂരണ്ടും ഉപയോഗിക്കാൻ കണക്കിലധികം ശ്രദ്ധാലുക്കളായിരിക്കുന്നു. ബിയറിന്റെ അല്പം മങ്ങിയ ഉണർപ്പിൽക്കൂടി വെളിയിൽ തിളങ്ങിമിന്നുന്ന കല്ലോലങ്ങളുടെ ശാന്തമായ അലർച്ചയെ നോക്കിക്കൊണ്ട് സമയത്തിന്റെ പോക്കു കുറിക്കുന്നത് ജീവിതത്തിലെ ആനന്ദകരമായ വ്യവസായങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്. അതിനിടയ്ക്ക് ചുറ്റുമുള്ള ഇളക്കങ്ങളും, ബഹളങ്ങളും അപ്രധാനങ്ങളായ ഏതോ വ്യവഹാരങ്ങളായേ തോന്നൂ. അധികം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ് ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനുള്ള സമയമാവും. അതിൽക്കൂടി അപരിചിതരായ എന്റെ സ്നേഹിതയേയും, കുടുംബാംഗങ്ങളേയും നയിക്കണം. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് 'മുന്ന്' ഉണ്ണാനിരിക്കുന്നവരുടെയിടയിൽക്കൂടി പായും; വിജയവും കൊച്ചനിയനും ബഹളംകൂട്ടും; അങ്ങനെ ജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യഭാഗങ്ങളെ എന്റെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവരും.

ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണുകഴിഞ്ഞാൽ വായനയിലേയ്ക്കും ഉറക്കത്തിലേയ്ക്കും ഞാൻ അന്തർലോകംചെയ്യും. സിഗ്ഫ്രഡ് സസ്സുണിന്റെ സുന്ദരമായ സ്തരണകൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വതസ്സിദ്ധമായ ശൈലിയിലും മധുരമായ ഭാഷയിലും കൂടി—നിർഭാഗ്യമെന്നു പറയട്ടെ—ആ ഊണുകഴിഞ്ഞ മദ്ധ്യാഹ്നങ്ങളിൽ, ക്രമേണയെങ്കിലും സുനിശ്ചിതമായി എന്നെ നിദ്രയിലേയ്ക്കുതന്നെ നയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ ഉറക്കത്തിൽനിന്നും പരിപൂർണ്ണമായ ഉണർവ്വു കിട്ടുന്നത് നാലുമണിക്കുശേഷം സ്നോക്കിംഗ് മുറിയിൽ വരിവരിയായി ചായയ്ക്കുചെന്നു നില്ക്കുമ്പോഴാണ്. ചായകഴിഞ്ഞു

മദ്ധ്യധരണ്യാഴിയിലെ സൂര്യാസ്തമയം

അത്താഴംവരെ പ്രശാന്തമായ ഒരു ചൊടിചൊടിച്ച് എ
ന്നെ ബാധിക്കും. വൈകുന്നേരത്തെ സൂര്യകിരണങ്ങളുടെ
ചൂടു അടിക്കടി കുറഞ്ഞുവരുമ്പോൾ, ഡെക്കിൽ ഒന്നീസു
കളിക്കുന്നതും, വളയം എറിയുന്നതും, അതിലെ കോലാ
ഹലങ്ങളും, കപ്പലിൽ മേപ്പാവു കെട്ടിയിരിക്കുന്ന കാൻ
വാസ്തുണികൾ കാറ്റിലാടി പടപടശബ്ദം പുറപ്പെട്ടു
വീക്കുന്നതും നോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ മനംമന്ദം നടക്കുക
യോ കസേരയിൽക്കിടന്ന പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുകയോ
ചെയ്യും. സന്ധ്യയാകുമ്പോൾ കപ്പലിൽ മുഴുവൻ വൈദ്യു
തദീപങ്ങൾ തിളങ്ങിമിന്നും. സൂര്യൻ ക്രമേണ അസ്തമിച്ചു
സമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കവേ, രാത്രി
മുന്നോട്ടു പോവുമ്പോൾ, ഡെക്കിന്റെ ഒരുഭാഗത്തു് നൃ
ത്തത്തിന്റെ ധൃതഗതിയും, അവിടുവിടെ മുകിനും മൂല
സ്തം അനുരാഗനാടകങ്ങളുടെ നേരിയ ലാഞ്ഛനകളും കാ
ണാം. നിലാവുള്ള രാത്രികളിൽ, കടലിന്റെ ഇളക്കുന്ന
കല്ലോലങ്ങൾ, ചന്ദ്രശശിതട്ടി ധവളത പറത്തിച്ച്, പാ
ഞ്ഞുമാരുന്നതു്, ഡെക്കിന്റെ വരാന്തകളിലെ വേലിക്ക
മ്പിയിൽ ചാഞ്ഞു് ഏകാന്തമായി നോക്കിക്കൊണ്ടു് നി
ല്ക്കുന്നതു് ആനന്ദമയമാണ്. ആ സമയങ്ങളിൽ പ്രേമകി
രണങ്ങളുടെ പ്രാവേദം ഉണ്ടെങ്കിൽ പിന്നത്തെ കഥ
പറയാനുമില്ല.

7 ഏപ്രിൽ 1947

മിസ്— എന്റെ സഹയാത്രക്കാരിൽ ഒരാളാണ്. ഞാൻ ലണ്ടനിൽ ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നപ്പോൾ അ
വളം അതേ കോളേജിൽ പഠിക്കുകയായിരുന്നു. കാലത്തി
ന്റെ പോക്ക് അവളുടെ ജീവിതത്തിനെ പലവിധത്തിൽ
മാറ്റിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇന്ന് അവൾ ഒരു വലിയ ഉദ്യോഗ

സ്ഥയാണ്. എന്തോ ഒരു പരിശീലനത്തിനു ഗവണ്മെന്റ് വീണ്ടും അവളെ യൂറോപ്പിലേയ്ക്ക് അയച്ചിരിക്കുകയാണ്. എങ്കിലും അവളോട് രണ്ടുവാക്കു സംസാരിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ആ സ്വഭാവത്തിനു യാതൊരു മാറ്റവും വന്നിട്ടില്ലെന്നു മനസ്സിലായി. ലോകത്തിനോടു പൊതുവെയുള്ള ഒരു പുച്ഛരസവും, ഇളകിക്കാട്ടുന്ന ഒരു കോപാഗ്നിയും ആണ് അവളിൽനിന്ന് എപ്പോഴും സ്ഫുരിക്കുന്നത്. തന്റെ ആത്മാർത്ഥതയും, മിടുക്കും കാണിക്കാൻ ഈ പെരുമാറ്റം അത്രതന്നെ വേണോ എന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. പണ്ടു സ്വരാജ്യസ്നേഹം പ്രകടിപ്പിക്കാൻ, ബ്രിട്ടീഷുകാരെ ശകാരിക്കുകയായിരുന്നു, അവൾ ഒരു മാറുകല്ലായി ഉപയോഗിച്ചുവന്നത്. ഇന്ന് സ്വന്തം സഹോദരന്മാരുടെ കെല്പിനെ അല്പം താഴ്ന്നി അവളുടെ മേന്മ കാണിക്കുന്നു. ഞാൻ കഴിയുന്നതും അവളെ ഒഴിച്ചുവിടാൻ തീർച്ചയാക്കി. ഈ കർശസ്വഭാവത്തിന് ഒത്ത ഒരു ദേഹപ്രകൃതിയും അവൾക്കു ദൈവം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. സ്ത്രീകളിൽ സ്വാഭാവികമായി ആശിക്കാറുള്ള മുദ്രമഞ്ജുളമായ ലാവണ്യമോ, സ്വപരമാധുര്യമോ, അവൾക്കു തീരെയില്ല. എനിക്ക് അവളോടു തോന്നിയിട്ടുള്ള എതിരഭിപ്രായത്തിനു പ്രധാന കാരണം ഇതായിരിക്കുമോ?

ഷിൻഡേ കപ്പലിലെ മത്സരക്കളിയിലെല്ലാം കേങ്കേമമായി പങ്കെടുക്കുന്നു. മിക്കവാറും സകലതിലും ജയിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഓരോ ദിവസവും കപ്പൽ എത്രദൂരം പോയി എന്നു നേരത്തെ ഊഹിച്ചറിയുന്നവർക്കു പണം കിട്ടുന്ന ഒരു മത്സരക്കളി എന്നും നടപ്പുണ്ട്. അതിൽ എന്നും അദ്ദേഹം പറയുന്നതു ശരിയായിവരുന്നു. ഞാനോ?—പണം കിട്ടാനുള്ള ദുരാഗ്രഹംകൊണ്ട് അതിൽ ചേരാൻ തീർച്ചയാക്കി. പക്ഷേ, ഇന്ന് കപ്പൽ പതുക്കെ പോയി

എന്റെ കണക്കെല്ലാം തെറ്റിച്ചു. ഭാഗ്യം എന്ന അനു
 ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള ഘട്ടങ്ങൾ വളരെ കുറവാണ്.

8 ഏപ്രിൽ 1947

കപ്പൽ സുയസ്സ് കനാലിൽക്കൂടി മന്ദമന്ദം മുന്നോട്ടു
 പോകുന്നു. തോടിന്റെ രണ്ടുവശത്തുമുള്ള കാഴ്ചകൾ വളരെ
 മനോഹരമായിരിക്കുന്നു. മണലാരണ്യങ്ങളുടെ വക്കിൽ
 കസവിട്ടുനില്ക്കുന്ന ചെടികളും, മോട്ടോർകാറുകൾ സ്വച്ഛ
 നമായി പോകുന്ന പാതകളും, തീവണ്ടികൾ വന്നുനില്ക്കുന്ന
 സ്ഥലങ്ങളും, തോട്ടിൽ അങ്ങിങ്ങായി മുന്നോട്ടു ഉന്തിനിൽ
 ക്കുന്ന കടത്തുപാലങ്ങളും അവിടവിടെ ഞങ്ങളെ പകച്ചു
 നോക്കി നില്ക്കുന്ന ആളുകളും, അതിരറ്റ സമുദ്രത്തിന്റെ
 ഏകാന്തതയിൽനിന്ന് എത്ര ഭിന്നമായി തോന്നുന്നു. ജംഗ
 മമായ ജീവിതത്തിന്റെ ചില ലാഞ്ഛനങ്ങൾ ഇതിലെല്ലാം
 കാണുന്നു. പ്രകൃതിയിലെ ഏതു മനോഹരകാഴ്ചയും, മനു
 ഷ്യസഹവാസത്തിന്റെ അടയാളം ഏതോ ഒരു പ്രത്യേക
 സൗഹൃദസംഗീതം ചേർക്കുന്നതുപോലെ അനുഭവപ്പെട്ടു.

9 ഏപ്രിൽ 1947

പോർട്ട് സെയ്ഡിൽ എത്തി കപ്പൽ നങ്കൂരമിട്ടു.
 ഞാൻ മുമ്പ് ഇവിടെക്കൂടി കടന്നുപോയിട്ട് എത്രയോ കാ
 ലമായി. എങ്കിലും കപ്പലിന്റെ അടുത്ത് വള്ളങ്ങളിൽ വ
 ന്നുനില്ക്കുന്നവരുടെ ശബ്ദങ്ങളും, അവർ വില്ലാൻ ശ്രമിക്ക
 ന്ന സാധനങ്ങളും, അന്നത്തേതുപോലെതന്നെതോന്നി. ഒരു
 പക്ഷേ, അവരിൽ ചിലർതന്നെയായിരിക്കാം ഇന്നും ഇ
 വിടെവന്നു നില്ക്കുന്നത്. ഈ കഴിഞ്ഞുപോയ കാലങ്ങൾ
 അവരുടെ ജീവിതത്തിൽ എന്തെല്ലാം മാറ്റം ഉണ്ടാക്കി
 യിരിക്കും എന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുകയാണ്. അവർ

സാമാനം വില്ലുന്നവർ എന്നല്ലാതെ, ഓരോരുത്തർക്കും വ്യക്തിപരമായ ഒരു ജീവിതം ഉണ്ടെന്നു ചുറ്റും ക്രയവിക്രയങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവർ ആലോചിക്കുന്നില്ല. സ്നേഹവും, വെറുപ്പും, വിശപ്പും, ക്ഷീണവും, സൃഷ്ടിച്ച അനേകരംഗങ്ങൾ ആ പരുഷമായ പെരുമാറ്റത്തിന്റെ പിന്നിൽ അമന്റാ കിടക്കുന്നുണ്ടാവും. അമിതമായ ലാഭേച്ഛയും, ബാലിശമായ വ്യാപാരസമ്പ്രദായങ്ങളും ദാരിദ്ര്യത്തിനെ വിളിച്ചുപറയുന്നു....

അന്നത്തേപ്പോലെ ഞാൻ കരയ്ക്കു പോകുന്നില്ല. ഈ കാഴ്ചകൾ കണ്ടുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നതേയുള്ളൂ. അന്നു എന്റെകൂടെ രണ്ടു ഇന്ത്യാക്കാർ യാത്രചെയ്തിരുന്നു. അവർ ഇപ്പോൾ എവിടെ എത്തുമെന്ന്യായിരിക്കും? അന്ന് അവരോടൊപ്പം ഞാൻ പോർട്ട്സെഡ് കണ്ടു. ഇന്ന് അതു പോലെ ഷിൻഡേയും, ബാനർജിയും, കരയ്ക്കുപോയി ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ വെമ്പുന്നു. ഞാൻ എന്റെ ചെറിയ സംഘത്തിനെ മേച്ചുകൊണ്ടു കപ്പലിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണ്. ഇവിടുത്തെ ഞങ്ങളുടെ പെട്ടികൾ എല്ലാം ഭദ്രമാക്കിവെച്ച് കപ്പലിൽ കേറിവന്ന സാധനങ്ങൾ വില്ലുന്നവരുടെ വിദ്യകൾ അവരോടൊപ്പം കാണാൻ ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു.

11 ഏപ്രിൽ 1947

പ്രേമയുടെ പ്രതാപം കൂടിക്കൂടി വരുന്നു. ഒന്നരണ്ടു ദിവസമായി ഒരു പുതിയ ഇൻഡ്യൻ ചങ്ങാതി അവളുടെ പുറകെ കൂടിയിട്ടുണ്ട്. പോർട്ട്സെഡ്ഡിൽ അവൾക്കു വേണ്ടി ചില ചില്ലറ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കാനും, അതു കഴിഞ്ഞു കപ്പലിൽ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓടാനും അയാളാണ് ഇപ്പോൾ.

ഇന്നു കപ്പലിൽ യാത്രക്കാർക്കുവേണ്ടി പലതരം മത്സരക്കളികൾ നടക്കുന്നു. അതിൽ ഒന്നു സ്ത്രീകളും, പുരുഷന്മാരും തമ്മിലുള്ള വടംവലിയാണ്. പ്രേമ, സ്ത്രീകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ മുന്നണിയിലുണ്ട്. വടം അവളെ മുന്പോട്ടും പുറകോട്ടും വലിക്കുന്ന കാഴ്ച വളരെ രസകരമായിരുന്നു. ഒടുവിൽ അവൾ നയിച്ച സ്ത്രീകൾതന്നെ ജയിച്ചു. അവളുടെ സേവകവൃന്ദം ആകെ അതിൽ അവളെ അഭിനന്ദിക്കാൻ അതാ അവിടെ ചുറ്റും കൂടിനിൽക്കുന്നു. വേറെ ഒരു കളിയിലും അവൾ ജയിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതിനു രണ്ടിനും സമ്മാനം കിട്ടുന്നത് കപ്പൽയാത്രയുടെ ഒടുവിലേയുള്ളതു എന്നു സേവകന്മാരോടു അവൾ വിളംബരം ചെയ്യുന്നു.

12 ഏപ്രിൽ 1947

മെഡിറ്ററേനിയൻ കടൽ. മാർട്ടാ കഴിഞ്ഞു തന്നെ ഒരു കാറ്റിൽക്കൂടി ഞങ്ങൾ മുന്നോട്ടുപോവുകയാണ്. കടലിന്റെ ഇളക്കവും, കാറ്റിന്റെ ബഹളവുമാകൊണ്ട് ഡെക്കിൽനിന്ന് യാത്രക്കാർ അവരവരുടെ മുറികളിൽ പോയി കൂടിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ചുരുക്കം ചില കാമുകികാമുകന്മാർ മാത്രം അങ്ങിങ്ങ് ജീവിതത്തിന്റെ രസം അനുഭവിച്ചുകൊണ്ട് ഡെക്കിൽ നില്പുണ്ട്. വെളിയിലുള്ള ചൂളിക്കാറ്റിന്റെ ശബ്ദംമാത്രം ഭഞ്ജിക്കുന്ന രാത്രിയുടെ ഈ നിശ്ശബ്ദതയിൽ, എന്റെ കിടക്കയിൽ ഇരുന്ന് ഞാൻ ഇന്നത്തെ കുറിപ്പ് എഴുതുകയാണ്. പലപ്പോഴും എന്നെ ബാധിക്കാറുള്ള ഒരു വിചാരം എന്നെ വീണ്ടും അലട്ടുന്നു. ജീവിതം എന്നിങ്ങനെ ഈ കാലത്തിനെ സാധൂകരിക്കാൻ തക്കവണ്ണം എന്തു നേട്ടമാണ് എന്നിങ്ങനെ കാണിക്കാൻ സാധിക്കുന്നത്? നിരാശാമയമായ ഒരു മറുപടിയേ എന്നിങ്ങനെ അതിനു കിട്ടാൻ കഴിയുന്നുള്ളൂ. ജീവിതത്തിന്റെ

സാധാരണപടികൾപോലും കെല്പില്ലാതെ ഏതുവിധമെങ്കിലും കടക്കാനേ ഞാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളൂ. ആ ഒരു വിചാരം രാത്രിയുടെ ഈ അസ്ഥയത്ത് ആകസ്മികമായി എന്നിൽ വീണ്ടും ഉയരുന്നു.

13 ഏപ്രിൽ 1947

ചുറ്റും കടലിലെ തിരമാലകൾ ഊക്കോടെ അടിക്കുന്നു. ഇളകിമറിഞ്ഞുപോവുന്ന കപ്പലിലെ പല യാത്രക്കാരും കടൽസുഖക്കേടിന് അടിമപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പാവം, പ്രേമ, നിസ്സഹായയായി അവളുടെ കിടക്കയിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണ്. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് എന്തെങ്കിലും കുറച്ച് ആഹാരം സ്റ്റീവേർഡ് കൊണ്ടുകൊടുക്കുന്നതു കഴിക്കും. അവളുടെ ചൊടിചൊടിപ്പും, പ്രതാപവും എല്ലാം അസ്തമിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നു വൈകുന്നേരം അവളുടെ സുഖക്കേട് അന്വേഷിക്കാൻ ഞാൻ പോയപ്പോൾ, അവൾ പതുക്കെ കരയുകയായിരുന്നു. അടുത്ത് ഭർത്താവിന്റെ ഫോട്ടോ, പൊട്ടിത്തകന്ന്, ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് നോക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു താഴെവീണ് ഫോട്ടോ പൊട്ടിയത് അവൾ എന്തോ ദുഃഖകനമായി കണക്കാക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദേഹസ്ഥിതി അറിയാൻ അവൾക്ക് അളവറ്റ ഉൽക്കണ്ഠയുണ്ടായിരുന്നു. അതിനുവേണ്ടി ഉടൻതന്നെ കമ്പിയടിക്കേണ്ട ഭാരം ഞാനേറു.

അടുത്ത മുറിയിലുള്ള ചില പച്ചപ്പറിഷ്കാരികളായ പെണ്ണുങ്ങൾക്ക് ഈ സുഖക്കേടും, അതിന്റെ ബഹളങ്ങളും തീരെ പിടിക്കുന്നില്ല. സുഖക്കേടാണെങ്കിൽ കപ്പലിലെ ആശുപത്രിയിൽ പോവരുതേ എന്നാണ് അവർ ചോദിക്കുന്നത്. അവർക്ക് സുഖക്കേട് പിടിപെട്ടാലും ഇതേ അഭിപ്രായംതന്നെ ഉണ്ടായിരിക്കുമോ എന്ന് ഞാൻ

അതുകൊണ്ട്. മനുഷ്യപ്രകൃതിക്ക് എത്ര വിഭിന്നവശങ്ങളാണുള്ളത്!

14 ഏപ്രിൽ 1947

യൂറോപ്പിനെച്ചുറ്റി വടക്കോട്ടുപോകുന്നതും തണുപ്പ് കരേണ്ട കൂടിക്കൂടിവരുന്നു. കപ്പലിലെ മുറികളിൽ ചൂടുവരുന്ന കമ്പിക്കുഴലുകളെ തുറന്ന് അതിൽക്കൂടി ആവി പ്രവാഹം വരുന്നതിൽ ഞങ്ങൾ ഉത്സുകരായിരിക്കുന്നു. ആ കൃത്യം എങ്ങനെ നിർവ്വഹിക്കണമെന്ന് അറിയാൻ വയ്യാതെ അമ്പരന്നു നടന്നിരുന്ന ചില നാടൻകന്യാസ്ത്രീകളെ ഞാൻ അതിൽ സഹായിച്ചു. തണുപ്പത്ത് കോച്ചി കൊണ്ടിരുന്ന അവർക്ക് അതിൽ അതിരറ്റ സന്തോഷം.

കപ്പൽയാത്രയുടെ അവസാനം അടുത്തടുത്തു വരുന്നതും ഞങ്ങളിൽ ചിലർക്ക് ഇരിപ്പുറയ്ക്കുന്നില്ല. ലിവർപ്പൂളിൽ (അവിടെയാണത്രേ കപ്പൽ അടുക്കുന്നത്) ചെന്നാലുടൻ എന്തു ചെയ്യണമെന്നുള്ള ആലോചനയിൽ ചിലർ മുഴുകിയിരിക്കുന്നു. മറ്റു ചിലർ പെട്ടികൾ ഒരുക്കുകയും, തുറക്കുകയും, അടയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവരുടെ മട്ടകണ്ടാൽ അടുത്തനിമിഷം കപ്പലിൽനിന്നിറങ്ങാൻ പോവുകയാണോ എന്നു തോന്നും. ഈ പരിഭ്രമങ്ങൾക്കിടയിൽ, ഞാനും ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ചെന്നാൽ താമസത്തിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യാൻ കമ്പിയില്ലാക്കമ്പിവഴി മുറയ്ക്കുകമ്പികൾ അടിക്കുകയാണ്.

15 ഏപ്രിൽ 1947

പ്രേമയ്ക്കു ഭർത്താവിന്റെ മറുപടി കിട്ടിയിരിക്കുന്നു. അതാണ് ഇന്നത്തെ സന്തോഷവാർത്ത. ലൗഡ്സ്റ്റീക്കറിൽക്കൂടി പ്രേമയ്ക്കു കമ്പിയുണ്ടെന്നുള്ള വാർത്ത കേട്ടപ്പോൾ

എനിക്കും സമാധാനമായി. അവളുടെ മുറിയിൽ അവൾ സുസ്തോരവദനയായി കാണപ്പെട്ടു. ഫോട്ടോ പൊട്ടിത്തകർന്നെങ്കിലും, അതിന്റെ പ്രതിപുരുഷൻ കേടൊന്നും തട്ടാതെ ജീവിക്കുന്നുണ്ട്. അതിൽപ്പരം അവൾക്ക് എന്തുവേണം?

പണിമുടക്കുകൊണ്ട്, ലിവർപ്പൂളിലല്ല, സൗത്താംപ്തനിലായിരിക്കും, കപ്പൽ അടുക്കുന്നത്. അനിശ്ചിതമായ ഈ വാത്ത് യാത്രക്കാരെ ഒക്കെ ഇളക്കിമറിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ സുസ്ഥിരസ്നേഹിതനായ ബാന്നാർജിക്കുപോലും, ലിവർപ്പൂളിലെ ഈ തൊഴിൽത്തക്കം തീരെ പിടിക്കുന്നില്ല. നിസ്സാരങ്ങളാണെങ്കിലും, അവർ തിട്ടപ്പെടുത്തിയ കാര്യപരിപാടിയിൽ മാറ്റം വരുത്താൻ ആർക്കും ഇഷ്ടമില്ല. അതുകൊണ്ട് അതുപിന്നിറങ്ങി മുഖങ്ങളാണ് ചുറ്റും. ഏതായാലും, മുമ്പ് നിശ്ചയിച്ചുറച്ച ഏർപ്പാടുകൾ മാറ്റാൻ കമ്പികൾ വീണ്ടും തെരുതെരെ പോയിത്തുടങ്ങി. അല്ലാതെ എന്താ ചെയ്യുക?

17 ഏപ്രിൽ 1947

കപ്പൽയാത്രയുടെ അവസാനം കണ്ടുതുടങ്ങി. കൈയിൽ കൊണ്ടുപോവാനുദ്ദേശിക്കുന്ന പെട്ടികളൊഴിച്ചു ബാക്കിയുള്ള പെട്ടികളെല്ലാം കപ്പൽക്കാരെ ഏല്പിക്കാനുള്ള കല്പന വന്നുകഴിഞ്ഞു. അതുപ്രകാരം ഞങ്ങളുടെ പെട്ടികളെല്ലാം കൊടുത്തു. അതോടുകൂടി അതിന്റെ സുരക്ഷിതത്വത്തെപ്പറ്റിയുള്ള സംശയവും കൂടിത്തുടങ്ങി.

കരേമുമ്പ് ഡെക്കിൽപ്പോയി നോക്കിയപ്പോൾ, പെട്ടികളെല്ലാം ഒന്നിനുമേൽ ഒന്നായി വളരെ ഉയരത്തിൽ അടുക്കിക്കൂട്ടിയിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ബാന്നാർജിയോടു പറഞ്ഞതുപോലെ, മുകളിൽനിന്നുവരുന്ന ശക്തിക്കു വഴങ്ങിക്കൊടുക്കുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെയെന്നോണം താഴത്തെ

പെട്ടികളുടെ നില വളരെ ശോചനീയമായിരിക്കുന്നു. ഏതാണ്ട് ഇതിലും താഴെയാണ്, എന്റെ കൃശമായ രണ്ടു മൂന്നുപെട്ടികൾ കാണപ്പെട്ടത്.

18 ഏപ്രിൽ 1947

സൗത്താംപ്തനിൽ കപ്പൽ നങ്കൂരമിട്ടു. താഴെ യാത്രക്കാരെ എതിരേല്ക്കാനായി അവരുടെ ബന്ധുക്കളും സ്നേഹിതന്മാരും വന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ട്. താഴെയിറങ്ങിപ്പോവാനുള്ള അനുവാദം ഇനിയും കിട്ടിയിട്ടില്ല. നാളെരാവിലെ മാത്രമേ യാത്രക്കാരെ കപ്പലിൽനിന്ന് ഇറക്കുന്നുള്ളൂ. അതിനിടയ്ക്കു കപ്പലിൽനിന്ന് താഴോട്ടും, അവിടെ കരയ്ക്കുനിന്നു മേലോട്ടും ആളുകൾ അസ്സഷ്ടമായ സംഭാഷണങ്ങൾ നടത്തുന്ന കോലാഹലമാണ്. ഞങ്ങളെ എതിരേല്ക്കാൻ ബന്ധുക്കളൊന്നുമില്ല. അതുകൊണ്ട് ഈ ബഹളം കണ്ടുകൊണ്ട് ഞാൻ അതിനിടയിൽ നിന്നു.

ദൂരെ പ്രേമ ഭർത്താവിനോടു് ഒരുതരം ഉച്ചത്തിലുള്ള നമസ്സല്പാപത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. അയാൾ എന്തുകൊണ്ട് കുറേക്കൂടി വണ്ണവെച്ചില്ലാ എന്ന് അവൾ ചോദിക്കുന്നു. അങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നു വിചാരിച്ചു് ആകണക്കിനു് അവൾ 'പുൾ-ഓവർ' തുന്നിക്കഴിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് ഇനി എന്തുചെയ്യും? ശരിക്കുള്ള ഉത്തരം കൊടുക്കാൻ വയ്യാതെ അയാൾ കുഴങ്ങി. ആ സമയത്തു് ഞാൻ ആ വഴിക്കു കടന്നുപോയി. കമ്പികളുടെ അങ്ങേയറ്റത്തു് അശരീരമായ ഒരു ചോദ്യചിഹ്നമായി ഇതുവരെ കണ്ടിരുന്ന അയാളെ ഞാൻ ഒന്നുകൂടി നോക്കി. എന്നെ പരിചയപ്പെടുത്താൻ അവൾ ഉറക്കെ പേരുവിളിച്ചു പറഞ്ഞു; അതേവിധത്തിൽ അതുകഴിഞ്ഞുള്ള ഞങ്ങളുടെ കുശലപ്രശ്നങ്ങളും.

വൈകുന്നേരം അത്താഴത്തിനു സമയമായപ്പോൾ പ്രേമയെ കാണാനില്ല. അവൾ പ്രത്യേകം അനുവാദം വാങ്ങി കപ്പൽ വിട്ടുകഴിഞ്ഞു. അവളുടെ സേവകവുനും ഒന്നുംതന്നെ ഈ വേർപാട് കണ്ടില്ല. അങ്ങനെ പ്രേമാ പ്രേമന്മാർ അജ്ഞാതതയിലേയ്ക്ക് അപ്രത്യക്ഷരായി.

19 ഏപ്രിൽ 1947

കപ്പലിൽനിന്ന് ആളുകൾ ഇറങ്ങുന്ന ബഹളമാണ്. ഞാൻ സ്നേഹിതന്മാരോട് യാത്രപറഞ്ഞു. ഷിൻഡേ അടുത്ത ജനീവായിൽ കാണാമെന്നും, ബാനർജി അനശ്ചിതമായ ഭാവിയിൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു ദിവസത്തിൽ കാണാമെന്നും, വാശാനംചെയ്തു. അപ്പോഴേയ്ക്കും കുട്ടികൾ കരയ്ക്കുപോവാൻ അക്ഷമരായി. 'മുന്ന്' തീരെ വഴങ്ങാതെ ഓട്ടംതുടങ്ങി. ഒരു കൈയിൽ ആ ശിശുവിനേയും, മറേറ കൈയിൽ ചില പെട്ടികളും തൂക്കിപ്പിടിച്ച് എന്റെ സംഘത്തിലെ പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി ഞാൻ കപ്പലിൽ നിന്ന് കരയിലേയ്ക്കുള്ള കോണിപ്പടി പതുക്കെപ്പതുക്കെ ഇറങ്ങി, ഇംഗ്ലണ്ടിലേയ്ക്കു വേറൊരു പ്രാവശ്യം ഇതാ കാലെടുത്തുവെച്ചു....

മുമ്പിൽ വേറൊരു സമുദ്രംപോലെ യാത്രക്കാരുടെ സാമാനങ്ങൾ അങ്ങിങ്ങായി വിതറിയിരുന്നു. അതിൽനിന്നെല്ലാം എന്റെ സാധനങ്ങൾ തേടിപ്പിടിച്ച് ചുങ്കംമേധാവികളുടെ അനുമതിമുദ്രയും വാങ്ങി അവിടെ കാത്തുനില്ക്കുന്ന തീവണ്ടിയിൽ കേറണം; അതായിരുന്നു എനിക്ക് ഏറ്റവും അടുത്തുള്ള പ്രധാനപ്പെട്ട പ്രശ്നം. അതിനിടയിൽ സാമാനങ്ങളുടെയിടയ്ക്ക് ഒരു ബാണംപോലെ 'മുന്ന്' ചിലപ്പോഴെല്ലാം പായുന്നതിനെ തടയണം. ഈ വിഭിന്ന ജോലികളിൽ ഞാൻ ബദ്ധശ്രദ്ധനായി.

20 ഏപ്രിൽ 1947

ഞങ്ങൾ ലണ്ടൻവിമാനത്താവളം വിട്ടുകയായി. ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം മുതൽ ഇന്നുച്ചവരെയുണ്ടായിരുന്ന ലണ്ടനിലെ ചുരുങ്ങിയതാമസം എന്നെ കണക്കിലധികം സന്തോഷിപ്പിച്ചു. ഇതേ സ്ഥലത്തുനിന്ന് ഞാൻ ഇൻഡ്യയിലേയ്ക്കു വിമാനം കേറിയിട്ട് ഇപ്പോൾ ആറാഴ്ചയേ ആയൊള്ളൂ. അതിനിടയ്ക്കു തണുപ്പുമാറി വസന്തത്തിന്റെ ഹൃദയ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നു. ഞാൻ പണ്ട് തനിച്ച് ഇവിടെ താമസിച്ച ആ കാലത്തെല്ലാം, വീണ്ടും സകുടുംബം ഇവിടെവന്ന് ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടുപേർക്കും ഒരുമിച്ച്, ഞാൻ വിദ്യാർത്ഥിയായി കഴിച്ച ആ രംഗങ്ങളെല്ലാം കാണണമെന്ന് എനിക്ക് ഒരു ചിരപ്രാർത്ഥനയായ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. അത് ഇപ്പോൾ ഇതാ അവിചാരിതമായി സാധിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നലെ പ്രിം-റോസ് ഫില്ലിന്റെ പരിസരപ്രദേശങ്ങളിലും, അതിനടുത്ത് ഞാൻ താമസിച്ച വീട്ടിലും ഞങ്ങൾ പോയിരുന്നു. അവിടെ നാലുകൊല്ലക്കാലം ഞാൻ നിത്യവും പെരുമാറിയിരുന്ന അടുക്കളയോടും, അവിടുത്തെ അധിപതിയായ 'വലുത്ത്'യോടും ശാരദയും കുഞ്ഞുങ്ങളും പരിചയമായി. എന്റെ ഭാര്യയേയും കുഞ്ഞുങ്ങളേയും സൽക്കരിക്കുന്നതിൽ അവർ അതിയായ ആനന്ദം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

ഞങ്ങൾ ജനീവായ്ക്കു വിമാനംകേറിയപ്പോൾ ഞാൻ ഈ കൂടിക്കാഴ്ചയേയും, അടുത്ത ഭാവിയേയും പറ്റി വിചാരിക്കുകയായിരുന്നു. ജീവിതത്തിലെ സംഭവങ്ങൾ—അവ ഓരോന്നും ചിലപ്പോൾ എത്ര അസംഭാവ്യമായി തോന്നുന്നു. എന്റെ ആദ്യത്തെ ലണ്ടൻസന്ദർശനംതന്നെ ഞാൻ അസംഭാവ്യകോടിയിൽ ഒരിക്കൽ തള്ളിയതായിരുന്നു.

ഒരുപക്ഷേ, ജീവിതം എങ്ങനെവന്നാലും, അനിശ്ചിതമായിരിക്കെ, അസംഭാവ്യതയുടെ ഒരു ഛായ അതിനുള്ളായിരിക്കാം. എന്റെ ഈ വിചാരങ്ങൾക്കിടയ്ക്ക്, വിമാനങ്ങളേയും വഹിച്ച് അതിവേഗം പായുകയായിരുന്നു. താമസിയാതെ താഴെ ആൽപ്പ് പർവ്വതനിരകളും, അതിന്റെ കൊടുമുടികളിലെ മാറാത്ത മഞ്ഞിൻകൂട്ടവും ഞങ്ങൾക്കു കാണാറായി. അപ്പുറത്ത് ജനീവാനഗരം എന്നെ ജീവിതത്തിന്റെ വേറൊരു അദ്ധ്യായത്തിലേയ്ക്കു കൈമാടി വിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം 3

കായലിന്റെ കരയ്ക്ക്

ജെനീവ

30 ഏപ്രിൽ 1947

ശാരദയും കുട്ടികളും ഞാനും ഇവിടെവന്നിട്ട് ഒരു
ഴുത്തു മേലെയായി. ഈ പുതിയ സ്ഥലം അവർക്കു നന്നേ
പിടിച്ചു. ഇന്നു വൈകുന്നേരം ഞങ്ങൾ കായലിന്റെ കര
യ്ക്കുള്ള പാക്കിൽ പോയി. കായൽ സൂര്യപ്രകാശത്തട്ടി മി
ന്നിത്തിളങ്ങുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതിലെ ശാന്തമായ ആനോ
ളനങ്ങൾ കണ്ടുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ പാക്കിലെ ബഞ്ചിൽ
കുറേനേരം ഇരുന്നു. അല്പം ദൂരെ യാത്രക്കാരെയും വഹിച്ചു
കൊണ്ട് ഒരു വലിയ ബോട്ട് മന്ദഗതിയിൽ തിരിച്ചു പട്ട
ണത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതിനപ്പുറം, കായ
ലിന്റെ അങ്ങേ കരയ്ക്കുള്ള കുന്നിൻചെരിവുകളും കെട്ടിട
ങ്ങളും ഞങ്ങൾക്കു ഭംഗിയായി കാണാമായിരുന്നു. ചുറ്റും
പാക്കിലെ ചെടികൾ പുഷ്പിച്ചുതുടങ്ങി. ഞാൻ ഇവിടെ
നിന്നു പോയപ്പോൾ മഞ്ഞും തണുപ്പും കലശലായിരുന്നു.
ഇപ്പോൾ അതൊക്കെ മാറി, പ്രകൃതിയോടൊപ്പം ആളു
കളും ഉത്സാഹഭരിതരായിരിക്കുന്നു. പാക്കിലെ റസ്റ്റോറ
ണ്ടിൽ ചായകഴിക്കാനും മറ്റും ഉള്ള ആളുകളുടെ ബഹ
ളം. അതിൽ പങ്കുകൊണ്ട്, കായലിലെ ഉല്ലാസപ്രദമായ
കാഴ്ചകൾ കണ്ടപ്പോൾ, ഈ വിദൂരമായ വിദേശത്തെ താ
മസത്തിൽ അപ്രിയമല്ലായിരുന്നു, നേരെമറിച്ച്, ഇവിടു
ത്തെ താമസക്കാലം വേഗം അവസാനിക്കുമോ എന്നായി
രുന്നു ശാരദയുടെ ആശങ്ക. ഈ സ്ഥലം ശാരദയ്ക്ക് അത്ര
മാത്രം ആകർഷകമായി തോന്നി.

10 മെയ് 1947

ഇന്നലെ ഒരു സംഘം സന്ദർശനാരോടൊപ്പം 'ന്യൂ ഷാട്ട'ലിൽ പോയിരുന്നു. വഴിക്ക് ഒരു ബോട്ടുസവാരിയും ഈ സങ്കീട്ടിന്റെ ഒരു ഭാഗമായിരുന്നു. പുതിയ വൈൻ, വേണ്ടുവോളം, സ്വസ്സ് അധികൃതന്മാർ ഞങ്ങൾക്കും മറ്റു അതിഥികൾക്കും ബോട്ടിൽ കരുതിയിരുന്നു. ബോട്ടിൽക്കൂടി അല്പം ആടി നടക്കാൻ വലിയ രസമായിരുന്നു. അതിനിടയ്ക്കു ബോട്ടിന്റെ മുകളിലത്തെ ബഞ്ചുകളിലിരുന്നു കായലിന്റെ ഇരുവശത്തും ഉള്ള കാഴ്ചകൾ കണ്ടുകൊണ്ടുള്ള സല്ലാപങ്ങൾ. ബോട്ട് കായലിനെ വിട്ട് ഇടുങ്ങിയ ഒരു തോട്ടിലേയ്ക്കു കടന്നപ്പോൾ ചുറ്റുമുള്ള കാഴ്ചകൾ വളരെ അടുത്തുകൂടി പാഞ്ഞുപോയി. കടകടലുടനീളം പുറപ്പെട്ടുവിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ബോട്ടിന്റെ പ്രയാണം, മറെറല്ലാ ശബ്ദങ്ങളുടെയും മിശ്രണം, ജീവിതഗതിയെപ്പറ്റിയുള്ള മൂന്നുമായ വിചാരങ്ങൾ ഉണർത്തി. ജീവിതസാഗരത്തിൽക്കൂടിയുള്ള മനുഷ്യന്റെ യാത്രയെപ്പറ്റി പലകുറി വായിച്ചിട്ടുള്ള സാഹിത്യശകലങ്ങളാണോ ഇപ്രകാരം ഉപബോധാന്തഃകരണത്തിൽനിന്ന് ഇവയെ തട്ടിപ്പെറുക്കുന്നതെന്ന് അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

ഞങ്ങൾ ന്യൂഷാട്ടലിൽ എത്തിയപ്പോഴേയ്ക്കും ബോട്ടിലെ യാത്രക്കാരെല്ലാം അസാമാന്യമായ ഉന്മേഷമുള്ളവരായി കാണപ്പെട്ടു. അവിടെ എതിരേല്ക്കാൻ പട്ടണത്തിലെ പ്രതിനിധികളായി പാരമ്പര്യപൂർവ്വമായ പട്ടടയാടകൾ ധരിച്ച പെൺകിടാങ്ങൾ ബോട്ടിന്റെ അടുത്തുവന്നിരുന്നു. ഞാനും എന്റെ കൂടെയുണ്ടായിരുന്ന ആന്റോലിയൻ പാർലിമെന്റ് മെമ്പർ ഡാലിയും കരയ്ക്കു കാലെടുത്തു വെച്ചപ്പോഴേയ്ക്കും ഓരോ പെൺകിടാങ്ങൾ വന്നു കൈയ്ക്കു

പിടിച്ചു സ്വാഗതം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. അതുകഴിഞ്ഞു ഒരു ഘോഷയാത്ര. ബാൻഡിന്റെ ശബ്ദം ഞങ്ങളെ നയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇരുവശത്തും അല്പം പരിഭ്രാന്തരായ പട്ടണനിവാസികൾ ഞങ്ങളുടെ ആഘോഷഗതി നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഘോഷയാത്ര അവസാനിച്ചപ്പോഴേക്കും ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ ഒരു ഹോട്ടലിന്റെ വിശാലമായ ഹാളിൽ നില്ക്കുന്നതായി കണ്ടു. ഒരു വിരുന്നസല്ലാരത്തിന്റെ വിഭവങ്ങൾ മുന്നിൽ ഒരുക്കിയിരുന്നു.

ഏതെങ്കിലും ലഹരി മനുഷ്യരുടെ സാധാരണ അവസ്ഥയ്ക്ക് അല്പം ഭേദം വരുത്തുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ക്രമത്തിനു നിയന്ത്രിച്ചുനില്ക്കുന്ന കടിഞ്ഞാൺ അല്പം അയച്ചുവിടുമ്പോൾ കുതിരകൾ ഓടുന്നതുപോലെ വികാരങ്ങൾ പതിവിലധികം വികസിച്ചുവരും. ഈ അനുഭവം, സ്നേഹിതന്മാരുമായി ഉല്ലാസപൂർവ്വം സംഭാഷണം ചെയ്യുമ്പോഴും മനസ്സഴിഞ്ഞു എന്തു പ്രവൃത്തി ചെയ്യുമ്പോഴും എനിക്ക് ഉണ്ടാവാറുണ്ട്. മനുഷ്യരെ മനസ്സിന്റെ സാധാരണ നിർപ്പിലുള്ള ശൃംഖലകളിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കുന്ന പലതരം വഴികളുണ്ട്. അതിൽ ഏറ്റവും തണുത്ത ശാരീരികമായ ലഹരി. ഏറ്റവും ഉയർന്നു ആത്മീയമായ ഉന്മാദവും. പക്ഷേ, ഇവയെല്ലാം പൊതുവായി അപ്രകൃതമായി, അനുഭവജ്ഞാനാതീതമായി, ഒരു ആനന്ദമുണ്ട്. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം ഈ വഴികളെല്ലാം ചിലപ്പോൾ സമ്മിശ്രമായി കണ്ടുവരുന്നത്.

17 മെയ് 1947

ഞങ്ങൾ ഇവിടെ തൽക്കാലം താമസിക്കുന്ന വീടിന്റെ പിൻഭാഗത്ത് ഒരു ചെറിയതോട്ടമുണ്ട്. ഈ കെട്ടിടത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ഓരോ കുടുംബങ്ങൾക്കും കൃഷി

ചെയ്യാനായി ആ തോട്ടത്തിലെ ഓരോ ഭാഗവും പകുത്തു കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ആഫീസ് ജോലി ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു വരുമ്പോഴും, ഞായറാഴ്ചയും ഈ ശകലം സ്ഥലം വെട്ടിക്കിട്ടു ക്ലാസും, ചെടികൾ നടാനും ഞങ്ങളുടെ കൂടെ താമസിക്കുന്ന സ്നേഹിതൻ വലിയ ഉത്സാഹം. അങ്ങനെ ചെയ്യുമ്പോഴൊക്കെ “പ്രകൃതിയിലേയ്ക്കു തിരിയേ” എന്ന് അദ്ദേഹം വിളിക്കുകയാണ്. എനിക്കു നല്ല ചെടികളും പുഷ്പങ്ങളും പച്ചപ്പൽത്തകിടികളും കാണാൻ വലിയ രസമുണ്ട്. പക്ഷേ, തോട്ടത്തിൽ അവ വെച്ചുപിടിപ്പിക്കാൻ മുഷിയുന്നതിന്നു തീരെ ഉത്സാഹമില്ല. ആ സമയം പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുകയോ എഴുതുകയോ അല്ലെങ്കിൽ വെറുതേ വെളിയിലേയ്ക്കു തുറിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയോ ചെയ്യാനാണ് ഇഷ്ടം. വിജയവും കൊച്ചനിയനും മൂന്നരയും ഒക്കെ ചെടികൾക്കു വെള്ളം ഒഴിക്കാൻ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓട്ടമാണ്. അവരോടൊട്ടെ. ഞാൻ ഈ ചാരു കസേരയിലിരുന്നു വായിക്കും.

പട്ടണത്തിലെ ഏതു കാഴ്ചകൾ കണ്ടു ലയിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും പ്രകൃതിയുടെ അകൃത്രിമമായ ഭംഗി മനുഷ്യരെ ക്രമത്തിലധികം ആകർഷിക്കുന്നു എന്നുള്ളതിന്നു സംശയമില്ല. അഥവാ, പ്രകൃതിയുടെ കാഴ്ചകളിൽനിന്നും അല്പം അകന്നു പട്ടണത്തിൽ താമസിക്കുമ്പോൾ അവയുടെ ആകർഷകത കുറെ കൂടുതൽ പ്രത്യക്ഷമാവുന്നതായിരിക്കാം. ജന്തുക്കളെ ഭയന്നും വേട്ടയാടിയും കഴിക്കുന്ന കാട്ടാളന്മാർ കാട്ടിലെ പ്രകൃതിയുടെ ഭയങ്കരതയിൽ വലിയ ആകർഷണം ഒന്നും കാണുകയില്ല. നേരെമറിച്ച് അതേ കാടിന്റെ അനേകായിരം അടി മുകളിൽക്കൂടി വിമാനത്തിൽ പോകുന്ന ആളുകൾക്ക് താഴെ ഇരുണ്ടുകാണുന്ന വൃക്ഷങ്ങളും ഓടുന്ന മൃഗങ്ങളും എത്ര കൗതുകമായിത്തോന്നും!

22 മെയ് 1947

എന്റെ ആഫീസിലിരുന്നു നോക്കിയാൽ കായൽ അടുത്തുകാണാം. കായലിനും എന്റെ മുറിയുടെ ജനലിനും ഇടയ്ക്ക് ഒരു കല്ലെറിഞ്ഞാലെത്തുന്ന സ്ഥലം പുൽത്തകിടിയാണ്. അതിന്ന് അങ്ങേപ്പറം കായലിന്റെ വക്കത്ത് ഒരു പൊതുപാതയുണ്ട്. ആ പാതയിൽക്കൂടി, പ്രത്യേകിച്ചു ഉച്ചസമയത്ത് പലരും കായലിലെ മത്സ്യങ്ങളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നടന്നു പോകാറുണ്ട്. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഞാൻ ഈ ആളുകളേയും അങ്ങേപ്പറത്തു വിശാലമായി കിടക്കുന്ന കായലിനേയും അതിനപ്പുറത്തെ കുന്നിൻചരിവുകളിലുള്ള കാഴ്ചകളേയും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കും. അകലെയുള്ള കാഴ്ചകൾ ചിത്രങ്ങൾപോലെ ചലനം ഇല്ലാത്തവയായി തോന്നും. നേരെമറിച്ച് അടുത്തുകൂടി പോകുന്ന ആളുകളുടെ സകല ചേഷ്ടകളും എനിക്കു കാണാം. അവർ, അടുത്തുള്ള ഈ കെട്ടിടത്തിലെ ഒരു മുറിയിൽ ജോലിചെയ്യാതെ ഒരാൾ തങ്ങളെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു എന്നു സ്വപ്നത്തിൽപ്പോലും വിചാരിക്കാൻ വഴിയില്ല. ഫലം: അപ്രതീക്ഷിതമായ പല വ്യവഹാരങ്ങളിലും ഞാൻ പങ്കെടുക്കാറുണ്ട്. എത്ര എത്ര അപൂർണ്ണമായ പ്രേമകഥകളിലെ അദ്ധ്യായങ്ങളാണ് ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു കാണുന്നത്!

24 മെയ് 1947

ദൈനംദിനമുണ്ടാവുന്ന നിസ്സാരസാഗതികൾകൊണ്ട് എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഏറിയഭാഗവും നിറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു. അവയിൽ മനസ്സുറപ്പിച്ച്, ഓടിപ്പോകുന്ന നിമിഷങ്ങളെ തേടിപ്പിടിക്കാനുള്ള വ്യത്ഥമായ യത്നങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായി, കാലംപോകുന്ന പോക്ക് ഞാൻ തികച്ചും അറിയുന്നതേയില്ല. ഇന്നു വിജയത്തിനെ സ്തുതിത്നിന്ന്

വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ പോയപ്പോൾ ആ കാലമെല്ലാം ഞാൻ പെട്ടെന്ന് ഓർമ്മിച്ചു. ആറുവയസ്സിൽ ഞാൻ എങ്ങനെയായിരുന്നു? അവൾ എന്നെക്കണ്ടപ്പോൾ ദൂരനിന്ന് ഓടി അടുത്തേയ്ക്കുവന്നു. എന്റെ പുറകെ ആ കൊച്ചുകാലുകൾ ധൂതഗതിയിൽ മുന്നോട്ടു വെച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇതു പോലെ എന്റെ അപ്പന്റെകൂടെ ആദ്യം സ്കൂളിലേയ്ക്കുപോയത് ഞാൻ ഇന്നലെ നടന്നതുപോലെ ഓർമ്മിച്ചു. പാരമ്പര്യത്തിൽനിന്നും അല്പം മാറിയ രീതിയിൽ എന്റെ പേര് സ്കൂളിൽ കൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞ ആ നിമിഷവും, ആ സ്ഥലവും, യാതൊരു മറവും ഇല്ലാതെ അത്ര വ്യക്തമായി ഇപ്പോൾ മനസ്സിൽ വരുന്നു.

ഇന്നു ഞാൻ ഓടുന്നതുതന്നെ ചുരുക്കം. കുട്ടികൾക്കു സാധാവികമായുള്ള ഓട്ടം പ്രായംകൂടുമ്പോൾ കൃത്രിമമായി വരുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണ്? ജീവിതത്തിൽക്കൂടി ആ കെയുള്ള യാത്രതന്നെ നടപ്പിന്റെ വേഗത്തിലുള്ള ക്രമമായ കുറവാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഒടുവിൽ സ്കൂൾമാവുമ്പോൾ അവസാനവും.

ഒരു വ്യക്തിയെപ്പറ്റി എത്രതന്നെ പ്രാധാന്യമേറിയവയാണെങ്കിലും, ഈ അവസാനം സമുദായത്തെ എത്ര കുറച്ചുമാത്രമേ ബാധിക്കുന്നുള്ളൂ എന്നു ഞാൻ അടുത്തപ്പൊഴുതുന്നു. മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ ക്ഷണഭംഗരതയെപ്പറ്റി എനിക്ക് ആദ്യം ബോധ്യംവന്ന ആ സമയം ഇപ്പോൾ ഓർക്കുന്നു. തേവലപ്പറത്തു ക്ഷേത്രത്തിന്റെ മുമ്പിലത്തെ ഒരു കൽക്കുഴപ്പണത്തിൽക്കിടന്നു ഞാൻ മുകളിൽ ആകാശത്തിലേയ്ക്കു നോക്കുകയായിരുന്നു. അവിടെ ഒരു നക്ഷത്രത്തിൽനിന്നു മറ്റൊരു നക്ഷത്രത്തിനെ തിരിച്ചറിയുവാൻ എനിക്കു വയ്യാതിരുന്നു. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം ശൂന്യമായ മനസ്സിൽക്കൂടി, ഈമാതിരി വിചാരങ്ങൾ കടന്നത്. ആ

അമ്പലം, പുതിയതായി കെട്ടിത്തീർത്തതാണെങ്കിലും ഞാൻ ലോകത്തിൽ വരുന്നതിനുമുമ്പ് ഇതേ നിലയിൽ നിന്നിരുന്നു. അവിടെ ചുറ്റും ഉള്ളവർ എല്ലാവരും അന്യലോകത്തിലേയ്ക്കു മറഞ്ഞു മാഞ്ഞാലും, അമ്പലവും ഞാൻ കിടന്ന കല്ലും അതേനിലയ്ക്കു നിലകൊള്ളും എന്ന വിചാരം എന്നെ പെട്ടെന്നു ബാധിച്ചു. അതു കഴിഞ്ഞിട്ട് ഇപ്പോൾ മുപ്പതുകൊല്ലത്തിനുമേലായി. അന്ന് അവിടെ അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന അമ്മാവൻ യൗവനം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പു പരലോകപ്രാപ്തനായി. ആ അമ്പലത്തെ വലയംചെയ്തു പ്രാത്ഥിക്കുന്നവർ ഇന്ന് അന്നത്തെ ആളുകളല്ല, വേറൊരാളും മനുഷ്യജീവികളാണ്. ഇന്നു ശേഷി ചിട്ടുള്ളവർതന്നെ എത്രയോ വ്യത്യസ്തരായിരിക്കും.

മനുഷ്യർ കെട്ടിപ്പെറുക്കുന്ന കെട്ടിടങ്ങൾക്കുപോലും അവരേക്കാൾ ഏറെ ആയുസ്സുണ്ട്. സ്കൂളിൽനിന്നു വിജയത്തിനെ ട്രാമിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയപ്പോൾ ആ പഴയ വിചാരം എന്നിൽ വീണ്ടും വന്നു. വിജയം വളർന്ന് ഒരു അമ്മയായി അവളേപ്പോലെയുള്ള കുട്ടികളെ പോറ്റാൻ താരതമ്യേന ചുരുങ്ങിയ ഒരു സമയം മതി. അത്രതന്നെ ചുരുങ്ങിയ സമയംമതി ഇതുപോലെ തുടർന്നുപോകുന്ന ജനീവായിൽനിന്നും ലോകത്തിൽനിന്നും യാതൊരു ചിഹ്നവും അവശേഷിക്കാതെ എന്നെ മാറിമറയ്ക്കാനും. ഈ വിചാരം, എന്തുകൊണ്ടെന്നറിയാൻ വയ്യ, എന്നെ വല്ലാതെ വ്യസനിപ്പിച്ചു.

27 മെയ് 1947

അന്യരെ പററിക്കൊണ്ടുള്ള ഒരു വിരുതു് ചിലർക്കു പ്രത്യേകമാണ്. ഒരു ഗുണമായിട്ടല്ല പായുന്നത്, എനിക്ക് ആ വിരുതു് തുലോം കുറവാണ്. ഇന്നു ഞങ്ങൾ മോഹോ

വരെ പോയിരുന്നു. അവിടെ ഒരു പുഷ്പോത്സവം ആയിരുന്നു. പൂക്കൾകൊണ്ടു പലതരം രഥങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി, വിചിത്രവേഷങ്ങൾ ധരിച്ചു രസകരമായ ഒരു ഘോഷയാത്ര അവിടുത്തെ തെരുവിൽക്കൂടി കടന്നുപോയി. ഞങ്ങൾ അതും അവിടെയടുത്തുള്ള വിശ്വവിശ്രുതമായ 'ഷിയോ' കൊട്ടാരവും കണ്ടു. അതുകഴിഞ്ഞു തുറസ്സായ ഒരു രംഗസ്ഥലത്തു് ഒരു നാടകവും കാണാൻ പോയി. ഇതെല്ലാം കാണാൻ ഒരു ചങ്ങാതി—ഞാൻ ഒന്നരണ്ടു പ്രാവശ്യംമാത്രം കണ്ടിട്ടുള്ള ആ രസികൻ—എന്റെകൂടെ കൂടി. യാത്രച്ചെലവും ചായയും മറ്റും ഒരു ലോഭവുംകൂടാതെ ആ വിരുതൻ എന്റെ കണക്കിൽക്കൊള്ളിച്ചു. ഒടുവിൽ യാത്രപറഞ്ഞു മറഞ്ഞപ്പോൾ അതിനെപ്പറ്റി പരോക്ഷമായിപ്പോലും പറയാൻ യാതൊരു ഭാവവും ഇല്ല.

ഈ ലോകത്തിൽ 'മിടുക്കു' അവനവന്റെ ജോലി ഒരുവിധം ഭംഗിയായി ചെയ്തുതീർക്കുകയാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു തുലോം തെറ്റാണ്. ബുദ്ധിക്ഷമാത്രം ഇത്ര പ്രാധാന്യം കൊടുക്കുന്നതെന്തിനാണ്? അവനവന്റെ മിടുക്കു വലുതാക്കി അന്യരെ കാണിക്കുക, മറുളളവരോടു പെരുമാറുന്നതിലുള്ള നയം—വേറൊരു തരത്തിൽ പറയുകയാണെങ്കിൽ സേവകുടൽ—വേണ്ടപ്പോൾ ദേഷ്യംകാണിച്ചു ജോലി ചെയ്യിപ്പിക്കുക, ഇവയെല്ലാം ഒരാളുടെ കെല്പിന്റെ അംശങ്ങളായി കണക്കാക്കണം. എനിക്കു കെല്പു് തുലോം കുറവാണെന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. വെറുതേ അലസനായി ജീവിതം കഴിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ, വെറും ആഗ്രഹം കൊണ്ടുമാത്രം, പ്രശസ്തിയും വിജയവും എല്ലാം എല്ലാം എനിക്കു കിട്ടണമെന്നാണ് എന്റെ വിചാരം. എത്ര വ്യർത്ഥമായ വിചാരം!

14 ജൂൺ 1947

ഞങ്ങൾ ഇന്നു വേറൊരു വീട്ടിലേയ്ക്കു മാറിത്താമസിച്ചു. നാലാമത്തെ നിലയിലുള്ള ഞങ്ങളുടെ മുറികളിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ, താഴെ ഒരു റോഡും ആ റോഡു ചാടിക്കടന്നാൽ ഒരു വലിയ പാക്കും കാണാം. കുട്ടികൾക്കു കളിക്കാൻ ആ പാക്കിൽ പ്രത്യേകം ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അടുക്കളയിൽനിന്നു വിളിച്ചാൽ പാക്കിൽകളിക്കുന്ന വിജയത്തിനും കൊച്ചുനിയനും കേൾക്കാം.

ഈ വീടും പരിസരങ്ങളും ഞങ്ങൾക്കു വളരെ പിടിച്ചു. സന്തോഷം ചുറ്റുമുള്ള കസേരകളെ ആശ്രയിച്ചു പൊങ്ങുകയും താഴുകയും ചെയ്യുന്നതെങ്കിലും, സ്വച്ഛവും വൃത്തിയുള്ളതുമായ താമസസ്ഥലം സുഖപ്രദമാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല.

എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ കൂടെയുള്ള താമസം മാറിയതോടുകൂടി 'മുന്ന്'യുടെ കുട്ടികൾ കാണാൻ വയ്യാതെയായി. പക്ഷേ, ഈ ചുരുങ്ങിയ കാലത്തെ ഒരുമിച്ചുള്ള താമസത്തിനിടയ്ക്കു രണ്ടു വ്യക്തികൾ, എത്രതന്നെ സൗഹാർദ്ദസ്ഥനപിതന്മാരാണെങ്കിലും, രണ്ടു വ്യക്തികളായേ ഇരിക്കൂ എന്ന് എനിക്കു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. ഈ ലോകത്തിലെ പരിമിതികളിൽ, ഇത്ര സഹസ്രം സ്വഭാവവിശേഷങ്ങൾ, രൂപവിശേഷങ്ങളോടൊപ്പം, ദൈവം സൃഷ്ടിച്ചതെന്തെന്നയാണെന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. രൂപത്തിൽ ഒരുപോലെയിരിക്കുന്നവരപ്പൂർവ്വമാണ്; അതുപോലെ ഒരേ സ്വഭാവമുള്ളവരേയും കാണാൻ പ്രയാസം. അതുകൊണ്ട് ഒന്നിച്ചു പെരുമാറുമ്പോൾ അല്പസ്വല്പം കൂട്ടിമുട്ടുന്നതു ആരെപ്പറ്റം ബന്ധിച്ചും സ്വാഭാവികമാണ്. ഗൃഹപ്രശ്നങ്ങളും, സമു

ദായപ്രശ്നങ്ങളും ഈ ഒരു വാസ്തവത്തെ ഏറെയേറെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു.

28 ജൂൺ 1947

ഞങ്ങൾ ഇന്ന് സംഗീതത്തോടുകൂടി കായലിൽ ഒരു സവാരിക്കു പോയി. രണ്ടുമൂന്നു ബോട്ടുകൾ കൊടികൾ കൊണ്ട് അലങ്കരിച്ച്, മുഴങ്ങുന്ന ബാൻഡിന്റെ ശബ്ദത്തിനു താളംതുളളി മുന്നോട്ടു പോയപ്പോൾ ഞങ്ങൾ സ്നേഹിതന്മാരോടൊത്ത് സല്ലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇവിടെ കൂട്ടുന്ന സമ്മേളനത്തിനുവന്ന പ്രതിനിധികൾക്കു സ്വിസ്സ് ഗവണ്മെന്റ് നൽകുന്ന ഒരു സല്ലാരമാണിത്. ഞാൻ ബോംബെയിൽ മിക്കവാറും എന്നും കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു സ്നേഹിതനും ഈ കൂട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കൊല്ലത്തിനു മുമ്പു ഞങ്ങൾ തീരെ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല, ഇവിടെ ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ച് ഇങ്ങനെ കായലിന്റെ മുകളിൽ കൂടി പ്രയാണംചെയ്യുമെന്ന്. ഈ അപ്രതീക്ഷിതമായ സമാഗമം ഞങ്ങൾ ബോട്ടിൽവെച്ച് കെങ്കേമമായി കൊണ്ടാടി.

മനുഷ്യൻ ഒരു സാമുദായികജീവിയാണെന്നു സാധാരണ പറയാറുണ്ട്. അതായത് മറ്റൊളകളോടു് ഒത്തൊരുമിച്ച് പെരുമാറാനും സഹവസിക്കാനും ഉള്ള കെല്പ് മനുഷ്യന്റെ ഒരു സ്വഭാവവിശേഷമാണ്. പക്ഷേ, ഇതുമാത്രം അല്ല ചങ്ങാതിമാർത്തമിലുള്ള സ്നേഹത്തിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്ന സന്തോഷത്തിനു പുണ്ണമായ കാരണം. രണ്ടു ചങ്ങാതിമാർ കൂട്ടമ്പോൾ പ്രത്യേകമെങ്കിലും ഒത്തൊരുമിച്ചുള്ള രണ്ട് അനുഭവസമൂഹങ്ങൾ ഒന്നിച്ചുകൂടുന്നു. ഇവയിൽനിന്ന് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും സ്നേഹത്തിന്റെ പൊരികൾ പാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ചങ്ങാതിത്തത്തിന്റെ

പുണ്ണമായ സുഖംകിട്ടുന്നു. ഓരോ വ്യക്തിക്കും അവനവന്റെയായി കാത്തുസൂക്ഷിക്കുന്ന ഒരു ഭാഗം, മറ്റ് ആളുകൾക്കും സമുദായത്തിനും പ്രവേശം ഉള്ള വേറൊരു ഭാഗം— ഇങ്ങനെ രണ്ട് അംശങ്ങൾ ഉള്ളതായി കണക്കാക്കാം. ഇവയ്ക്കിടയിൽ എല്ലാവർക്കും എത്രത്തോളം പൊരുത്തം ഉണ്ട്? അവയ്ക്കിടയിലുള്ള അന്തരമാണ് എനിക്കു പലപ്പോഴും ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. മനസ്സിൽ പലേ കഷ്ടപ്പാടുകളും കിടന്ന് അലതല്ലമ്പോൾ പലപ്പോഴും ഞാൻ അന്യർക്ക് സുസ്തേരവദനനായി കാണപ്പെടുന്നു. എന്റെ ഹൃദയം ലോകത്തിനു മുഴുവൻ തുറന്നുകാണിച്ചുകൊണ്ട് നടന്നിട്ട് എന്തു ഫലം? പക്ഷേ, ഈമാതിരി ആഘോഷത്തിലമർന്നു കഴിയുന്ന സമയങ്ങളിൽ ഭാഗ്യവശാൽ സമുദായത്തിനു പൊതുവേയുള്ള ഭാഗത്തിനു പ്രാധാന്യം കിട്ടുന്നു. മനസ്സിന്റെ ഒരു കോണിലുള്ള കഷ്ടപ്പാടുകളും മറ്റും മിക്കവാറും മറന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

4 ജൂലൈ 1947

എന്റെ മുട്ടിലെ നീരിന്റെ വേദന കൂടിക്കൂടി വരുന്നു. ഈ സുഖക്കേട് എന്നെ പിടിപെട്ടിട്ട് ഇപ്പോൾ അഞ്ചാറുകൊല്ലങ്ങളായി. പക്ഷേ, അംഗഭംഗം വന്ന് നിസ്സഹായമായ ഒരു ജീവിതം ഭാവിയിൽ നയിക്കേണ്ടിവരും എന്ന ഭയം ഇന്നാണ് ആദ്യം എന്നിൽ ക്രമേണ വ്യാപിച്ചുവന്നത്.

എല്ലാം നേരെ പോവുമ്പോൾ ധൈര്യം അവലംബിക്കുന്നതിനു തീരെ ബുദ്ധിമുട്ടില്ല. സകലതും തെറ്റുമ്പോഴാണ് ധൈര്യത്തിന്റെ ആവശ്യം. എന്തെങ്കിലും ഒന്നു തെറ്റുമ്പോൾ സങ്കടവികാരങ്ങൾക്ക് വഴിപ്പെടുന്ന എനിക്ക് ആപത്തു നേരിടാൻ എങ്ങനെ ധൈര്യം കിട്ടും? പ്രതി

ക്ഷിക്കുന്നതിൽ തുലോം കുറവായിട്ടാണ് പ്രായേണ ജീവിതത്തിലെ കഷ്ടപ്പാടുകൾ കാണുന്നതെന്നുള്ള വിചാരം മാത്രമേ എനിക്ക് ഇന്ന് ധൈര്യം തരുന്നുള്ളൂ.

8 ജൂലൈ 1947

ജീവിതത്തിൽ നല്ല കാര്യങ്ങൾ കൂടിപ്പോയതായി വരുമോ? ദാരിദ്ര്യവും സങ്കടവും നിറഞ്ഞ ഈ ലോകത്തിൽ സുഖം കൂടിപ്പോയതായി ആർക്കും അനുഭവപ്പെട്ടു കാണാൻ വഴിയില്ല. എങ്കിലും ഇന്ന് മഴപെയ്യുന്ന സമയത്ത് വെളിയിൽ കായലിലേയ്ക്കുനോക്കി യാതൊരു ഇളക്കവുംകൂടാതെ കിടന്ന ആ ജലാശയത്തിന്റെ ഭംഗി ആലോചിച്ചപ്പോൾ യാതൊരു കാരണവുമില്ലാതെ ഈ വിചാരം എന്റെ മനസ്സിൽകൂടി കടന്നുപോയി. മനോരാജ്യത്തിൽ എന്തിനാണ് അദ്ധരാജ്യം? ഞാൻ അതുകൊണ്ട് ഒരു സുഖജീവിതത്തിനുള്ള സകല സാധനങ്ങളും ശേഖരിക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. നല്ല കെട്ടിടം, നല്ല ആഹാരസാധനങ്ങൾ, നല്ല സുഹൃത്സംഭാഷണങ്ങൾ, നല്ല...എന്റെ ആവശ്യങ്ങളുടെ പട്ടിക അങ്ങനെ നീണ്ടു നീണ്ടു പോയി.

4 ആഗസ്റ്റ് 1947

ഇന്ത്യയിലെ രാഷ്ട്രീയസംഭവങ്ങളുടെ തകിടംമറിച്ചിൽ പല വ്യക്തികളേയും അവിചാരിതമായി മാറ്റിമറിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇന്നലെവരെ ദാരിദ്ര്യത്തിൽ കഴിച്ച ഒരു രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തകൻ ഇന്ന് ഒരു മന്ത്രിയോ അംബാസഡറോ ആയിച്ചമഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ ചിലരുടെ കഥകൾ ഓർമ്മപ്പെടുത്താൻ, പ്രസിദ്ധ പ്രബുദ്ധരാജ്യതന്ത്രജ്ഞനായ ഷാട്ടോബ്രിയാ അംബാസഡർസ്ഥാനംവഹിച്ച ബക്കിംഗ്ഹാം

കൊട്ടാരത്തിലേയ്ക്കു പരിവാരസമേതം പോയതിന്റെ വിവരണം എന്റെ മനസ്സിൽ വരുന്നു. ലണ്ടനിൽ അജ്ഞാതനായി കഴിച്ച ആ കാലത്ത് അദ്ദേഹം ആത്മഹത്യചെയ്യാൻ ഭാവിച്ച മുറി ആ സന്ദർഭത്തിൽ അടുത്തിരുന്നാൾക്ക് അദ്ദേഹം കാണിച്ചുകൊടുത്തുവത്രേ.

ഭാവി മുഴുവൻതന്നെ അനിശ്ചിതമായിരിക്കെ, പ്രതീക്ഷിക്കാവുന്നതേത് അപ്രതീക്ഷിതമായിവരുന്നതേത് എന്നു തിട്ടപ്പെടുത്താൻ സാധിക്കുകയില്ലായിരിക്കാം. എങ്കിലും എത്രയോ ആളുകളുടെ ജീവിതം ഒരു നിശ്ചിത വഴിയിൽനിന്നു അത്രയേറെ വ്യതിചലിക്കാതെ പോവുന്നു. ധനവാനായി ജനിച്ചാൽ ധനവാനായി മരിക്കുക, ദരിദ്രനായി ജനിച്ചാൽ ദരിദ്രനായി കഴിക്കുക—എന്ന നിയമം ഏതാണ്ട് സർവ്വസാധാരണമാണ്. അങ്ങനെയിരിക്കെ, പെട്ടെന്നുള്ള ഉയർച്ചയും ഭാഗ്യവും ആളുകളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുക സാധാരണമാണ്.

ഇന്നു ഞങ്ങൾ കായലിൽ വള്ളംകളിക്കാൻപോയി. നിർഭാഗ്യവശാൽ എനിക്കു തുഴയാൻ തീരെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ശാരദയും മദാംമോറായും ജൈനും മാറിമാറി തുഴഞ്ഞു. അതിനിടയ്ക്കു മദാംമോറാ ഒരു പഴയ ഫ്ലാൻഡുപാട്ടുപാടി; ഒരു പാവപ്പെട്ട പട്ടാളക്കാരൻ ഒരു രാജപുത്രിയെ വിവാഹംകഴിക്കാൻ അത്ഥിക്കുന്നതും ആദ്യം പാവമാണെന്നുള്ള കാരണത്താൽ അവൾ ഈ അത്ഥനയെ നിരസിക്കുന്നതും ഒടുവിൽ അയാൾ പണക്കാരനാവുകയും രാജപുത്രി അയാളെ വിവാഹംചെയ്യാൻ സമ്മതമാണെന്നു പറയുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ വേറെ ആളെ അന്വേഷിച്ചുകൊള്ളാൻ പട്ടാളക്കാരൻ സൂചന കൊടുക്കുന്നതുമാണ് ഈ പാട്ടിലെ ഇതിവൃത്തം. ഇഴഞ്ഞ സ്വരത്തിലുള്ള അവരുടെ പാട്ടും, തണ്ട് വെള്ളത്തിൽത്തട്ടി ഓളംതള്ളിക്കുന്ന

ശബ്ദവും, എല്ലാവരുടേയും ആഹ്ലാദവും, എന്നെ വല്ലാതെ രസിപ്പിച്ചു.

5 ആഗസ്റ്റ് 1947

ഒരു ആഴ്ചയിലെ ക്രമത്തിലധികമുള്ള ചുടുകഴിഞ്ഞു വീണ്ടും മഴ. ഇന്ന് ആഫീസിൽ ഇരുന്നു വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കിയപ്പോൾ, ഒരൊറ്റ ഓളവും ഇല്ലാത്ത കായലിലെ വെള്ളപ്പരപ്പും ദൂരെ മലമുകളിൽ തത്തിനില്ക്കുന്ന വെള്ള മോലങ്ങളും അവിടെ മൗണ്ട് ബ്ലാങ്കിൽ എന്നും കാണാറുള്ള മഞ്ഞിന്റെ ധവളതയും—ആകപ്പാടെ മനോഹരമായ കാഴ്ച. ചുറ്റും ഇടവിടാതെ മഴ ചാറുന്നു. പ്രകാശമാനമായ പ്രകൃതിയുടെ കാഴ്ചകൾക്കു നാം കൂടുതൽ പ്രാധാന്യം കൊടുക്കുന്നില്ലേ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. സൂര്യന്റെ വെളിച്ചം തട്ടി തിളങ്ങുന്ന സായാഹ്നങ്ങൾ, വെൺനിലാവിൽ കുളിക്കുന്ന രാത്രികൾ, മഞ്ഞിന്റെ ധവളതകൊണ്ടു മൂടിയ കുന്നിൻശിഖരങ്ങൾ—ഇവയിലെല്ലാം സൗന്ദര്യം നാം കാണുന്നു. നേരെമറിച്ച്, മഴ പൊട്ടിപ്പറപ്പെടുന്ന തിന്മമുന്യ് കുന്നിൻമുകളിലും, കായലിനുചുറ്റും കാണുന്ന കാർമോലങ്ങളിലുമുള്ള മങ്ങിയ തേജസ്സോ, നിരന്തരം പൊഴിയുന്ന മഴത്തുള്ളികളോ നമ്മെ ആനന്ദത്തിലാറാടിക്കുന്നില്ല. മഴദിവസം നാം ഒരു ദുർദ്ദിനമായിട്ടാണ് കണക്കാക്കാറ്. എങ്കിലും ചിലപ്പോൾ അതിനും ഒരു പ്രത്യേക ഭംഗിയുണ്ട്. ഇപ്പോൾ മഴ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വെളിയിലാകെ നിശ്ശബ്ദതയും ഒരു തനി ശാന്തതയും. കായലിലെ വെള്ളത്തിനാകെ ഒരു പുതുമ. അതു കാണാനെന്ന പോലെ മോലങ്ങൾക്കിടയിൽക്കൂടി സൂര്യൻ പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. അവിടെ വിഹായസ്സിൽക്കൂടി ചിറകടിച്ചു പറപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഒരുക്കൂട്ടം പക്ഷികൾ പറന്നുപോകുന്നു.

ക്ഷണഭംഗരമായ ഈ കാഴ്ചയ്ക്ക് ഒരു ശാശ്വതരൂപം കൊടുക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നെങ്കിൽ എന്ന് ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

12 ആഗസ്റ്റ് 1947

മുമ്പ് മൂക്കാലും ഒരു വിപ്ലവകാരി എന്ന് അഭിമാനിച്ചിരുന്ന, അതുകഴിഞ്ഞു ഗവണ്മെൻറ് ഉദ്യോഗസ്ഥനായിത്തീർന്ന, ഒരു മാനുവൽ ഇവിടെ കുരേദിവസം താമസിക്കാനായി വന്നിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ രൂപവും അഭിപ്രായങ്ങളും തിരിച്ചറിയാൻ വളാത്തവണ്ണം മാറിയിരിക്കുന്നു. അഭിപ്രായങ്ങൾ എത്രകണ്ട് സ്വതവേ മാറിയവയാണ്, എത്രമാത്രം ജീവിതാവശ്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടി, മാംസത്തിനെ തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻവേണ്ടി, മാറിയവയാണ് എന്ന് പറയാൻ പ്രയാസം. മാംസവും ആത്മാവും, ആഗ്രഹങ്ങളും ആദർശങ്ങളും, തമ്മിൽ നടക്കുന്ന വടംവലിയാണ് ജീവിതത്തിലെ ഭയങ്കരമായ വടംവലി. ഇതിൽ തോല്പുന്നവരെ ആക്ഷേപിക്കാൻ വളരെ എളുപ്പം. അതേ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ ആക്ഷേപിക്കുന്നവരിൽ എത്രപേർ വ്യത്യസ്തരായി പെരുമാറുമെന്ന് ആർക്കു തീർത്തുപറയാം? അങ്ങനെയിരിക്കെ ആദർശങ്ങൾക്കുവേണ്ടി സങ്കല ദുഃഖങ്ങളുംവരിക്കുന്ന ധീരാത്മാക്കൾക്ക് ആയിരം നമസ്കാരം.

13 ആഗസ്റ്റ് 1947

ആഫീസിലുള്ള എന്റെ സ്നേഹിതന്മാർക്ക് എല്ലാവർക്കുംകൂടി ഇന്ന് ഒരു വിരുന്നസല്ലാരം കൊടുത്തു. അതിഥികളെ സ്വീകരിക്കാനും സല്ലരിക്കാനും, ആളുകളുടെ ഇടയ്ക്കു പിന്നോട്ടു പോകുന്ന ഞാൻ വളരെ പണിപ്പെട്ടു. ഒടുവിൽ ഞാൻ അതിഥികളുടെകൂട്ടത്തിൽ ഒരു അതിഥിയായി സല്ലാരത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളുകയാണുണ്ടായത്!

ഭൂതകാലത്തിൽനിന്നുമുള്ള ഇരുണ്ട ചെറിയ നിഴലുകൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അവിചാരിതമായി എന്റെ മനസ്സിൽ കൂടി പായുന്നു. കഴിഞ്ഞുപോയ കഷ്ടപ്പാടുകളെ അല്പം അമർത്തുക, ആനന്ദനിമിഷങ്ങളെ മിനുക്കിക്കാണിക്കുക— ഓയ്ക്കൂ സാധാരണയുള്ള ഒരു ഗുണമാണിത്. പക്ഷേ, ചിലപ്പോൾ കഷ്ടപ്പാടുകളുടെ നിറം അതേ കറുപ്പിൽത്തന്നെ കാണുന്നു. ഇനി അതേ കഷ്ടപ്പാടുകൾതന്നെ തിരിയെ വരുമോ എന്നു ഭയപ്പെടുമ്പോൾ അവയ്ക്ക് തുള്ളിച്ചാടുന്ന ചെങ്കുത്താന്റെ ഒരു ഭയങ്കരതയുംകൂടി ഉള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭങ്ങളിൽ അങ്ങോട്ടു നോക്കാൻതന്നെ നാം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. പക്ഷേ, എന്തു ഫലം? ചെങ്കുത്താന്റെ തുള്ളിച്ചാടും ചുറ്റും പൂർവ്വാധികം ശക്തിയോടുകൂടി മുഴങ്ങുന്നു.

21 ആഗസ്റ്റ് 1947

ഞങ്ങൾ ഈ ശനിയാഴ്ച ഇന്റർലാക്കനും യംഗ് ഫ്റൗൺകാണാൻപോയി. രണ്ടു കായലുകളുടെ ഇടയ്ക്കുള്ള കമനീയമായ ഒരു സ്ഥലമാണ് ഇന്റർലാക്കൻ. അവിടെ സ്റ്റേഷനിൽ ഇറങ്ങി മണികിലുക്കിക്കൊണ്ട് കുതിച്ചുചാടിയ ഒരു കുതിരവണ്ടിയിൽ കേറി ഹോട്ടലിലേയ്ക്കുള്ള ഞങ്ങളുടെ യാത്ര വളരെ രസകരമായിത്തോന്നി. വൈകുന്നേരം അവിടുത്തെ തെരുവുകളിൽകൂടി നടന്നു. സന്ദർശകന്മാർക്കുവേണ്ടി കടകൾ രാത്രിയിൽ കുറേസമയംവരെ തുറന്നുവെച്ചിരിക്കും. ഉയർന്നുനില്ക്കുന്ന കുന്നിന്റെ അടി വാരംവരെ ചെന്നു തട്ടി ശാന്തമായി കിടക്കുന്ന അവിടുത്തെ കായലിന്, അതു സംഭാവ്യമെങ്കിൽ, ജെനീവാ കായലിനേക്കാൾ കുറേക്കൂടി അഴകുണ്ട്.

ഞായറാഴ്ചരാവിലെ ഞങ്ങൾ യംഗ് ഫ്റൗണുകുന്നി

ലേയ്ക്കു കേറിപ്പോകുന്ന ഒരു പ്രത്യേകതീവണ്ടിയിൽ യാത്ര ചെയ്തു. ഉച്ചയായപ്പോഴേയ്ക്കും അവിടെ എത്തി. വേനൽക്കാലത്തും അവിടെമുഴുവൻ മഞ്ഞുകൂടിക്കിടക്കുകയാണ്. ഞങ്ങൾ മഞ്ഞിന്റെ പുറത്തിരുന്ന് ഉച്ചക്ഷേണം കഴിച്ചു. രണ്ടു മണിക്കു തിരിയെ പുറപ്പെട്ടു. വഴിയുടെ ഇരുവശത്തും മനോഹരമായ കാഴ്ചകൾ. റോഡിൽക്കൂടി ഞങ്ങളെപ്പോലെ അന്യസ്ഥലങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചു തിരിയെ പോകുന്നവരുടെ കാറുകൾ ഒന്നിനുപുറകെ ഒന്നായി ഓടുന്നു. തിരിയെ രാത്രിയിൽ പതിനൊന്നുമണിക്കു ജെനീവായിൽ എത്തിയപ്പോൾ ഈ ചുരുങ്ങിയ മണിക്കൂറുകൾക്കുള്ളിൽ ഞങ്ങൾ എത്ര സ്ഥലങ്ങളിൽക്കൂടി സഞ്ചരിച്ചു എന്നോത്ത് അത്ഭുതപ്പെട്ടു. എത്രയോ ഞായറാഴ്ചകൾ വെറുതേ പോകുന്നു. അവയെല്ലാം ഇതുപോലെ കഴിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ! ഒരുപക്ഷേ, അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ, ആ ഓരോ ഞായറാഴ്ചയും ഇത്ര സുഖം കിട്ടുകയില്ലായിരിക്കും.

5 സെപ്റ്റംബർ 1947

ജീവിതത്തിലും ഒരുപക്ഷേ, വികാരത്തിലും തീക്ഷ്ണതയില്ലാത്തതാണ് എന്നിക്കാകെയുള്ള കുറവെന്നു തോന്നുന്നു. എന്റെ തുച്ഛമായ ജോലി ദിവസങ്ങൾകൊണ്ട് ഞാൻ നിറവേറുന്നു. ഇങ്ങനെ ജീവിതത്തിൽക്കൂടി വലിച്ചുവാരി അബദ്ധനായി എങ്ങനെയെങ്കിലും മുന്നോട്ടുപോകുന്നതുകൊണ്ടെന്തുഫലം? അദ്ധ്വാനമായുള്ള എന്റെ ജീവിതഗതിയെ ഞാൻ ആരോഗ്യത്തിലുള്ള കുറവുകൊണ്ട് സാധൂകരിക്കാൻ നോക്കുന്നു. ഉപയോഗശൂന്യമായി ഞാൻ കഴിക്കുന്ന നിമിഷങ്ങളെ ഓർമ്മിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ ലജ്ജിച്ചു തലതാഴ്ത്തുന്നു. ഏതെങ്കിലും ഒരു ശക്തി

എന്റെ ഈ അനന്തമായ മന്ദതയ്ക്ക് അല്പം ഒരു ബലവും ഉണ്ടാകും കൊടുക്കണമെന്നു ഞാൻ എത്ര ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

30 സെപ്റ്റംബർ 1947

മാറ്റാൻ കഴിയാത്തവിധം ഉള്ള ഒരു അലസതയാണ് എന്നൊക്കെ അടക്കിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നുള്ളതിന് സംശയമില്ല. കുറേക്കൂടി ഊർജ്ജിതമായി ജീവിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ട് ഏതാണ്ട് ഒരുമാസമായി. എന്തു ഫലം? നോക്കിനില്ക്കുന്നതും ജീവിക്കുന്നതും ഒരുപോലെയാണോ? വായിക്കുന്നതും എഴുതുന്നതും ഒരേകണക്കിൽ ഉൾപ്പെടുത്താമോ? ഇതിൽ രണ്ടിടപ്രായത്തിന് വഴിയില്ല. എങ്കിലും എന്റെ ജീവിതഗതിക്ക് യാതൊരു ഭേദവുമില്ല. വെളിയിൽ മഴപെയ്താലും കാറ്റും ഊക്കോടെ അടിച്ചാലും ഇലകൾ പൊഴിയാൻ തുടങ്ങിയാലും അതു നിർജ്ജീവതയിൽ ആണ്ടിരിക്കുന്നു.

15 ഒക്ടോബർ 1947

കുറേവർഷങ്ങളായി തോന്നാത്തവിധം ഇന്ന് എനിക്ക് മനസ്സിന് സുഖംതോന്നി. ഇതിന് പ്രത്യേകകാരണം ഒന്നുമില്ല. എനിക്ക് കുറെ ദിവസമായി ആരോഗ്യമുണ്ടായിരുന്നു എന്നുമാത്രം.

ശരൽക്കാലത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ കുറേയ്ക്കു കണ്ടുതുടങ്ങി. മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ള ഇലകൾ അവിടവിടെ പച്ചനിറത്തിന് അല്പം ഭേദം വരുത്തിവരുന്നു. തണുപ്പ് എന്നു പറയുവാൻവയെങ്കിലും വേനൽക്കാലത്തെ ചൂടിന് തെല്ലൊരു വാട്ടംവന്നിരിക്കുന്നു. ശൈത്യത്തിന്റെ ലാഘവമനുഭവിക്കുകയായിരിക്കാം ചൂടുകാലത്തേ ഉണങ്ങിക്കരിഞ്ഞുള്ള മട്ടുമാറി എല്ലാവർക്കും ഒരു ചൊടിചൊടിപ്പു കാണുന്നത്.

വൈകുന്നേരം കായലിൽനിന്ന് ഇളവെയിൽ ക്രമേണ അപ്രത്യക്ഷമാവുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കാൻ ഞാൻ വളരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ദൂരെ, കായലിനക്കരെ, സന്ധ്യയ്ക്കുള്ള മൂടലിൽക്കൂടി ചില വീടുകളും അവിടവിടെ വിളക്കുകളും മിന്നിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അടുത്തടുത്തുവന്ന രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദതയിൽ ചില പക്ഷികൾ കൂടമ്പേഷിച്ചു ദൂരെ എവിടേയോ പറന്നുപൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. ശാന്തമായ ഈ രംഗത്തിൽ, എന്റെ അലസതയെപ്പറ്റിയുള്ള വ്യസനകരമായ വിചാരം എന്നെ വീണ്ടും ബാധിച്ചു.

15 നവംബർ 1947

തണുപ്പുകാലം അടുത്തടുത്തു വരുന്നു. ഇന്നിളകാത്ത കായലിന്റെ മുകളിൽ കൂട്ടംകൂട്ടമായി വന്നുചേർന്ന കാർമ്മേഘങ്ങൾ വരാനിരിക്കുന്ന ഏതോ ഇരുണ്ട സംഭവങ്ങളെ കുറിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഇലകൾ ഒന്നുമില്ലാത്ത ഒരു മരത്തിന്റെ കൊമ്പുകൾ, ഇരുണ്ട ആകാശത്തിന്റെ നേരേ വൃക്തമായി കാണാം. അവയുടെ അങ്ങേദാഗത്ത് അനക്കമില്ലാതെ നീണ്ടുകിടക്കുന്ന കായലിലെ വെള്ളം ഈ രംഗത്തിന്റെ നിശ്ശബ്ദമായ ശാന്തതയെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന ശ്രേയോളഭ്യം. എനിക്ക് എന്തുതന്നെ വന്നാലും, ഈ രംഗം മായാതെ എന്റെ മനസ്സിൽ അവശേഷിക്കും എന്നു തോന്നി.

20 നവംബർ 1947

ആഗ്രഹമുള്ളതെല്ലാം എനിക്കു വായിക്കാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാമനസ്സോടെ നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. മുമ്പു സമയം ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ, കിട്ടുന്നതെല്ലാം വായിക്കുന്ന പതിവായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ

സമയം ചുരുക്കം. അതിനിടയ്ക്കു ചെയ്തതീക്കേണ്ടകാര്യങ്ങൾ കൂടുതലും. ഒന്നു വായിച്ചാൽ മറെറാന്നു വായിക്കാതെപോകും. ഈ സ്ഥിതിക്കു വായിക്കേണ്ടതും ചെയ്യേണ്ടതും തിരഞ്ഞെടുക്കേണ്ട ആവശ്യം വന്നിരിക്കുന്നു. തിരഞ്ഞെടുക്കാതെ ഒന്നും ചെയ്യാതിരിക്കാൻ അതിലും എളുപ്പം!

വായിക്കുന്നതുകൊണ്ടുള്ള ഉപയോഗം? പഠിക്കുന്ന കാലം കഴിഞ്ഞതോടുകൂടി വായിക്കുന്നതിന്റെ ഉപയോഗത്തിൽ അല്പം സംശയം വന്നുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അന്നൊക്കെ വായിക്കുന്നതു പരീക്ഷയിൽ ജയിക്കാനാണെന്നു സംശയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതിനിടയ്ക്ക് അറിവു വലുതും കിട്ടിയെങ്കിൽ അതൊരു യാദൃച്ഛികസംഭവം; പഠിച്ച കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വായിക്കുന്നതിൽ എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു രസം തോന്നി. കുറെക്കാലം അത് അറിവു സമ്പാദിക്കാനാണെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, വായിക്കുന്നതിൽ ഒരംശംപോലും ഓർമ്മിക്കാതെയായപ്പോൾ, ജ്ഞാനസമ്പാദനമാണദ്ദേശ്യമെന്നു പറയാൻ വയ്യാതായി. വെറും നേരമ്പോക്കിനും രസത്തിനുമായി വായിക്കുകയാണെന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നു. എന്റെ വിചാരങ്ങളെ ഉണർത്താനല്ല, നേരെമറിച്ച്, ഉറക്കാനും ഗാഢമായ എല്ലാ ജോലികളിൽനിന്നും അകറ്റാനും വായന സഹായിക്കുമെന്നു വരുന്നതു കഷ്ടമാണ്. ഉറങ്ങാനായി പുസ്തകം വായിക്കുന്നതു സാഹിത്യത്തോടുചെയ്യുന്ന ഒരു സാഹസംതന്നെ.

പഠിച്ചുകഴിഞ്ഞതോടുകൂടി കിട്ടാവുന്ന അറിവെല്ലാം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞു എന്നു വിചാരിക്കുന്ന പതിവു നിന്റേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതോടൊപ്പം പുസ്തകം വായിക്കുന്നത് നേരമ്പോക്കിനാണെന്നുള്ള വിചാരവും. പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുന്നതിനുപകരം വീണ്ടും പുസ്തകങ്ങൾ പഠിക്കാൻ തുടങ്ങാമായിരുന്നെങ്കിൽ—

21 നവംബർ 1947

പ്രായം കൂട്ടുന്നതോടുകൂടി പഠിക്കുന്നതിനുള്ള താൽപര്യം വർദ്ധിച്ചുവരുമോ? ചെറിയ കുട്ടികൾക്കു പഠിക്കുന്നതിൽ വൈമനസ്യം ഉണ്ടാവുന്നത് ഏതാണ്ടു സ്വാഭാവികമായി കണക്കാക്കിവരുന്നുണ്ട്. അതു കഴിഞ്ഞു, പരീക്ഷക്കാലം അടുക്കുമ്പോഴെങ്കിലും, വിദ്യാർത്ഥികൾ വായിക്കുന്നതിൽ വളരെ ഉത്സുകരായി കാണുന്നു. ഏതെങ്കിലും ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ച മധ്യവയസ്കന്മാരാവുമ്പോൾ വീണ്ടും അനക്ഷരതയിലേയ്ക്കു പോകുന്നവരും ധാരാളം ഉണ്ട്. നേരെമറിച്ച്, പ്രായം കൂടുംതോറും പരിശ്രമശീലവും ഉത്തരവാദിത്വവും കൂടിവരുന്നവരേയും ധാരാളം കാണാം. വാൽകൃത്തിൽ ജർമ്മൻഭാഷയിൽ അറിവു വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ അശ്രാന്തപരിശ്രമംചെയ്യുന്ന ഷീഡിന്റെ കഥ ആലോചിക്കുക. അതിനെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം പറയുന്നു: “ഹാ! ഈമാതിരിയുള്ള ഒരു ശ്രമം എന്റെ ചെറുപ്പത്തിൽ ഉണ്ടാവാനായി ഞാൻ എന്തുതന്നെ കൊടുക്കുകയില്ലായിരുന്നു! പക്ഷേ, ആ സമയത്തു ജീവിതം നേരിട്ടാസ്വദിക്കുന്നതു കരകൂടി പ്രധാനമായിട്ട് എനിക്കുതോന്നി. എന്റെ ദൃഷ്ടിയുടെ നിഷ്പക്ഷതയേയും ശുദ്ധതയേയും ഹനിക്കുന്ന ആ പുസ്തകങ്ങളേയും മറെറല്ലാതരം തിരശ്ശീലകളേയും തട്ടിക്കളയുകയാണു നല്ലതെന്നു വിചാരിച്ചു. അതു തെറ്റായിരുന്നോ? ആയിരുന്നുവെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അഥവാ, ഞാൻ വിശ്വസിക്കുകയാണെങ്കിൽത്തന്നെ എന്തുചെയ്യാൻ സാധിക്കും? വ്യസനത്തേക്കാൾ വ്യത്ഥമായി ഒന്നുമില്ല. ” എന്നേ സംബന്ധിച്ചും ഏതാണ്ടു ഇതുതന്നെ കഥ.

10 ഡിസംബർ 1947

ഭയങ്കരമായ ഒരു കാര്യം വെളിയിൽ ഇലകളില്ലാത്ത കവരങ്ങളായിട്ട് അങ്ങോട്ടു മിങ്ങോട്ടും അടിക്കുന്നു. അടച്ച ജനലുകൾക്കിടയിൽക്കൂടി അതു ചുഴഞ്ഞു സീലുമാറു പുറപ്പെട്ടു വിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നു. കായലിൽ സംഭരിച്ചിരിക്കുന്ന തണുപ്പ് ആകെ അതെടുത്തുകൊണ്ടു വരുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഞാൻ കളിതുകൊണ്ടു വിറച്ചു, ചൂടുവഹിച്ചുകൊണ്ടു മൂലയ്ക്കു നില്ക്കുന്ന ലോഹക്കുപ്പണത്തെ തലോടുന്നു. അകത്തെ ഇടനാഴിയിൽ ഇത്ര തണുപ്പില്ല. അവിടെ നിന്നു ചൂടുവായു ഈ മുറിയിലേയ്ക്കു വരാൻ ഞാൻ വാതിൽ തുറന്നിട്ടു നോക്കുകയാണ്. അതുകൊണ്ട് ഇടനാഴിയിൽ തണുത്ത കാരുകേറി ആളുകളെ കഷ്ടപ്പെടുത്തുമെന്ന് എനിക്കു തീരെ വിചാരമില്ല. ഈ തണുപ്പിനിടയ്ക്ക്, ഈ ദിവസം മുഴുവൻ എന്റെ ഭാവിയിൽ വരാവുന്ന മാറ്റങ്ങളെപ്പറ്റി ഞാനാലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

2 ജനുവരി 1948

ഇന്നലെ രാത്രി ശ്രീ. കുഞ്ചൻ മരിച്ചുപോയി. പെട്ടെന്നു യാതൊരു മുന്നറിവും കൂടാതെ ഇങ്ങനെ പരലോകത്തിലേയ്ക്ക് അപ്രത്യക്ഷനായ അദ്ദേഹത്തിനെ ഓർമ്മിച്ചു ഞങ്ങൾ വിഷണ്ണരായി ദിവസം കഴിച്ചു. ഒരാഴ്ചയ്ക്കുമുമ്പു ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിൽവന്നു ചിരിച്ചും കളിച്ചും സല്ലാഹം സ്വീകരിച്ചു; ഇപ്പോൾ ഉല്ലസിച്ച് ഹാർദ്ദമായി സ്വാഗതം പറഞ്ഞ് ആടിനടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ആ ദേഹം എവിടെ പോയി? ഒടുവിൽ കട്ടിലിൽക്കിടക്കുന്ന ആ രൂപം ഞാൻ കണ്ടു. ജീവന്റെ സ്ഫുരണം വിട്ട ആ ദേഹത്തിനു കണ്ടാൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവും വന്നിരുന്നില്ല. എങ്കിലും ഒരു അൻപതു വർഷത്തിനു മേൽ ആജ്ജിച്ചുവെച്ചിരുന്ന

ആ അറിവും ഓർമ്മയും എവിടെ? അതിനെ ഇളക്കിയിരുന്ന ആത്മാവ് എവിടെപ്പോയി? ജീവിതവും മരണവും തമ്മിലുള്ള അജ്ഞാതമായ അതിർത്തിയിൽ ഞാൻ വീണ്ടും എത്തിനോക്കി.

15 ജനുവരി 1948

ശാരദയും കുട്ടികളും ബാസെർഗിൽപ്പോയി താമസിക്കുകയാണ്. ഞാൻ കഴിഞ്ഞ ഞായറാഴ്ച അവിടെ പോയിരുന്നു. മഞ്ഞു മുഴുവൻ മൂടിക്കിടന്നിരുന്ന ആ കുന്നിൻ മുകളിൽ ഞങ്ങൾ വലിയ കുപ്പായങ്ങളും ഇട്ട് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടന്നു. ഒരുസ്ഥലത്തു മഞ്ഞിൽ ആളുകൾ കളിക്കുന്ന ബഹളമായിരുന്നു. ഉയർന്നുനിന്നു 'ലൂഷിൽ' കേറി തെറ്റിത്തെറ്റി താഴോട്ടുപോകാൻ ബഹുരസം. തണുപ്പേറ്റ് ഒരു ചായക്കടയിൽ പോയി. ചൂടുപിടിപ്പിച്ചിരുന്ന മുറിയും ചൂടുള്ള നല്ല ചായയും വേറെ ഒരിക്കലും ഇത്ര സുഖമായി തോന്നിയിട്ടില്ല.

ചായ കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ കൊച്ചുനിയൻ, മരിച്ചുപോയ കുഞ്ചന്റെ കാഴ്ച ഓർമ്മിച്ചു. ദൈവത്തിന്റെ കൂടെ മുകളിലെവിടെയോ ചായ കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണത്രേ അദ്ദേഹം. താമസിയാതെ സമ്മാനങ്ങൾ കൊണ്ടുവരും. അവൻ അതിൽ സംശയമില്ല. വാസ്തവം ഇങ്ങനെയായിരുന്നെങ്കിൽ! പുരാണങ്ങളിൽ പറയുന്നതുപോലെ, ഉടലോടെ പരലോകത്തിൽ പോവാനും, രാജാക്കന്മാർക്കെങ്കിലും ചിലപ്പോഴൊക്കെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു ക്ഷണം കിട്ടാനും (തിരിച്ചുവരാനും) സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ!

ദൈവത്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള സങ്കല്പം, ഓരോ കാലത്തിലും, ഓരോ ദേശത്തിലും മാറിയിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളത് സുവിദിതമാണ്. ആ സങ്കല്പം സംസ്കാരത്തിന്റെ ഒരു പ്രതി

പ്ലായയായിരിക്കാം. കൊച്ചുനിയന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു കോണിപ്പടികേറി ചെല്ലുമ്പോൾ അങ്ങേ അററത്തു വേവിച്ച ഉരുളക്കിഴങ്ങു കൊടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആളാണ് ദൈവം; ആ ക്രിയയുടെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അദ്ദേഹം മീശ തിരുമ്മിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയുംചെയ്യും.

11 മാർച്ച് 1948

പുതിയ അംബാസഡർ ധീരഭായിദേശായിയുടെ വിരമസല്ലാരം. എല്ലാ ഇൻഡ്യക്കാരും കൂടിയിരുന്നു. ഇൻഡ്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യലബ്ധിക്കുശേഷം വിദേശങ്ങളിൽ ഇൻഡ്യക്കാരെ സ്ഥിതിക്ക് അവ്യക്തമായ ഒരു മാറ്റം വന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ഈമാതിരിയുള്ള സല്ലാരങ്ങൾ അതിനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു. ദേശായി സകല രോദം ഭവ്യമായി പെരുമാറി. ഞങ്ങൾ മേശയുടെ ചുറ്റും ഇരുന്നപ്പോൾ, ഞാൻ ഈമാതിരിയുള്ള ഒരു സമ്മേളനത്തിൽ പങ്കെടുക്കുമെന്ന് ഒരു പതിനഞ്ചുകൊല്ലത്തിനു മുമ്പുപോലും തീരെ വിചാരിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് ഓർമ്മിച്ചു. ഇനി അടുത്ത പതിനഞ്ചുകൊല്ലത്തിൽ എന്തെല്ലാം മാറ്റങ്ങൾ വരും? ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് എന്റെ മനസ്സ് ഏർപ്പെടുന്ന ഒരു വ്യവസായമാണിത്. ഭാവിയിലും ഭൂതകാലത്തും ഇങ്ങനെ ജീവിച്ചാൽ ഒടുവിൽ ഞാൻ വർത്തമാനകാലത്തിൽ ജീവിക്കാതെയൊവും. ഇപ്രകാരം കഴിഞ്ഞതും വരുന്നതും എപ്പോഴും ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയെന്ന സുഖക്കേട് എന്നിക്ക് എങ്ങനെകിട്ടി? അപ്പോഴപ്പോൾ ഉള്ളജോലി അപ്പോഴപ്പോൾ ചെയ്യാൻമാത്രം ഞാൻ ശ്രമിക്കട്ടെ.

25 മാർച്ച് 1948

മഹായുദ്ധത്തിനുശേഷം ഞാൻ യൂറോപ്പിലേയ്ക്കു പോയിട്ട് ഇപ്പോൾ ഒന്നരക്കൊല്ലത്തോളമായി. എത്ര വിചിത്ര

മായ വേഗത്തിൽ സമയം ഓടിപ്പോയിരിക്കുന്നു! ഇന്നലെയാണ് ഞാൻ ജെനീവായിൽ വന്നിറങ്ങിയതെന്നു തോന്നുന്നു. മുമ്പ് സ്കൂളിൽ പഠിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഒരു മാസം ഈ ഒരു കൊല്ലത്തേക്കാൾ ദൈർഘ്യം ഉള്ളതായി അനുഭവപ്പെട്ടിരുന്നു.

വീണ്ടും വസന്തം വന്നുകഴിഞ്ഞു. ഭാവിയിലുണ്ടായിരുന്ന ആശങ്കകൾക്കിടയ്ക്കെല്ലാം എനിക്ക് ഒരു സമാധാനം ഉണ്ട്. എന്തുതന്നെ വന്നാലും, ചിലതിലൊക്കെ സന്തോഷം തോന്നും. പുലർച്ചയിലെ പ്രകൃതിയുടെ പുതുമ, പുൽത്തകിടിയുടേയും പുഷ്പങ്ങളുടേയും ഭംഗി, നിലാവുള്ള രാത്രികൾ, നക്ഷത്രങ്ങൾ, സ്ത്രീസൗന്ദര്യം—അവയെല്ലാം കാണുമ്പോഴും അവയെക്കുറിച്ച് എഴുതിയിട്ടുള്ള സാരമായ സാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ വായിക്കുമ്പോഴും.

പാരീസ്

16 ഏപ്രിൽ 1948

കഴിഞ്ഞ രണ്ടാഴ്ചയായി ഞാൻ വീണ്ടും പാരീസിൽ കഴിയുകയാണ്. മുമ്പ് ഇവിടെവന്ന ആ സമയത്തെപ്പറ്റി ഓർമ്മിക്കാതിരിക്കാൻ തരമില്ല. അന്നും ഇന്നും ആയി താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിനും ഞാൻ വഴിപ്പെട്ടുകൊടുത്തു. അന്നു ഞാൻ അതിഥിയായി താമസിച്ചിരുന്ന സ്ഥലത്തുപോയി. ഭാഗ്യവശാൽ മദാം മോറാ, അവരുടെ പ്രയാണങ്ങൾക്കിടയിൽ അവിടെത്തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നു. അന്നത്തെപ്പോലെ ഒരു ചൈനീസ് റെസ്റ്റോറന്റിൽ ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ച് ഊണുകഴിക്കാൻ പോയി. പഴയകാലങ്ങളെക്കുറിച്ച് രസകരമായ സംസാരം. അതിൽനിന്നു ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കാൻ അന്നത്തെപ്പോലെ ഇക്കുറി അടുത്തു യാതൊരു കാര്യംകൂടിയുമില്ല.

ചാപല്യവും ഇല്ലായിരുന്നു. എനിക്ക് മദാംമോറായെ അതിഥിയായി സൽക്കരിക്കാൻ കാലത്തിന്റെ പോക്ക് കെല്പുതന്നെ.

കൂടാതെ, ഈ തവണ ഫ്റഞ്ചുഗവണ്മേന്റിന്റെ സല്ലാഹങ്ങൾ സ്വീകരിക്കാനും എനിക്ക് ഭാഗ്യം ഉണ്ടായി. പാരീസുപട്ടണത്തിലെ സകലകാഴ്ചകളും ഔദ്യോഗികമായി കാണിച്ചുതന്നതിനുപുറമെ, ഒരു പ്രത്യേകതീവണ്ടിയിൽ ഞങ്ങളെ ആസ്സിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകയുംചെയ്തു. ആദ്യത്തെ മഹായുദ്ധകാലത്തു നടന്ന ഘോരസംഭവങ്ങളുടെ സ്താരകമായി കെട്ടിപ്പൊക്കിയ ആ മഹനീയ സ്കൂൾ—വിമി മെമ്മോറിയൽ—കണ്ട് വികാരനിമീലിതനായി അരനിമിഷം അവിടെനിന്നു. അതുകഴിഞ്ഞു ബസ്സിൽ ഭംഗിയേറിയ പ്രദേശത്തുകൂടി സവാരിയും, സ്നേഹിതന്മാരുമായി ആഘോദപുരസ്സരമായ സംഭാഷണവും.

14 മെയ് 1948

എനിക്ക് സാഹിത്യതൃഷ്ണ നല്ലവണ്ണം ഉണ്ടെങ്കിലും എന്തെങ്കിലും എഴുതിവിടാനുള്ള ആവശ്യമോ ആഗ്രഹമോ ഭാഗ്യവശാൽ ഇല്ല. പുസ്തകങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താൻ മാത്രമാണ് ആഗ്രഹമെങ്കിൽ, തജ്ജമകളോ അനുകരണങ്ങളോ, കുറെ എഴുതിത്തയ്യാറാക്കാൻ വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടൊന്നും ഇല്ല. പക്ഷേ, ഇംഗ്ലീഷ് ഏറെക്കുറെ അറിയാവുന്ന ഇന്നത്തെ അഭ്യസ്തവിദ്യരുടെ മുമ്പിൽ ഞാൻ ഇംഗ്ലീഷിൽനിന്നു തജ്ജമചെയ്ത പുസ്തകങ്ങൾ അവതരിപ്പിച്ചിട്ട് എന്തുഫലം? ഒരുകാലത്തു് എനിക്ക് സമയവും കെല്പും ഉണ്ടെങ്കിൽ സ്വതന്ത്രമായ സാഹിത്യശ്രമം ചെയ്യാം; അല്ലെങ്കിൽ ആർക്കും ഒരു നഷ്ടവും വരാനില്ല.

പക്ഷേ, ഇങ്ങനെ നിശ്ചയിച്ചുറപ്പിച്ചതോടുകൂടി

എന്റെ സാഹിത്യക്കൊതി അവസാനിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ ചെയ്തതീർത്ത തുച്ഛശ്രമങ്ങളും ചെയ്യാനിരിക്കുന്ന വമ്പിച്ച കാര്യങ്ങളും അടിക്കടി എന്റെ മനസ്സിൽക്കൂടി പാഞ്ഞു കൊണ്ടിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ, ഞാൻ എഴുതിയ ചില ഭാഗങ്ങൾ വായിച്ചുനോക്കുമ്പോൾ, അവ വേറെ ആരോ എഴുതിയപോലെ അത്ര അപരിചിതമായി തോന്നും. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് എന്തെങ്കിലും എഴുതാനുള്ള ആഗ്രഹം തോന്നും; പക്ഷേ, സാഹിത്യത്തിൽ വിജയത്തിന് ആവശ്യമുള്ളത്ര നിരന്തരമായ പരിശ്രമമോ പാടവമോ എനിക്കില്ലെന്ന സമ്മതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

നേരെമറിച്ച്, ജീവിതത്തിൽ കാണിക്കുന്നതിനെക്കാൾ ധൈര്യവും വാചാലതയും ഞാൻ സാഹിത്യത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, എന്റെ സാഹിത്യശ്രമങ്ങൾമാത്രം കണ്ടിട്ടുള്ളവർ എന്നെ ആദ്യം കാണുമ്പോൾ അല്പം അത്ഭുതപരതന്ത്രരായി പെരുമാറുന്നത്.

മിസ് എലോയിസാ വരേന്റെ എന്റെകൂടെ ജോലിനോക്കാൻ വന്നു. വളരെ കൃശയായ ഒരു പെൺകുട്ടി. ഇംഗ്ലീഷും ഫ്രഞ്ചും സംസാരിക്കും. കൂടാതെ അവളുടെ ഭാഷ പോർത്തുഗീസ്, സ്പാനിഷ് ഭാഷയോടടുത്തതാണെന്നും. എനിക്ക് ഇംഗ്ലീഷൊഴിച്ച് അന്യഭാഷയിലുള്ള അജ്ഞാനത്തിന്റെ കുറവ് അവൾ തീർക്കും. പക്ഷേ, ഒരു സഹപ്രവർത്തകയോട് എങ്ങനെ പെരുമാറും എന്ന് ഓർമ്മിച്ച് ഞാൻ അല്പം പരുങ്ങലിലാണ്. ഇതുവരെ ജോലി ചെയ്യാൻ ചുറ്റും പുരുഷന്മാരേ എനിക്കുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഇപ്പോൾ ഇതാ ഒരു സ്ത്രീ. ആ ഭേദം വിഗണിച്ചു പതിവുപോലെ പുരുഷന്മാരോടെന്നപോലെ പെരുമാറാം എന്നു വെച്ചാൽ അതു ശരിയാവുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

ഏതായാലും അവളെ എനിക്കു പരിചയപ്പെടുത്തിയിട്ട് പ്രസ്സ് (അതാണെന്നെൻ്റെ മേലാവിനെൻ്റെ പേര്) അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തു. ഞാൻ പൊതുവിൽ ഞങ്ങളുടെ ജോലിയെപ്പറ്റിയും അവളെക്കുറിച്ചും സംസാരിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ കുറേദിവസത്തേയ്ക്ക് അവൾ വേറൊരു മുറിയിലാണിരിക്കുന്നത്. എനിക്കു് എന്റെ മുറിയിലുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം കുറേക്കൂടി നീണ്ടുനില്ക്കും. അതുകഴിഞ്ഞു് ഇവിടുത്തെ ദിവസങ്ങളിലെ ഏറിയഭാഗവും ഈ മുറിയിൽ ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചായിരിക്കും. ഒരു സഹപ്രവർത്തക എന്നു പറഞ്ഞുവെങ്കിലും ശരിക്കു് അവൾ ഔദ്യോഗികമായി എന്നേക്കാൾ താണുപടിയിലാണ്. പക്ഷേ, ഇവിടുത്തെ സമത്വവും അവളുടെ സ്ത്രീത്വവും ഒരുമിച്ചു് ആലോചിക്കുമ്പോൾ അവളോടു് എന്തെങ്കിലും പറയുന്നത് ഭവ്യമായേ പാടുള്ളൂ.

ഏതു യാദൃച്ഛികസംഭവങ്ങളാണ് എന്നെ ഈമായിരുന്നുള്ള ജോലിക്കു വരുത്തിയതും, അതുകഴിഞ്ഞു ബ്രസ്സിലിൽ എവിടെയോ ജനിച്ചവളു് ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ കൂടെ ആ ജോലിചെയ്യാൻ ഇടയാക്കിയതും എന്നു ഞാൻ ആലോചിക്കുകയാണ്.

10 ആഗസ്റ്റ് 1948

ഞാൻ കുറേക്കാലമായി ജോലിയിൽ ബദ്ധപ്പെട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ഈ ഏടുകളിൽ ഒരക്ഷരംപോലും എഴുതാൻ സാധിച്ചില്ല. അതിനിടയ്ക്കു് വേനൽക്കാലം വന്നുകഴിഞ്ഞു. ഞങ്ങൾക്കു ജനാലകളെല്ലാം തുണികൾകൊണ്ടു മുടി വെയിലിനെമറച്ചു മുറിയിൽ സുഖമായിരിക്കാം. വെളിയിൽ, കായലിലെ വെള്ളം വെയിൽ തട്ടി തിളങ്ങുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടു ചിലപ്പോൾ ഞാൻ

അവ്യക്തമായ വിചാരധാരയിൽ മുഴുകും. ജോലി തൃപ്തി കരമായി ചെയ്തതിൽ എനിക്ക് അതിയായ ചാരിതാത്മ്യം. പുസ്തകങ്ങൾ എഴുതുന്നതിനായി എല്ലാസമയവും ചെലവാക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ എന്ന് ഞാൻ ഒരുകാലത്തു വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അന്നത്തെ പ്രാർത്ഥനയുടെ ഫലമോ എന്ന് തോന്നുമാറ് പുസ്തകമെഴുതുകയാണ് എന്റെ പ്രധാനജോലി. അതിൽ എന്റെ പേരു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ എന്തിനു വല്ലായ്ക്കപ്പെടുന്നു? ഓരോ വാചകവും—ഓരോ അക്ഷരംപോലും—ഞാൻ എഴുതിയുണ്ടാക്കിയതാണെന്ന് എന്നോട് ആത്മപറഞ്ഞുതരേണ്ട. ഞാൻ ശ്രമിച്ചെഴുതിയുണ്ടാക്കിയതെല്ലാം അച്ചടിച്ചു കണ്ടപ്പോൾ ക്രമത്തിലധികം സന്തോഷമുണ്ടായി. അതിന്ന് എന്റെ മേലുദ്യോഗസ്ഥന്റെ പ്രശംസകൂടി കിട്ടിയപ്പോൾ സന്തോഷത്തിന്ന് അതിരില്ലായിരുന്നു. പലപ്പോഴും ആത്മനിന്ദയിൽ ഏർപ്പെട്ടുകഴിയുന്ന എനിക്ക് എന്തുകൊണ്ട് ഈമാതിരിയുള്ള അപൂർവ്വനിമിഷങ്ങൾ ആലോചിച്ചുകൂടാ? ഞാനതുകൊണ്ട് എനിക്ക് കിട്ടിയ ഈ പ്രശംസയെ കൈക്കലാക്കിയിട്ടുണ്ടാടി.

ഇതിൽ എനിക്ക് ഉപജ്ഞിതനായിത്തീർന്നു എനിക്ക് അറിയാവുന്നതുകൊണ്ട് മറ്റുള്ളവർക്കുള്ളതിൽക്കൂടുതൽ വീതിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിൽ എനിക്ക് ലേശം ലോഭമില്ല. എലോയിസാ വന്നപ്പോഴേക്കും എന്റെ റിപ്പോർട്ട് എഴുതിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അവർ അതിൽ ചില പട്ടികകളും കണക്കുകളും തെറ്റാറാക്കി. ഞാൻ അവ പിന്നീട് ഒന്ന് പരിശോധിക്കുകയും ചെയ്തു. എങ്കിലും റിപ്പോർട്ട് അച്ചടിച്ചു വെളിയിൽ വന്നപ്പോഴേക്കും അതാ പട്ടികയുടെ ഒരു കോളത്തിലുള്ള സംഖ്യ വേറൊന്നിലായി. എനിക്ക് ഇതിലുള്ള

സങ്കടം ഞാൻ വേറെ ആരെയും അറിയിക്കാതെ വെച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്.

17 സെപ്റ്റംബർ 1948

ഇന്ന് വെള്ളിയാഴ്ച, സാധാരണആഴ്ചത്തോറും പോകാറുള്ളതുപോലെ ഞാൻ ആഫീസിൽ ജോലിചെയ്യുന്ന ഞങ്ങളുടെ വകുപ്പിലെ ആളുകളോടൊപ്പം വെളിയിൽ ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണുകഴിക്കാൻ പോയി. വേനൽക്കാലത്തിന്റെ അവസാനത്തിലെ ശക്തിയില്ലാത്ത സൂര്യകിരണങ്ങൾ ഏറുകൊണ്ട്, വെളിയിൽ ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഫ്ലാഷും ഇംഗ്ലീഷും കലർത്തി പലരും ഒരുമിച്ചുള്ള ആ സംഭാഷണം സുപരിചിതമായി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ഞാൻ എന്റെ ജേനീവാജീവിതത്തിൽ പരിപൂർണ്ണമായി ലയിച്ചുകഴിഞ്ഞു എന്ന് എനിക്കു തോന്നി. എന്റെ ജോലിയിൽ എനിക്കു തൃപ്തി, ഒരുപക്ഷേ, ആദ്യമായി, ഉണ്ടായിത്തുടങ്ങി. മനസ്സിന്റെ നിരന്തരമായ ഇളക്കം നിലച്ചു. ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യം സാമാന്യമായി ഭേദപ്പെട്ടു എന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചുതുടങ്ങി. ഇതിൽക്കൂടുതൽ എന്താണ് ആവശ്യം?

ജീവിതം മുന്നോട്ടു പോകുന്നതോറും—അത് അവിശ്വാസനീയമായവിധം വേഗത്തിൽ മുന്നോട്ടുപോകുന്നു!—ഒരാൾക്കു കിട്ടാവുന്ന പരിമിതമായ അനുഭവത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം എന്നെന്നേക്കും കഴിഞ്ഞതായി തോന്നുന്നു. ആ ഭാഗത്തിന്റെ ഒരോമ്കെട്ട് എന്തെങ്കിലും തരത്തിൽ നിലനിറുത്തിയില്ലെങ്കിൽ, അതു നിശ്ശേഷം പാഴായതായി നാം പശ്ചാത്തപിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഏതുവിധമാണ് അതിനെ നിലനിർത്തുക? ക്ഷണഭംഗരമായ നിമിഷങ്ങൾ ഒരു അനന്തതയെ പ്രദാനം ചെയ്യണമെന്നുള്ളതോടൊപ്പം കേവലം ദുഃസാധ്യം

മായിത്തന്നെയേ ഇരിക്കൂ. പക്ഷേ, അവനവൻ ഉണ്ടാവുന്ന അനുഭവങ്ങളെ തേടിപ്പിടിച്ചു മറുളളവർക്കു കാണിച്ചുകൊടുക്കാനുള്ള ശ്രമം ദുഷോഹങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ടതാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. നിസ്സാരസംഭവങ്ങൾപോലും, ആ അനുഭൂതിയിൽക്കൂടി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുമ്പോൾ, ഒരു പ്രത്യേക ഭാവപ്രകർച്ചയുള്ളതുപോലെ അനുഭവപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം ആത്മകഥകളിലും ഓർമ്മക്കുറിപ്പുകളിലും എനിക്കു വല്ലാത്ത ഒരു രസംതോന്നുന്നത്.

അദ്ധ്യായം 4

വീണ്ടും കായലിന്റെ കരയ്ക്ക്

5 ഒക്ടോബർ 1948

ശരൽക്കാലത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ വീണ്ടും കണ്ടുതുടങ്ങി. കൊച്ചുനിയൻ ഇന്ന് ആദ്യമായി പള്ളിക്കൂടത്തിൽ പോയി. അങ്ങനെ അയാളുടെ വിദ്യാത്ഥിജീവിതം ആരംഭിച്ചു. വേറൊരു ജീവിതം. അതിന്റെ ആകെയുള്ള ഗതി എപ്രകാരമായിരിക്കും എന്നു ഞാൻ ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. അതോടുകൂടി അനിവാര്യമായ അവസാനത്തിലേയ്ക്കു കുതിച്ചുചാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന എന്റെ ജീവിതത്തിനെപ്പറ്റിയും ഓർമ്മിക്കുകയായിരുന്നു. അതിന്റെ ശരൽക്കാലത്തിന്റെ അടയാളം യാതൊരു സംശയവുമില്ലാതെ നരച്ചുതുടങ്ങിയ എന്റെ ചില തലമുടിയിഴകൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

കറുത്ത കാറുകൊണ്ടുമുടിയ ആകാശത്തിനു താഴെ അല്പം ക്ഷോഭിച്ച കായലിലെ തിരമാലകൾ നോക്കിയിരുന്നപ്പോൾ അടിക്കടി വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന വിചാരം എനിക്കു നേരിട്ടിട്ടുള്ള പല പരാജയങ്ങളെക്കുറിച്ചായിരുന്നു. ഈ ജീവിതത്തിൽക്കൂടി യാതൊരു പ്രാധാന്യവും ഇല്ലാതെ ഞാൻ കടന്നുപോകും എന്ന് എനിക്കു ബോധ്യം വന്നിട്ട് വർഷങ്ങൾ കൂറായി. അതിൽ എനിക്കു യാതൊരു വല്ലായ്മയും ഇല്ലായിരുന്നു. പ്രാധാന്യംകൊണ്ട് എന്തു ഫലമാണുള്ളത്? അവരവരുടെ മനസ്സിനു സുഖവും തൃപ്തിയും ഉണ്ടെങ്കിൽ, ഈ ലോകത്തിൽ പ്രാധാന്യമില്ലെങ്കിൽക്കൂടി ജീവിതം സഫലമാവും. പക്ഷേ, നിർഭാഗ്യവശാൽ സ്വാത്മാഭിമാനം എന്നൊരു ചെടി ഏതു നിസ്സാരജീവി

യുദ്ധേയും അകത്തു മൊട്ടിട്ടുനില്ക്കുന്നു. ഏതെങ്കിലും ഒരു തണുത്ത കാറ്റുമതി അതിനെ ആകെ ക്ഷതപ്പെടുത്താൻ. അവനവൻ അംഗീകരണം കിട്ടിയതിൽ അലംഭാവമില്ലായ്മ അഥവാ മറ്റൊരാൾക്കു കൂടുതൽ അംഗീകരണം കിട്ടിയതിലുള്ള അസംതൃപ്തി, സ്വന്തം കഴിവനുസരിച്ചു ശ്രമിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള ബോധം, മറ്റൊരാൾക്കു് അർഹിക്കാത്തവിധം പ്രാധാന്യം കിട്ടിയെന്നുള്ള വിശ്വാസം—ഇവയിൽ ഏതെങ്കിലുംമതി സ്വാത്മാഭിമാനത്തെ കെട്ടുത്താൻ. വേറെ ഒരുവിധം പറയുകയാണെങ്കിൽ, ഏതു ചുരുങ്ങിയ നിലയിലും, അവനവനെ സംബന്ധിച്ചുമാത്രമായാലും, ഏതാണ്ടു് ഒരു പ്രാധാന്യം മനുഷ്യർ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ഒരു ആഗ്രഹമില്ലെങ്കിൽ അതു് ഒരുപക്ഷേ, ആത്മവിശ്വാസം ഇല്ലാതെയാക്കുമായിരിക്കാം.

പ്രധാനികളാണെന്നു നടിച്ചുമാത്രം പലർക്കും പ്രാധാന്യം സിദ്ധിക്കുന്നു. ഷേക്സ്പീയരുടെ ഒരു പ്രസിദ്ധപാത്രം പറഞ്ഞതുപോലെ ചിലർ മഹാന്നാരായി ജനിക്കുന്നു, മറ്റുചിലർ മഹാന്നാരാകുന്നു, വേറെചിലരിൽ മഹത്വം വെച്ചുകെട്ടുന്നു. ഏതാണ്ടിതുപോലെതന്നെ പ്രാധാന്യത്തിന്റെ കാര്യവും. എനിക്കാണെങ്കിൽ പ്രാധാന്യം നടിക്കാൻ കൂടി കെല്ലില്ലാതെ വന്നിരിക്കുന്നു.

12 ഒക്ടോബർ 1948

കഴിഞ്ഞ യുദ്ധകാലത്തു് കപ്പൽനാശംവന്ന ചിലരെ തോക്കുകൊണ്ടു വെടിവെച്ചുകൊന്ന കുറ്റത്തിനു് ഒരു ജർമ്മൻസേനാനായകനെ വിസ്തരിച്ചതിന്റെ വിവരണം വായിച്ചപ്പോൾ ജീവിതത്തിന്റെ അവസാനനിമിഷം മുമ്പിൽ കാണുന്ന സമയത്തുണ്ടാകാവുന്ന വിചാരങ്ങളെപ്പറ്റി ഞാൻ ചിന്തിച്ചു.

അതൃപ്തമെന്നു പറയട്ടെ, മരണവും മരണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള വിചാരവും എന്നെ അല്പംപോലും ഭയപ്പെടുത്തുന്നില്ല. ഒരുപക്ഷേ, മരണം ആസന്നമാവുമ്പോൾ ഭാവം മാറുമായിരിക്കാം. ഞാൻ ലോകത്തിൽ വേണ്ടത്ര താമസിച്ചുകഴിഞ്ഞു എന്ന തോന്നലുകൊണ്ടുണ്ടാവുന്ന സമാധാനവും സ്ഥിരതയും അല്പം എന്നിരിക്കില്ലാത്ത ഉള്ളത്. എന്നിക്ക് ഇനിയും ഇതുവരെ ജീവിച്ചുകഴിഞ്ഞ കാലത്തോളം തന്നെ ഒരുപക്ഷേ, ജീവിക്കാൻ സാധിച്ചേയ്ക്കും. ഏതായാലും ജീവിതമോ ജീവിതത്തിലെ അനുഭവങ്ങളോ അധികമായിപ്പോയി എന്ന് എന്നിങ്ങനെയൊരു തോന്നിയിട്ടില്ല. ഇനി അതെല്ലാം എന്താവും ആനന്ദിക്കാനുള്ള കെല്പ് എന്നിങ്ങനെയൊരു നിയമമായും ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, അതിന്റെയെല്ലാം പുതുമ പോയി. ജീവിതത്തിൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന സന്തോഷവും സങ്കടവും, ജയവും പരാജയവും, സ്നേഹവും വെറുപ്പും, മമതയും അസൂയയും, എല്ലാം ഒരേസമയത്തു് എന്നിങ്ങനെയൊരു അനുഭവപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. ഇനി ഏതൊക്കെ ഈ അനുഭവങ്ങളുടെ ആവർത്തനം ആയിരിക്കും ജീവിതം എന്ന ഒരു തോന്നലാണിപ്പോൾ. ആ ആവർത്തനം കുറെ ഏകദേശം കുറയുകയോ ചെയ്താൽ—അതായത് ജീവിതം അല്പം ദീർഘമോ ഹ്രസ്വമോ ആയാൽ—പ്രത്യേകിച്ചു് ഒന്നും വരാനില്ലല്ലോ. ഒരുപക്ഷേ, ജീവിതത്തിലെ അനുഭവങ്ങൾ ഒന്നും അറിയാതെ ആദ്യംതന്നെ ജീവിതത്തിനോടു യാത്രപറയാൻ കുറേക്കൂടി വൈഷമ്യമുണ്ടായിരുന്നേനെ. ഒരുപക്ഷേ—? അഥവാ ജീവിതത്തിനോടു പരിചയമില്ലാത്തപ്പോൾ വേർപെടുപോകുന്നതിനും വൈമനസ്യമില്ലായിരുന്നിരിക്കാം. ശരീരത്തിലെശക്തി ക്ഷയിച്ചുവരുന്നതോടുകൂടി ജീവിതത്തിൽ ആഗ്രഹം കുറഞ്ഞുകുറഞ്ഞുവന്ന് ഒടുവിൽ ആ അവസാനസമയത്തു് ജീവിതം വിട്ടു

നന്മു് ഒരു അനുഗ്രഹമായി തോന്നുമെങ്കിൽ മരണത്തിനെ തീരെ ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ല. പക്ഷേ, ഇപ്രകാരമെല്ലാം നമ്മുടെ സൗകര്യത്തിനുവേണ്ടി മരണം ഏർപ്പാടുചെയ്തതന്നിട്ടാകാത്തതാവശ്യം?

1 നവംബർ 1948

സമ്മേളനത്തിന്റെ ബഹളം. ചുറ്റും ബഹളമുള്ള പ്ലോൾ പരിഭ്രാന്തരായി ഓടിനടക്കുന്നവരുടെ സംഖ്യ ചുരുക്കമല്ല. പ്രകൃത്യാ ശാന്തശീലയായ മദ്രാസുകാരെ ഈ മാതിരിസമയത്തു് അടുക്കാൻതന്നെ പ്രയാസം. സാധാരണ അവർ എഴുതിയുണ്ടാക്കുന്നതിൽ അറ്റകുറ്റങ്ങൾ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചാൽ അവർ അതെല്ലാം സമ്മതിക്കും; പക്ഷേ, ഇപ്ലോൾ ഒരുക്കരും മാറുന്നതിനുമുമ്പു് അവർ കൂത്തിച്ചാവാൻ ഒരുക്കമാണ്. അവരുടെ ഇഷ്ടംപോലെ എഴുതിവിടട്ടെ; അല്ലം തെറ്റിപ്പോയാൽ ലോകം ഇടിഞ്ഞുവീഴില്ലല്ലോ. ഇപ്രകാരം എപ്പോഴും എനിക്കു സമാധാനം കിട്ടുമായിരുന്നെങ്കിൽ! ചിലപ്പോൾ ഞാൻ എഴുതിയതിനുവേണ്ടി അവരുമായി ഭയങ്കരമായ വാഗ്വാദത്തിൽ ഏർപ്പെടും. പക്ഷേ, ഒടുവിൽ എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം എപ്പോഴും സ്ത്രീകൾക്കാണു വിജയം.

28 ഡിസംബർ 1948

ഇന്ന് ആഫീസിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ഹിമകുണ്ടൾ തെരുതെരെ പൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. കുറെ കഴിഞ്ഞു വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കി. ചുറ്റും മുഴുവൻ മഞ്ഞുകൊണ്ടു മൂടിയിരുന്നു. മഴയേക്കാൾ കട്ടിയായി വെള്ളം വെള്ളത്തുവരുമ്പോൾ ഇത്ര അഴകു തോന്നുന്നതെന്താണ്?

ഇന്നത്തേക്കാൾ എത്രയോ ഭേദമായിരുന്നു ഇന്നു

ലത്തെ കാഴ്ച. ചുറ്റും മൂടൽമഞ്ഞുകൊണ്ടു കായലുപോലും കാണാൻ വയ്യാതെ. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അടിച്ചുവരുന്ന പുകയ്ക്കുട്ടങ്ങളുടെ മധ്യത്തിൽ ഇലയൊന്നുമില്ലാത്ത വൃക്ഷങ്ങൾ ഉഴലുന്നപോലെ തോന്നി.

തണുപ്പുകാലത്തു വെളിയിൽ അനക്കവും ശബ്ദവും കുറഞ്ഞിരിക്കുമ്പോൾ ജീവിതമാകെക്കൂടി ഒരു ശാന്തഭാവം കൈക്കൊള്ളുന്നു. ചൂടുപിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള മുറിയിൽ സുഖമായിരുന്നുനോക്കുമ്പോൾ വെളിയിലെ പ്രകൃതിയുടെ വൈകല്യങ്ങൾപോലും വളരെ ആസ്വാദപ്രദമായി തോന്നും. മഞ്ഞു കാണാനുള്ള കൗതുകമല്ലാതെ അതിന്റെ തണുപ്പ് അപ്പോൾ അനുഭവിക്കേണ്ട.

പക്ഷേ, ഈ ശാന്തമായ സമയത്തും, എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു നിശ്ചയമില്ല, എനിക്ക് അസുഖകരമായ വിചാരങ്ങളെ അകറ്റിനിർത്താൻ സാധിക്കുന്നില്ല. സന്തോഷമോ സങ്കടമോ ഒരു വിടാവ്യാധിപോലെ എപ്പോഴും കൂടുകയാണെങ്കിൽ അപകടത്തിലേ കലാശിക്കൂ. പ്രത്യേകിച്ചു വിഷാദാത്മകതപം ഭാവനാശക്തിയെ ആകെ അലങ്കോലപ്പെടുത്തി വാസ്തവത്തിൽനിന്നു നമ്മെ വളരെ അകറ്റുന്നു. ഇതൊക്കെ തത്വത്തിൽ അറിയാമെങ്കിലും, ഭൂതവും ഭാവിയും ഒരുപോലെ കറുത്തമഷിയിൽ വരച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മനസ്സിനു സുഖം വേണമെങ്കിൽ, അസുഖകരമായ വിചാരങ്ങൾ മറക്കുകയേ ഒരു വഴിയുള്ളൂവെന്ന് ഞാനെന്നാണ് പറിക്കുന്നത്?

20 ജനുവരി 1949

കഴിഞ്ഞ കുറെദിവസങ്ങളായി ഞാൻ കിടപ്പിലാണ്. പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കാതെ പെട്ടെന്നു വസൂരിയുടെയത്ര ഭയങ്കരമായ നീർപ്പോളൻ എന്നവനു പിടികൂടി.

ബാക്കി വീട്ടിലുള്ളവർക്കെല്ലാം വന്നപ്പോൾ എനിക്കുമാത്രം വരികയില്ലെന്നു ഞാൻ നടിച്ചു നടന്നു. ചുറ്റും ആളുകൾ മരിക്കുമ്പോൾ എനിക്കുമാത്രം മരണമില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ. സുഖക്കേടിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കണ്ടിട്ടും സാരമാക്കാതെ ഞാൻ ചില ചില്ലറ ജോലികൾ തീർക്കാൻ ആഫീസിൽ പോയി. ഫലം: സുഖക്കേടിന്റെ ഭാവം കേൾക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞുവന്നു. ക്രമേണ മുഖം വീർത്തു. താടിവളർന്ന് ഓരോ രോമകൂപ്പങ്ങളും തീവ്രവേദനയുടെ ഓരോ കേന്ദ്രങ്ങളായി മാറി. രാത്രിയാവുമ്പോൾ ഈ കേന്ദ്രങ്ങളെല്ലാം ഏകോപിച്ച് ഒരു ഭയങ്കരമായ വേദനയുള്ള നൃത്തത്തിനു കോപ്പുകൂട്ടും. ഉറങ്ങാൻ എത്ര മരുന്നുകൾ കഴിച്ചിട്ടെന്തു ഫലം? വേദനയല്ല അടങ്ങിയിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഉറക്കംവരേണ്ടത്? ഞാൻ ഈമാതിരിയുള്ള വേദന അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, മനസ്സിൽ കാണാൻകൂടി ഇതുവരെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

പക്ഷേ, ഭാഗ്യവശാൽ ഏതു വേദനയുടെയിടയിലും നിമിഷങ്ങൾ മുന്നോട്ടുപോകും എന്നൊരു സമാധാനമുണ്ട്. മുന്നോട്ടു പോകുന്നതിനുമുമ്പ് മരണത്തിന്റെ നിഴൽ കണ്ടു എന്നുമാത്രം. ആ നിഴൽ യുക്തിവാദങ്ങൾ ഇത്ര സ്ഥിരമായി കെട്ടിപ്പൊക്കിയുണ്ടാക്കിയ സമാധാനത്തെയാകെ ഉടച്ചുകളയുന്നതെങ്ങനെയാണ്? ആലോചിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ, ജീവിതം വിട്ടുനീക്കിയ യാതൊരു ഒരുക്കവും ഞാൻ ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല; അതിന് ഇത്രയും അസൗകര്യമായ ഒരവസരവും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. ഇത്, എല്ലായ്പ്പോഴും ഒരുപക്ഷേ, ഇങ്ങനെയായിരിക്കാം; എന്നാലും, ആ വിചാരം എന്നെ വല്ലാതെ അസഹ്യപ്പെടുത്തി.

22 ജനുവരി 1949

ഞാൻ സുഖക്കേടിൽനിന്നും ക്രമേണ വിമുക്തനായിത്തുടങ്ങി. പക്ഷേ, മനസ്സിനെ അലങ്കോലപ്പെടുത്തുന്ന

വിചാരങ്ങളിൽനിന്ന് ഇനിയും രക്ഷകിട്ടിയിട്ടില്ല. ദേഹവും, മൂവവും ആസകലം പാടുകൾവന്ന വികൃതമായിരിക്കുന്നു. ഇവ മാറാതെ നില്ക്കുമോ എന്നാശങ്ക. കൂടാതെ അടുത്ത ഭാവിയെപ്പറ്റിയും തീരെ സമാധാനമില്ല. ഞങ്ങൾ നാട്ടിലേക്കു പോവാൻ വട്ടംകൂട്ടിയിട്ട് കാലം കരയായി. യാത്രയ്ക്കുറപ്പിച്ചിരുന്ന കപ്പൽ ജനോവാ(ഇറ്റാലി)യിൽനിന്നു പുറപ്പെടാനുള്ള തീയതിയടുത്തു. അപ്പോഴത്തേക്കു് എനിക്കു പോവാൻ സാധിക്കുമോ? ഇല്ലെങ്കിൽ—?

വെളിയിൽ തണുപ്പിൽക്കൂടി ജനലിന്റെയടുത്തു് തത്തിക്കളിക്കുന്ന സൂര്യപ്രകാശത്തിന്റെ ഭംഗിനോക്കി ഞാൻ ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു.

എന്റെ ഇവിടുത്തെ കാര്യപരിപാടിയെല്ലാം ഈ യാത്രയെ കേന്ദ്രമാക്കി ഞാൻ തിട്ടപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. അതിനിടയ്ക്കു്, ആരും വിളിച്ചുവരുത്താതെ കേറിവന്നു് ഈ നശിച്ച സുഖക്കേട് അതിനെയെല്ലാം മാറിമറിച്ചു. ഞങ്ങൾതാമസിക്കുന്ന വീടു് വേറൊരാൾക്കു വാടകയ്ക്കു കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അയാൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ബദ്ധപ്പെടുത്തുന്നു. ഏതായാലും ഫെബ്രുവരി ഒന്നാംതീയതി വീടുകൊടുക്കാമെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തു് ഞാൻ എന്റെ വിചാരങ്ങൾക്കു പുണ്ണുവിരാമം ഇട്ടു.

31 ജനുവരി 1949

വളർത്തിയ താടിയും മീശയുംകൊണ്ടുള്ള എന്റെ പുറപ്പാടു കണ്ടിട്ടു് ആഫീസിലുള്ളവർക്കു വലിയ നേരമ്പോക്കു്. ആഗ്രഹംപോലെ മനുഷ്യർക്കു വളർത്താനും മുറിക്കാനും സാധിക്കുന്നവയായി ഈ നിസ്സാരരോമങ്ങളല്ലേയുള്ളൂ? അവയിൽ ചിലതു ഞാൻ അല്പം കൂടുതൽ വളർത്തിപ്പോയതുകൊണ്ടു് ഇത്ര ഹസിക്കാനെന്നാണ്?

ഏതായാലും അതിലൊന്നും പങ്കുകൊള്ളാൻ എനിക്കു തീരെ സമയമില്ല. ഞങ്ങൾ ഇന്ന് വൈകുന്നേരം നാട്ടിലേയ്ക്കുള്ള ദീർഘയാത്രയുടെ ആരംഭമായി ജെനീവാ വിട്ടുകയാണ്. പെട്ടികളും ഭാഗ്യങ്ങളും ഒക്കെ ശാരദക്കുറുത്ത ശേഖരിച്ചുകൂട്ടിയിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ ഇടയ്ക്കുകൂടി വിജയവും കൊച്ചുനിയനും കിടന്നോട്ടും; രവി അവൻ ആവുന്നവിധം ഇഴഞ്ഞുകൊണ്ട് അതിൽ ചിലതു തട്ടിയിടാനുള്ള ശ്രമം; ബദ്ധപ്പാടിനിടയ്ക്ക് എന്തെങ്കിലും തെറ്റിയാൽ എനിക്കു ദേഷ്യം; ഇങ്ങനെ ആകെ വലിയ സ്വരത്തിലുള്ള ഒരു ബഹളം. ഒടുവിൽ പുറപ്പെടാനായപ്പോൾ മിസ്സിസ് മിഴ്സാ (ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ താമസിക്കാൻ വരുന്ന സ്ത്രീ) ഒരുക്കുഭവൽമാനം കൊണ്ടുവന്നു ഞങ്ങളെ എതിരേറ്റു. അസ്ഥാനത്തിലുള്ള അന്ധവിശ്വാസത്തിനടിമപ്പെട്ട്, ഞാൻ യാത്രയ്ക്ക് എന്തെല്ലാം അപകടങ്ങൾ വരുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു.

സാമാനങ്ങളും ഭേദിക്കുകൊണ്ട് ബദ്ധപ്പെട്ട് ഓടി സ്റ്റേഷനിൽചെന്നു തീവണ്ടിയിൽ കേറാത്ത താമസം, അത് അതിവേഗം പാഞ്ഞുതുടങ്ങി. തിരിയെ നാട്ടിൽ ചെല്ലുന്നതിനെപ്പറ്റി വിചാരിക്കുമ്പോൾ വലിയ സന്തോഷം. ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു നാടുവിട്ടിട്ടില്ലാത്ത കഷ്ടിച്ചു രണ്ടു വർഷമേയായുള്ളൂ. എങ്കിലും അത് എത്രയോ കാലത്തിനു മുമ്പാണെന്നു തോന്നുന്നു. അതിനിടയ്ക്കു ജെനീവാ ഞങ്ങൾക്കു തികച്ചും പരിചയമായിക്കഴിഞ്ഞു. ആ ചെറിയ പട്ടണത്തിന്റെ മിക്ക തെരുവുകളും ഞങ്ങൾ ധാരാളം അറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. അവിടുത്തെ ഈ രണ്ടുകൊല്ലക്കാലത്തെ താമസത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ ഓർമ്മിക്കാൻതുടങ്ങി. ഈ ചുരുങ്ങിയ കാലത്തിനിടയ്ക്കു ഞങ്ങൾ നാലുപ്രാവശ്യം വീട്ടുമാറി; പല സ്നേഹിതന്മാരേയും സന്ധാദിച്ചു; ഏതാണ്ട്

ഒരു പുതിയ ജീവിതരീതി കൈക്കൊണ്ടു. കൊച്ചുനിയനും വിജയവും പരസ്പരം ഫ്ലാഷിൽ സംസാരിക്കുന്ന ബഹളമാണ്. ധൃതഗതിയിൽ പോകുന്ന തീവണ്ടിയുടെ ഇരുവശത്തും ഉള്ള കുന്നുകളും, കായലും, മറ്റു കാഴ്ചകളും കണ്ട് അവർ ഓരോന്ന് ആത്മവിളിക്കുന്നു. ജെനീവായിൽ കഴിച്ച ദിവസങ്ങളെപ്പറ്റി അവർക്ക് എന്ത് ഓർമ്മയുണ്ടെന്നു ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു. പട്ടണത്തിന്റെ വെളിയിൽ നാട്ടുവുറത്തു ഞങ്ങൾ താമസിച്ചപ്പോൾ അവർക്കു കിട്ടിയ കൂട്ടുകാരെയും, അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കുകയുണ്ടായിരുന്ന മയിൽക്കൂട്ടങ്ങളേയും അവരോടുകൂടി അതോ, വീണ്ടും പട്ടണത്തിൽ വന്നശേഷം ആ പുതിയ കെട്ടിടത്തിൽ അവർക്കു കിട്ടിയ ചങ്ങാതിമാരെയാണോ ഈ ബഹളത്തിനിടയിൽ അവർ ഓർമ്മിക്കുന്നത്?

മിലാൻ

2 ഫിബ്രുവരി 1949

ജനോവായിൽനിന്നു കപ്പൽ കേറുന്നതിനുമുമ്പു ഞങ്ങൾ ചില ഇറ്റാലിയൻ പട്ടണങ്ങൾ സന്ദർശിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായി മിലാനിൽ വന്നിട്ട് ഇപ്പോൾ രണ്ടു ദിവസമായി. ഇതുകഴിഞ്ഞു റോംകൂടിയെങ്കിലും കാണണമെന്നാണ് വിചാരം.

മിലാൻ ഒരു പുരാതനപട്ടണമാണെങ്കിലും, മിക്ക കെട്ടിടങ്ങൾക്കും റോഡുകൾക്കും ഒരു പുതിയ പകിട്ടുണ്ട്. ഞങ്ങൾ താമസിക്കുന്നത് ഒരു ഒന്നാന്തരം ഹോട്ടലിലാണ്. അവിടെനിന്നും ബലൂപ്പാട്ട് ഒന്നുകൂടാതെ ഒരു ദിവസം ഇവിടുത്തെ പ്രശസ്തമായ കത്തീഡ്രലും, മറ്റൊരു ദിവസം പഴയ കോട്ടയും കൊട്ടാരവും കണ്ടു. സന്ദർശകന്മാരാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അവിടെ രണ്ടിടത്തും കര

സംഘം ആളുകൾ ഞങ്ങളുടെ പുറകെകൂടി, ഫോട്ടോ എടുക്കാനും, എന്തെങ്കിലും വിവര പണം പിടുങ്ങാനും. അവരുടെ ഉത്സാഹത്തിന് അതിരില്ല. എനിക്ക് ഈ പഴയ കാഴ്ചകളേക്കാളും ഈയിടെ നടന്ന സംഭവങ്ങളെ കുറിക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങൾ കാണാനായിരുന്നു ആഗ്രഹം. ഇറാലിയൻ സർവ്വ്യാധിപതി മുസ്സോലിനിയുടെ അപമാനകരമായ അവസാനം കഴിഞ്ഞു പരസ്യമായി ശവശരീരം തൂക്കിയിട്ടിരുന്ന സ്ഥലം കാണാൻ എനിക്ക് വിചിത്രമായ ഒരാഗ്രഹം ഉണ്ടായി. പക്ഷേ, അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ സമചതുരത്തിലുള്ള സാധാരണ ഒരങ്കണം; ഒരു പോലെ പരിതാപകരമായ ഒരു വ്യക്തിയുടേയും കാലഘട്ടത്തിന്റേയും അവസാനത്തിന്റെ അടയാളങ്ങൾ അവിടെയൊന്നും കണ്ടില്ല. എങ്കിലും ഇതേ സ്ഥലത്തായിരുന്നു, ഞങ്ങളുടെ ഡ്രൈവർ ഞങ്ങൾക്കുറപ്പു തന്നു, മുസ്സോലിനിയുടേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ യൊരുമിച്ചു വെടിവെച്ചുകൊന്ന വെപ്പാട്ടിയുടേയും ശവശരീരങ്ങൾ മഹായുദ്ധത്തിന്റെ ഭയങ്കരമായ ദിവസങ്ങളിൽ ഒന്നിൽ തൂക്കിയിട്ടിരുന്നത്.

പ്രശസ്തമായ കാഴ്ചകൾ കാണുന്നതിൽ കൂടുതൽ അവയെപ്പറ്റി വായിക്കുന്നതാണോ രസം? ഈ സംശയം, ഒരു പൊളിഞ്ഞ ചെറിയ സന്യാസിമഠത്തിൽ പ്രസിദ്ധനായ ആ കലാകാരന്റെ 'ഒടുവിലത്തെ അത്താഴം' (Last Supper) എന്ന ചിത്രം ചുമരിൽ കണ്ടപ്പോൾ പൂർവ്വാധികം വർദ്ധിച്ചു. ഈ ചുമർച്ചിത്രത്തിനു നാനൂററി അൻപതു വർഷത്തോളം പഴക്കമായി. പലരുടേയും ശ്രദ്ധയെ അത് ആകർഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിനെ സാഹിത്യകാരന്മാർ വാനോടൊപ്പം വാഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും ഞാനവിടെച്ചെന്നു കണ്ടപ്പോൾ, കുറെ തൊഴിലാളികൾ ആ പൊളിഞ്ഞ

മതിലുകളുടെ ചുറ്റും കൂടിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു; ആ ചിത്രത്തിന്റെ മഹിമ ആസ്വദിക്കാൻ ഞാൻമാത്രം.

തീവണ്ടിയിൽ

4 ഫിബ്രുവരി 1949

ഞങ്ങൾ ഒരു എക്സ്പ്രസ്സ് തീവണ്ടിയിൽ റോമിലേയ്ക്ക് അതിവേഗം പായുകയാണ്. കോച്ചുപോലുള്ള ഈ വണ്ടിയിൽ യാത്രചെയ്യാൻ വളരെ സൗകര്യം. ഇരിക്കുന്നിടത്തുതന്നെ ഊണുകഴിക്കാൻ ഏർപ്പാടുകൾ ഉണ്ട്. രണ്ടുവശത്തും ഷേക്ക്പ്പീയരുടെ നാടകത്തിൽനിന്നും എഴുന്നേറുവന്നോ എന്നു തോന്നുന്ന പേരുള്ള പല സ്ത്രീക്കും വന്നു പാഞ്ഞുപോകുന്നു. ചണ്ടു ഇററാലിയൻ സംസ്കാരം എത്ര പ്രബലതയോടെ പരന്നുപിടിച്ചിരുന്നു! അതിന്റെ അടയാളം ഈ ചുറ്റുമുള്ളവരിൽ കാണാൻ നോക്കുന്നതു കേവലം വ്യർത്ഥമായ വ്യവസായം. അതിന്പകരം ഇൻഡ്യൻസംസ്കാരം അല്പം പകർന്നു കൊടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുക.

യാത്രചെയ്യുമ്പോൾ സംഭാഷണംചെയ്യാൻ എനിക്കു സ്വതവേ ഒരുത്സാഹം തോന്നാറുണ്ട്. വണ്ടി ഇളകുമ്പോൾ അകത്തുള്ള വിചാരങ്ങളും ഇളകിത്തുടങ്ങും. വേറെ ജോലിയൊന്നും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ട് അടുത്തുള്ളവരെ പിടികൂടി എന്തെങ്കിലും സംസാരിക്കുന്നതും രണ്ടുക്കളും സ്വാഭാവികമായേ കണക്കാക്കൂ. ഇൻഡ്യൻ നൃത്തം! വായ്തുറന്നാൽ ആളുകൾക്ക് ഇൻഡ്യൻനൃത്തത്തിനെപ്പറ്റി അറിയണം. എനിക്കാണെങ്കിൽ നൃത്തത്തിനേയും സംഗീതത്തിനേയുംപറ്റി ലവലേശം ബോധമില്ല. ഞാൻ വീണ്ടും വെളിയിൽ യുദ്ധത്തിനിടയ്ക്ക് ബോംബു പൊട്ടിത്തെറിപ്പിച്ച കെട്ടിടങ്ങളിലേയ്ക്ക് നോക്കിത്തുടങ്ങി.

6 ഫിബ്രുവരി 1949

ഞങ്ങൾക്ക് റോം കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല; അതാണ് പരിതാപകരമായ പരമാർത്ഥം. സ്വസ്ഥമായി രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം താമസിച്ച് റോം മുഴുവൻ സന്ദർശിക്കാൻ വിസ്തരിച്ചു വട്ടങ്ങൾ കൂട്ടി; അപ്പോഴാണ് യാദൃച്ഛികമായി കപ്പൽക്കമ്പനിയാഫീസിൽ അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ, ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചിരുന്ന കപ്പൽ പോകുന്നില്ലെന്നും, വേറൊരു കപ്പലിൽ സ്ഥാനം കിട്ടാൻ അപ്പോൾത്തന്നെ നേപ്പിൾസിലേയ്ക്ക് പോകണമെന്നും മനസ്സിലായത്. ബലുപ്പെട്ട് റോമിലെ തെരുവുകളിലെ പ്രശസ്തമായ പ്രതിമകൾ കണ്ടുകൊണ്ട് ഞങ്ങൾ ഹോട്ടലിൽനിന്നും വീണ്ടും റോം സ്റ്റേഷനിലേയ്ക്ക് പുറപ്പെട്ടു. ഭാഗ്യംകൊണ്ട് സന്ദർശകന്മാരെ സ്വീകരിക്കാൻ ഹോട്ടൽക്കാർ ഏർപ്പാടുചെയ്തിട്ടുള്ള കാര്യസ്ഥൻ വളരെ കെല്പുള്ള ഒരാളായിരുന്നു. ഞങ്ങളേയും സാമാനങ്ങളേയും എല്ലാം യഥാവിധി വഹിച്ച് സമയത്തുതന്നെ പ്ലാറ്റ്ഫോമിൽ ചെന്നെത്തിച്ചു.

അദ്ധരാത്രികഴിഞ്ഞ് നേപ്പിൾസ് ഞങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു അപരിചിതമായ ഹോട്ടലിലേയ്ക്ക്. ഇത്ര മിശ്രമായ ഒരു ഹോട്ടൽ ഞാൻ ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. അവിടെനിന്നാണ് ഇന്ന് ഇൻഡ്യയിലേയ്ക്ക് പുറപ്പെടുന്ന കപ്പലിൽ ഞങ്ങൾക്ക് സ്ഥാനം കിട്ടാനുള്ള എന്റെ ശ്രമങ്ങൾ. എന്റെ കൈയിലുള്ള ടിക്കറ്റുകൾ പോരാ ആ കപ്പലിൽ പോകാൻ. അതിന്റെ കൂടെ കൂറെ പണവും വേണം. പണമോ, പതിവുപോലെ എന്നിൽനിന്നും വളരെ ദൂരത്തിരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. എന്നാൽ പോവാനും സാധിക്കുകയില്ലെന്നു കപ്പൽക്കമ്പനിക്കാരുടെ പിടി. ഞാൻ മനസ്സുകൊണ്ട് മിസ്സിസ് മിഴ്സായെ ശപിച്ച് ജെന്നീവായ്ക്കു തിരിച്ചുപോകാനൊരുങ്ങി,

വൈകുന്നേരം അഞ്ചുമണിക്ക് കപ്പൽക്കമ്പനിക്കാരുടെ ഫോൺ. ബാക്കിയുള്ള പണം പിന്നീട് കൊടുക്കാമെന്നുള്ള വാഗ്ദാനത്തിൽ ഞങ്ങളെ ഇൻഡ്യയിലെത്തിക്കാമെന്നും ഉടൻ കപ്പലിന്റെയടുത്ത് എത്തണമെന്നും. വീണ്ടും ഓട്ടം. ആറുമണിക്ക് ഞങ്ങൾ കപ്പലിൽ കാലെടുത്തുവെച്ചു; ഉടൻ കപ്പൽ നീങ്ങുകയുംചെയ്തു. അപ്പോഴാണ് ബലപ്പെട്ട് ഓടിവരുന്ന ഞങ്ങൾക്ക് കപ്പലിനകത്തു കേറാൻ സാധിക്കുമോയെന്നുള്ള അന്യയാത്രക്കാരുടെ ഉൽക്കടമായ പന്തയത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ അറിഞ്ഞത്.

എസ്. എസ്. ടോസ്കാനാ

12 ഫിബ്രുവരി 1949

കപ്പൽജീവിതം പ്രശാന്തമായി മുന്നോട്ടുപോകുന്നു. കടൽകോപിച്ച സുഖക്കേട് വരുത്താത്തപ്പോൾ ഇത്ര സുഖമായ ജീവിതം വേറെ കിട്ടുമോ എന്നു സംശയമാണ്. പ്രാരബ്ധം ഒന്നും ഇല്ലാതെ ആളുകളോടു പരിചയപ്പെടാനും സംസാരിക്കാനുംമാത്രം ഒരു ജീവിതമായാൽ അതിനെന്താ തരക്കേട്? പരിചയപ്പെടുന്ന സഹയാത്രക്കാരെ സ്ഥിരസ്ഥാനം പിടിച്ചിരുത്തി കണക്കാക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല; പക്ഷേ, ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ ജീവിതത്തിൽ എന്താണ് സ്ഥിരം?

വിജയത്തിനും കൊച്ചുനിയനും തക്ക കൂട്ടുകാരെ കിട്ടി; ഞങ്ങൾക്കും അതുപോലെതന്നെ. ആസ്ത്രേലിയയിൽ കൂടിയേറിപ്പാർക്കാൻ പോകുന്നവരാണ് ഈ കപ്പലിലെ അധികം ആളുകളും. അൻപതുവയസ്സ് കഴിഞ്ഞുപോയതുകൊണ്ട്, ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിക്കാൻ അവർക്കാക്കും യാതൊരു കൂസലുമില്ല.

പ്രായംകൂടി ആഘോഷത്തോടെ നടക്കുന്ന രണ്ടു

സഹോദരിമാരെ ഞങ്ങൾക്കു വളരെ പിടിച്ചു. അതുപോലെ സദാക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന എൻജിനീയറും, എപ്പോഴും വിസ്ഫിത്തം വിളമ്പാൻ തയ്യാറെടുത്തിരിക്കുന്ന അയാളുടെ സ്നേഹിതനും എന്റെ കൂട്ടുകാരാണ്. അവരോടു സംസാരിക്കാത്തപ്പോൾ ഞാൻ വായനയിലും എഴുത്തിലും ബദ്ധശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു. ആ സമയം തുലോം ചുരുക്കമാണെന്നുമാത്രം.

കൊളംബോവിനടുത്ത്

20 ഫിബ്രുവരി 1949

ഞങ്ങൾ 23-ാംന- കൊളംബോവിൽ എത്തും. കപ്പൽയാത്ര കഴിയാറാവുന്നതോടുകൂടി സമ്മിശ്രവികാരങ്ങൾ. നാട്ടിൽ ചെന്നെത്താനുള്ള ധൃതി, കപ്പൽ വിടാനുള്ള മടി.

ഉച്ചയ്ക്കുശേഷം ഉറങ്ങിയെഴുന്നേറ്റു ചായയും കഴിച്ചുകൊണ്ട് വെളിയിൽ ഇളവെയിൽതട്ടി തിളങ്ങുന്ന തിരമാലകളെ നോക്കുന്നതിൽപ്പരം ആനന്ദപ്രദമായ നിമിഷങ്ങൾ ദുർല്ലഭമാണ്. കപ്പൽ സമുദ്രത്തിന്റെ മുകൾപ്പാർപ്പിൽക്കൂടി മുന്നോട്ട് തെറ്റിത്തെറ്റി പോകുമ്പോൾ ചുറ്റുമുള്ള ലോകം ഒരു പരിപൂർണ്ണ ചിത്രമെന്നപോലെ മുമ്പിൽ നീങ്ങുന്നതു കാണാം. മനോഹരമായ പ്രകൃതിയുടെ കാഴ്ചകൾ ആ സമയത്തു് ഒരു പ്രത്യേകപുതുമയോടുകൂടി പ്രത്യക്ഷപ്പെടും.

അഥവാ ക്ഷീണംതീർന്ന മനസ്സിന്റെ ഉണർച്ചയിരിക്കാം ഈ കാഴ്ചകൾക്ക് ഒരു പ്രത്യേകപ്പകിട്ട് കൊടുക്കുന്നത്. മനസ്സിന്റെ അവസ്ഥാഭേദങ്ങൾ എപ്രകാരം ഒരു കാഴ്ചയെ മാറുന്നു എന്ന് ഞാൻ ആലോചിക്കുകയാണ്. പ്രകൃതിയുടെഭംഗി നോക്കുന്നആളിന്റെ മനസ്ഥിതി അന്നു

സരിച്ചുമാറും എന്നു സ്ഥാപിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ലെങ്കിലും, കാഴ്ചകളുടെ ആസ്വാദ്യത മനസ്സിന്റെ അവസ്ഥയെ ഏറെക്കുറെ—കുറെയേറെ—ആശ്രയിച്ചിരിക്കും എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. സൂര്യന്റെ ചുവന്നബിംബം സമുദ്രത്തിലെ വെള്ളത്തിന്റെ അടിയിലേയ്ക്കു മുങ്ങുന്ന ആ മനോമോഹനമായ കാഴ്ച ഏതൊരാൾക്കും ആകർഷകമായിത്തീരുന്നതും. സൂര്യൻ മറഞ്ഞതോടുകൂടി സന്ധ്യാസമയത്തെ ഇളം കറുപ്പുനിറംഅല്പം ഇളകുന്നഅലകളിൽ വ്യാപിക്കുന്നു. അതോടുകൂടി മന്ദംമന്ദം മുമ്പോട്ടുപോകുന്ന കപ്പലിന്റെ ശബ്ദവും ഓളത്തിന്റെ മർദ്ദവും ആളുകളുടെ ചിലപ്പം. ആകപ്പാടെ സജീവമായ സൗന്ദര്യത്തിന്റെ അമൻ ഒരു ഇളക്കമാണ് അന്തരീക്ഷത്തിലൊക്കെ. പക്ഷേ, ഈസമയത്തു പോലും ശോകവിചാരങ്ങൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഒരാൾക്ക് അന്തരീക്ഷത്തിന്റെ ആകർഷകതയെപ്പറ്റി എത്രകണ്ട് അറിയാൻ കഴിയും?

23 ഫിബ്രുവരി 1949

ഞങ്ങൾ കൊളംബോവിൽ ഇറങ്ങാൻപോവുകയാണ്. സഹയാത്രക്കാരോടെല്ലാം യാത്രപറയുന്ന ബഹളം. ഇന്നലെരാത്രി ഈ കപ്പലിലെ ഒട്ടവിലത്തെ ദിവസം 'ഘോരഘോരമായി' കൊണ്ടാടി. ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു മൃഗങ്ങളെ (മനുഷ്യരെല്ല) വാങ്ങിച്ചുകൊണ്ടു പോകാൻ വന്ന ഒരു ഇറാഖിയൻ, വായയുടെ വിവിധഗോഷ്ടികൾ കൊണ്ട് അപ്പോൾ ഒരു മടുക്കച്ചേരിതന്നെ നടത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പോക്ക് വകവയ്ക്കാതെ ഞങ്ങൾ ആ മേളത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. ഇന്ന് അതിന്റെ ക്ഷീണം പോയിട്ടില്ല.

വീണ്ടും കൊളംബോവിൽ! ഏതാണ്ടു പന്ത്രണ്ടുവർ

ഷമായി, ഞാൻ വിദ്യാത്മിജീവിതവുകഴിഞ്ഞു ഭാവി
യെപ്പറ്റി വലിയ ആശങ്കകളും നിറഞ്ഞു ഇവിടെ വന്നി
റങ്ങിയിട്ട്. ഇപ്പോൾ വിവാഹിതനായി, മദ്ധ്യവയസ്സ് ക
നായി, മാനമയ്യാദയുള്ളവനായി, പോരേ? ഈ പത്രങ്ങളു
കൊല്ലം ജീവിച്ചതിന് എന്തു കാണിക്കാനുണ്ടെന്നു ചോ
ദിക്കുമ്പോഴാണ് തലതാഴ്ന്നുണ്ടിവരുന്നത്. അന്ന് എന്നെ
കാണാൻവന്ന സ്നേഹിതന്മാർ ഇപ്പോൾ എവിടെയാണെ
ന്ന് അന്വേഷിച്ചു. പൊട്ടുന്നതേ, 'വന്നിട്ടുണ്ട്' എന്ന്
ആ സ്നേഹിതന്മാരെപ്പറ്റി എന്നെ അന്ന് അറിയിച്ച മല
യാളിയെ ഞാൻ ഇന്നലത്തെപ്പോലെ ഓർമ്മിക്കുന്നു. ഇ
പ്പോൾ അവരുടെ അടയാളമില്ല. പകരം കൊച്ചുനിയൻ
കപ്പലിൽനിന്നും സാമാനങ്ങൾ ഇറക്കാൻവന്ന ചില മല
യാളിചെക്കന്മാരുമായി സംഭാഷണത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടുക
ഴിഞ്ഞു. എന്തുകൊണ്ട് അവർ കാലിൽ ഷൂസിടാതെ നഗ്ന
ന്മാരായി നടക്കുന്നു? എന്തുകൊണ്ട്, ഞാൻ ആലോചിച്ചു,
നമ്മുടെ പാവപ്പെട്ട നാട്ടിൽമാത്രം, എന്തുകൊണ്ട്?

25 ഫിബ്രുവരി 1949

ഞങ്ങളുടെ യാത്രയുടെ അവസാനത്തിവണ്ടിയിൽ
സ്ഥാനം പിടിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പക്ഷേ, അതിനുമുമ്പ് ആദ്യ
ത്തെ ശക്തപ്പെട്ടവേണ്ടി വേറെ ഒരു പിടികൂടി അടയ്ക്കാ
തെ കഴിഞ്ഞില്ല. കൊളംബോവിൽവെച്ചു സാമാനങ്ങൾ
വാങ്ങിക്കൂട്ടിയപ്പോൾ ഇൻഡ്യാഗവണ്മെന്റിന്റെ ചുങ്കനി
യമങ്ങളുടെ വലിപ്പം ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഫലം:
ചുങ്കം കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ തീവണ്ടിക്കുലിക്കു പണം
വേറെ വേണ്ടിവന്നു. ആ വിഷമസന്ധിയിൽ തല്ലാലം
പരിചയമായ ഒരു മാനുനെ പിടികൂടിയില്ലെങ്കിൽ, ആ
ദുർഘടം എത്രമാത്രം ഞങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുമായിരുന്നു!

പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ അതും, ധനുഷ്ഠാടിയിലെ അസഹ്യമായ ചൂടും ഞങ്ങളെ തീരെ ശല്യപ്പെടുത്തുന്നില്ല. വീട്—സ്നേഹംനിറഞ്ഞ വീട്ടിലേയ്ക്ക് അതിവേഗം പ്രയാണം ചെയ്യുകയാണ്. സ്നേഹത്തിനു ദാഹത്തെക്കൂടി നീക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ! ദാഹംകൊണ്ടു തളൻ ഞാൻ ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. പക്ഷേ, സ്നേഹത്തിന്റെ പലേ പരിമിതികളിൽ ഒന്നതാണ്. ദാഹത്തിനു വെള്ളംതന്നെ വേണം. മുസ്ലീംവെള്ളമായാലും മതി; അത് എനിക്കു വെച്ചു. എന്തെന്നാൽ എന്റെ താടിയും മീശയും കണ്ടപ്പോൾ എന്റെ മതത്തിനെപ്പറ്റി ആ റയിൽവേഗാർഡിന് യാതൊരു സംശയവും ഇല്ലായിരുന്നു. ഫെസ്തൊപ്പി വെക്കുമ്പോഴും, താടിവെള്ളമുറപ്പോഴും, അത്ഭുതമെന്നു പറയട്ടെ, ഞാൻ ഒരു ആശ്ചര്യമായ മുസ്ലീമാണ്. അല്ലാത്തപ്പോൾ അതിലും ആശ്ചര്യമായ ഹിന്ദുവും. ഇത് എനിക്കു യാതൊരു തെറ്റും പറ്റാതെ ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം അനുഭവപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. ഹിന്ദു-മുസ്ലീം മൈത്രി വെൽവുതാക!

തിരുവനന്തപുരം

6 മാർച്ച് 1949

എനിക്കു ഇവിടുത്തെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള അറിവില്ലായ്മ ഭയങ്കരമാണ്! എല്ലാവരും സംസാരിക്കുന്ന പ്രമാദമായ കേസ്സിനെപ്പറ്റി യാതൊരു ബോധവും എനിക്കില്ല. പുതിയ ഭരണചക്രത്തിന്റെ ഉള്ളുകളികൾ അപ്പന്റെ ഗുമസ്തൻ നാണുപ്പിള്ളയ്ക്കുപോലും (പോലും എന്നു പറയുന്നത് ആ അനുഗൃഹീതനായ നാട്ടുകാരുസ്ഥന പിടിക്കില്ല) പരിപൂർണ്ണമായി അറിയാം. കൂടാതെ മന്ത്രിമാർ എന്നൊരുതരം ജീവികൾ നാടൊക്കെ ഭരിക്കുകയാണ്.

ഞാൻ കുറേവർഷങ്ങൾ ഇവിടെ താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്; അപ്പോഴൊക്കെ പല സ്നേഹിതന്മാരേയും സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, അതുകൊണ്ടെല്ലാം എന്തു ഫലം? സ്നേഹിതന്മാരൊക്കെ അങ്ങങ്ങോ പോയി മറഞ്ഞു. ബാക്കിയുള്ള സഹപാഠികളിൽ ചിലർ (സഹപാഠിനിമാരുടെ കാര്യം പിന്നെ പറയണോ?) 'നാട്ടിലേയ്ക്കു തിരിയെവരാൻ ആരെങ്കിലും വിളിച്ചോ?' എന്നു ചോദിക്കാതെ ചോദിക്കുന്ന ചോദ്യംകൊണ്ടാണ് അടുത്തുവരുന്നത്. വേറൊരു ലോകത്തിൽനിന്നു വന്നപോലെ. ഞാൻ വീടും വായനശാലയുമായി കഴിക്കാൻ, അതുകൊണ്ട്, നിശ്ചയിച്ചു. എങ്കിലും മെയിൻറോഡിനു വ്യത്യാസം ഒന്നുമില്ല. പുളിമുട്ടും പോസ്റ്റാഫീസും അതുപോലെ നില്ക്കുന്നു; സ്റ്റാമ്പുവില്ക്കുന്ന ആളിന്റെ ഗൗരവത്തിനുപോലും യാതൊരു ഭേദവും വന്നിട്ടില്ല.

6 ഏപ്രിൽ 1949

ഒരുപോലെയുള്ള ദിവസങ്ങൾ. ചൂടിനും മാത്രം ഏറ്റക്കുറച്ചിൽ; കുറവിനേക്കാൾ കൂടുതൽ. ഇന്നു വെളിയിൽ പോയപ്പോൾ പൊരിയുന്ന വെയിൽ. ബസ്സുകാത്തുനില്ക്കുന്ന സ്ഥലത്ത് ഒരു ചെടിയുടെ തണലുള്ളത് ഒരു വലിയ ആശ്വാസമായിക്കരുതി. അതുപോലെ ഏതെങ്കിലും ഒരു തണൽ കിട്ടിയാൽമതി. വണ്ണം ഉള്ളവരുടെ തണലായാൽ കുറേക്കൂടി ഭേദമായി. തണലിന് അതിന്റെ ഉടമസ്ഥന്റെ സ്വഭാവം ഇല്ലാത്തതു ചിലപ്പോൾ വലിയ ഭാഗ്യംതന്നെ. അല്ലെങ്കിൽ, വിയത്ത് ദേഷ്യപ്പെട്ടു വലഞ്ഞു പോകുന്നവരുടെ തണൽ തട്ടുന്നത് എത്ര ദുസ്സഹമായിരിക്കും!

ഏതാണ്ട് അതുപോലെതന്നെയാണ് മനുഷ്യരുടെ അകത്തു നടക്കുന്ന വികാരങ്ങളുടേയും വിചാരങ്ങളുടേയും സ്ഥിതി. അന്യോന്യമുള്ള സ്നേഹംതന്നെ ഏതെല്ലാം വിധ

ത്തിൽ മാറിമറിഞ്ഞു പോകുന്നു! കുറേ ഏറെവഷങ്ങൾ ഒരുമിച്ചുള്ള കഥ നോക്കുമ്പോൾ, അല്പം പരിതാപകരമായുള്ളത് സ്നേഹത്തിന്റെ ഈ സ്ഥിരമില്ലായ്മയാണ്. എന്റെ ഇവിടുത്തെ സംഭാഷണങ്ങൾക്കിടയിൽ ചിലപ്പോൾ ഈ വാസ്തവം മറന്നുപോകുന്നു. ഇന്നലത്തെ ആ നക്ഷത്രമെവിടെ? അതു മങ്ങിപ്പോയത് ഞാൻ അറിഞ്ഞയില്ല. ഇന്നത്തെ നക്ഷത്രം വേറെയൊന്നാണ്. ഞാൻ ഇല്ലാത്തപ്പോൾ ഈ ലോകമുഴുവൻ നിശ്ചബ്ദമായിരിക്കുമോ?

6 മെയ് 1949

എനിക്കു തിരിയെ ജെനീവായിലെത്താൻ ധൃതിയായിത്തുടങ്ങി. എന്റെ സ്ഥിരമായ ജീവിതം അവിടെയാണെന്നു ഞാൻ നിരന്തരമായി വിചാരിക്കുകയാണ്. പക്ഷേ, അതിനുമുമ്പ് എന്റെ ബന്ധുക്കളെയൊക്കെ കാണണം. ഞാൻ ഇനി തിരിയെവരുമ്പോൾ (വരാൻകഴിയുമെങ്കിൽ) അവരിൽ ആരെയാക്കെ കാണാൻ സാധിക്കുമെന്നുള്ള ഭയനകരമായ വിചാരം എന്നെ കടന്നുകൂടിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, ഞാൻ കഴിയുന്നത്ര സ്ഥലങ്ങളിൽ പോകാൻ നിശ്ചയിച്ചു.

1 ജൂൺ 1949

എന്റെ സങ്കീട്ടുകളെല്ലാംകഴിഞ്ഞു ഞാൻ തിരിച്ചെത്തി. കൊട്ടാരക്കര, മണ്ണടി, ചെങ്ങന്നൂർ, ആലപ്പുഴ, പാലക്കാട്, കല്ലൂത്ത, നാഗപ്പുർ, ബോംബെ, ബാംഗ്ലൂർ, ഉദഗം—ഇവിടെയെല്ലാം ഒരു വിഹഗവീക്ഷണം—ചിലപ്പോൾ പക്ഷികളെപ്പോലെ ആകാശത്തിൽക്കൂടി—നടത്തി. വീണ്ടും മടങ്ങാനുള്ള വലിയ സങ്കീട്ടിന്റെ ഒരു കണങ്ങൾ.

ഇടവിടാതെ മഴപൊഴിയുന്നു. അതിലും ഇടവിടാതെ പൊഴിയുന്നു ഇ. കെ.യുടെ സംഭാഷണങ്ങൾ. എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സ് വ്യാപിക്കുന്നു. അതിൽ ഓരോന്നിനും ഉത്തേജനംകൊടുക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധി കഴിയുകയുംചെയ്യുന്നു. അണപൊട്ടിയ ചിറയിൽനിന്നെന്നപോലെ നിഗ്നമിക്കുന്ന ഈ സംസാരത്തിന്റെ ഉറവ് ഇത്രവേഗം നിറഞ്ഞുവരുന്നതെങ്ങനെയെന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. ചിലരുടെ തലച്ചോറു മറുളളവരുടേതിനേക്കാൾ തുലോം നല്ലതാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. പരിശ്രമംകൊണ്ട് എത്രത്തോളം ബുദ്ധിയെ വികസിപ്പിക്കാം? എത്ര ശ്രമിച്ചാലും ചില ബുദ്ധികളുടെ മുന്നപാറപോലെ പരന്നേയിരിക്കൂ. ബുദ്ധിയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു കൈയുംകെട്ടിയിരുന്നാൽ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാവുകയില്ലെന്നുള്ളതും സ്പഷ്ടം. സാധാരണയായി നോക്കുകയാണെങ്കിൽ കൂടുതൽ ബുദ്ധിയുള്ളവർക്കു ശ്രമം കുറവും, ബുദ്ധികുറഞ്ഞവർക്കു ശ്രമം കൂടുതലുമായി, ഇവ രണ്ടും തമ്മിലുള്ള പ്രവർത്തനത്തിന്റെ ഫലം ഏതാണു് ഒരു സമനിരപ്പിൽ വെളിയിൽവരുത്താൻ സാധിച്ചേയ്ക്കും. പക്ഷേ, ബുദ്ധിയും ശ്രമവും കൂടുമ്പോൾ ഫലം ഇ. കെ. പ്രഭുതികൾ; നേരെമറിച്ചു, ബുദ്ധിയും ശ്രമവും കുറയുമ്പോൾ എന്നെപ്പോലെയുള്ളവർ.

എസ്. എസ്. നപ്പോളി

10 ജൂൺ 1949

വീണ്ടും കപ്പലിൽ യാത്രയുടെ പുറപ്പാടിന്റെ ബഹുളമെല്ലാം കഴിഞ്ഞു ഞങ്ങൾ കപ്പൽജീവിതത്തിൽ ലയിച്ചിരിക്കുകയാണ്. ആ ബഹുളങ്ങൾ ആലോചിക്കുമ്പോൾ ഒന്നു കഴിഞ്ഞു് ഒന്നായി പല ബഹുളങ്ങളായി വേർപെട്ടു

കാണുന്നു. ആദ്യം തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നു പുറപ്പെട്ട
 ന്ന ബഹളം. വേണ്ടസാമാനങ്ങൾ വാങ്ങുക, വഴിയിൽ
 ആഹാരത്തിനുള്ളതു ഒരുക്കുക—മറും മറും. അവിടെ
 നിന്നു വണ്ടിനിറുത്തിയപ്പോൾ, ആ ബഹളത്തിനിടയ്ക്കു
 വീണ്ടും കുറേക്കാലത്തേയ്ക്കു നാടുവിട്ടുവെക്കുന്ന വ്യസനം മാഞ്ഞു
 പോയി. ഞങ്ങളുടെകൂടെ കുറേക്കാലമായി ഞങ്ങളെ പി
 രിഞ്ഞുതാമസിച്ച്ചിരുന്ന കുഞ്ഞനിയനും മരുമകൾ മണി
 യുമുണ്ട്. കുഞ്ഞനിയൻ അവന്റെ ജ്യേഷ്ഠനും അനുജനും
 ഒരുപോലെ വിചിത്രമായി തോന്നുന്നു. നാളെ തിരിയെ
 തിരുവനന്തപുരത്തേയ്ക്കുതന്നെ വരുമെന്നാണ് അവന്റെ
 വിചാരം. ഇടയ്ക്കു മധുരയിൽ ഇറങ്ങാനും ഹോട്ടലിൽ
 പോകാനും വീണ്ടും വണ്ടിയിൽക്കേറാനും ഉള്ള ബഹളം,
 ധനുഷ്കോടിയിലെ ബഹളം. ഞങ്ങളുടെ സാമാനങ്ങൾ
 എന്തുതകരാറുകൊണ്ടാണെന്നു നിശ്ചയമില്ല, സമയത്തിനു
 കടത്തുകുപ്പലിനടുത്തുള്ള സ്റ്റേഷനിൽ എത്തിയിട്ടില്ലായി
 രുന്നു. കാലിന്റെവേദന വകവെക്കാതെ എന്റെ അ
 ഞോട്ടമിങ്ങോട്ടുമുള്ള ഓട്ടം. ആ സമയമെല്ലാം സിലോ
 ണിലേയ്ക്കുള്ളകുപ്പൽ അക്ഷമമായി അവിടെ നില്ക്കുകയായി
 രുന്നു. കൊളംബോവിലെ ബഹളം. അധികൃതന്മാരെ
 കാണാനും വീണ്ടും സാമാനങ്ങൾ വാങ്ങാനുമുള്ള ഓട്ടം.
 ഞാൻ ആദ്യം കൊളംബോവിൽ വന്നപ്പോൾ പരിചയ
 മായ ശ്രീ. നായക് ഈ കാലമെല്ലാം ഒരു മാററവും വ
 ന്നിട്ടില്ലായിരുന്നു. മേനവന്മാരുടെ ആനന്ദപ്രദമായ അ
 തിഥിസല്ലാരം. അവിടുത്തെ ബഹളത്തിന്റെ ഏറിയ
 ഭാഗം അവർ താങ്ങിയിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, കൊളംബോബ
 ഹളം എത്ര വലുതായിപ്പോകുമായിരുന്നു! ഒടുവിൽ, കുപ്പ
 ലിൽ കേറുന്ന ബഹളം. ഞങ്ങളും ഞങ്ങളുടെകൂടെ യാ
 ത്രചെയ്യുന്ന ലക്ഷ്മീനരസിംഹനും കുട്ടികളും—ആകുപ്പാടെ

ഒരു വള്ളംനിറഞ്ഞ ഞങ്ങളുടെസംഘം, സൂക്ഷിച്ചു കാലു തെറ്റാതെ കപ്പലിലെ കോണിപ്പടികേറി സ്ഥാനംപിടിച്ചപ്പോഴേയ്ക്കും വലിയ ആശ്വാസമായി. ഒരു യാത്രയ്ക്കത്ര ഒരുക്കങ്ങൾ! എന്തെല്ലാം സാമാനങ്ങൾ കൂടെ വേണം! അ വസാനയാത്രയ്ക്ക് ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം വ്യക്തമാണ്; യാതൊരു സാമാനങ്ങളും കൂട്ടുകാരും അങ്ങോട്ടുകൂടെ കൊണ്ടുപോകാനനുവാദമില്ല!

13 ജൂൺ 1949

ഒരു യാത്രയ്ക്കു പോവുമ്പോൾ, ജീവിതത്തിനെപ്പറ്റി യാകെ വിചാരിക്കുന്നത് എനിക്കൊരു പതിവായിരിക്കുന്നു. ജീവിതംതന്നെ ഇതുപോലെയുള്ള ഒരു യാത്രയായതുകൊണ്ടായിരിക്കും ഈ വിചാരം. ബാക്കിയുള്ള ജീവിതം കഴിയുന്നത്ര ഉപയോഗപ്രദമായി ജീവിക്കണമെന്നുള്ളവിചാരം അസാമാന്യമായ ബലത്തോടെ എന്തെങ്കിലും വിധത്തിൽ ഉദിച്ചുവന്നു. ഇതുവരെ ജീവിതം വന്നുവഴിക്കുന്നതിനുള്ള എന്തെല്ലാതെ അതിനെ മനഃപൂർവ്വമായി മാറ്റാൻ യാതൊരു ശ്രമത്തിലും ഏർപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. ഇപ്പോളിതാ ആ ശ്രമങ്ങൾ ആവശ്യമാണെന്നു വിചാരിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. എത്രമാത്രം ഈ മാതിരിയുള്ള ശ്രമങ്ങൾ വിജയകരമായിത്തീരും? വളരെകുറച്ച്. എന്തെന്നാൽ പരിശ്രമശീലവും, ബുദ്ധിമുട്ടിന്റെയെല്ലാമെങ്കിലും, ഏറ്റക്കുറവില്ലാത്ത ജ്ഞാനം സിദ്ധമാണെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, കുട്ടിക്കാലത്തു സ്വഭാവവും ബുദ്ധിയും, നന്നാക്കാൻ സാധിച്ചേക്കാം. എന്റെ പ്രായത്തിൽ—?

ജീവിതം കഴിയുന്നതോടുകൂടി എന്റെ പ്രധാനവ്യസനം ജീവിതം കഴിഞ്ഞുപോകുന്നു എന്നാണ്. ചെറുപ്പമായിരുന്നപ്പോൾ—ജീവിതം ധാരാളം അതിരുകാണാതെ

മുന്നിൽ കിടന്നിരുന്നപ്പോൾ—ഒന്നോ രണ്ടോ മാസമോ, കൊല്ലങ്ങളോ തീരെ സാരമില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഓരോ നിമിഷവും വിലയുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഇതുപോലെ മൂന്നോ നാലോ യാത്രകൾ, അതിവേഗം പായുന്ന ചില വേനൽക്കാലങ്ങൾ—, അപ്പോഴേക്കും, ഞാൻ വാൽകൃത്തിൽ പ്രവേശിക്കും, ജീവിതം അവസാനിക്കും. അതുവരെ, ഈ ജീവിതം കഴിയുന്നത്ര നീട്ടി, സുഖവും തൃപ്തിയും ഉപയോഗവും തരത്തക്കവിധം എങ്ങനെയാണ് നയിക്കേണ്ടതു്?

17 ജൂൺ 1949

ഞങ്ങൾ 'ചുവന്ന കടലിൽ' കൂടി പോവുകയാണ്. അസഹനീയമായ ചൂട്. കപ്പലിൽ സാധാരണകാണാറുള്ളത്ര നല്ല വിശ്രമമുറികൾ ഇല്ല. കപ്പൽ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും, മറ്റു യാത്രക്കാരും, വലിയ മമതയൊന്നും കാണിക്കുന്നതുമില്ല. എന്റെ മുറിയിലെ കൂട്ടുകാരൻ മൗണ്ട് ബാറൻ പ്രഭുവിന്റെ പ്രൈവറ്റ് സിക്രട്ടറിയായിരുന്ന ഒരാളാണ്. അയാളുടെ അസാമാന്യമായ പൊക്കത്തിന്നു സരിച്ച് അയാൾ ആളുകളോടു സംസാരിക്കുകയും കൂടി ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ! ആകപ്പാടെ ഈ കപ്പലിലെ ജീവിതം പതിവിൽനിന്നു തീരെ മോശംതന്നെ.

ചുവന്ന കടലിലെ ചൂടും സഹിച്ചു ഞാൻ തിരമാല കളിപ്പാത്ത കടലിലെ വിശാലതയിലേയ്ക്കു നോക്കിയിരിക്കുകയാണ്. എന്റെ സാഹിത്യശ്രമങ്ങളുടെ കുറവ്, അഥവാ, സാഹിത്യത്തിൽ എനിക്കുള്ള പ്രാപ്തിയുടെ കുറവ്, ഈയിടെ എന്നെ വല്ലാതെ അലട്ടിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. പത്തു വർഷത്തിനു മുമ്പുവരെ ഞാൻ എന്തൊക്കെയോ എഴുതിക്കൂട്ടിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പുതിയ എഴുത്തു

കാരുടെ പേരുകൾ കേൾക്കുന്നു; പുതിയ സാഹിത്യപരിഷ്കാരങ്ങൾ ആവിർഭവിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്റെ ചുരുങ്ങിയ സാഹിത്യജീവിതം അവസാനിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇത് എന്തുകൊണ്ടാണ്? ഞാൻ വാല്യകൃത്തിലാണ്ടുപോയിട്ടില്ല. എനിക്ക് അന്നത്തെപ്പോലെ എഴുതാനുള്ള കെൽപ്പം ഉണ്ട്. ഒരുപക്ഷേ, യുവത്വത്തിന്റെ ധാരാളത ഇന്ന് എനിക്കില്ലായിരിക്കാം; അന്ന് ആ ലഹരി ശ്രമം ഒന്നുംകൂടാതെ സാഹിത്യത്തിലേയ്ക്കു നിർദ്ദിഷ്ടമായിരിക്കാം. ഇന്ന് മനഃപൂർവ്വമായ ശ്രമവും നിരന്തരമായ അഭ്യാസവുമൊക്കെണ്ടുമാത്രമേ ഒരു സാഹിത്യകാരനെന്നനില എനിക്കു നിൽക്കാൻ സാധിക്കൂ. സാഹിത്യശ്രമങ്ങൾ ഒന്നും വെളിയിൽ വരാത്തപ്പോൾ ഞാൻ സാഹിത്യത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം മരിച്ചതായി കണക്കാക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

അഥവാ, എനിക്ക് എഴുതണമെന്നു തോന്നുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ എഴുതുന്നതെന്തിനാണ്? എനിക്കു കിട്ടിയെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന സാഹിത്യപ്രേരണയുടെ ഉറപ്പ് വറിയത്തോടുകൂടി എന്റെ സാഹിത്യശ്രമങ്ങളും നിന്നു. സാഹിത്യപ്രേരണയില്ലാത്തപ്പോൾ നെറി വിയർപ്പിച്ചു എന്തെങ്കിലും കുത്തിക്കുറിച്ചിട്ട് എന്തു ഫലം? ഒരുപക്ഷേ, എന്റെ വ്യസനം ഞാൻ എഴുതുന്നില്ല എന്നുള്ളതുകൊണ്ടല്ല, മറുഭാവം എഴുതിക്കൂട്ടുന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കാം. എന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചു; മറുഭാവങ്ങളുടെ ജീവിതം തുടർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മരണം, സാഹിത്യലോകത്തിലെ മരണമായാലും, അല്പം വ്യസനം ഉളവാക്കുന്നതു സാധാരണമല്ലേ?

20 ജൂൺ 1949

ശാന്തമായ സൂര്യസ്തോട് കടക്കുന്നു. രണ്ടു വശത്തും ഒരു പ്രത്യേക സൗന്ദര്യമുള്ള കാഴ്ചകൾ നീണ്ടുനിൽക്കുന്നു.

കിടക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഞാൻ ഈ മനോമോഹനമായ ഭാഗത്തുകൂടി കടന്നുപോകുന്നത് ഇപ്പോൾ അഞ്ചാമത്തെ പ്രാവശ്യമാണ്. ആ ഓരോ സമയവും ഞാൻ ഏതുവിധം ആയിരുന്നു? ഒരു വ്യക്തിക്ക് താൻ ജീവിക്കുന്ന ജീവിതം തുടർച്ചയായ ഒരേ ഒരു ജീവിതമാണെന്നു തോന്നുമെങ്കിലും, വാസ്തവത്തിൽ ഒരാളുടെ ഓരോ ജീവിതദശയും എത്ര വ്യത്യസ്തമാണ്! ഒരു ശിശുവും, യുവാവും, മദ്ധ്യവയസ്കനും, വൃദ്ധനും—അവർക്കു തമ്മിൽ എത്ര കുറച്ചു സാമ്യമേയുള്ളൂ! തുടരെത്തുടരെ മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു ശരീരത്തിൽ വളർന്നു വേറെതരത്തിലുള്ള പല മനസ്സുകൾ കൂടിക്കൊണ്ട് ഒരു ഐക്യത്തിന്റെ ഭാവം കൈക്കൊള്ളുകയാണെന്നു തോന്നിപ്പോകുന്നു. ശൈശവത്തിൽനിന്നു വാല്യകൃംഭവരെയുള്ള ശരീരത്തിന്റെ മാറ്റം തിരിച്ചറിയാൻ വയ്യാത്തവിധം അത്ര വലുതാണെന്ന് ഏതാണ്ട് പരക്കെ ബോധ്യമാണ്. പക്ഷേ, അതുപോലെതന്നെ മനസ്സിന്റെ മാറ്റം പ്രത്യക്ഷമായി കാണാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ആദ്യം 'മണ്ണടി'യിൽ കുടിപ്പള്ളിക്കൂടത്തിൽപ്പോയി അക്ഷരങ്ങൾ മണ്ണിൽ എഴുതാൻ തുടങ്ങിയപ്പോളുള്ള എന്റെ മനസ്സും ഇപ്പോൾ കപ്പലിലേയ്ക്കു തുറിച്ചുനോക്കുന്നവരെ കണ്ടുകൊണ്ട് ഈ വരികൾ എഴുതുന്ന എന്റെ മനസ്സും തമ്മിൽ എന്തു സാമ്യമാണുണ്ടാകാവുന്നത്? തുടർച്ചയായ ചില ഓർമ്മകൾ കൂടിക്കൊള്ളുന്നു എന്നതിൽ കവിഞ്ഞു അതിനുമുമ്പിൽ വലിയ ബന്ധമൊന്നുമില്ല. അതുപോലെ ഞാനിത് എഴുതുമ്പോൾ അല്പം അകലെയിരിക്കുന്ന മണി—അവൾ ഇപ്പോൾ വളർന്നു വിവാഹിതയായി. മുമ്പിലത്തെ വാശിയുള്ള ശിശുവിൽനിന്ന് എത്ര വ്യത്യാസം! അതും ഇതും ഒരേ വ്യക്തിയാണെന്ന് ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നില്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞു വിശ്വ

സിപ്പിക്കേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. അത്രയ്ക്കു ബുദ്ധിമുട്ടാണ് അവർക്കു തമ്മിലുള്ള സാമ്യം കണ്ടുപിടിക്കാൻ.

എന്റെ ഇഴമാതിരിയുള്ള വിചാരങ്ങൾക്കിടയ്ക്കു കപ്പൽ മന്ദംമന്ദം വെള്ളത്തിന്റെ മുകൾപ്പരപ്പിൽക്കൂടി വഴുതിപ്പോകുന്നു. ചുറ്റുമുള്ളകാഴ്ചകൾ പ്രതിനിമിഷം മുമ്പിൽവന്നു മാറിമറയുന്നു. മനസ്സ് ഇനിയും തിരുവനന്തപുരത്തേയ്ക്കുതന്നെ പോയ്ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കുഞ്ഞനിയൻ “വാസ്തവത്തിൽ തിരുവനന്തപുരമാണ് ജെന്നീവാ” എന്ന അത്ഭുതസന്ദേശം ഞങ്ങളെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു അറിയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ജെന്നീവാ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത അവൻ ഏതുവിധമുള്ള ഒരു ചിത്രമാണ് ആ പട്ടണത്തിനെപ്പറ്റി മനസ്സിൽ വരച്ചുകൂട്ടിയിരിക്കുന്നതെന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, കപ്പലിലെ ആളുകൾ നിവസിക്കുന്ന തിരുവനന്തപുരം! അതേ...?

25 ജൂൺ 1949

സ്റ്റാംബോളി അഗ്നിപർവ്വതം അനന്തമായി പുകവമിക്കുന്നതും കണ്ടുകൊണ്ടു കപ്പൽ കടന്നുപോയി. ഞങ്ങളെല്ലാവരും ഡെക്കിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു. എന്റെ മുറിയിലെ നിശ്ശബ്ദസ്നേഹിതന്റെ വായിൽനിന്നു രണ്ടുമൂന്നു വാക്കുകൾ പുറപ്പെട്ടുവിക്കാനുള്ള വ്യത്ഥമായ ശ്രമങ്ങളിൽ ഞാൻ ഏർപ്പെട്ടിരുന്നു. അതുകഴിഞ്ഞു വീണ്ടും മുറിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോന്നു.

ജീവിതത്തിൽ എനിക്കു സിദ്ധിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള മിതമായ നേട്ടങ്ങളെയൊത്തു് അസന്തോഷപ്പെട്ടമ്പോൾ, എന്റെ കുട്ടികൾ എന്റെ നൃപനതകളെ പരിഹരിച്ചേയ്ക്കുമെന്നുള്ള വിശ്വാസംകൊണ്ടു് ഞാൻ സമാധാനപ്പെടാൻ നോക്കുന്നു. ഒരാൾ ഒരു കവിയായേയ്ക്കാം; വേറൊ

രാൾ പൊതുജീവിതത്തിൽ പേരെടുത്തേക്കാം; മറ്റൊരാൾ വിജയകരമായി ജീവിക്കേക്കാം. എത്ര വ്യത്യാസമുള്ള സമാധാനങ്ങൾ! അവർ എന്റെ കൂട്ടികളായി ഇപ്പോൾ അടുത്തു ചുറ്റും കൂടിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, താമസിയാതെ അവർക്കെല്ലാം വ്യക്തിത്വം കൈവന്ന് പ്രത്യേകം ആളുകളായി ലോകത്തിലേക്കിറങ്ങും. അവരുടെ നേട്ടങ്ങൾ അവരുടേതായിരിക്കും. അതിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ എനിക്ക് എന്തവകാശം? അവരുടെ വിജയം എന്റെ പരാജയത്തിനെ എങ്ങനെ പരിഹരിക്കും? ഈ ലോകത്തിൽ അവരുടെ ശ്രമങ്ങളും, നേട്ടങ്ങളും, പരാജയങ്ങളും അവരുടെതായേ കണക്കാക്കാൻ സാധിക്കൂ.

27 ജൂൺ 1949

ഇറാലിയൻതുറമുഖങ്ങളിലെല്ലാം പണിമുടക്ക്. വിസ്ഫോടനം കെട്ടിപ്പൊക്കിയ ഞങ്ങളുടെ യാത്രാപദ്ധതികളെല്ലാം തട്ടിത്തകർന്നായിവന്ന സന്ദേശം ആയിരുന്നു ഇത്. ഇറാലി ഞങ്ങൾ കാണരുതെന്ന് ആക്ടോ മനുഷ്യവും ഉള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു. കപ്പൽ മാർസൈൽസ് തുറമുഖത്തുവന്നു നങ്കൂരമടിച്ചു കിടക്കുന്നു. ഭാവിപരിപാടിയെപ്പറ്റി കപ്പലധികൃതന്മാർ ഒന്നും പറയുന്നില്ല. ആകപ്പാടെ ഒരു അരാജകത്വം. ചിലർ കപ്പൽവിട്ടു പോയിക്കഴിഞ്ഞു. മറ്റുചിലർ ശുദ്ധമായി ശാശ്വതമായി അനന്തരകാളങ്ങളെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുന്നു.

ഒടുവിൽ അലസതയിൽനിന്നു ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ കപ്പൽയാത്ര മാർസൈൽസിൽ അവസാനിപ്പിക്കാൻ അധികൃതന്മാർ നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇന്നുതന്നെ ജെനീവായ്ക്കു തീവണ്ടി കേറണം. എന്റെകൂടെ യാത്രചെയ്യുന്ന ചെറുതും വലുതുമായ 'നരസിംഹന്മാർ' ഒരുമിച്ചു

ഗജ്ജിച്ചുകൊണ്ട് അതുതന്നെ പറയുന്നു. കപ്പലിൽനിന്ന് ഫ്റഞ്ച് അധികൃതന്മാരുടെ അങ്ങോട്ടോട്ടും, അതുകഴിഞ്ഞു കക്കിലേയ്ക്കോട്ടും, വീണ്ടും കപ്പലിലേയ്ക്കുവന്ന് എന്റെ ചെറിയ സംഘത്തെ ഒരുക്കി കപ്പലിനോടു യാത്രപറഞ്ഞു തീവണ്ടിയെ ലാക്കാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഓട്ടം.

ഭാഗ്യവശാൽ, ഞങ്ങൾ ജെനീവാൽക്കുപോകുന്ന കുറേ യാത്രക്കാരെല്ലാം ഒരുമിച്ച് ഒരു കൂട്ടമായി കൂടി. അതുകൊണ്ട് കസ്ക് പ്രതിനിധികൾ ഞങ്ങളെയെല്ലാം വേണ്ടപോലെ നയിച്ചു സ്റ്റേഷൻവരെ സുഖമായി കൊണ്ടുചെന്നു ക്കി. കൂടാതെ ടിക്കറ്റിനും മറ്റും പണംകൊടുക്കുന്നതിനു പകരം, ഔദ്യോഗികമായ ഞങ്ങളുടെ യാത്രയുടെ ഭാരം അവർ ഏറ്റെടുത്തതിനെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രമാണങ്ങൾ കാണിച്ചതോടുകൂടി അവരുടെ രസീതിൽ ഒപ്പിട്ടുകൊടുത്താൽ മതിയെന്നായി.

ജെനീവാൽ പുറപ്പെടാനുള്ള വണ്ടി കൂവിയതോടുകൂടി വലിയ സമാധാനം. ബദ്ധപ്പെട്ടു കഴിച്ച ഒരു ദിവസം ഇപ്രകാരം മംഗളമായി അവസാനിക്കുമെന്ന് അവസാനംവരെ തീരെ നിശ്ചയമില്ലായിരുന്നു. ഇനി ഉറങ്ങാൻ ഒരു സ്ഥലം തേടുകയേ വേണ്ടൂ. നേരം വെട്ടുകുമ്പോൾ ജെനീവായെത്തിയില്ലെങ്കിലും, യാതൊരു സൊല്ലുമില്ല. വണ്ടി അങ്ങോട്ടുതന്നെ അപ്രതിരോധ്യമായി ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കും. കുറെ കഴിഞ്ഞാൽ അത് അവിടെ എത്തുകയും ചെയ്യും.

ജെനീവാ

12 ജൂലൈ 1949

ഇവിടെ തിരിയെവന്നിട്ടു കുറെദിവസമായി. ജീവിതം മുമ്പിലത്തേപ്പോലെമുന്നോട്ടുപോകുന്നു. ഇതിൽനിന്ന്

എത്രയോ വ്യത്യസ്തമായ നാട്ടിലെ പല രംഗങ്ങളിൽ കൂടി കടന്നുപൊയ്ക്കാണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഇവിടുത്തെ ജീവിതക്രമത്തിൽനിന്ന് എന്തെന്നേയ്ക്കും വേർപെട്ടു മാറിക്കഴിഞ്ഞു എന്ന് അനുഭവപ്പെട്ടതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. വിഭിന്നമായ എന്റെ ഈ രണ്ടു ജീവിതരീതികൾ വിദൂരമായ കടലുകൾകൊണ്ടു വേർപെട്ടപ്പോൾ, ബന്ധമാകെയൊരു പോലെ കാണപ്പെട്ടു. തിരികെ ഇവിടെവന്നപ്പോൾ, റയിൽവേസ്റ്റേഷനിലെ പ്രതിമകളും, അവിടെ ചുറ്റും വലയം ചെയ്യുന്ന ഭാമു അതിനടുത്ത് കസേരകളിലിരുന്ന് 'ബീയറും' കഴിച്ചു സല്ലപിക്കുന്ന സ്ത്രീപുരുഷന്മാരും എല്ലാം അതേനിലയ്ക്കു തുടൻകൊണ്ടുപോകുന്നു എന്ന് അല്പം അത്ഭുതത്തോടെയാണ് ഞാൻ കണ്ടത്. ഇപ്പോൾ എന്റെ ജീവിതവും അതിനോടു യോജിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

ജീവിതത്തിനെപ്പറ്റി ഇനി അങ്ങോട്ടു ഞാൻ ഉണ്ടാക്കുന്ന എല്ലാ പദ്ധതികളും എന്റെ ആരോഗ്യത്തിനെ ക്രമത്തിലധികം ആശ്രയിച്ചിരിക്കും എന്നു ദിനംപ്രതി അനുഭവപ്പെട്ടുവരുന്നു. കാലിലെ സുഖക്കേട് കൂടി. ആ വേദന സദാസമയവും എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഒരടിവലിവു്, അഥവാ ഒരു അനുപല്ലവി, ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. കൂടാതെ മറ്റു സുഖക്കേടുകൾ ഒന്നിനുമേലൊന്നായിവരുന്നു. ഈ വിരുന്നുകാരെ സല്ലരിച്ചു സന്തോഷിപ്പിക്കണമെന്നിടയ്ക്കു ഞാൻ എന്തെല്ലാം ചെയ്യും? രോഗശയ്യയിൽ കിടന്ന സാഹിത്യകാരനാവുക—പലപ്പോഴും സ്വപ്നംകാണുന്ന അതും എന്തെന്നൊണ്ടു സാധിക്കുകയില്ല. സാഹിത്യമില്ലാത്ത രോഗശയ്യ—അതായിരിക്കും എന്തെന്നു കാത്തിരിക്കുന്ന ഭാവി.

2 സെപ്റ്റംബർ 1949

ശരൽക്കാലത്തിന്റെ നിറപ്പകർച്ച കുറേയ്ക്കു കണ്ടു തുടങ്ങി. ഇന്ന് ആഫീസിലെ കൂട്ടുകാരമായി ഒരു കെക്കേമ

മായ ഊണുകഴിഞ്ഞു വെസനാകുന്നിന്റെ ഉന്നതപ്രദേശങ്ങളിൽക്കൂടി കാറിൽ ഓടിച്ചുപോയപ്പോൾ, ചുറ്റുമുള്ള പകപമായ മനോഹരക്കാഴ്ചകൾ കണ്ട് ആനന്ദിച്ചു. പച്ചപ്പാടങ്ങളുടെയിടയ്ക്കുള്ള മഞ്ഞനിറത്തിന്റെ കലപ്പ്, ഉഷ്ണമായ അന്തരീക്ഷത്തിലെ അല്പം തണുപ്പ്, മണ്ണിന്റെ പുതുമ, താഴെ മിനുസമായി നീളത്തിൽക്കിടക്കുന്ന ജലാശയം—ഇവയെല്ലാം, രസമായ സ്നേഹിതന്മാരുടെ സംഭാഷണങ്ങളും കേട്ടുകൊണ്ട് വേഗം കാറിൽപ്പോയപ്പോൾ, സന്തോഷപ്രദങ്ങളായിത്തോന്നി. പ്രകൃതിയുടെ കാഴ്ചകൾക്ക് ഇപ്രകാരം സന്തോഷത്തെ മുന്നോട്ടുകൊണ്ടുവരാനുള്ള കെല്പിനെപ്പറ്റി ഞാനന്തരതപ്പെട്ടു. വേദനയും സഹിച്ചു വെളിയിലേയ്ക്കുനോക്കുന്ന ഈ അംഗഭംഗംവന്ന ആൾക്കു പോലും, പ്രകൃതിയുടെ ഈ പുതുമകൾ സ്നേഹത്തെയ്ക്കറ്റി സന്തോഷത്തെ കൊണ്ടുവരുന്നു. പക്ഷേ, ശരത്കാലത്തിന്റെ മഹിമ, പച്ചപ്പഴത്തിന്റെ ഇടയ്ക്കുള്ള മഞ്ഞനിറങ്ങൾ, കറുത്ത തലമുടിയിൽ ക്രമേണ കണ്ടുവരുന്ന നരച്ച രോമങ്ങളെപ്പോലെ ജീവിതത്തിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു. എന്തൊക്കെയായാലും അതിലേയ്ക്ക് അല്പം വ്യസനത്തോടുകൂടിയല്ലാതെ പ്രവേശിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല.

5 സെപ്റ്റംബർ 1949

വെരീന ഇന്നലെ ഫ്ലോറൻസിലേയ്ക്കുപോയി. ഞങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നിട്ട് അധികംതാമസിയാതെ പരിചയമായ കൂട്ടത്തിലായിരുന്നു വെരീന. രവി-ഉണ്ടായപ്പോൾ അവനെ ആശുപത്രിയിൽനിന്നു കൊണ്ടുവരാനും മറ്റും അവൾക്കു വലിയ ഉത്സാഹമായിരുന്നു. ആഴ്ചതോറും ഒഴിയാതെയുള്ള അവളുടെ വിരുന്നുകൾ ഞങ്ങൾ പ്രത്യേകം കൊണ്ടാടിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഇതാ, ഏതാണ്ട് എന്നെ

നേക്കുമായി അവർ ഈ സ്ഥലം വിട്ടുകയാണ്. യുവത്വവും ആഘോദവും അവർ വിതറിക്കൊണ്ടിരുന്നതുപോലെ തോന്നി. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം അവരുടെ വേർപാട് ഞങ്ങളെ വല്ലാതെ വല്ലായ്ക്കപ്പെടുത്തി.

ആഫീസിൽ കുറേക്കാലത്തെ സുഖക്കേടിനുശേഷം മിസ് ഫിഡ്ലർ ജോലിക്കുവന്നു. നിർഭാഗ്യത്തെ ഇത്ര സമാധാനബുദ്ധിയോടുകൂടി നോക്കുന്ന അധികമാളുകളെ കാണുകയില്ല. ഒന്നരണ്ടുമാസത്തിനുമുമ്പ് ഒരു ചെറിയ കല്ലിൽത്തട്ടി തെറ്റിപ്പോയതിന്റെ ഫലമായി കാലൊടിഞ്ഞു ആശുപത്രിയിൽ കഴിക്കേണ്ടിവന്നു. ഇത്ര നിസ്സാരമായ യാദൃച്ഛികസംഭവം എത്ര കഷ്ടപ്പാടുകൾ വരുത്തി! എങ്കിലും അതെല്ലാം അവർ സ്വാഭാവികമായി കരുതുന്നു; ജീവിതമാകുന്ന പുസ്തകത്തിലെ മറിഞ്ഞുപോയ കടലാസിന്റെ ഒരു ഭാഗവും, എത്ര നിസ്സാരമായാലും, മാറ്റാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നുമാത്രം അവർ ഓർമ്മപ്പെടുത്തുന്നു. എനിക്കും ഇതുപോലെ ഒരു സമാധാനനേടാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ—ഒരു യാദൃച്ഛികസംഭവംകൊണ്ട്—ഭൂമിയിൽക്കൂടെ പോയ തണുത്ത കാറ്റിന്റെ ചാപല്യംകൊണ്ടോ, ആഹാരത്തിന്റെകൂടെ അകത്തുകടന്ന ഏതോ ഒരു അണുവിന്റെ ചലനംകൊണ്ടോ, എന്റെ കാലിന് ഏതാണ്ട് സ്ഥിരമായ ഒരു സുഖക്കേട് കിട്ടി. പക്ഷേ, ആ കഴിഞ്ഞുപോയ ആവത്തുകളെപ്പറ്റി വിചാരിച്ചിട്ട് എന്തുഫലം? ഇപ്പോൾക്കാണ് ജീവിതത്തെ കഴിയുംവിധം നല്ലവണ്ണം നയിക്കാനുള്ള സമാധാനബുദ്ധിയാണു വേണ്ടത്.

13 സെപ്റ്റംബർ 1949

ദുർദ്ദിനം. ഒരൊറ്റ സൂര്യരശ്മിപോലും കാരുകൊണ്ടു തിങ്ങിയ ആകാശത്തിൽക്കൂടി ഇങ്ങോട്ടുവരുന്നില്ല. ഞാൻ ക്രമത്തിലധികം കുഴിതനായിരിക്കുന്നു. ബുദ്ധിയും കല്പനയും

വൈഭവവും കുറേക്കൂടി കിട്ടാൻ ഞാൻ ഇതിനുമുമ്പ് ഇതുപോലെ പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ടില്ല. ജീവിതമാകെ അന്യരെ അനുകരിക്കാനും അന്യരുടെ സാമർത്ഥ്യങ്ങളെ എന്റേതായി പ്രയോഗിക്കാനും കഴിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു. എന്റെ പ്രാർത്ഥന എവിടെയെങ്കിലും കേൾക്കുമെന്ന് ഇപ്പോൾ വിചാരിക്കാൻ കാര്യമെന്താണ്?

ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഞാൻ തീരെ അനക്കമില്ലാത്ത കായലിന്റെ മുകൾപ്പരപ്പിലേയ്ക്കു തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവിടെ ഒരൊറ്റ ബോട്ട് തടസ്സംകൂടാതെ ചലിക്കുന്നു. ഒരു പക്ഷിയുടെ കൺശമായശബ്ദം, ഏതോ അനന്തമായ സംഗീതത്തിന്റെ അമൻ പ്രതിധ്വനിയ്ക്കിടയിൽ എന്റെ അടുത്തേയ്ക്കുവരുന്നു. ഇതുകേട്ടു ഞാൻ വീണ്ടും വിഷാദപാരവശ്യത്തിനു വഴിപ്പെടുന്നു.

15 സെപ്റ്റംബർ 1949

ഇന്നലെ ഞാൻ ഇരുട്ടത്ത് തനിച്ചു കിടക്കയിൽ കിടന്നപ്പോൾ ജീവിതത്തിനെപ്പറ്റി ആകെ വിചാരിക്കുകയായിരുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, എല്ലാ ജീവിതത്തിനെയുംപോലെ, ഏന്റെ ജീവിതവും ആശകളുടേയും നിരാശകളുടേയും അനുക്രമണമായിരിക്കാം. ചെറിയകാര്യങ്ങളിലുള്ള ആശ, വലിയകാര്യങ്ങളിലുള്ള ആശ, വിദൂരമായ ഭാവിയെപ്പറ്റിയുള്ള ആശ, അടുത്ത ഭാവിയെക്കുറിച്ചാശ, അതുപോലെതന്നെ നിരാശകളുടെ പരമ്പരാക്രമവും. ജീവിതത്തിന്റെ ഓരോ നിമിഷവും ഏതെങ്കിലും ആശകൊണ്ടോ നിരാശകൊണ്ടോ നിറഞ്ഞതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഏതെങ്കിലും ആശയിലേയ്ക്കു ജീവിതം നീങ്ങുക, ഏതെങ്കിലും ആശാഭംഗംവരുക; വീണ്ടും ആശകൾവന്നു സ്വാസ്ഥ്യംതരുക; അതുകഴിഞ്ഞു പിന്നീട് വീണ്ടും...ഇങ്ങനെ സമയം പോയി; അപ്പോഴത്തേയ്ക്കും ജീവിതം കഴിയുകയും ചെയ്യും....

അദ്ധ്യായം 5

നിഴലുകൾ

ജെനീവാ

20 സെപ്റ്റംബർ 1949

ശ്രീ. ആർ.—പരലോകപ്രാപ്തനായി. ഇൻഡ്യയിൽ നിന്നുവന്ന ഒരാൾ ഞങ്ങൾക്കുതന്നെ വ്യസനകരമായ വർത്തമാനമായിരുന്നു ഇത്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ഒട്ടവിൽ കണ്ടത് മദിരാശിയിൽവെച്ചായിരുന്നു. അവിചാരിതമായ ആ സമാഗമവും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതമാകെയും ഇന്ന് എന്നിൽ അസാമാന്യമായ സങ്കടത്തെയുണർത്തി. പ്രകൃത്യാ ശാന്തനായ അദ്ദേഹം രൂക്ഷമായ രാഷ്ട്രീയാഭിപ്രായങ്ങൾ പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ട് എന്റെ വീട്ടിൽ കൂടെക്കൂടെ വിരുന്നുവന്നിരുന്നത് ഞാൻ കാത്തിച്ചു. ചുഷണംചെയ്യുന്നവരെക്കൊണ്ട് ഒന്നിച്ചുകൊല്ലത്തക്ക വണ്ണം കോപം, തത്പത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും ആ സൗമ്യസ്വഭാവത്തിൽ സ്ഥിരമായ രൗദ്രഭാവം നിലനിൽക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു തീരെ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നകാലത്തൊരിക്കലെങ്കിലും, ദേഷ്യംകൊണ്ടോ മറേറതെങ്കിലും വികാരംകൊണ്ടോ അദ്ദേഹം, ഇളകി വശപ്പെടുന്നതു ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല; എങ്കിലും മനുഷ്യസാധാരണമായ ദേഷ്യവും, മറ്റു വികാരങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിനെ പലപ്പോഴും ആക്രമിച്ചിരുന്നിരിക്കണം.

അന്ന് മദിരാശിയിൽവെച്ച് അല്പം പരാജയപ്പെട്ട തന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള ആലോചനകൾക്കിടയിലൊന്നും—ആ ജീവിതം അവസാനിക്കാ

റായിരുന്നു എന്നു ഞങ്ങൾക്കു തോന്നിയില്ല. എങ്കിലും ഒരു രാഷ്ട്രത്തിനും അദ്ദേഹം ഈ ലോകം വിട്ടുകഴിഞ്ഞു. ഇത്ര ലോലമായ ഒരു ഭിത്തിയാണോ നമ്മെ അന്യലോകത്തിൽ നിന്നും വേർതിരിക്കുന്നത്?

സുഖക്കേടും, കഷ്ടപ്പാടും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇവിടുത്തെ ജീവിതത്തിനെ ക്രമത്തിലേറെ പങ്കിട്ടെടുത്തിരുന്നു. ജീവിതത്തിൽ സാധാരണ ആളുകൾക്കുണ്ടാകാറുള്ള വലിയ ആകാംക്ഷകളൊന്നും അദ്ദേഹത്തിനില്ലായിരുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഒരുങ്ങിയരീതിയിൽ, തനിക്കു വിധിച്ചിട്ടുള്ള ജോലിയും നിറവേറി, സുഖകരമായ ഒരു ഗാർഹസ്ഥ്യജീവിതം നയിച്ച് തൃപ്തിപ്പെട്ടിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിനെ മറ്റുള്ളവരേപ്പോലെ ജയവും പരാജയവും ഒന്നും സ്पर्ശിച്ചിരുന്നില്ല. ചതിയും വഞ്ചനയും നിറഞ്ഞ ഈ ലോകത്തിൽനിന്നും അദ്ദേഹം രക്ഷപ്പെട്ടു; ഒരുപക്ഷേ, അനന്തമായ സുഖമർഹിക്കുന്ന ശുദ്ധാത്മാക്കൾക്കുള്ള സ്ഥാനം അങ്ങു് മറ്റേലോകത്തിലായിരിക്കാം. അദ്ദേഹം അവിടെ നിത്യശാന്തതയിൽ ലയിക്കുമാറാകട്ടെ!

27 സെപ്റ്റംബർ 1949

ഇതുപോലെയുള്ള ശരൽക്കാലദിവസങ്ങളിൽ വേനൽക്കാലത്തിന്റെ അവസാനചിഹ്നങ്ങൾ കാണാൻ കഴിയും. അസ്തമിക്കാൻപോകുന്ന സൂര്യന്റെ ഇളവെയിലിൽ ഭൂഭാഗമെല്ലാം ഒരു മഞ്ഞനിറത്തിൽ മൂക്കിയിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. പച്ചയിലകളുടെ പുതുമയൊക്കെ പോയി അവയിൽ ഒരു മങ്ങൽനിറം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. അവിടെ, കായലിന്റെ അങ്ങേപ്പുറത്തു്, കുന്നിൻചെരിവുകളിൽ, കൊയ്തെടുത്ത പാടങ്ങൾ പച്ചപ്പല്ലുകളുടെയിടയ്ക്കു് അല്പം മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ള വർണ്ണഭേദം കാണിക്കുന്നു.

ശാന്തമായ കായലിലെ വെള്ളത്തിൽ, ചൂടില്ലാത്ത വെയിൽ തത്തിക്കളിക്കുന്നു. ചുറ്റുമുള്ള ചെറിയതണുപ്പ് ഉന്മേഷപ്രദായകമാണ്; പക്ഷേ, വസന്തത്തിൽവരുന്ന ഇതേമാതിരിയുള്ള തണുപ്പുമായി എന്തു വ്യത്യാസം? അത്, വരാനിരിക്കുന്ന സന്തോഷകരമായ വേനൽക്കാലത്തെ വിളംബരപ്പെടുത്തുന്നു; ഇത് അതിന്റെ മരണത്തെയും.

ഈ കാഴ്ചകണ്ട്, മനുഷ്യഹൃദയം എപ്പോഴും അനന്തതയെ ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നിനാണെന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. ഇപ്പോൾ ആളുകളുടെയിടയിൽ അറിയപ്പെടുന്നു എന്നുള്ളതുകൊണ്ടുമാത്രം തൃപ്തിപ്പെടുന്നവരല്ല സാഹിത്യകാരന്മാർ. ഭാവിയിൽ അനശ്വരമായ ഒരു പ്രശസ്തി സമ്പാദിക്കാൻ അവർ വെമ്പുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ തലമുറ അവരുടെ കൃതിയെ പുകഴ്ത്തിയില്ലെങ്കിൽ അവർ എഴുതുന്നത് അടുത്തതലമുറയ്ക്കാണ് എപ്പോഴും പറയുവാൻ സാധിക്കും. എങ്കിലും, 'അനശ്വരമായ പ്രശസ്തി' കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞു എന്നഭിമാനിക്കുന്ന എത്രപേരാണ് അടുത്ത തലമുറക്കാർക്കുപോലും അപരിചിതരാവുന്നത്! മാറിമാറിവരുന്ന ഋതുക്കളെപ്പോലെ അതാതു നിമിഷങ്ങളിൽ ചിരിപ്പിക്കുകയും, കരയിക്കുകയും, രസിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം തൃപ്തിപ്പെട്ടാൽ പോരേ?

എങ്കിലും;—എങ്കിലും, മറ്റുള്ളവർ ആപ്തവിളിക്കുവാൻവേണ്ടി മാത്രം, എഴുതുന്നത് ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. ഏതെങ്കിലും ഒരു സമയത്ത് പുരോഗമനമാണെന്ന് അവകാശപ്പെടുന്ന ആശങ്കയെ മുറുകെപ്പിടിച്ച് സാഹിത്യശ്രമം ചെയ്യാൻ വിജയം കിട്ടാൻ അത് എളുപ്പവഴിയാണ്. അതാണ് യഥാർത്ഥമായി പോകേണ്ട വഴിയെന്നു വിശ്വസിക്കാനും, ആളുകൾക്കു സാധിക്കും. പക്ഷേ,

എന്നെപ്പോലെയായിട്ടുണ്ടോളം എന്തൊക്കെവന്നാലും, ആ എളുപ്പവഴി ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.

4 ഒക്ടോബർ 1949

ദീർഘമായ വേനല്ലാലത്തിനുശേഷം, തണുപ്പു ക്രമേണ ആക്രമിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. വെളിയിൽ, രാവിലെ, മുടൽമഞ്ഞു്. പഴുത്തയിലകളെ താഴെ തള്ളിയിടാനെന്നവണ്ണം കാറ്റു് ഊക്കോടെയടിക്കുന്നു; കഷ്ടകാലംവരുമ്പോൾ എല്ലാവരുംകൂടി ഉപദ്രവിക്കാനുള്ള ശ്രമമാണു്. കാറ്റോറു് കായൽ വല്ലാതെ ക്ഷോഭിച്ചു് ഇളകുന്നു. പെട്ടെന്നു ശീതോഷ്ണസ്ഥിതിമാറുമ്പോൾ, ആളുകളുടെ മട്ടും കുറേശ്ശു മാറുന്നു. തണുപ്പുകൂട്ടുമ്പോൾ, ചിലർ ഷൂളുംവിളിക്കുകയും പാട്ടുപാടുകയും, മറുചിലർ ദീർഘശ്വാസം ചെയ്യുകയും കൈകൾ തിരുമ്മുകയും ചെയ്യുന്നു. ഞാൻ ഏതോ വിഡ്ഢിത്തമായ ഒരു മുളിപ്പാട്ടുപാടുകയാണ്. ഇതുകേട്ടു്, പ്രായമായവരും എത്ര തുമ്പില്ലാത്തവരായിത്തീരാം എന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. പ്രായമായവരുടെ എല്ലാ ഭാവങ്ങൾക്കും കുട്ടികളിൽക്കാണുന്ന ചില മൗലികസ്വഭാവങ്ങളുമായി വലിയ വ്യത്യാസമില്ല എന്നു തോന്നുന്നു. ഉണ്ണുന്നതിലും ഉറങ്ങുന്നതിലുമുള്ള സുഖം, ഓടുന്നതിലും ഓടിക്കുന്നതിലുമുള്ള കൗതുകം, ആർപ്പുവിളിക്കുന്നതിലുള്ള ആനന്ദം— ഇതെല്ലാം കുട്ടികളിലും വലിയവരിലും കാണാം. രാഷ്ട്രീയമത്സരങ്ങളിലേർപ്പെടാനുള്ള കൗതുകം, പ്രസംഗങ്ങൾചെയ്യാനുള്ള സന്തോഷം, സൽക്കാരങ്ങളിലുള്ള ഉത്സാഹം, ആഘോഷങ്ങളിലും ഉത്സവങ്ങളിലും പങ്കെടുക്കാനുള്ള ആഗ്രഹം—ഇവയെല്ലാം വലിയആളുകളിൽ കാണുന്നു. എങ്കിലും, കുട്ടികളികളിൽക്കാണുന്ന സ്വഭാവംതന്നെയാണു്, ജീവിതസമരത്തിലെ ഈമാതിരി

യുള്ള വിവിധവശങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുമ്പോൾ വലിയ വരിലും കാണുന്നത്. എന്നാൽ കുട്ടികളേക്കാൾ വലിയ ആളുകൾക്ക് എന്താണ് വാസ്തവത്തിൽ വ്യത്യാസമുള്ളത്? ആലോചനയും, വിമർശനമുള്ളതല്ലെങ്കിലും? ഓരോ കാര്യങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കി ആലോചിച്ചു വിധികല്പിക്കാനുള്ളതല്ല, മുതിർന്നവരുടെ ഒരു ഗുണമാണെന്നുള്ളതിന് സംശയമില്ല. പക്ഷേ, ഈ കണക്കിനു നോക്കിയാൽ എത്രപേരാണ് മുതിർന്നവർ? എത്രയോ വലിയ ആളുകൾ പോലും ബാലിശമായ നിലയിൽനിന്ന് ഉയർന്നിട്ടില്ല എന്നു തോന്നും.

7 ഒക്ടോബർ 1949

മന്ദതനിറഞ്ഞ ദിവസങ്ങൾ! ജോലിക്കും, വെടിവയറാൻ പോലും, തീരെ ഉത്സാഹമില്ല. ഇതു ദേഹത്തിന്റെ സുഖക്കുറവുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല, മനസ്സിന്റെ ക്ഷീണം, അഥവാ ഉന്മേഷക്കുറവുകൊണ്ടുതന്നെ ആയിരിക്കാം. കാർലൈൽ ഒരിക്കൽ ഇപ്രകാരം എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. “ഞാൻ മന്ദതയെപ്പറ്റി കേറുന്നോളായിട്ട് ആലോചിച്ചു. അതിനെപ്പറ്റി കുറെയൊക്കെ അറിയാമെന്നും വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, ഇതാ ഇവിടെ സാക്ഷാൽ മന്ദതതന്നെ. മന്ദതയുടെ കുളങ്ങളും, സമുദ്രങ്ങളും! വിപുലമായ, കളങ്കമില്ലാത്ത മന്ദത... വേറെയെങ്ങുംകിട്ടാത്ത മന്ദത.... സങ്കടപ്പെട്ട ഹൃദയത്തോടെ, നിർഭാഗ്യവാനായ അന്വേഷകൻ അവിടെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും, നിലവിളിച്ചുനീന്തുന്നു. ആ നിശ്ചലമായ വെള്ളത്തിലെവിടെനിന്നെങ്കിലും, ഒരല്പം വല്ലതും എടുക്കാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ, അയാൾ അയാളുടെ നല്ലകാലമെന്ന് കരുതിക്കൊള്ളട്ടെ—” ഏതാണ്ടിതുപോലെയുള്ള മന്ദതയാണ് എന്റെ ചുറ്റും കാണുന്നത്.

20 ഒക്ടോബർ 1949

ഈയിടെയായി എന്റെ മനസ്സ് ഒരു ചുഴലിയിൽ പെട്ടതുപോലെ തോന്നുന്നു: കഴിഞ്ഞുപോയ ആ കാലത്തിൽനിന്ന് നിരന്തരമായ വിചാരധാരകൾ എന്നെ വലയം ചെയ്യുന്നു; അതോടുകൂടി ഇപ്പോഴത്തെ ജീവൽപ്രവാഹത്തിന്റെ പല ഒഴുക്കുകളുംവന്ന് എന്നിൽ അലതല്ലുന്നു.

കഴിഞ്ഞകാലത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ ഇന്നലെരാത്രിമുഴുവൻ ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. എന്തെല്ലാം മാറ്റങ്ങൾ! ജീവിതം, അതിന്റെ ചിലഭാഗങ്ങളെ പ്രത്യേകം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ, വലിയവ്യത്യാസങ്ങളൊന്നുമില്ലാത്ത അനവധിദിവസങ്ങളടങ്ങിയ മാതൃകകൾപോലെതോന്നും; ഓരോമാതൃകകളിൽ ഒരേരീതിയിലുള്ള ദിവസങ്ങളോ വഷങ്ങളോ അടങ്ങിയിരിക്കും. ഒരു മാതൃകയിൽനിന്ന് മറ്റൊരുമാതൃകയിലേയ്ക്കു മാറുമ്പോൾമാത്രം ചലനം ഉണ്ടാകുന്നതുപോലെ അനുഭവപ്പെടും. എന്റെ ജീവിതത്തിലെ വ്യക്തമായ ഈ മാതിരിയുള്ള മാതൃകകൾ എന്റെ മുന്നിൽ അടിക്കടിവന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. മണ്ണടിയിലെ ശൈശവകാലം, തിരുവനന്തപുരത്തുകഴിച്ച കുട്ടിക്കാലം, കൊട്ടാരക്കരയും കൊല്ലത്തും ഉള്ള സ്കൂൾജീവിതം, തോട്ടക്കരയിലെ മദ്ധ്യവേനൽക്കാലങ്ങൾ, തിരുവനന്തപുരത്തേക്കോളേജ് വിദ്യാർത്ഥിയായുള്ള ജീവിതം, മദിരാശി ഡെൽഹി ലണ്ടൻ അഹമ്മദബാദ് ബോംബെ ജീവിതങ്ങൾ—ഇങ്ങനെയിങ്ങനെ ഓരോ മാതൃകകൾ. ഈ ഒരൊറ്റമാതൃകപോലും ഇനി ആവർത്തിച്ചുവരികയില്ലയെന്നുള്ളത് മൺഭേദകമായ വാസ്തവമായി ചിലപ്പോൾ തോന്നുന്നു. കഴിഞ്ഞകാലത്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള ഈ വ്യത്ഥമായസ്നേഹം

എന്നെ ഒരു സുഖക്കേടുപോലെ പിടികൂടിയിരിക്കുന്നു. ഏതെങ്കിലും ഒരു ജീവിതക്രമം കഴിഞ്ഞകാലത്തിൽപ്പെട്ടാൽമാത്രമേ മനോഹരമായിരിക്കൂ എന്നുവരുന്നത് അതിലുംബുദ്ധിമുട്ട്!

ഈ വിവിധമായ ജീവിതമാതൃകയിലേക്കു നോക്കുമ്പോൾ അവയോരോന്നും അല്ലാത്ത വ്യത്യാസങ്ങളോടുകൂടിയ പല ജീവിതക്രമങ്ങൾകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു; എങ്കിലും, ആ വ്യത്യാസങ്ങളെ അതിക്രമിച്ച് അവയെ ഓരോന്നും ഓരോ പ്രത്യേകമായ രാവിനെപ്പോലെ കിഴക്കുള്ളിടത്തിൽ ഓലക്കെട്ടുകളും കൊണ്ടുപോയി അവിടെ പലദശയിലുള്ള കുട്ടികൾ പാഠങ്ങൾ ഉറച്ചുചൊല്ലുന്നതുകേട്ട് അതിൽ പങ്കെടുക്കുക; അവരുടെയെല്ലാം ഭയഭക്തി(ഭക്തിയേക്കാൾ ഭയം!—) ബഹുമാനങ്ങൾക്കുകേന്ദ്രീകരിച്ച ആ ഒരേയൊരദ്ധ്യാപകൻ പൊളിഞ്ഞുകസേരയിലിരുന്ന് ഏതോ ഒരു അച്ചടക്കം പരിപാലിക്കുക— ഇതെല്ലാം ഇടവിടാതെ വരുന്നതോടുകൂടി ചിലപ്പോൾ മടിയന്മാർക്ക് ഉദാഹരണമായി അല്ല പ്രായമേറിയ ഒരു കുട്ടിയെ നാരായണന്റെ മുമ്പാകെ മുകളിൽ കേറുന്നതും, മുട്ടുകുത്തിനില്ക്കുമ്പോൾ നഗ്നമായ പൃഷ്ഠഭാഗത്തു ചുരലുകൊണ്ടടിക്കുന്നതും, മറ്റു ചിലപ്പോൾ മഴപെയ്യുന്നതു നോക്കി അദ്ധ്യാപകന്മാരും അദ്ധ്യേതാക്കളും ഒരുപോലെ അലസരാകുന്നതും—അങ്ങനെ ഒരു ജീവിതക്രമം. കുറേക്കൂടി പരിഷ്കൃതമായ തിരുവനന്തപുരത്തേ പള്ളിക്കൂടം; ബഞ്ചുകളിൽ ഷർട്ടുകളുണിഞ്ഞ കുട്ടികൾ; വലിയ വിദ്യാർത്ഥികളുടെയിടയിലുള്ള ചെറിയ വിദ്യാർത്ഥി; വലിയവരെ അനുകരിച്ചുള്ള ഉഗ്രമായ പഠിപ്പ്; ക്രമേണ അവ്യക്തമായി ചെറിയ വിദ്യാർത്ഥിയിൽനിന്നും വലിയ വിദ്യാർത്ഥിയാവുക; ഹൈസ്കൂളുകളുടെ പരിമിതികളിൽനിന്ന് സ്വത

നൂറായ കോളേജിലേക്കു മോചനം കിട്ടുക—അതിനിടയ്ക്ക് എത്ര മാതൃകകളിൽക്കൂടി ജീവിച്ചുകഴിഞ്ഞു! ഓരോ പള്ളിക്കൂടത്തിനും, ഓരോ സ്ഥലത്തിനും, ഓരോ മാതൃക; ഒഴിവുകാലങ്ങളിൽ അതുകൂടാതെ പ്രത്യേക മാതൃകകൾ. ഇന്ന് ഇതിലേക്കും അത്ഭുതമായി തോന്നുന്നത്, ഉത്സവങ്ങളേയും അമ്പലങ്ങളേയും, ആധാരമാക്കിക്കഴിഞ്ഞ ഒഴിവുകാലങ്ങളാണ്. സന്ദുകൾ ഉണ്ണാനും ചാകുതകൂത്ത് കേൾക്കാനുമായി ഉച്ചയ്ക്ക് ഒരുനാഴിക നടക്കാനും, ആ നടക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക്, അക്ഷരശ്ലോകത്തിനു ശ്ലോകങ്ങൾ ഉരുവിട്ടു പറിക്കാനും ഉള്ള ശ്രമങ്ങൾ ഇപ്പോൾ വേറെ ഒരു ലോകത്തിലോ യുഗത്തിലോ നടന്നതായിട്ടേ ഓർമ്മിക്കാൻ കഴിയൂ. ഏതാണ്ട് അതുപോലെ അപ്രാപ്യമായിട്ട് അവശേഷിച്ചിരിക്കുന്നു, തോട്ടക്കരപ്പാടത്തിന്നടിമുഖമായി പുറത്തേ മുകളിലിരുന്ന് കഴിച്ച മദ്ധ്യവേനൽദിവസങ്ങൾ. ശാന്തമായ നിശ്ശബ്ദതയോടെ, ആ മദ്ധ്യാഹ്നങ്ങളിൽ, പാടത്തുനിന്ന് അടിക്കുന്ന കാറ്റു്, അടുത്തുള്ള കുളത്തിന്റെ കുളിമ്യിൽക്കൂടി അങ്ങോട്ടു് ജനലിലെ അഴികളെ അല്പം ഇളക്കിക്കൊണ്ടുവരും. വെളിയിൽ വിശാലമായ പാടവും, അതിലും വിശാലമായി അങ്ങേപ്പുറത്തു് ഉയർന്നുയർന്നുനില്ക്കുന്ന അനങ്ങൻകുന്നുകളും; ചലനാത്മകമായ ഒരു സജീവചൈതന്യം അവിടെയൊക്കെ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതുപോലെത്തോന്നും; വെയിലാറുന്നതോടുകൂടി അതു് നിദ്രയിൽനിന്നുണർന്ന് മെല്ലെമെല്ലെ ചലിച്ചുതുടങ്ങും; അപ്പോൾ അടുത്തു പാതയിൽക്കൂടി തുടരെത്തുടരെ ബസ്സുകൾ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടു് ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കും. വായനയും, ചായയുടുകഴിഞ്ഞു്, അപ്പോഴേക്കും, എനിക്ക് അവിടെയൊക്കെ പ്രയാണംചെയ്യാൻ പുറപ്പെടാനുള്ള സമയമാവും....

ആ കാലങ്ങളിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോവാൻ മനസ്സിന് അരനിമിഷവും കൂടി വേണ്ട; പക്ഷേ, അങ്ങനെ പോയിട്ടെന്തുഫലം? ആ യാത്രയുടെ അയഥാർത്ഥത വീണ്ടും മനസ്സമുദിക്കുമെന്നുമാത്രം.

25 ഒക്ടോബർ 1949

ഞാൻ വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്ന കാലത്ത് എന്റെ തൊഴിൽ എന്തായിരിക്കുമെന്നു പലപ്രാവശ്യം ആലോചിച്ചിരുന്നിട്ടുണ്ട്. അപ്പൻ പതിവുപോലെ ജോത്സ്യന്മാരോടും ചോദിച്ചു. ഒടുവിൽ എനിക്കകിട്ടിയ തൊഴിൽ—തുണി വ്യവസായത്തിന്റെ പ്രശ്നങ്ങളെ തേടിപ്പിടിക്കുക—ഞാൻ ഒരിക്കലും വിചാരിക്കാത്ത ഒന്നാണ്. വിധിയുടെ ഒരു നേരമ്പോക്കെന്നല്ലാതെത്തുപറയാനാണ്? തൊഴിലിൽ, ദിവസംതോറും ആവേശജനകമായ സംഭവങ്ങൾ ഉണ്ടാവുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും, എല്ലാ തൊഴിലും ഏറെക്കുറെ അത്ര രസകരമല്ലാത്ത ആവർത്തനങ്ങൾ കൊണ്ടു നിറഞ്ഞതാണെന്നു കണ്ടുപിടിക്കാൻ എനിക്കു കരേക്കാലം വേണ്ടിവന്നു.

ഈ ആവർത്തനങ്ങളും, അവളന്തിത്തള്ളിക്കുന്ന ദിവസങ്ങളും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ജീവിതത്തിന്റെ ആകെയുള്ള പ്രയാണത്തിന്റെ ഭാവം മറന്നുപോകുന്നു. വളന്ന് കുടുംബവും പുലർത്തി, ഒടുവിൽ യാത്രപറയുക—എല്ലാ രാഷ്ട്രീയബഹളത്തിന്റേയും, തത്വചിന്തകളുടേയും അടിയിൽ നൈസർഗ്ഗികമായി ഒഴുകുന്ന ജീവിതപ്രവാഹം ഇതാണെന്നുതോന്നുന്നു. സുഖവും, അസുഖവും, ഒന്നാമതായി കുടുംബജീവിതത്തിനേയും, അതുകഴിഞ്ഞു സാമൂഹായിക ജീവിതത്തിനേയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. അതിൽ രണ്ടിലും ഒരുപോലെ വിജയംകിട്ടാൻ എത്രവേഗ് സാധിക്കും?

28 നവംബർ 1949

സുഖം എന്നാലെന്താണ്? മുകളിൽ എഴുതിയത് കഴിഞ്ഞിട്ട് ഏതാണ്ട് ഒരുമാസത്തിനുശേഷം ഞാൻ തന്നത്താൻ പോദിക്കുന്നു. അത് ഒരു മാനസികസ്ഥിതിയാണെന്ന് ഒരുപക്ഷേ, എല്ലാവരും പറയുമായിരിക്കും. പക്ഷേ, മാനസികസ്ഥിതി വെറും ശൂന്യതയിൽ വർത്തിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട്, ശാരീരികമായും, സാമുദായികമായും ഉള്ള ചില അനുകൂലപരിതഃസ്ഥിതികൾ, സുഖത്തിന് ആവശ്യമാണെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു—ചിലർ ഏറ്റവും നല്ല പരിതഃസ്ഥിതികളിലും അസുഖത്തിൽ കഴിയുകയും, മറ്റു ചിലർ ദാരിദ്ര്യതയിലും രോഗത്തിലും അഴുകിപ്പോകലും ഉഴലുമ്പോഴും സുഖം അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും പൊതുവിൽ ചില വാസ്തവങ്ങൾ എല്ലാവരും സമ്മതിക്കും. ആണ്ടിൽ അയ്യായിരം കിട്ടുമ്പോൾ സത്യവാനും നല്ലവനും ആയിരിക്കാൻ എളുപ്പമാണെന്ന് ആരോ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുപോലെ, സാമ്പത്തികമായ സുരക്ഷിതത്വം സുഖത്തിനു കാരണമാണെന്നു സംശയമില്ല. ഹിതമായ അനുഭവങ്ങൾ മാത്രമാണു സുഖമെന്നുപറയാൻ സാധിക്കുകയില്ലെങ്കിലും, സന്തോഷകരമായ അനുഭവങ്ങൾ സുഖകരമാണെന്നു നിശ്ചയമായും പറയാം. “ഈ ലോകത്തിൽ സുഖവുമസുഖവും മിശ്രമായിത്താനിരിക്കും—” എന്നു വരുമ്പോൾ, സുഖവും അസുഖവും തമ്മിൽ ഒരു പൊരുത്തം വരുത്താൻ യത്നിക്കുകയും, അതിനെ സുഖമായ ജീവിതം എന്നു കരുതാനും മാത്രമേ ഒരുപക്ഷേ സാധിക്കൂ. എല്ലാത്തരത്തിലും ആരോഗ്യമായ നിലയിൽ ജീവിതം നയിക്കുമ്പോൾ യാദൃച്ഛികമായിവരുന്ന സ്ഥിതിയാണു സുഖമെന്നും, സുഖത്തിനെ മനഃപൂർവ്വം തേടിപ്പിടിക്കാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോൾ അതു കിട്ടുകയില്ലെന്നും പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുണ്ട്.

മുടൽമഞ്ഞിൽക്കൂടി മനഃമനം കടന്നുവരുന്ന സൂര്യ പ്രകാശം നോക്കിയിരിക്കുമ്പോൾ, ഈമാതിരിയുള്ള ചില മൗലികവിചാരങ്ങൾ, ഇന്നുരാവിലെ എന്നിരിക്കൂടി പായുന്നു. ഈയിടെയായി എന്റെ ശ്രമം ഫർബ്ബ് ഉച്ചാരണം ശരിയാക്കുക എന്നതാണ്. എന്നാൽ നിർഭാഗ്യമെന്നു പറയട്ടെ ഞാനതിൽ വിജയിക്കുന്നില്ല. ഏതെങ്കിലും ഒരു വിഷമമുള്ള ജോലി തൃപ്തികരമായവിധം ചെയ്തതിൽപ്പോഴുള്ള മനഃസ്ഥിതിയാണോ സുഖം? അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ, വിജയകരമായ ജീവിതം സുഖരമായിരിക്കാം; പക്ഷേ, വിജയം എന്നാലെന്താണ്?

12 ജനുവരി 1950

ഇന്ന്, ഹേമന്തം അതിന്റെ മരവിപ്പിക്കുന്ന ചിറകുകൾ ചുറ്റുമുള്ള കുന്നുകളിലും കായലിലും പരത്തിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, എന്റെ കുറവുകൾ എന്നെ വീണ്ടും അടയ്ക്കപ്പെടുത്തി. ഏതെങ്കിലും നല്ല ഉപന്യാസമോ, മറ്റു സാഹിത്യസൃഷ്ടിയോ കാണുന്നസമയം എനിക്ക് അതിന്റെ അടുത്തെങ്ങും എത്താൻ ഭാഗ്യമില്ലല്ലോ എന്നു ഞാൻ വ്യസനിക്കും. അതുകഴിഞ്ഞ് വേദനയുള്ള എന്റെ കാലും വഹിച്ചു മുന്നോട്ടു നടക്കുമ്പോൾ, കല്പനാവൈഭവത്തിന്റെ അഭാവത്തെപ്പറ്റി വീണ്ടും ഓർമ്മിച്ചു, എനിക്ക് വിഷാദം വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

ആഫീസിന്റെ മുകളിലത്തേനിലയിൽ ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണുകഴിക്കാൻ സൗകര്യമായി ഒരു ഹോട്ടലുണ്ട്. അവിടെ ചില സ്നേഹിതന്മാരുമായി ഊണുകഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ഞാൻ പണ്ട് ഏർപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അവസാനമില്ലാത്ത ചില വാദപ്രതിവാദങ്ങളെക്കുറിച്ചോർമ്മിച്ചു. ഞാൻ കൂട്ടിയായിരുന്നപ്പോൾ അമ്മാവനുമായി, നെപ്പോളിയനോ

നെൽസനോ വലിയ ആൾ എന്നു പലപ്രാവശ്യം വാദിച്ചിരുന്നു. വിചിത്രമെന്നു പറയട്ടെ, ഞാൻ അന്നു നെൽസന്റെ ഭാഗമായിരുന്നു. പാണ്ഡവന്മാരും എന്റെ കുട്ടിക്കാലത്തേ വീരന്മാരായിരുന്നു; എന്നെ അല്പം ദേഷ്യപ്പെടുത്താനായിരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു, അമ്മാവൻ ദുര്യോധനന്മാരുടെ ഭാഗംപിടിക്കും; സുയോധനനെ ഒരു ആദർശപുരുഷനെല്ലെങ്കിൽ, ധർമ്മപുത്രാദികളേക്കാൾ തുലോം നല്ല ഒരാളായി അദ്ദേഹം എന്റെമുമ്പിൽ അവതരിപ്പിക്കും. പിന്നീട് വളരെ ഏറെ വഷ്ടങ്ങൾക്കുശേഷം ഒരുദിവസം രാത്രിയിൽ, ഒരു സ്നേഹിതനുമായി ലണ്ടൻതെരുവുകളിൽ കൂടി, പലകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചും വാദിച്ചുകൊണ്ട് മണിക്കൂറുകളോളം നടന്ന സംഭവം ഞാനോക്കുകയാണ്. സ്ത്രീ സംബന്ധമായ വികാരങ്ങൾ അറിയുവാനുള്ള കഴിവു പുരുഷന്മാരായ സാഹിത്യകാരന്മാരെക്കാൾ സ്ത്രീകളായ എഴുത്തുകാർക്കാണെന്നും, ഷേക്സ്പിയർ കാളിദാസൻ തുടങ്ങിയ സാഹിത്യകാരന്മാരെക്കാൾ ഉന്നതന്മാരായ സാഹിത്യകാരന്മാർ ഇനി ഉണ്ടായിക്കൂടാ എന്നില്ലെന്നും മറുമായിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ വാദവിഷയങ്ങൾ. ഒടുവിൽ, സ്നേഹിതൻ വാദവിഷയം വിട്ട് എന്റെനേക്കു തിരിഞ്ഞു, സാഹിത്യത്തെപ്പറ്റി എനിക്ക് എന്തറിയാമെന്നായി. ഇതുപോലെ വ്യക്തിപരമായ ആക്ഷേപങ്ങൾകൊണ്ട്—ഉത്തരമുട്ടിയാൽ കൊഞ്ഞനംകാട്ടുന്ന സമ്പ്രദായത്തിന്റെ ഒരു വകഭേദംകൊണ്ട്—പിന്നീട് പലരും എന്നെ വാദപ്രതിവാദത്തിൽ തോല്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.

തർക്കങ്ങളും, എതിർതർക്കങ്ങളുംനിറഞ്ഞ ആ ദിവസങ്ങളിലേയ്ക്കു നോക്കുമ്പോൾ, ഞാൻ ഇപ്പോൾ വളരെ ഇണങ്ങിയ ഒരു ജന്തുവായതുപോലെ തോന്നുന്നു. എന്റെ മേശയ്ക്കുചുറ്റുമുള്ളവർ ഏതു വിസ്ഫീർത്തപറഞ്ഞാലും, ഒരു

ക്ഷരംപോലും മറുപടിപറയാതെ കേട്ടിരിക്കാനുള്ള ക്ഷമ എനിക്ക് എവിടെനിന്നുകിട്ടി? ഒരുപക്ഷേ, എന്തുവന്നാലും സുരക്ഷിതത്വത്തിനും സമാധാനത്തിനുംവേണ്ടി മദ്ധ്യവയസ്കര അടങ്ങിയൊതുങ്ങിയിരിക്കുമായിരിക്കും.

19 ജനുവരി 1950

ഒരു സ്ത്രീയുടെ പുഞ്ചിരിക്കു് എന്തുകൊണ്ടാണു് പല സഹസ്രം കുറ്റങ്ങളെ മറയ്ക്കാൻ സാധിക്കുന്നതു്? സൗന്ദര്യമുള്ള ദേഹം അതുപോലെ സൗന്ദര്യമുള്ള ആത്മാവിനെ മറയ്ക്കുമെന്നു പുരുഷന്മാർ വിചാരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണു്? ഞാൻ ഇന്നു് ഈമാതിരി ചോദ്യങ്ങൾ അലസനായി എന്നോടുതന്നെ ചോദിക്കുകയാണ്. ഏതാണ്ടിതുപോലെയായിരിക്കാം, മധുരമായ വാക്കുകൾ ശുന്യമായ ആശയങ്ങളെ മറയ്ക്കുന്നതും, വൃത്തഭംഗികൊണ്ടു് രസമില്ലാത്ത വികാരങ്ങളെ കവിതയാക്കി പുറത്തുവരുത്തുന്നതും.

തണുപ്പു് മുൻപിലത്തെപ്പോലെയും, എന്റെ കാലിലെ വേദന കുറെ കൂടിയും കഴിയുന്നു. ഈയിടെ ബേണിലെ ഇൻഡ്യൻ ലെഗേഷനിൽ കൊണ്ടാടാൻപോകുന്ന ആഘോഷങ്ങളെപ്പറ്റി ഓർമ്മിക്കുകയായിരുന്നു. ഞാൻ പല പ്രാവശ്യം നൂറോളം നാഴിക യാത്രചെയ്തു് അതിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ പോയിട്ടുണ്ടു്; എങ്കിലും, ആമാതിരി ചടങ്ങുകളിലും, ക്രിയകളിലും എപ്പോഴും എനിക്ക് ഏതാണ്ടു് ഒരു അവജ്ഞയാണു തോന്നിയിട്ടുള്ളതു്. കൊടികളയത്തുന്നതും, കൊട്ടിശ്ശേലാഷിക്കുന്നതുമെല്ലാം അല്പം ബാലിശമായേ ഞാൻ കരുതിയിട്ടുള്ളൂ. അതു് എന്തുകൊണ്ടാണു്? സമുദായത്തിൽ പരമ്പരാക്രമമായ സ്ഥാപനങ്ങൾ നിലനിൽക്കുന്നതിന്നു്, ക്രിയകളും ആചാരനിഷ്ഠകളും ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്ന വികാരങ്ങൾ പലപ്പോഴും സഹായമായിത്തീ

ന്നിട്ടുണ്ട്. ആ വികാരങ്ങൾ ബുദ്ധിയെക്കവിഞ്ഞ ഒരു അവസ്ഥാഭേദം സൃഷ്ടിച്ചു ചിലപ്പോൾ നന്മയെ ഉളവാക്കിയെന്നും വരാം. എങ്കിലും, അതെല്ലാം ബുദ്ധിഹീനമായി തള്ളിക്കളഞ്ഞിട്ട്, ഒരു മേന്മയുംനടിച്ച് ഞാൻ അതിൽ കൂടി നടന്നുപോകും.

1 ഫിബ്രുവരി 1950

പാവം ഉമർവാഡിയാ മരിച്ചുപോയി. മദ്യപാനം കൊണ്ട് ലഹരിപിടിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിമിഷങ്ങളും, അതല്ലാത്തപ്പോഴുള്ള ഭവ്യതയും, മികച്ച സംസ്കാരവും, ബുദ്ധിയുടെ കൂർത്തയും, ഹൃദയത്തിന്റെ നിർമ്മലതയും ഞാൻ ഓർമ്മിച്ചു. ഉദ്യോഗജീവിതത്തിൽ എന്റെ ആദ്യത്തെ മേലാവായിരുന്ന അദ്ദേഹവുമായുണ്ടായിരുന്ന സഹവാസത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ കരേയേറെനേരം ആലോചിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ അഹമ്മദബാദിൽ ഉദ്യോഗവും അന്വേഷിച്ച് ആദ്യം പോയപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിനെ കണ്ടത് ഇന്നലത്തെപ്പോലെ ഞാൻ ഓർമ്മിക്കുന്നു. കട്ടിലിൽ കിടന്നു കൊണ്ട് അടുത്ത് ഒരുഗ്ലാസ്സ് ബീയറുംവെച്ച്, തുടരെത്തുടരെ സംസാരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ ഒരു ചിത്രമാണ് എന്റെ റമ്യയിൽ വീണ്ടുംവീണ്ടും വരുന്നത്. അന്നൊക്കെ എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തിനെപ്പറ്റി അതിയായ ബഹുമാനവും, അഭിപ്രായവും ആയിരുന്നു. പിന്നീട്, ആ അഭിപ്രായം അല്പം കുറഞ്ഞുവെങ്കിലും, എന്റെ സ്നേഹം വർദ്ധിച്ചുവന്നതേയുള്ളൂ. ഞങ്ങളുടെ 'അമ്പിളിയാസനി' ലേഖനങ്ങളെ യാത്രകൾ—! ഈ കാലമെല്ലാം കഴിഞ്ഞിട്ടും, അവയുടെ മനോഹാരിത തീരെ മങ്ങിയിട്ടില്ല. വൈകുന്നേരം വെയിലാറുമ്പോൾ, ഞങ്ങൾ അർദ്ധനിമിശ്ചിതമായ കണ്ണുകളാൽ ചുറ്റുമുള്ള വയലുകളും നോക്കിക്കൊണ്ട്

തിരിയെ മടങ്ങും; അസ്സമിക്കുന്ന സൂര്യനെതിരായി ആ വയലുകളിൽ അവിടവിടെ മയിൽക്കൂട്ടങ്ങൾ നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടു സഞ്ചരിക്കുമായിരുന്നു. അതിവേഗം പായുന്ന തീവണ്ടിയിലിരുന്നുകൊണ്ട് ഈ കാഴ്ചകൾ നോക്കാൻ എനിക്കു വലിയ രസമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നെ പഠിപ്പിച്ച പല പാഠങ്ങളിൽ ഒന്ന്, അന്യരോടു നയമായും ഭവ്യമായും പെരുമാറുന്ന സമ്പ്രദായമാണ്. എന്റെ ഉദ്യോഗജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യം, ഇതുപോലെയുള്ള ഒരാളിന്റെ കീഴിൽ ജോലിചെയ്യാനും, ഏതാണ്ട് എനിക്കു പിടിച്ച ഒരു സ്നേഹിതനെപ്പോലെ കണക്കാക്കാൻ കഴിഞ്ഞതും ഒരു ഭാഗ്യമായി ഞാൻ കരുതുന്നു. എനിക്ക് സുപരിചിതമായിത്തീർന്ന ആ രൂപം ഇനി ഒരിക്കലും കാണാൻ കഴിയുകയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസം.

23 മാർച്ച് 1950

ഒരാളുടെ പ്രത്യേകമെന്നു കരുതുന്ന സ്വന്തം ജീവിത പന്ഥാവിലേക്കു മറേറയാളുകളെ എത്രമാത്രം കടത്താം? ആത്മകഥകൾ വായിക്കുമ്പോൾ സാധാരണതോന്നുന്ന ഒരു വിചാരമാണിത്. ഒരാളുടെ ജീവിതം മുഴുവൻ കഥനം ചെയ്യാൻ സാധിക്കാത്തസ്ഥിതിക്ക്, ചിലചില സംഭവങ്ങളും അനുഭൂതികളും തിരഞ്ഞെടുത്ത്, ആ ആളിന്റെ ജീവിതകഥയുടെ ഒരു സാമാന്യരൂപം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്താനേ സാധിക്കൂ. ഇങ്ങനെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതിൽ എത്രയെത്ര കാര്യങ്ങളാണു് ഒഴിച്ചുവീടേണ്ടിവരുന്നത്? ബാഹ്യമായി ചുറ്റിപ്പറ്റി നിൽക്കുന്ന സ്വഭാവവിശേഷങ്ങളും, സംഭവങ്ങളും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നതിൽ വൈമനസ്യമില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, നല്ല വേഷം അണിഞ്ഞു് വെളിയിൽ പോവുമ്പോഴുണ്ടാവുന്ന സന്തോഷംപോലെ, ചിലപ്പോൾ രസം

തന്നെയായിരിക്കും. നേരേമറിച്ച്, ഏതത്തിന്റെ ഉള്ളിൽത്തട്ടുന്ന മുറിവുകളെ അന്യരെവിളിച്ചുകാണിക്കാൻ തുനിയുന്ന സന്ദർഭങ്ങൾ ചുരുക്കുന്നതു സ്വാഭാവികമാണ്. എന്റെ ഈ ഏടുകളെടുത്ത് ഏതത്തിയുടെ മരണപ്പത്താണം കുറിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, ആമാതിരിയുള്ള ഒരു സന്ദർഭമാണ് എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടത്.

കഴിഞ്ഞ ഒരു കാൽശതാബ്ദത്തിനുമേൽ, ഞാൻ നാട്ടിൽ പോവുമ്പോഴെല്ലാംതന്നെ ഏതത്തിയെ ചെന്നു കാണുന്നത് ഒരു പതിവായിരുന്നു. ഇനി അവരില്ലാത്ത നാട്ടിലേയ്ക്കായിരിക്കും എനിക്കു പോകേണ്ടത് എന്ന് വിശ്വസിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഒരു പോസ്റ്റ് കാർഡിന്റെ ആഗമനം അത്രമാത്രം നാടിന്റെ രൂപത്തെ മാറിയിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ ഒടുവിൽക്കണ്ടപ്പോൾ, അന്യരുടെ മരണത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു; ഞങ്ങൾക്ക് ഇനിയും അനേകകാലം ഉണ്ടെന്ന് ഉറപ്പായിരുന്നു. എങ്കിലും ഇങ്ങനെ മരണം യാദൃച്ഛികമായി ഞങ്ങളുടെ അടുത്തുകൂടി കടന്നു പോയി. യാത്രപറഞ്ഞപ്പോൾ വീണ്ടും ഒരു മാസത്തിനകം കാണുമെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്നു; പക്ഷേ, നിർഭാഗ്യവശാൽ, അന്നത്തെ കാഴ്ച ഒടുവിലത്തേതായി ശേഷിച്ചിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഒരു കാളവണ്ടിയിൽ കേറി പതുക്കെപ്പതുക്കെ പാലക്കാടുസ്തേഷനിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ, മുകളിൽ ജനലിന്റെ അഴികളുടെ പുറകിൽനിന്ന് അവർ എന്നെ മൗനമായി യാത്രയയച്ചു. അപ്പോൾ ഞാൻ അങ്ങോട്ടു നോക്കിയത് വിധി എന്റെ ഒട്ടകത്തെ വിധോഗവന്ദനമാക്കി കല്പിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഇന്ന് വിഹായസ്സിലെവിടെയോ ലയിച്ചുപോയ ആ ആത്മാവിനുവേണ്ടി പ്രാർത്ഥിക്കട്ടെ!

28 മാച്ച് 1950

രോളുടെ ഉള്ളിൽ നടക്കുന്ന വികാരങ്ങൾ മറുളള വരെ എത്ര കുറച്ചു ബാധിക്കുന്നുള്ളൂ എന്നുള്ളത് അത്ഭുതാവഹംതന്നെ. കുറേദിവസമായി എന്റെ മസ്സൂ അസ്വസ്ഥമായിരിക്കുകയാണ്. കൂടാതെ എന്റെ കാലിലെ വേദന എന്നെ ഇടവിടാതെ അസഹ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും ബാഹ്യമായി എനിക്ക് യാതൊരു മാറ്റവും ഇല്ല; പതിവുപോലെ ആഫീസിൽ പോകുന്നു; സ്നേഹിതന്മാരുമായി സംസാരിക്കുന്നു; കുട്ടികളുമായി കളിക്കുന്നു. അവരവരുടെ വികാരങ്ങൾ ഒരു കണ്ണാടിക്കൂട്ടിലെന്നപോലെ സകലക്കും കാണാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ, ജീവിതം എത്ര വ്യത്യസ്തമായിരിക്കുമായിരുന്നു! ഒരുപക്ഷേ, സംസ്കാരമാകുന്ന നാട്യവും മിനുസവുമായിരിക്കാം സാമുദായികജീവിതത്തെ സരളമായി മുന്നോട്ടു കൊണ്ടുപോകുന്നത്. കഷ്ടാനുഭവങ്ങൾ കാണുന്നത് ജീവിതത്തിലെന്നപോലെ സാഹിത്യത്തിലും കുറെക്കഴിയുമ്പോൾ നീരസജനകമായിരിക്കാം.

12 ഏപ്രിൽ 1950

ഇന്നലെ എസ്. കെ. വാന്നാതി. മുമ്പ് ആലോചിച്ച നിശ്ചയിക്കുന്നത് അതുപോലെ വരുമെന്നു സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നതുപോലെയായിരുന്നു, ഈ ആഗമനം. ഞങ്ങൾ ഏതാണ്ട് ഒരു കൊല്ലത്തിനുമുമ്പ് ബോംബെയിൽ വെച്ചു കണ്ടുമുട്ടിയപ്പോൾ, പിന്നീട് ജെന്നീവായിൽ വെച്ച് കാണാമെന്നു പറഞ്ഞുപിരിഞ്ഞു. ഇതാ ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം നാലുമണിക്ക്, ജീവിതത്തിൽ അനിശ്ചിതമായി ഒന്നുമില്ലെന്നും, എല്ലാം മണിക്കണക്കിന് സംഭവിക്കുമെന്നും കാണിച്ച് അദ്ദേഹം ക്യാമറയും തോളിൽ

തൂക്കിയിട്ടുകൊണ്ട് എന്റെ ആഫീസിന്റെ വാതിൽ തുറന്ന് അകത്തേയ്ക്കുവന്നു. ഇതുപോലെ ഒരു ആഫീസിലിരിക്കുമ്പോൾ, സുമാർ പന്തിരാണ്ടുകൊല്ലത്തിനുമുമ്പ്, അപ്രതീക്ഷിതമായി കോിവന്നാണ് എസ്. കെ. എന്നാട്ട് ആദ്യമായി പരിചയമായത്. അദ്ദേഹം അതിനിടയിൽ ഒരു പ്രശസ്തനായ എഴുത്തുകാരനും ആയിത്തീർന്നു; ഏതാണ്ട് അതുപോലെ പ്രസിദ്ധനായ ഒരു ചങ്ങാതിയും.

എസ്. കെ.—യുമായി നിരന്തരമായ സംഭാഷണത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. ആഫ്രിക്കൻ അനുഭവങ്ങൾ കഴിഞ്ഞാൽ സാഹിത്യവും, സാഹിത്യകാരന്മാരുമാണ് ഞങ്ങളുടെ പ്രധാനസംസാരം. മിക്കവാറും എല്ലാ സാഹിത്യകാരന്മാരേയും, എസ്. കെ.—യ്ക്ക് നല്ലവണ്ണം നേരിട്ടറിയാം; എനിക്ക് വെറും പേരുകൊണ്ട് അറിയാവുന്നവലുതും അദ്ദേഹത്തിനു സുപരിചിതരാണ്. അവരെ പറ്റിയില്ലാത്ത ഉന്മേഷസമനപിതമായ സാരസ്യത്തോടു കൂടി ചിലകഥകൾ അദ്ദേഹം പറയുന്നു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഫലിതം സ്വാഭാവികമായി സംഭാഷണത്തിൽ ഇടകലരുന്നു. മലയാളസാഹിത്യത്തിൽ, ഫലിതം ഒരു പ്രത്യേകവകുപ്പായി വെച്ചു, എഴുത്തുകാർ സാധാരണ, മറുസാഹിത്യശ്രമങ്ങളിൽ, ഫലിതത്തിന്റെ ലാഞ്ഛനപോലും വരുത്താൻ അനുവദിക്കുകയില്ലെന്നുള്ള എന്റെ ആക്ഷേപം എസ്. കെ.—യുടെ കഥകൾക്കു തീരെ ബാധകമല്ല. പക്ഷേ, അകൃത്രിമമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരമ്പോക്ക് വെറുതെ വെടിപറയുമ്പോഴും പൊട്ടിത്തെറിക്കുമെന്ന് ഞാൻ ഇതുവരെ ഇത്ര ധരിച്ചിരുന്നില്ല.

15 മെയ് 1950

എന്തെങ്കിലും കാര്യങ്ങൾ ചെയ്തതിലുള്ള ചാരിതാത്മ്യവും സന്തോഷവും, വലിയകാര്യങ്ങൾ ചെയ്താൽ മാത്രം

മല്ല, ചിലപ്പോൾ താരതമ്യേന നിസ്സാരമായ പെരുമാറ്റത്തിൽനിന്നും ഉണ്ടാവുമെന്നുതോന്നുന്നു. സംഭാഷണത്തിൽ വേറെയൊരാളെ തോൽപ്പിക്കുക, കൂട്ടുകാർക്കു പിടിക്കുന്ന ഫലിതം പുറപ്പെടുവിക്കുക, അടങ്ങിയൊതുങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ ചിരിപ്പിക്കുക, നല്ലവേഷംഇട്ട് ചമഞ്ഞൊരുങ്ങി നടക്കുമ്പോൾ അന്യരുടെ സ്തുതിവാക്കുകേൾക്കുക— ഇവയിലോരോന്നിലും ചാരിതാത്മ്യത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ കാണാം. ആ സന്തോഷത്തിന്റെ വലിപ്പം ചെയ്യാൻ സാധിച്ച കാര്യത്തിന്റെ വലിപ്പത്തിനനുസരിച്ച് ഒരംശം ആണെന്നു വിചാരിച്ചേക്കാം; പക്ഷേ, അത്യന്തമെന്നു പറയട്ടെ, ചിലപ്പോൾ അതുമായി യാതൊരുബന്ധവും ഇല്ലാതെയാണു കാണുന്നത്. പ്രണയിനിയിൽ അർപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുന്ന ആദ്യത്തെ ചുംബനം ഒരു കൗമുദിന്റെ മനോരാജ്യത്തിൽ അതിനെ എത്ര വലിയ വിജയമായി കണക്കാക്കുന്നു. അതുപോലെ പലതും.

ഇന്നു വസന്തത്തിന്റെ പുതുമ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട്, സൂര്യന്റെ പ്രഭ കായലിൽ തിളങ്ങിയപ്പോൾ ഈ മാതിരി ചിന്തകൾ എന്നിൽ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കാരണം? ആ ഫീസിയിലെ ഞങ്ങളുടെ ചെറിയസംഘം വെളിയിൽ ഊണുകഴിക്കാൻപോയ ആ ഉല്ലാസസമയത്തു് ഞാൻ അവരെ ചിരിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം പലതർക്കത്തരങ്ങളും പറഞ്ഞതിന്റെഫലം.

6 ജൂൺ 1950

അവനവന്റെ മനോവികാരങ്ങളും ചിന്തകളും മറ്റു് എത്രതന്നെ അടുത്തുള്ളവരുടേതിനേക്കാളും, അവരവർക്കു പ്രാധാന്യമുള്ളതായി തോന്നുന്നു എന്നതു് കുറെ വിചിത്രംതന്നെ. മൗലികമായി ഒരാൾ ജീവിതത്തിൽ

തനിച്ചും, ഒരാളുടെ ജീവിതഗതി അയാൾക്കു പ്രത്യേകമായും അനുഭവപ്പെടുന്നു. ഞാൻ എന്റെ ജീവിതമൊക്കെ, അതിന്റെ കോട്ടങ്ങളും പരാജയങ്ങളും ആന്തരമായ വികാരപടലങ്ങളും പരിശോധിച്ചുനോക്കുമ്പോൾ ഈ ഏകാന്തത എന്നെ അല്പം വല്ലായ്മപ്പെടുത്തുന്നു. ഇത് എന്റെ സ്വാർത്ഥതകൊണ്ടാണോ, അതോ, വ്യക്തിപരമായേ ജീവിതം സാധിക്കുകയെന്നുള്ളതുകൊണ്ടാണോ എന്നു ഞാൻ അർത്ഥപ്പെടുന്നു.

ജീവിതം കഴിഞ്ഞു, കഴിയുന്നു എന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും ആവലാതിപ്പെടുന്നു. പക്ഷേ, ഏതുസമയമാണ് ഞാൻ അനന്തമായി കിട്ടാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നു തന്നത്താൻ ചോദിക്കുമ്പോൾ ഉത്തരംകിട്ടാൻ പ്രയാസമായിരിക്കുന്നു. പ്രകൃതിയുടെഭംഗി, അതു മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിലായിരിക്കുന്നതുപോലെ, ഒരുപക്ഷേ, ജീവിതത്തിന്റെ ആസ്വാദ്യത അതിന്റെ മാറ്റത്തിലായിരിക്കാം. ഏതായാലും, ജീവിതം അതുപോലെ നിശ്ചയിച്ചുവെച്ചിട്ടുള്ളതല്ല. ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന സന്ദർഭങ്ങൾ വിരൽകൊണ്ടെണ്ണത്തക്കവണ്ണം അത്ര ചുരുക്കമാണ്. അല്ലാത്തപ്പോൾ സമയംപോവാൻ പുതുതായ അനുഭവങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ വെമ്പൽകൊള്ളുന്നു. അതിനുശേഷം കഴിഞ്ഞുപോയ സമയത്തേപ്പറ്റി ദുഃഖിക്കുന്നു—; ഏതുദൈവത്തിനും തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻ സാധിക്കാത്ത സ്വഭാവമാണിത്. കാഴ്ചകൾ എപ്പോഴും വേറൊരുതരത്തിലായിരിക്കണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹത്തിൽ കെട്ടിപ്പൊക്കുന്ന കല്പനാസുഖം മൃഗത്തുപോലെ അയഥാർത്ഥമായേയിരിക്കും; സുഖമെല്ലാം കല്പനാലോകത്തിലല്ല യഥാർത്ഥ്യതയിൽ സൃഷ്ടിക്കണം. മരണംപോലും അനിവാര്യമാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി, ജീവിതം അതിനെ ലാക്കാക്കിനയിക്കണം. ജീവിത

ത്തിൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു കാലഘട്ടത്തിനു മേന്മകൊടുക്കുന്നത് അബദ്ധമാണ്. ആരോ ചോദിച്ചതുപോലെ പ്രകൃതിയിൽ ഏതുകാലത്തിനാണ് മേന്മയുള്ളത്? മൊട്ടിടുന്ന കാലമോ, പൂക്കാലമോ, പഴക്കാലമോ—?

27 ജൂലൈ 1950

വീണ്ടും പാരീസിൽ. ശാരദയുമൊരുമിച്ചു പാരീസിൽ വന്നിട്ട് രണ്ടുമൂന്നു ദിവസമായി. എന്റെ ഈ മൂന്നാമത്തെ പാരീസ് സന്ദർശനസമയം മുഴുവൻ, ഒരു സമ്മേളനം കൂട്ടുന്ന മെയിസോൺ ഷിമിക്സ് എന്ന കെട്ടിടത്തിനു ചുറ്റും പറ്റിക്കൂടി കഴിയുകയാണ്. പക്ഷേ, ശാരദ പാരീസു മുഴുവൻ കാണാൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. ഫ്റഞ്ച് സരളമായി സംസാരിക്കാമെന്നുള്ളതുകൊണ്ട് അതിനു ബുദ്ധിമുട്ടില്ല. എനിക്കു കാനേണ്ടതൊക്കെ എത്രയോ മുമ്പു കണ്ടുകഴിഞ്ഞുവെന്നുള്ള ഭാവമാണ്; കൂടാതെ മുട്ടിനു സുഖക്കേട് കൂടിവരുന്നതുകൊണ്ട് നടക്കാനും ഞ്ഞെക്കും. എങ്കിലും പാരീസിന്റെ മനോഹാരിത അത്രവേഗം മറന്നു കളയാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ഇന്നലെ പാരീസുസന്ദർശകന്മാർ സാധാരണപോകാറുള്ള ഫോളിബെർഷേറിലും, ഇന്നു വൈകുന്നേരം കുറെ അധികംനേരം കലാകാരന്മാർ കൂട്ടുന്ന മോപെർനാസ്സിലെ (Montparnasse) ഒരു റെസ്റ്റോറന്റിലും കഴിച്ചു. വിളക്കിന്റെറനേരെ ശലഭങ്ങളെന്നപോലെ, ആളുകളെ പാരീസിലേയ്ക്ക് ആകർഷിക്കുന്നതെന്താണ്? സുന്ദരികളുടെ നഗ്നതയ്ക്കുള്ളും, നിശാശാലകളും ആണെങ്കിൽ, അതെല്ലാം ഇത്ര നല്ലതരത്തിലല്ലെങ്കിലും, വേറെ പല പട്ടണങ്ങളിലും ഉണ്ട്. പാരീസിന് സ്വാഭാവികമായ ഉല്ലാസവും, ആഹ്ലാദവും, അതിനെ ആശ്രയിച്ചല്ല, പ്രത്യുത പാരീസിന് ജന്മനാ കിട്ടിയിട്ടുള്ള ചില

വിശേഷങ്ങളുടെ ഫലമാണ്. എല്ലാ വലിയ നഗരങ്ങൾക്കും ചില പ്രത്യേകതകൾ പ്രകൃത്യായുള്ളവയാണെന്നു തോന്നുന്നു. പാരീസ് പട്ടണം കെട്ടിപ്പടുത്തിരിക്കുന്നതുതന്നെ മനോഹരമായ ഒരു പദ്ധതിയനുസരിച്ചാണ്; ചരിത്രദൃഷ്ട്യാ അവിടത്തെ ഓരോ തെരുവുകളും പാശ്ചാത്യചരിത്രത്തിന്റെ പ്രശസ്തമായ സംഭവങ്ങളെ വിളംബരപ്പെടുത്തുന്നു; അവിടെയൊക്കെ പാശ്ചാത്യസംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രഭ ഏതോ അവ്യക്തമായ വിധത്തിൽ നിലനിൽക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും. അതുകൊണ്ടെല്ലാമായിരിക്കാം, എന്റെ പാരീസ് സന്ദർശനങ്ങൾ അപൂർണ്ണങ്ങളാണെന്നുള്ള വ്യസനകരമായ വികാരങ്ങളോടുകൂടി എനിക്കു പാരീസ് വിടേണ്ടിവരുന്നത്.

10 ഒക്ടോബർ 1950

സ്നേഹിതന്മാരെ സമ്പാദിക്കുന്നതിലുള്ള സന്തോഷമോ, അവർ വേർപെടുന്നതിലുള്ള സന്താപമോ ഏതാണുവലുത്? ഞങ്ങളോട് ഒത്തൊരുമിച്ച് പലേദിവസങ്ങൾ കഴിച്ച ഒരു സ്നേഹിയുടെ വേർപാട് ഈ ചോദ്യത്തെ എന്റെ മനസ്സിൽ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. വേർപാടില്ലുള്ള വല്ലായ്മയിൽ, പുതിയ പരിചയക്കാരെ കിട്ടുന്നതുതന്നെ അനന്തമാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കാൻ ഇന്നു തയ്യാറായിരിക്കുന്നു. എല്ലാ വേർപാടിലും, ഒരിക്കലും വീണ്ടും കൂട്ടിമുട്ടാൻവയ്യാത്ത വേർപാടായ മരണത്തിന്റെ ഒരു ഛായ കടികൊള്ളുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഭാവി അനിശ്ചിതവും, ജീവിതം ഹ്രസ്വവുമായിരിക്കെ, താല്ക്കാലികമായ വേർപാട് സ്ഥിരമായ വേർപാടായി മാറിക്കൂടാ എന്നാകണ്ടു? ഇന്നലെവരെ പഴകിയ ജീവിതരീതി മാറി, സുപരിചിതമായ മുഖം അപ്രത്യക്ഷമായി, പരിമിതമായ

ജീവിതത്തിന്റെ ഒരുദശ മാറി വേറൊന്നു വന്നുകഴിഞ്ഞു, അതോടുകൂടി, അനിവാര്യമായ അവസാനത്തിലേയ്ക്ക് ഒരു യാത്രയും കടന്നു—ഇപ്രകാരം വിഷാദാത്മകമായ ഒരു വികാരധാരയാണു ചിരപരിചിതരായ ഏതൊരാൾ വേർപെട്ടു പോകുമ്പോഴും ഉണ്ടാവുന്നത്. എന്നാൽ അതുകൊണ്ട് പുതിയ സുഹൃൽസംഘത്തെത്തേക്കാൻ ആരും മടിക്കുന്നില്ല. കണ്ടുമുട്ടലും, വേർപാടും, ജീവിതത്തിന്റെ സുഖ സുഖങ്ങളായ രണ്ടുവശങ്ങളായേ കണക്കാക്കൂ; ഒരിക്കലും സ്നേഹിക്കാത്തതിനേക്കാൾ, സ്നേഹിച്ചു നഷ്ടപ്പെടുന്നതു ഭേദമാണെന്നു ഒടുവിൽ ആരും വിചാരിക്കും.

22 നവംബർ 1950

ഞാൻ അവിചാരിതമായി ആശുപത്രിയിൽ വന്നിട്ട് ഒന്നരണ്ടുദിവസമായി. ആപത്തുകൾ വരുമ്പോൾ അവനേരിടാൻ ദൈവം പ്രത്യേകം ഒരു ശക്തി കൊടുക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. എനിക്കൊന്നല്ല, രണ്ടു രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നു വൈദ്യന്മാർ വിധികല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. വൈദ്യശാസ്ത്രത്തിൽ വിശ്വാസമില്ലാതായിട്ട് കുറെ കാലങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നെങ്കിലും, വൈദ്യന്മാർ പറയുമ്പോൾ അതനുസരിക്കാതിരിക്കാനുള്ള മനസ്സില്ല. എന്തുതന്നെ വന്നാലും, സമയം പോവും, ജീവിതം കഴിയും എന്നുള്ള ഒരു അടക്കം എനിക്കു വന്നിരിക്കുന്നു; അതുകൊണ്ട് ആശുപത്രിയിലെ രോഗശയ്യയിൽക്കിടന്നു ചിരിക്കാനും, നേരമ്പോക്കു പറയാനും ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടും തോന്നുന്നില്ല. പരിപൂർണ്ണമായ കഷ്ടപ്പാടുകൾ വരുമ്പോൾ ഈ സമാധാനം ഉണ്ടാവുമോ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, അനിഷ്ടസംഭവങ്ങൾ വരുമെന്നുള്ളഭയം, ആ സംഭവങ്ങളേക്കാൾ ദുഃഖകരമായിരിക്കാം. ഇന്ന് ആശുപത്രിയിലെ വൈദ്യപ്രധാനി

ഒരു സംഘം ശിഷ്യന്മാരോടൊപ്പം എന്നെ പരിശോധിച്ചു. എന്റെ ചുറ്റും വന്നുകൂടി അവർ എന്റെ രോഗത്തെ—അഥവാ രോഗങ്ങളെ—പ്പറ്റി ഒാരോ അഭിപ്രായം പുറപ്പെടുവിച്ചു. വൈദ്യന്മാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ വിപരീതങ്ങളായി വരുമ്പോൾ, രോഗിയുടെ കാര്യം കഷ്ടത്തിലാവും. പക്ഷേ, അത്ഭുതമെന്നു പറയട്ടെ, എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ വിചാരം രോഗത്തിനെപ്പറ്റിയല്ല, ജോലിയെക്കുറിച്ചാണ്; കട്ടിലിനു വെളിയിൽ പോകാൻ പാടില്ലെന്നുള്ള ചെറിയ വൈദ്യന്റെ വിധി വലിയ വൈദ്യൻ അസ്ഥിരപ്പെടുത്തി, അടുത്തു നടക്കാൻ പോവുന്ന സമ്മേളനത്തിനു പോകാമെന്നു കല്പിച്ചപ്പോൾ എനിക്ക് അതിയായ സന്തോഷം തോന്നി.

ലിയോൺസ്

28 നവംബർ 1950

ആശുപത്രിയിൽനിന്നു സ്വതന്ത്രനായി, ഇനി അങ്ങോട്ടുതന്നെ തിരിച്ചുപോകുന്നതിനുമുമ്പു കിട്ടിയ കുറച്ച ദിവസം, ഇവിടെ ഫ്റാൻസിസിലെ ഒരു പ്രധാന പട്ടണത്തിൽ, ഞാൻ കൊണ്ടാടുകയാണ്. ഔദ്യോഗികമായ സമ്മേളനത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ മിക്ക ദിവസങ്ങളിലും അനുദ്യോഗികമായ സമ്മേളനങ്ങൾ, അതായത് വിരുന്നുസല്ലാരങ്ങൾ ഉണ്ട്. അനിശ്ചിതമായ ഒരു ദീർഘസമയം ആശുപത്രിയിൽ കഴിക്കേണ്ടിവരുമെന്നുള്ള വിശ്വാസം കൊണ്ട്, ഞാൻ ഈ സല്ലാരങ്ങൾ വെറുതെ വിടുന്നില്ല. പക്ഷേ, അവയിൽനിന്നു കിട്ടുന്ന സുഖങ്ങൾ, ക്ഷണഭംഗങ്ങളാണു്. എന്നാൽ ആമാതിരിയുള്ള സുഖങ്ങളിൽ മനുഷ്യർ ആയുസ്സിൽ ഏറിയഭാഗവും കഴിക്കുന്നതെന്താണ്? ശാരീരികമായി അത്യാവശ്യമായതിൽ കവിഞ്ഞുള്ള

ആസ്വാദനങ്ങളിലെല്ലാംതന്നെ അപ്പോഴപ്പോഴുള്ള സുഖം കൂടാതെ, ആനന്ദമായിക്കഴിച്ച സമയത്തിനെ വിചാരിച്ച്, അനന്തരമായ വേറൊരു സുഖം കിട്ടുന്നു. ഈ പ്രതിബിംബിച്ചുകിട്ടുന്ന സുഖത്തിന്റെ ഒരു വകഭേദമായിരിക്കാം ശൃംഗാരകാവ്യങ്ങൾ വായിക്കുമ്പോഴും, നാടകങ്ങളിലും മറ്റും ശൃംഗാരചേഷ്ടകൾ കാണുമ്പോഴും ഉണ്ടാവുന്നത്.

14 ഡിസംബർ 1950

തിരിയെ ആശുപത്രിയിൽ. ജീവിതത്തിനെയും സാഹിത്യത്തിനെയും കുറിച്ച് വിചാരിക്കാൻ എനിക്കു ധാരാളം സമയം ഇപ്പോഴുണ്ട്. തലയണകൾ കൊണ്ട് താങ്ങിക്കിടന്നുകൊണ്ട് ഞാൻ വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കുകയാണ്. ദൂരെ ആകാശത്തിന്റെ നീലിമയോടുതൊട്ട് ആൽപ്സ് പർവ്വതനിരകളും, അതിനിപ്പുറം ആശുപത്രിവരെ പലതരത്തിലുള്ള കെട്ടിടങ്ങളും വിതറിക്കിടക്കുന്നു; അവയിൽ, ഒരു പള്ളിയുടെ ഗോപുരം, സകലതിലും ഉയർന്നു കാണുന്നു. ചിലപ്പോൾ, അകലെയുള്ള കുന്നിൻചെരിവുകൾ മുഴുവൻ മഞ്ഞുകൊണ്ടു മൂടിയിരിക്കും; മറുചിലപ്പോൾ അവ, ജീവിതംപോലെ കാഠിന്യമുള്ളതും, ദുർഘടവുമായിത്തോന്നും. ഞാൻ എന്റെ സമയം മുഴുവൻ അങ്ങോട്ടു തുറിച്ചുനോക്കിയോ അല്ലെങ്കിൽ ഏതെങ്കിലും പുസ്തകം വായിച്ചോ കഴിക്കുന്നു. ചില പുസ്തകങ്ങൾ മുമ്പ് വായിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നുതന്നെ മറന്നിരിക്കുന്നു; സ്വപ്നത്തിൽ കാണുന്ന വേറെ ഒരു സ്വപ്നംപോലെ അത്ര ലഘുവായ അംഗീകരണവും, അറിവും മാത്രമേ അവയെക്കുറിച്ചുള്ള നേരേ മറിച്ച്, ചിലത് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വായിക്കുന്ന പുസ്തകങ്ങളും, മറുചിലത് ഇദംപ്രഥമമായി കണ്ണിന്റെ മുമ്പിൽ ആവിർഭവിച്ചിരിക്കുന്നവയുമാണ്. വായിക്കുന്ന ഭാഗങ്ങൾ

എത്രത്തോളം മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞിരിക്കും എന്ന് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ചോദിക്കുന്ന ഒരു ചോദ്യമാണ്. ചിലത് ക്ഷണികമായ സ്നേഹംപോലെ പാഞ്ഞുപോകുന്നു; മറ്റത് ഒരു നിത്യസവിധയപ്പോലെ ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗഭാക്കായി ശാന്തമായ സന്തോഷവും സുഖവും തരുന്നു.

16 ഡിസംബർ 1950

മലയാളസാഹിത്യത്തിൽ, പദ്യം ഗദ്യത്തിനേക്കാൾ മേലേക്കിടയിൽ ആണെന്നു സംശയമില്ല. ഈയിടെയായി ഗദ്യസാഹിത്യം തഴച്ചുവന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇപ്പോഴും അതിന്റെ നില ശോചനീയംതന്നെ. പ്രത്യേകിച്ചു നിരൂപണസാഹിത്യം. അന്യസാഹിത്യങ്ങളിൽ എത്രയോമുമ്പ് അവതരിപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള നിരൂപണനിയമങ്ങൾ ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ നിരൂപകന്മാർ ഒരു പുതുമയോടുകൂടി മുമ്പോട്ടുകൊണ്ടുവരുന്നു; അതും പലപ്പോഴും വായിക്കാൻ രസമില്ലാത്ത പരുപരുത്ത ഭാഷയിൽ. നേരെമറിച്ച് പദ്യങ്ങളുടെ ലാളിത്യം ഒന്നു വേറെതന്നെ. ഇങ്ങനെ പറയുന്നത് നിരൂപകന്മാരോടു് എനിക്കു പ്രത്യേകവിരോധം ഒന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. എന്റെ പുസ്തകങ്ങളെപ്പറ്റി ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതിൽ വളരെക്കൂടുതൽ പ്രശസ്തിയേ കിട്ടിയിട്ടുള്ളു. എന്റെ കഥകൾ സംഭവവിഹീനങ്ങളാണെന്നുള്ളതുകൊണ്ട് അവയെ കഥകളാണെന്നു ഞാൻ അവകാശപ്പെടുന്നതിനെ ചോദ്യംചെയ്തു നിരൂപകനെപ്പോലും ഞാൻ പഴിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, അയാൾ പീറ്റർ ഫ്ലെമിംഗിന്റെ ഈ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ എന്ന് ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. “ഇപ്പോഴത്തെ ചെറുകഥ സാധാരണയായി ഒരു സ്വഭാവത്തിന്റെയോ, അന്തരീക്ഷത്തിന്റെയോ, രണ്ടിന്റെയുമോ

പഠനമാണ്. ഒരു ആഖ്യാനകാരന്റെ കലയ്ക്ക് പ്രധാനവും പ്രഥമവുമായി ഗണിച്ചിരുന്ന കഥാഖ്യാന ഇന്ന് സമത്വമായ ഡിറ്റാക്ട് കഥാകാരന്മാർക്കു വിട്ടുകൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ഇതിലേയ്ക്കും വിലപിടിച്ച് ഇന്നത്തെ ചില ചെറുകഥകൾ എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ കഥകളേയല്ല; അവയെല്ലാം ചിത്രക്കുറിപ്പുകൾ (Sketches) എന്നു പറഞ്ഞുവന്നിരുന്നവയോടാണ് സാദൃശ്യമുള്ളത്? ചെറുകഥയുടെ ഭാവത്തിനു വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ മാറ്റങ്ങൾ നമ്മുടെ നിരൂപകന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെട്ടിട്ടില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നത് മുഖ്യത്വമായിരിക്കും; പക്ഷേ, അതൊന്നും മറുപലതിനെപ്പോലെയും അവരുടെ മനോഭാവത്തെ തീരെ ഭേദപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

സാഹിത്യത്തിനെപ്പറ്റി വിചാരിക്കുമ്പോൾ, എല്ലാക്കാലത്തും സാഹിത്യകാരന്മാരും, പ്രസിദ്ധീകരണക്കാരും തമ്മിൽ ശത്രുത, അല്ലെങ്കിൽ സ്വരച്ചേർച്ചയില്ലായ്മ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കാൻ കാരണമെന്താണെന്നു ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു. ഇതിൽ എനിക്ക് അല്പം വിഷമമേ ഉണ്ടായിട്ടുള്ളുവെങ്കിൽ അത് ഞാൻ ഒരു ചെറിയ സാഹിത്യകാരനായതുകൊണ്ടായിരുന്നിരിക്കണം. ശാരീരികമായ സുഖക്കേടുകൾ മനസ്സിനെ അസഹ്യപ്പെടുത്തുന്നതുപോലെ, പ്രസിദ്ധീകരണക്കാരുടെ പെരുമാറ്റങ്ങൾ പലപ്പോഴും സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ ശ്രമങ്ങളെ അലങ്കോലപ്പെടുത്തുന്നു. പക്ഷേ, മനസ്സിലിരിക്കുന്നത് പ്രകാശപ്പെടുത്തുന്നതിന് ശരീരം ആവശ്യമുള്ളതുപോലെ, സാഹിത്യസൃഷ്ടികൾ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിന് പ്രസിദ്ധീകരണക്കാരുടെ ആവശ്യവും വേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

23 ഡിസംബർ 1950

കഴിഞ്ഞ രണ്ടു മൂന്നു ദിവസമായി ഞാൻ മരണത്തിന്റെ അടുത്തെത്തിയിരിക്കുന്ന ഒരു കൂട്ടുകാരനായിക്കൂടിയിരിക്കുകയാണ്. മരണത്തിനെയും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് എൺപതിൽപ്പരം വയസ്സു പ്രായമുള്ള ഒരാൾ അടുത്തകുട്ടിയിൽ കിടക്കുകയാണ്. മരണം ഒടുവിൽ വരുമ്പോൾ ശാന്തമായി ഉറക്കത്തിലേയ്ക്ക് ആനയിക്കുന്നതു പോലെ അത്ര സമാധാനരൂപത്തിലാണെന്നു പല പ്രശസ്ത അനുഭവസ്ഥന്മാരും പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതായി കേട്ടിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, അതിനുമുമ്പുള്ള ഭ്രമങ്ങൾ, വളരെ ഭയങ്കരങ്ങളായിത്തോന്നുന്നു. അസുഖകരങ്ങളായ ഞരക്കങ്ങളും, മുളലുകളും പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ആ വൃദ്ധൻ മുമ്പ് എത്ര ഉല്ലാസങ്ങളായ നിമിഷങ്ങൾ കഴിച്ചിരുന്നിരിക്കണം; പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ, അവയുടെ അടയാളങ്ങൾ ഒന്നുമില്ല. മരണത്തിന്റെ നിഴലിന് നിർഭാഗ്യവശാൽ തീരെ ഭംഗിയില്ല. പരവശതയും വിരൂപതയും വാർദ്ധക്യവും വല്ലാത്തതും എല്ലാംകൂടി അവിടെ സമ്മേളിക്കുന്നു. ജീവിതത്തിനോടു് അന്ത്യയാത്രപറയുന്ന കാഴ്ച എപ്പോഴും സഹതാപഭ്യോതകമാണെങ്കിലും, മരണത്തിനെ ദൂരെ തട്ടത്തുനിർത്തിയിരിക്കുന്ന ഈ അവസരത്തിൽത്തന്നെ ഞാൻ ആശുപത്രിവിട്ടുനൽത് ആശ്വാസകരമായി കരുതുന്നു. എന്റെ വൈദ്യന്മാർ അപ്രതീക്ഷിതമായി എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു; എന്റെ ഒരു സുഖക്കേട് ആശുപത്രിയെപ്പേടിച്ച് ഓടിയതുപോലെയും, മറ്റൊരു ചികിത്സയ്ക്ക് 'സമയമായില്ല, സമയമായില്ല' എന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുപോലെയും തോന്നുന്നു. ഏതായാലും എന്റെ ദീർഘമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നതും, പരിമിതമായി കലാശിച്ചതുമായ ആശുപത്രിജീവിതം അവസാനിച്ചു. ആശു

പത്രികാരികൾ മുഴുവൻ ക്രിസ്തുമസ്സിനായി അലങ്കരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ബഹളത്തിനിടയിൽ ഞാൻ വീണ്ടും വീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു.

10 ജനുവരി 1951

ഞാൻ കുറേക്കാലങ്ങൾക്കുമുമ്പ് ലണ്ടനിൽ ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നപ്പോൾ, വള്ളത്തോൾ അവിടെ വന്നിരുന്നെങ്കിൽ എന്ന് ഒരുദിവസം വെറുതേ വിചാരിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാടൻമട്ടും, ആ നഗരത്തിന്റെ മോടിയുംതമ്മിൽ എത്ര വൈചര്യം ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു, എന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചു. പക്ഷേ, അതിൽ പിന്നീട് ലണ്ടനും, അതിലും കൂടുതലായി അദ്ദേഹത്തിനും മാറ്റങ്ങൾ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഇതാ അദ്ദേഹം ലണ്ടനും സന്ദർശിച്ച് ഇങ്ങോട്ടു വരുന്നു—ഈ വിവരം കിട്ടിയിട്ട് കുറെ ദിവസമായി. ഇന്നു വൈകുന്നേരം അദ്ദേഹം ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു കാലെടുത്തുവെച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചു.

പക്ഷേ, വള്ളത്തോളിന്റെ ജെനീവാപ്രവേശനം, യാദൃച്ഛികവശാൽ, അല്പം അവതാളത്തിലായിരുന്നു. പാരീസിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട തീവണ്ടിയുടെ ഒരു ഭാഗം വഴിക്കുവെച്ചു വേർപെട്ട് വേറൊരു സ്ഥലത്തേയ്ക്കു പോയി; അതുകൊണ്ട് മഹാകവിയുടെ മകൻ അതിലും, മഹാകവി ജെനീവാക്കുള്ള വണ്ടിയിലും ആയി. അദ്ദേഹത്തിനെ സ്വാഗതം ചെയ്യാൻ ശാരദ സ്റ്റേഷനിലേയ്ക്കു പോയപ്പോൾ, അദ്ദേഹം ധൂതഗതിയിൽ, പക്ഷേ, മലയാളത്തിൽ, അവിടുത്തെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരോട് സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്ക് ചോദ്യോത്തരങ്ങൾക്ക് വലിയ ബന്ധമില്ലായിരുന്നു എന്നുള്ളതിൽ അത്ഭുതപ്പെടാനില്ലല്ലോ.

മഹാകവിയെ ഞാൻ മുമ്പ് ഒന്നു രണ്ടു തവണ കണ്ടിട്ടു

ണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ഇപ്പോഴത്തെ കാഴ്ച കുറച്ചു പ്രത്യേകമായി തോന്നി. കവികൾ—മഹാകവികൾപോലും—മനുഷ്യരാണെന്നുള്ള ധാരണ അവരെ കവിതയിൽക്കൂടി മാത്രം കാണുന്നവർക്കു വളരെ സാവധാനത്തിലേ മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്ക. അവർ സംസാരിക്കുന്നത് ഭംഗിയായ പദ്യത്തിൽക്കൂടിയല്ല, വെറും ഗദ്യത്തിലാണെന്നു ബോധ്യമാവുമ്പോൾ നിരാശ പതുക്കെ പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടും. അവരുടെ മനോഹരകാവ്യങ്ങൾ സൃഷ്ടിച്ച ധവളമായ ഒരു കല്പനാലോകത്തിൽക്കൂടി വിശിഷ്ടമായ ഒരു പ്രഭയും പരത്തി എപ്പോഴും ഏതാണ്ട് ദേവകന്യകപോലെ നടക്കുന്നതായിട്ടാണ് നാം സാധാരണ കാണുന്നത്. അപ്പോൾ—

പുകഴുമളകനന്ദയിൽക്കളിച്ചാ,
വികസിതകല്പകപുഷ്പരേണ പൂശി
അകലുഷസരസീജലസ്ഥ സൗഗ—

ന്ധികമണമേന്തിയ ശുദ്ധവായുപോലും,

വളരെ വണക്കത്തോടുകൂടിയേ അവരെ സമീപിക്ക. പക്ഷേ, മഹാകാവ്യങ്ങൾ എഴുതുന്നവരെ മനുഷ്യരെന്ന നിലയ്ക്ക് അടുക്കുമ്പോൾ, അത്ഭുതമെന്നു പറയട്ടെ, അവർക്കും വിശപ്പുണ്ട്. അവരുടെ പല്ലുകൾ ചിലപ്പോൾ ഇളകും; കാലുറകൾ താഴോട്ട് ഊരിവീഴും; ഉറങ്ങുമ്പോൾ കൂർക്കംവലിക്കും; നമ്മെപ്പോലെ ചിരിക്കയും ചെയ്യും. നമ്മുടെ ഇഷ്ടദേവതകൾ മനുഷ്യരൂപത്തിൽ വരുമ്പോൾ ഈമാതിരിയുള്ള അനുഭവങ്ങൾ ഉണ്ടായേക്കാം.

15 ജനുവരി 1951

മഹാകവിയുമായുള്ള ഉല്ലാസപ്രദമായ ദിവസങ്ങൾ. അദ്ദേഹത്തിനു ലോകകാഴ്ചയെപ്പറ്റി അത്ഭുതാവഹമായ അറിവുണ്ട്. എനിക്ക് കൈയിൽ അക്ഷരങ്ങൾ എഴുതി

അദ്ദേഹവുമായി സല്ലപിക്കാൻ ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടും ഇല്ല. വെളിയിൽ വല്ലാത്ത തണുപ്പ്; അതുകൊണ്ട് ദിവസങ്ങൾ മിക്കവാറും അകത്തുതന്നെ കഴിക്കേണ്ടിവന്നു.

ഇന്ന് അദ്ദേഹം ജെനീവാ വിട്ടുകയാണ്. പഴയ വിശ്വാസങ്ങളും, ആചാരങ്ങളും, സമ്പ്രദായങ്ങളും, ഇത്ര വേഗം വിടാൻ ഒരുക്കമുള്ളവരെ കാണാൻ പ്രയാസം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ കവിതകളും, ഒടുവിലത്തെ കവിതകളും നോക്കിയാൽ, പഴമക്കാരനായ ഒരാൾ എത്രമാത്രം പുതുമക്കാരനായി എന്നറിയാം. രാജഭക്തിയിൽനിന്ന് രാജ്യഭക്തിയിലേയ്ക്കു മാറിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിനെ ശ്ലാഘിച്ച നമ്മുടെ ഇടത്തരക്കാർ അതുകഴിഞ്ഞുള്ള പരിവർത്തനത്തിന്റെ യഥാർത്ഥതയേ ചോദ്യംചെയ്യുന്നു. എന്തിന്? അവർക്ക് രൂപിക്കാഞ്ഞിട്ട്. അവരുടെ രൂപിക്കാത്തത് അദ്ദേഹം തുളളിക്കൊള്ളണമെന്ന് ആരുപറഞ്ഞു? പുതിയ വേഷവും, പുതിയ പുറപ്പാടും ആണ് അദ്ദേഹത്തിന് ഇഷ്ടമെങ്കിൽ, അതിൽ ആക്ഷേപിക്കാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമില്ല; നേരെമറിച്ച് പുതിയ ആശയങ്ങൾ സ്വീകരിക്കാനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധൈര്യത്തിനെ ഞാൻ ബഹുമാനിക്കുന്നു. പക്ഷേ, അതിലുമേറെ ബഹുമാനം, അനേക സഹസ്രപദങ്ങളെ ചൊൽപ്പടിക്കു നിർത്തി മനോഹരങ്ങളായ കവിതകൾ നമുക്കു തന്നതിന്. വള്ളത്തോൾ കവിതകളെപ്പറ്റി എനിക്കു അതിരറ്റ ബഹുമാനം തോന്നിത്തുടങ്ങിയിട്ട് ഇപ്പോൾ വർഷങ്ങൾ കൂറെ ഏറെയായി; ഓരോതവണ വായിക്കുമ്പോഴും, അതു കൂട്ടനതല്ലാതെ കറയുന്നില്ല. ആനന്ദകരമായ അനേകം നിമിഷങ്ങൾ അവ എനിക്കു പ്രദാനംചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇന്ന് അദ്ദേഹത്തിനെ റോമിലേയ്ക്കുള്ള വണ്ടിയിൽ കേറി യാത്രപറഞ്ഞു

പ്പോൾ, ഞാൻ അതിനെല്ലാം മൗനമായി ഹൃദയംകൊണ്ട് നന്ദിപറയുകയായിരുന്നു.

1 ഫിബ്രുവരി 1951

ഒന്നരണ്ടു ദിവസങ്ങൾക്കുമുമ്പ് ഞാൻ ഇതിൽ എന്തോ കുറിക്കണമെന്ന് വിചാരിച്ചു; പക്ഷേ, സാധിച്ചില്ല. ഇപ്പോൾ അത് എന്താണെന്നതന്നെ ഓർമ്മയില്ല. ഓർമ്മകളുടെ പ്രവർത്തനം ഏതുതരത്തിലാണെന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. ചിലപ്പോൾ ചിലതിനെപ്പറ്റിയുള്ള ഓർമ്മകലങ്ങൾ, അനേകവർഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞാലും, അതു നടന്നപ്പോഴത്തെ പുതുമയോടുകൂടി വന്നുകൊണ്ടിരിക്കും. അത് എപ്പോഴും സന്തോഷപ്രദമായ ഓർമ്മകളായിരിക്കണമെന്നില്ല. എനിക്ക് ഏതാണ്ട് അഞ്ചുവയസ്സു പ്രായമായിരുന്നപ്പോൾ, എന്നെപ്പറ്റി, അഥവാ, എന്റെ കുടുംബത്തിനെപ്പറ്റി, ഒരാൾ പരിഹാസമായി പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ, നിസ്സാരമായ വിവരങ്ങളോടൊപ്പം, എന്റെ ഓർമ്മയിൽ ദൃഢമായി പതിഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ട്. പറഞ്ഞയാളോട് അതപ്പോഴേ മറന്നുകാണും; പക്ഷേ, എന്നിൽ അത് ശക്തിയായി തറച്ചുകേറി ഒരിക്കലും മറക്കാനാവാത്തവിധം ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥാനംപിടിച്ചു. വേറെ ചില ഓർമ്മകൾ, ഉണർന്നിരിക്കുന്ന സമയങ്ങളിൽ, കാലക്രമേണ മങ്ങിപ്പോകും; പക്ഷേ, സ്വപ്നമാകുന്ന അലംബോധാവസ്ഥയിൽ അവ പുറംപ്രാധികം ശക്തിയോടെ, വാസ്തവത്തിന്റെ സകല ലക്ഷണങ്ങളും വഹിച്ചു, മനസ്സിൽവന്നു ജീവിതത്തിനെ വല്ലാതെ ഇളക്കും. ഈമാതിരിയുള്ള സ്വപ്നങ്ങൾ എന്നെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ബാധിക്കാറുണ്ട്. മനഃശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ ഇതിനെല്ലാം ഓരോ വ്യത്യാസങ്ങൾ കാണും; പക്ഷേ, അതൊന്നും അറിയാൻവയ്ക്കാത്ത എനിക്ക് എല്ലാം ദുർഗ്രാഹ്യമായി

രിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. വെളിയിൽ, ഇലകളില്ലാത്ത കവരങ്ങളും, അലകളില്ലാത്ത കായലും, ഈ സമയത്ത് ഒരു പ്രത്യേകവശത്തേയ്ക്ക് ഇളകുന്നതെന്നാണെന്ന് അറിയാൻ വയ്യാത്തതുപോലെ. ചില പ്രത്യേകശക്തികൾ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്ന കാറ്റുകളുടെ പോക്കാണ് അവയെ ഒരുവഴിക്കു തിരിക്കുന്നതെങ്കിൽ, ആ ശക്തികൾ ആദ്യം അങ്ങാനെ പ്രവർത്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയത് എന്തുകൊണ്ട്? അണക്കുളം, പരമാണക്കുളം, ഒരു പ്രത്യേകതരത്തിൽ പെരുമാറുന്നതെന്തുകൊണ്ട്? ഈ മരവിച്ച ഫിബ്രുവരിദിവസത്തിന്റെ അവസാനസമയത്ത് എനിക്ക് ഇതിനൊന്നും മറുപടി കിട്ടുന്നില്ല. ഞാൻ അടുത്തുകൊല്ലം മുഴുവൻ എന്തു ചെയ്യണമെന്ന് ചില ക്ലിപ്തമായ വിചാരങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്; പക്ഷേ, അവയെല്ലാം പ്രായോഗികമായി വരുന്നത് എന്റെ ആരോഗ്യത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും.

2 ഫിബ്രുവരി 1951

ഒരുതരത്തിൽ പറഞ്ഞാൽ ഞാൻ ഈ ഏടുകളിൽ കൂടി തന്നത്താൻ സംസാരിക്കുകയാണ്. യാതൊരു പ്രത്യേകകാരണമൊന്നുമില്ലാതെ എനിക്ക് ഇന്നു സന്തോഷം തോന്നുന്നു; അതിലും അത്ഭുതം, വെളിയിൽ തണുത്ത കാറ്റു് ഭയങ്കരമായി വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നിട്ടും, എനിക്ക് നല്ല ആരോഗ്യമുള്ളതായി അനുഭവപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്ക് ഈ നിശ്ശബ്ദമായ മുറിയിൽ, അനന്തമായ സമയത്തിന്റെ പോക്കിനെ കുറിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കാറ്റിന്റെ പ്രതിധ്വനിയുംകേട്ട് എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അതിശയമായ ചില അവകാശങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നത്. ഞാൻ എഴുതിയ ചെറു

കഥകളിൽ ഓരോന്നിലും, ഓരോ വലിയ ആഖ്യാനികയുടെ ബീജം ഉണ്ടെന്നും, ഓരോ ചെറിയ കുറിപ്പുകളിലും, ഓരോ വലിയ ഉപന്യാസത്തിനുവേണ്ട ആശയങ്ങൾ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു എന്നുമാണ് ഈ അവകാശങ്ങൾ. എനിക്കു സമയവും, ശക്തിയും (കല്പനാവൈഭവവും) ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, മുപ്പതിൽപ്പരം ആഖ്യാനികകളും, മൂന്നു റിൽപ്പരം ഉപന്യാസങ്ങളും ഞാൻ അതുകൊണ്ട് എഴുതി വിട്ടുമായിരുന്നു. അതിനുപകരം ഞാൻ തുച്ഛമായ സാഹിത്യശ്രമങ്ങളെതാലോലിച്ചും, ലോകത്തിനോടു് അവ്യക്തമായ ഒരു വൈരാഗ്യം പുലർത്തിക്കൊണ്ടും കഴിയുന്നു.

പക്ഷേ, എന്റെ 'എങ്കിൽ' എത്ര വലുതാണ്! ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതൊക്കെ, കിട്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ, എന്തെന്നുപോലെ ഓർക്കും ചെയ്യാവുന്ന കാര്യമാണ് ഞാൻ ചെയ്യുമെന്നു പറയുന്നത്. ചെയ്യാവുന്ന കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടെന്തുഫലം? ചെയ്തതിനെപ്പറ്റി വിചാരിക്കുക. പരിമിതമായ ഒരു സാമുദായികജീവിതത്തിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിൽ, ഏതാണ്ട് ഒരേമട്ടിലുള്ള വികാരസംഘട്ടനങ്ങളെ ചിത്രീകരിക്കുന്ന, ഏതാനും കഥകളാണ് എന്റെ സാഹിത്യശ്രമത്തിന്റെ മുഖ്യഫലം; ലോകം ഉടച്ചു വാക്കാനുള്ള ആഹ്വാനങ്ങൾ അതിൽനിന്ന് ആർക്കും കിട്ടുകയില്ല. ഈ വാസ്തവത്തെ ആസ്പദമാക്കി, എന്റെ സാഹിത്യശ്രമങ്ങളെക്കുറിച്ച് വളരെ സഹാനുഭാവമുള്ള ഒരു സാഹിത്യകാരൻ 'ഗ്രന്ഥാലോക'ത്തിൽ (1125, ധനു) ഞാൻ എഴുതിയതുപോലെ എനിക്ക് എഴുതാൻ പറ്റാ എന്നു് ഉൽബോധിക്കുന്നു. മറുതരത്തിൽ എഴുതാനുള്ള ഉപദേശങ്ങളെല്ലാം നിഷ്പ്രയോജനമാണെന്നും അദ്ദേഹം നിശ്ചയിക്കുന്നു. പക്ഷേ, മുമ്പു് എഴുതിയതുപോലെ ഇനി എഴുതുന്ന വിധികല്പിക്കുന്നത് അല്ല സാഹസം!

കിരോസ്ലി ബെർലിൻ 4 ഫിബ്രുവരി 1951

ശാരദയും, കുട്ടികളും വെളിയിൽ പോയിരിക്കുന്നു; ഞാൻ അകത്തിരുന്ന് ബെർലിൻ റസ്സലിന്റെ 'മനുഷ്യരുടെ അറിവ്—അതിന്റെ വ്യാപ്തിയും, പരിമിതികളും' എന്ന പുസ്തകം വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് അതു വളരെ ആഹ്ലാദപരമായ ഒരു വ്യവസായമായി തോന്നുന്നു. ഒന്നിനെപ്പറ്റി എല്ലാം അറിയുന്നതിനേക്കാൾ, പലതിനേയുംപറ്റി ചിലത് അറിയുന്നതിൽ എനിക്ക് കൂടുതൽ ഉത്സാഹം ഉണ്ട്. അതിന്റെ ഫലം എന്റെ ഉദ്യോഗ ജീവിതത്തിൽ അത്രതന്നെ ശ്രദ്ധേയമായിട്ടല്ല കണ്ടിട്ടുള്ളതെന്നുകൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. പക്ഷേ, അത് ഞാൻ ജനിച്ചസമയത്തിന്റെ വിശേഷം—അഥവാ വിശേഷമില്ലായ്മകൊണ്ടായിരിക്കാം.

ജ്യോത്സ്യന്മാരെഴുതിയ എന്റെ ജാതകം അബദ്ധസുബദ്ധസമ്മിശ്രമായിട്ടാണ് കണ്ടിട്ടുള്ളത്. അതുകൊണ്ട്, എന്റെ ജനനസമയത്ത് വാസ്തവത്തിൽ നടന്നത് എന്താണെന്ന് ഞാൻതന്നെ ഒന്നെഴുതിയാലോ എന്നാലോചിക്കുകയാണ്. എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കാൻവന്ന ദേവതമാർ ഏതാണ്ടിപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കണം: “നിനക്ക് ദീർഘായുസ്സ് ഉണ്ടായിരിക്കും, വിദ്യ അഭ്യസിക്കും, പുസ്തകങ്ങൾ എഴുതും, പണം ഉണ്ടാക്കും, കീർത്തി—” അപായംവരുത്തുന്ന ഒരു പിശാച് അപ്പോൾ ചാടിക്കടന്നു ശപിച്ചിരിക്കണം, “നിന്റെ നീണ്ട ജീവിതം മുഴുവൻ സുഖക്കേടുകൾകൊണ്ട് നിറഞ്ഞിരിക്കും, അതിൽ ഏറിയകാലവും നീ നൊണ്ടിനടക്കും, നിന്റെ ജ്ഞാനം അല്പവും, അപകടമുള്ളതുമായിരിക്കും, നിന്റെ പുസ്തകങ്ങൾ ചെറുതും

നിസ്സാരങ്ങളുമായിരിക്കും, നീ എപ്പോഴും കടത്തിൽ ആണ്ടിരിക്കും, നിന്റെ കീഴ്ത്തി നിന്റെ കുടുംബത്തിൽ മാത്രം നിലനില്ക്കും, നീ എന്തുചെയ്താലും, ചെയ്തില്ലെങ്കിലും, നിനക്ക് എപ്പോഴും അതുപിതൃയും, അസുഖവും ഉണ്ടായിരിക്കും; നീ—” ഇതുകേട്ട് ആ ദേവതമാർ എന്തു ചെയ്തിരിക്കും?

അദ്ധ്യായം 6

ഇരുട്ടിൽ

8 ഫിബ്രുവരി 1951

എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ മനമായ ഗതി എന്നെ വീണ്ടും വല്ലാതെ ഖേദിപ്പിക്കുന്നു. ഈ മനത എന്റെ മുട്ടിലെ വേദനകൂടി എന്നെ അല്പം 'സ്ഥാവര'മാക്കിയതു കൊണ്ടായിരിക്കും എന്നു സമാധാനിക്കാമായിരുന്നെങ്കിൽ കുറെ ആശ്വാസകരമായിരിക്കുമായിരുന്നു; പക്ഷേ, വാസ്തവം നിർഭാഗ്യവശാൽ അങ്ങനെയല്ല. ശരീരത്തിനു സുഖമില്ലെങ്കിലും, മനസ്സിനു ശുഷ്കാന്തിയോടും, ജാഗ്രതയോടും പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധിക്കും. എന്റെ മനത ശരീരത്തിലും മനസ്സിലും ഒരുപോലെ വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നതായി തോന്നുന്നു. രാവിലെ ഒരു കാനിൽ ആരെങ്കിലും എന്നെ ആഫീസിൽ കൊണ്ടുപോയി നിക്ഷേപിക്കും; അവിടെ ഒരു കസേരയിൽ സ്ഥാപിതനായി ചരിഞ്ഞിരുന്ന് ചുറ്റും, പതുക്കെ പാഞ്ഞുപോകുന്ന ജീവിതത്തിനെ നോക്കും; ഇടക്കിടയ്ക്ക് ഒഴിച്ചുകൂടാൻവയ്ക്കാത്ത ജോലി ചെയ്തതീക്കും—ഇങ്ങനെ സാവധാനമായ കുറെ ദിവസങ്ങൾ കഴിയുമ്പോൾ, പെട്ടെന്ന് ഊർജ്ജിതമായി കൂട്ടിയിട്ട ജോലികൾ ആകെ ചെയ്തതീക്കും. അങ്ങനെ ഊർജ്ജസ്വലമായ ദിവസങ്ങൾ പോലും, പൊതുവേയുള്ള ഉണർച്ചയില്ലായ്മയെ ഓർമ്മപ്പെടുത്തുന്നതേ ഉള്ളൂ.

ഈ ജീവിതഗതി അല്പമൊന്നു തപരിപ്പിക്കുവാൻ ഞാൻ എത്ര ആഗ്രഹിക്കുന്നു! പക്ഷേ, അതു നിറവേറ്റാൻ ഒരു വഴിയും കാണുന്നില്ല. ഞാൻ ഒരു സ്ഥിരമായ രോഗി

യാണെന്നു സ്വയം തീരുമാനിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. ആ രോഗ്യവും ശക്തിയും ഉണ്ടായിരുന്നപ്പോൾക്കണ്ട ആകുഷണം ഒന്നും ഞാൻ ഇപ്പോൾ ആ അവസ്ഥയിൽ കാണുന്നില്ല. അതു വെറും ഒരു ഉപദ്രവമായി തോന്നുന്നു; അത്രമാത്രം. പക്ഷേ, ചിരപരിചയംകൊണ്ട്, അതിൽ ശോചനീയമായി ഒന്നും ഇല്ലാതായിരിക്കുന്നു. അതിന്റെ അവസ്ഥാഭേദങ്ങളെപ്പറ്റി പലരോടും പറയാനും പര്യാലോചിക്കാനും എനിക്ക് ഒരു മടിയുമില്ല.

12 മാച്ച് 1951

ഞാൻ പത്തുപതിനാറു വർഷങ്ങൾക്കുമുമ്പ് എഴുതിയ ഏതാനും ലണ്ടൻകത്തുകൾ ഇപ്പോൾ പുസ്തകരൂപത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായിരിക്കുന്നു. അന്ന്, ഇവയും മറു് എന്റെ സാഹിത്യശ്രമങ്ങളും പുസ്തകങ്ങളായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തണമെന്ന് എനിക്ക് വിചാരമില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഈ ഉപന്യാസങ്ങൾ പഴയ കുറെ സംഭവങ്ങളുടെ വിവരണങ്ങളാണെന്നു വിചാരിച്ച്, നമ്മുടെ നിരൂപകന്മാർ അവയെ തള്ളിക്കളയുകയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. ആ സംഭവങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി, എന്നാൽ, അവയിൽനിന്നു സ്വതന്ത്രമായ, ചില ഉപന്യാസങ്ങളായിട്ടാണു ഞാൻ അവയെ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നത്; ആ വ്യാഖ്യാനം സ്വീകാര്യമല്ലെങ്കിൽ, വേറെ ആരുടെ തലയിലും അതു വെച്ചുകെട്ടാൻ ഞാൻ യത്നിക്കുന്നില്ല.

ഈ പുസ്തകം മുഴുവൻ ഞാൻ രണ്ടുമൂന്നു മണിക്കൂറുകൊണ്ടു വായിച്ചുതീർത്തു. ഒരു പുസ്തകം വായിക്കാനും എഴുതാനുംവേണ്ട സമയത്തിനതമ്മിൽ എത്ര അന്തരം! മൂന്നു മണിക്കൂർ വായിക്കാൻ വേണ്ടിവന്നതിന്, ഞാൻ കുറഞ്ഞതു മൂന്നുറുമണിക്കൂർ എഴുതാൻ എടുത്തിരുന്നിരി

ക്കണം. ക്ഷണികമായ നേരമ്പോക്കും, സന്തോഷവും, സന്താപവും സൃഷ്ടിച്ചുകൊണ്ട് അരനിമിഷത്തിനുള്ളിൽ മറിച്ചുപോകുന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ ഭാഗങ്ങൾ എഴുതാൻ എത്ര ശ്രമവും, വിചാരവും, ആശങ്കയും ഗ്രന്ഥകർത്താക്കന്മാർ ചെലവഴിച്ചിരുന്നിരിക്കണം.

എനിക്ക് ഈ പുതിയ പ്രസിദ്ധീകരണംകൊണ്ട് പ്രകൃത്യാ ഉണ്ടാകേണ്ട സന്തോഷം, ഇന്ന്, അല്പം മങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അന്നത്തേ ദിവസങ്ങൾ തികച്ചും സന്തോഷകരങ്ങളായിരുന്നില്ല; താരതമ്യേന ഇന്ന് ഞാൻ പണക്കാരനായിരിക്കുന്നു, ഗൃഹസ്ഥനായിരിക്കുന്നു, സ്ഥിരതയുള്ളവനായിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ആ പുസ്തകത്തിന്റെ പുറംഭാഗങ്ങളിൽ ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്ന ലണ്ടൻനഗരത്തിന്റെ ഛായകൾ കാണുമ്പോൾ, എനിക്ക്, സർവ്വോപരി, അന്നത്തെ ആരോഗ്യവും ഉല്ലാസവുംനിറഞ്ഞ ദിവസങ്ങളെയാണ് ഓർമ്മപ്പെടുന്നത്. 'ആരോഗ്യം, അതേ, പക്ഷേ, ഉല്ലാസവും?'—അപ്പോഴത്തെ യുവാവ്, അന്നത്തെ സൊല്ലകളൊന്നുമില്ലാതെ, ഉദ്യോഗസ്ഥപീഠത്തിലിരുന്നു വിധികല്പിക്കുന്ന ഈ മധ്യവയസ്കനോട്, അല്പം പരുഷമായി ചോദിക്കുന്നതു ഞാൻ കേൾക്കുന്നു. ആ യുവാവും, ആ കാലങ്ങളും മാറിമറഞ്ഞുപോയി; ഇപ്പോഴത്തെ കാലം ഈ എഴുതുന്ന ആളിന്റെ കൈയിലും! അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ദുഃഖമായി മറുപടി പറയുന്നു ധാരാളമായ ശക്തിയുംവഹിച്ചു തെരുവുകളിൽക്കൂടി സ്വമേധയാ നടന്ന് ജീവിതം കാണുന്നത് ഉല്ലാസമല്ലെങ്കിൽ പിന്നെന്താണ്?

27 മാർച്ച് 1951

പണ്ട് ലണ്ടനിൽ താമസിച്ചിരുന്നകാലത്ത് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താത്തതെല്ലാം തേടിപ്പിടിച്ചുകാണുന്നതിൽ എനിക്ക്

അമിതമായ ആസക്തി ഉണ്ടായിരുന്നു. കുറെപ്പേരെ കാണുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, കാലാന്തരത്തിൽ പ്രസിദ്ധ പുരുഷന്മാരെപ്പറ്റിയുള്ള ആകർഷണീയത എന്നെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു. അവർ മറുതുളുവരെക്കാളും ഏതോതരത്തിൽ വ്യത്യസ്തമുള്ളവരാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതു പോലെ തോന്നുന്നു. പക്ഷേ, അടുത്തുകണ്ടപ്പോൾ അവ ക്കെല്ലാം കണ്ണു് രണ്ടേ രണ്ടു്; ചിലർ് സാധാരണക്കാർക്കുള്ള കുറവുകളും കുറയുണ്ടെന്നു ബോദ്ധ്യമായി. ഇപ്പോൾ ഈശ്വരൻതന്നെ വരുന്നു എന്നു കേട്ടാലും, പോയിക്കാണാൻ മിതമായ ഒരു ആഗ്രഹമേ എനിക്കുണ്ടാകയുള്ളൂ. മണിക്കൂറുകൾ കാത്തുനിന്നു് ഒരു പ്രസിദ്ധപുരുഷന്റെ തലയുടെ ഒരംശം കാണാൻ ഞാൻ ഇനി തുനിയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഇതു് യുവത്വത്തിന്റെ ധാരാളത നശിച്ചതിന്റെ ലക്ഷണമാണോ, അതോ അനുഭവങ്ങൾ അന്നത്തെ പുതുമയെ കെട്ടുതീയതാണോ, അതോ വെറും സുഖക്കേടിന്റെ അടയാളമാണോ എന്ന് എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. ഏതായാലും പ്രസിദ്ധിയുടെ പുറകെ പായാനുള്ള സമയങ്ങൾ, ഇപ്പോൾ, വല്ലതും വായിക്കാനും വിചാരിക്കാനും വിനിയോഗിക്കാൻ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. എന്റെ ആദ്യത്തെ 'ഈശ്വരന്മാർ' ഓരോന്നായി നശിച്ചുപോയതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ വിചാരിക്കുകയാണ്. എനിക്ക് പതിനാലുവയസ്സു് പ്രായമുണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ ഞാൻ ശ്രീരാമന്റെ എന്നു പറയപ്പെടുന്ന ഒരു ഭയങ്കരചിത്രം എന്റെമുറിയിലെ ഭിത്തിയിൽ കൊണ്ടുതറച്ചു. ഈ ഒരു കൃത്യംകൊണ്ടു്, ദൈവഭക്തിയുള്ളവനായും നല്ലവനായും ഞാൻ സ്വയം തീരുമാനിച്ചു. ഇപ്പോൾ അതുപോയി. മുമ്പിൽക്കാണുന്ന മനുഷ്യരെപ്പോലും എനിക്കു വിശ്വാസമില്ല. മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന അവരിൽ പലരുടേയും പാദ

ങ്ങൾ മിക്കവാറും ചെളിയിലാണുനിൽക്കുന്നതായിട്ടാണ് കാണാറുള്ളത്.

എന്റെ സുഖക്കേട് കൂട്ടുന്നതോടുകൂടി ഈശ്വരവിശ്വാസവും കൂടേണ്ടതാണ്; പക്ഷേ, പ്രത്യക്ഷത്തിൽ നേരമറിയാൻ കാണുന്നത്. എന്റെ ഈശ്വരവിശ്വാസം പൂർണ്ണമായി സംശയഗ്രസ്തമായിരിക്കുന്നു. ആപത്ത് ആസന്നമാകുമ്പോൾ, ഈശ്വരനെ വിളിക്കും; അനിശ്ചിതമായുള്ള സംഭവങ്ങളേയും, അജ്ഞാതമായ പ്രകൃതിനിയമങ്ങളേയും ആലോചിക്കുമ്പോൾ അവ്യക്തമായ ഒരു ആത്മീയശക്തിയുടെ ആസ്തിത്വത്തിൽ വിശ്വസിക്കും; പക്ഷേ, അതിൽക്കവിഞ്ഞ് വിശ്വമാകെ ഭരിക്കുന്നതും ഭയപ്പെടേണ്ടതുമായ ദൈവത്തിൽ സ്ഥിരമായ ഒരു വിശ്വാസം എനിക്കില്ലാതായിരിക്കുന്നു. വിശിഷ്ട, അമ്പലങ്ങൾക്കെട്ടുന്നതിലും, വഴിപാടുകൾ കഴിക്കുന്നതിലും തൃപ്തിപ്പെട്ട് വരങ്ങൾതരുന്ന ഒരു ഈശ്വരൻ മനുഷ്യസൃഷ്ടിയായേ എനിക്കു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുള്ളൂ. സാക്ഷാൽ ഈശ്വരൻ ആമാതിരി കൃത്യങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനേക്കാളും ഇഷ്ടം നമ്മൾ നല്ലവഴിയിൽക്കൂടി നടക്കുന്നതായിരിക്കും എന്ന് എനിക്കു വിശ്വസിക്കാതിരിക്കാൻവയ്യാ.

ഈശ്വരനുണ്ടോ എന്ന ചോദ്യം ഞാൻ ചോദിച്ചു തുടങ്ങിയിട്ടു കുറേക്കാലമായി. ഈശ്വരസങ്കല്പത്തിന്റെ സാക്ഷാൽരൂപം അറിയുന്നത് മനുഷ്യബുദ്ധിക്ക്—ഏതായാലും, എന്റെ ബുദ്ധിക്ക്—അതീതമാണെന്നുള്ള വിചാരത്തിൽ ഞാൻ എത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു. വിശ്വമാകെ നിയന്ത്രിക്കുന്ന ആ തേജസ്സിന്, ഈ ഒരു നിസ്സാരജീവിക്ക് അതിൽ വിശ്വാസം ഉണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നുള്ളത് തീരെ ബാധകമായിരിക്കയില്ല; അതുകൊണ്ട് വിശ്വാസക്കുറവ് ഈശ്വരകോപത്തെ ജനിപ്പിക്കുമെന്നും വിചാരി

ക്കാൻ വഴിയില്ല. പക്ഷേ, തത്വചിന്തയെക്കുറിച്ചുള്ള വിവിധമായ അനുമനങ്ങൾക്കുപകരം സ്ഥായിയായ ഒരു ആത്മീയവിശ്വാസം എനിക്ക് കിട്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ ജീവിതം എനിക്ക് എത്ര സുഗമമായിരിക്കുമായിരുന്നു!

31 മേയ് 1951

എന്റെ കഴിഞ്ഞുപോയ ജീവിതവും, ഇപ്പോഴത്തെ ദിവസങ്ങളും ആയി താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കുമ്പോൾ, ചില കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യാൻ ഇനി അസാദ്ധ്യമായും, മറുചിലത് അസാദ്ധ്യമല്ലെങ്കിലും, ചെയ്യാൻ തീരെ ഇടയില്ലാത്തതായും തോന്നുന്നു. മണ്ണടിയിൽനിന്ന് തേവലപ്പറത്തേക്കും, പവിത്രേശ്വരത്തേക്കും ആരേഴ്നാഴിക നടന്നു പോകുക—ഇരുപതിരൂപത്തഞ്ചുകൊല്ലംമുസ് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഞാൻ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു കൃത്യമായിരുന്നു. പാടങ്ങളും, പുഴയുൾക്കടന്ന് പതുക്കെ പോകുന്നത്, ഇന്ന് ആലോചിക്കുമ്പോൾ, വളരെ ആകർഷണമായിത്തോന്നുന്നു. വർഷകാലങ്ങളിൽ കടത്തുവള്ളത്തിനുവേണ്ടി കൂകാനും, കാത്തുനില്ക്കാനും, അല്ലാത്തസമയങ്ങളിൽ വളഞ്ഞു പുളഞ്ഞു ഒഴുകുന്ന ഒരേപുഴയെ മുന്നഭാഗത്തു കടന്ന് കുറുകുവഴികളിൽക്കൂടി പോകാനും, അന്നു സമയം ധാരാളം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇനി സമയം ഉണ്ടായാൽത്തന്നെ, എന്റെ കാലിന് ശക്തി നശിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആ വിശാലമായ വയലുകളും, ഇടയ്ക്ക് മുഖ്യപാതപോലെ ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന വരമ്പുകളും, ഇന്ന്, അന്നത്തേപ്പോലെ യാത്രക്കാരെ കാണുന്നോ എന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. അപരിചിതരായ യാത്രക്കാരെ കാണുമ്പോൾ, അവരുടെ സകല വിവരവും ചോദിച്ചറിയുക അവിതർക്കിതമായ അവകാശമായി ആ ദിക്കുകാർ കരുതിയിരുന്നു. ഇന്ന്

അവിടെ ചുറ്റും ഓടിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന 'ബസ്സുകാർ' ഈ അവകാശം എത്രമാത്രം അനുവദിച്ചുകൊടുക്കും?

പരിതഃസ്ഥിതികളും, സാമുദായികസമ്പ്രദായങ്ങളും വ്യത്യാസപ്പെട്ടുവരുമ്പോൾ, മാറുന്ന കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി വ്യസനിക്കുന്നത് വിസ്തീർണ്ണമായിരിക്കാം. പക്ഷേ, സൈക്കിളിൽ ഉല്ലാസമായി ഓടിച്ചുപോവുക, വൈകുന്നേരസമയങ്ങളിൽ വെള്ളത്തിൽ നീന്തിക്കളിച്ച് ആഹ്ലാദിക്കുക, സാവകാശമായി ബന്ധുക്കളുടെ വിരുന്നസല്ലാരങ്ങളും ആസ്വദിച്ച്, സല്ലാപങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുക—സാധാരണ സാധിക്കാവുന്ന ഇവയെല്ലാം അസാധ്യങ്ങളായിവരുമ്പോഴാണ് വ്യസനം വല്ലാതെ കൂടുന്നത്.

12 ജൂൺ 1951

സ്റ്റീനററാ പോവുകയാണ്. അദ്ദേഹം ഞങ്ങളുടെ കൂടെ ആഫീസിൽ ജോലിചെയ്തുതുടങ്ങിയിട്ട് കഷ്ടിച്ച് രണ്ടുകൊല്ലമേ ആയുള്ളൂ. അതിനിടയ്ക്ക് വളരെ മിടുക്കൻ എന്നു പേരും സമ്പാദിച്ചു. എന്തെങ്കിലും സമ്മേളനമോ, സംഭാഷണങ്ങളോ, ഉണ്ടെങ്കിൽ സ്റ്റീനററാ മുന്നണിയിലാണ്; അപ്പോഴൊക്കെ, ആദ്യത്തെ ചോദ്യം ചോദിക്കാൻ കൈപൊക്കുന്നത് ആ വീരയോദ്ധാവെന്നു ഞാൻ പലപ്രാവശ്യം പന്തയംവെച്ച് ജയിച്ചിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും, അദ്ദേഹം ഇതാ അല്പം പരാജയത്തോടുകൂടി ഇവിടം വിട്ടുപോകുന്നു. വളരെ മിടുക്കന്മാർക്ക് ഇങ്ങനെ അമളിപറുന്നത് ഞാൻ മുമ്പും കണ്ടിട്ടുണ്ട്. പള്ളിക്കൂടത്തിൽ ഒന്നാമൻ, കോളേജിൽ ഒന്നാംക്ലാസ്സ്, സർവ്വപാഠവി—എങ്കിലും പിന്നീട് അടുക്കളയ്ക്കുചുറ്റും ജീവിതം നയിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടുള്ളവരുണ്ട്. കാരണം? ഭാഗ്യമില്ല. എന്തുകൊണ്ടു ഭാഗ്യമില്ല? ഭാഗ്യം എങ്ങനെ കിട്ടുന്നു...?

വീണ്ടും ഒരു നിരത്ഥവാദത്തിലേയ്ക്കു ഞാൻ പുറപ്പെടുന്നു. പക്ഷേ, ആ വഴിക്കായിരിക്കാം ഈശ്വരനെ കാണുന്നത്. ഏതായാലും വലിയ മിടുക്കന്മാരെക്കുറിച്ച് എനിക്ക് പ്രകൃത്യാ കുറെ അവിശ്വാസമാണ്; പ്രത്യേകിച്ച്, ആ മിടുക്ക് എപ്പോഴും എല്ലാവരെയും കാണിക്കാൻ ആകാംക്ഷയുള്ളവരെ. മിടുക്ക് മറുളളവർ സ്വമേധയാ അറിഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചാലെന്താണ് അബദ്ധം? വിനയം, അഥവാ, താഴ്മ, ഇതിലേയ്ക്കും എളുപ്പവും ലളിതവുമായ ഗുണമാണെന്നും, തന്നത്താൻ മതിപ്പു കുറവാണെന്നു വിശ്വസിച്ചുതുടങ്ങിയാൽ, മറുളളവരും അതുപോലെ വിചാരിക്കുമെന്നും ഹാസ്റ്റർ എന്ന ആംഗ്ലേയസാഹിത്യകാരനാണ് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെന്നു തോന്നുന്നു. ആത്മവിശ്വാസം ആവശ്യംതന്നെ; പക്ഷേ, അതുകൊണ്ട് വിനയം പാടില്ലയെന്നു വരുമ്പില്ല. മിതമായ മിടുക്കനടിക്കുന്നത് ഉൾക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനു സഹായമാണെങ്കിൽ, അങ്ങനെയാവട്ടെ.

വേനൽക്കാലത്തിന്റെ പ്രഭാവം വീണ്ടും തുടങ്ങി; കായൽ പ്രസന്നമായി കാണപ്പെടുന്നു; ആകാശം തെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു; ചുറ്റുമുള്ള ഭൂഭാഗം മനോഹരം! ഈ കാഴ്ചയുടെകൂട്ട് സൗമ്യമായ ഒരു ആത്മവിശ്വാസം എനിക്കു കിട്ടാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ—!

14 സെപ്റ്റംബർ 1951

പാിച്ചതും, വായിച്ചതും ഒക്കെ ഓർമ്മവെക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ, അത് എത്ര രസമായിരിക്കുമായിരുന്നു! ശ്ലോകങ്ങളും, സരസകഥകളും, ഗദ്യവാക്യങ്ങളും ഇടക്കിടയ്ക്ക് നെടുനീളത്തിൽ തട്ടിവിടാമായിരുന്നു. സാധാരണയിൽ കുറവായി ഓർമ്മയുള്ള എനിക്ക്, അതിനുപകരം

പഠിച്ചതൊന്നുംതന്നെ ഓർമ്മയിൽനിന്ന് ഉദ്ധരിക്കാൻ വയ്യതെ വന്നിരിക്കുന്നു. ജീവിതം ഇനിയും ആദ്യംമുതൽ കിട്ടുകയാണെങ്കിൽ, ഈ ഒരു കെല്പിന് ഞാൻ നിശ്ചയമായും പ്രാർത്ഥിക്കും. വേറെ എന്തിനെല്ലാം പ്രാർത്ഥിക്കും? പലതിനും, പലതിനും—ഒരു ജീവിതം സുഖഭ്രൂയിഷ്ടമായി വരണമെങ്കിൽ, സന്തോഷങ്ങളെല്ലാം തരാനും, അസന്തോഷങ്ങളെല്ലാം അകറ്റാനും, ഉള്ള പ്രത്യേക പ്രാർത്ഥനകൾ അനുവദിച്ചു കിട്ടിയാൽ മാത്രമേ സാധിക്കൂ. പക്ഷേ, പരിമിതമായ ചില പ്രാർത്ഥനകളേ അനുവദിച്ചുകിട്ടൂ എന്നു വന്നാൽ ഒരാൾ ഏതൊക്കെയാണ് തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നത്? പണക്കാരനാവാൻ?—ആദ്യത്തെ പ്രേമം സഫലമാകാൻ?—പ്രതിഭാവില്ലാസമുള്ള ഒരു സാഹിത്യകാരനാകാൻ?—മായാദാസനെപ്പോലെ തൊടുന്നതെല്ലാം പൊന്നാകാനുള്ള പ്രാർത്ഥന അനർത്ഥത്തിലേ അവസാനിക്കുകയെങ്കിലും, ജീവിതാവശ്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടപണം കിട്ടാനുള്ള പ്രാർത്ഥന മിക്കവരുടെ തിരഞ്ഞെടുപ്പിലും ആദ്യത്തെ പന്തിയിൽത്തന്നെ വരും. അതുപോലെ, യുവഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിക്കുന്ന ആദ്യത്തെ പ്രേമം സഫലമായി കിട്ടുന്നതിലുള്ള ചാരിതാർത്ഥ്യം ജീവിതസുഖങ്ങളിൽ ഒരു മുന്തിയ സ്ഥാനം വഹിക്കുന്നു. പ്രേമസാഫല്യത്തിന്റെ രസം ഹൃസ്വസ്വകാലത്തേയ്ക്കുമാത്രമേയുള്ളുവെങ്കിൽ, പ്രേമനൈരാശ്യത്തിന്റെ വ്യഥ ജീവിതകാലംമുഴുവൻ നീണ്ടുനിൽക്കും. അതേതരത്തിലാലോചിക്കുമ്പോൾ, വിജയകരമായ ഒരു സാഹിത്യജീവിതത്തിനേക്കാൾ സന്തോഷപ്രദമായ ഒരു ജീവിതം വേറെ കാണുമോ എന്നു സംശയം. പ്രവൃത്തിയെടുക്കുമ്പോൾ സന്തോഷമുണ്ടാവുകയും, അതിൽപ്പിന്നിട്ട് അതു ശാശ്വതവും ആദായകരവും ആയിത്തീരുകയും ചെയ്യുക, അതിൽപ്പരം വേറെ എന്താണു വേണ്ടത്?

ഇനിയും ഒന്നുകൂടി ജീവിക്കുകയാണെങ്കിൽ, ഞാൻ ഒരുപക്ഷേ, വേറൊരുതരത്തിൽ ജീവിതം നയിക്കാൻനോക്കും. ജീവിതത്തിൽക്കൂടി വെറുതെ പോകുന്നതിനുപകരം, ഓരോ നിമിഷവും ജീവിക്കാൻ യത്നിക്കും; ജോലിയിലും, കളിയിലും, വിനോദത്തിലും—ഒരുപക്ഷേ, കളിക്കും, വിനോദത്തിനും, കൂടുതൽ പ്രാധാന്യം കൊടുത്തിട്ട്— തീക്ഷ്ണമായ ഒരു ജീവൽപ്രവാഹം ഓടിക്കാൻ ശ്രമിക്കും. പക്ഷേ, ഒരു രോഗിക്ക് എത്രമാത്രം തീക്ഷ്ണമായി ജീവിക്കാം; അതുകൊണ്ട് എന്റെ പ്രാർത്ഥനകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ആദ്യമായി, ഞാൻ ഒരു ആരോഗ്യവാനായി എന്റെ ജീവിതത്തെ സാധൂകരിക്കാനും ധന്യമാക്കാനും ഒരവസരം തരാനായി പ്രാർത്ഥിക്കും. എന്നാൽ ആകാശം പ്രാർത്ഥനകൾ മുഴുവൻ അനുവദിച്ചുകിട്ടുന്നത്?

18 ഒക്ടോബർ 1951

വീണ്ടും വ്യസനകരമായ ഒരു മരണവൃത്താന്തം. ചിരപരിചിതരായ ബന്ധുമിത്രാദികൾ മരിച്ചുപോകുമ്പോൾ, അവർ ജീവിതത്തിൽ ചെയ്ത ഓരോ കൃത്യത്തിനും, കാണിച്ച ഓരോ സ്നേഹോപചാരങ്ങൾക്കും ഒരു പാവനച്ചായ കൈക്കൊള്ളുന്നു. അവ നിറഞ്ഞ നിമിഷങ്ങൾ, നിസ്സാരങ്ങളാണെങ്കിലും, ഇങ്ങിനി ഒരുതരത്തിലും ആവർത്തിച്ച്, വരാതെവണ്ണം ആകുമ്പോൾ, വല്ലാതെ പ്രാധാന്യമുള്ളവയായി തോന്നുന്നു. അതുകൊണ്ട്, ഈയിടെ നാഗ്പൂരിൽ വെച്ച് അന്തരിച്ച ശ്രീ. എ. കെ. വി.യെപ്പറ്റി ഞാൻ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. നാഗ്പൂരിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ പോയി കണ്ടതും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ താമസസ്ഥലത്ത് ഒരു മിച്ച് താമസിച്ചതും ഞാൻ ഓർമ്മിച്ചു. അദ്ദേഹവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടുള്ള എന്റെ ജീവിതത്തിലെ നിമിഷങ്ങളി

ലെല്ലാം ഈ മരണം ഒരു പ്രത്യേക നിജ്ജീവമായ പരത്തിയതുപോലെ തോന്നുന്നു. അങ്ങനെ, എല്ലാ മരണങ്ങളും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരുടെ ജീവിതത്തിലെ ഒരു ഭാഗം ഹനിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നതുപോലെയും തോന്നുന്നു.

മിത്രമണ്ഡലത്തിൽ അടിക്കടിവന്ന മരണങ്ങൾ, ജീവിതയാത്രയുടെ അനിവാര്യമായ അസ്ഥിരതയെപ്പറ്റിയുള്ള മൂന്നുമായ വിചാരങ്ങൾ എന്നിൽ ഉണർത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ജനനമുതൽ മരണംവരെയുള്ള ഒരാളുടെ യാത്ര മറുക്കുവരുടെ കൂടെയുള്ള ഒരു ഘോഷയാത്രപോലെ മുന്നോട്ടു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു; ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ആളുകൾ വീണ് അപ്രത്യക്ഷരാകുന്നു. ചുറ്റുമുള്ളവർ അതുകണ്ട് വേദിക്കുന്നു; പക്ഷേ, അപ്പോഴേയ്ക്കും അപ്രതീക്ഷിതമായി അവർതന്നെ വീഴുന്നു; വീണ്ടും യാത്ര മുന്നോട്ടുപൊയ്ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒരുദിവസം പെട്ടെന്ന് മുഖമുയർത്തി നോക്കുമ്പോൾ, ഞാനും എന്റെ ജീവിതാവസാനത്തിന്റെ മുൻപിൽ നിൽക്കുന്നതു കാണും.

2 ഏപ്രിൽ 1951

കുറെക്കാലമായി കുറിച്ചുവെണ്ണണമെന്ന വിചാരിക്കത്തക്കവണ്ണമുള്ള ഒന്നുതന്നെ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഒരുപക്ഷേ, മിക്ക മനുഷ്യജീവിതവും ഇപ്രകാരം സംഭവവിഹീനങ്ങളായ മരുഭൂമികൾ അടങ്ങിയ ദീർഘകാലങ്ങൾ നിറഞ്ഞതായിരിക്കാം. സാമുദായികദൃഷ്ട്യാ നോക്കുകയാണെങ്കിൽ, ഓരോ വ്യക്തിജീവിതവും, അനന്തമായി ആവർത്തിച്ചുവരുന്ന പെരുമാറ്റത്തിന്റെ ഒരു ഏകാന്തസ്മരണം മാത്രമായി കണക്കാക്കാം; പുതുതായി ഒരു ആശയം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ഒരു മഹാബുദ്ധിമാനോ, അല്ലെങ്കിൽ ഇനി ആവിർഭവിക്കാതെയുള്ള ഒരു അവസരത്തിനെ കഴി

യുന്നതും നല്ലപോലെ വിനിയോഗിക്കുന്ന അസാധാരണ പുരുഷനോ—അവർ എത്ര അപൂർവ്വമാണ്! ഒരിക്കൽ, അവരുടെ ജീവിതത്തിൽ, നിർമ്മാണപരമായി ഏതെങ്കിലും ലോകത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവരാനുള്ള ഉപകരണമായി അവരെ പ്രകൃതി ഉപയോഗിച്ചേക്കാം. അല്ലാത്തപ്പോൾ, ജീവിതമാകെ നിസ്സാരമായ പെരുമാറ്റങ്ങളുടേയും, ചലനങ്ങളുടേയും, കാലക്രമേണയുള്ള ശേഖരണങ്ങളായി മാറുന്നു.

ജീവിക്കുകയും, ജീവിക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ഓർമ്മിക്കുകയും, തുടക്കത്തിൽ, ഒരേ ഉത്ഭവസ്ഥാനമാണെങ്കിലും, കാലാന്തരത്തിൽ എത്ര വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടു കാണപ്പെടുന്നു! കഴിഞ്ഞ ആറുമാസമായി എന്റെ ജീവിതം, വീടും ആഫീസുമായി മാത്രം കഴിയുന്നു. കാലിന്റെ കൂടിക്കൂടിവരുന്ന സുഖക്കേട് വേറെ ഒരുതരത്തിലുള്ള ചലനത്തിനും എന്ന് അനുഭവിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, ഈ സമയത്തെപ്പറ്റി ഓർമ്മിക്കുമ്പോൾ, ഒരുപോലെ അടിക്കടി വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ദിനചയ്യ അല്ല, അതിൽ ലീനമായിരിക്കുന്ന വിചാരധാരകളാണ് മുന്പോട്ടു വരുന്നത്. ഈ ശിഥിലമായ ചിന്തകളെ തേടിപ്പിടിക്കാനുള്ള ശ്രമം വിഫലമായിരിക്കും; പക്ഷേ, അതിൽ ചില ആവർത്തനങ്ങളും കാണാം.

തത്വത്തിൽ, എല്ലാ സാധ്യതകളും ഒരാളിന്റെ ശ്രമം കൊണ്ടു കിട്ടേണ്ടതാണ്. എന്നാൽ പ്രായോഗികമായി, അവ കഴിവിനേയും പരിതസ്ഥിതികളേയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു. ആത്മാവിന്റെ ആകാംക്ഷ അതിരില്ലാതിരിക്കെ, സാധ്യതകളും, ഫലപ്രാപ്തികളും തമ്മിലുള്ള അന്തരം എപ്പോഴും, സന്താപത്തിലേ അവസാനിക്കും. ശാരീരികമായി എനിക്കു നേരിട്ട പരിമിതങ്ങൾ, ഈ ഒരു വാസ്തവത്തെ വലയംചെയ്തു തുടങ്ങിയിട്ടു കുറേനാളുകളായി;

അതിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന വിചാരങ്ങൾ വ്യക്തങ്ങളെങ്കിലും, ഒഴിച്ചുമാറ്റാൻ ബുദ്ധിമുട്ടാണ്.

പക്ഷേ, മനസ്സിന്റെ യാത്രയ്ക്കു യാതൊരു തടസ്സവും, അതിരുകളുമില്ല. അനായാസേന ആയിരമായിരം നാഴിക ദൂരെപ്പോയി തിരിച്ചുവരും; അപ്പോഴൊക്കെ ഒരു പുതിയ ലോകം, അല്ലെങ്കിൽ, പഴയലോകത്തിന്റെ ഒരു പുതിയ പതിപ്പ് അവശേഷിക്കും. സന്തോഷസന്താപസമ്മിശ്രങ്ങളായ ഈ അവശിഷ്ടങ്ങളെ ഞാൻ ആജ്ജിച്ചാജ്ജിച്ചുകൂട്ടുന്നു. ഞാൻ കഴിഞ്ഞ കുറേ ദിവസങ്ങളിൽ, ഒന്നിലധികംപ്രാവശ്യം നീലഗിരിയിലും, കോലാറിലും പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. നീലഗിരിയിലേയ്ക്കു വളഞ്ഞുപുളഞ്ഞുപോകുന്ന റയിൽവേ പാതയേയും, മുകളിൽ തൃക്കോണാകൃതിയിലുള്ള വൃക്ഷങ്ങളെ ആദ്യം കാണുന്നതിനേയും ഓർമ്മിക്കുമ്പോൾ, എന്റെ അവിടുത്തെ ജീവിതമാകെ മനസ്സിൽ വരും. കൂനൂർ തെരുവുകളും, പുഴയും, ചുറ്റുമുള്ള കുന്നിൻ പ്രദേശങ്ങളും, ഞങ്ങളുടെ വീടിന്റെ മുൻവശത്തുള്ള സ്റ്റേഷനിൽനിന്നു താഴോട്ടു കൂകിയിറങ്ങുന്ന തീവണ്ടികളും, മറ്റും മറ്റും.... അദൃശ്യമായ കൂനൂർ, തല്ലാലം അപ്രത്യക്ഷമായ ഒരു ബന്ധുവിനെപ്പോലെ, അല്ലമായ ഒരു സാമ്പ്യമേ എന്നിൽ ഉളവാക്കുന്നുള്ളവെങ്കിൽ, കോലാറിലേയ്ക്കു പോവുമ്പോൾ, പ്രഭാതത്തിൽ ആദ്യമായി എതിരേല്ക്കുന്ന വിദ്യുദ്ദീപങ്ങളുടെ ഓർമ്മ, ഇന്ന് ദുഃഖത്തിനെ തുടരെയ്ക്കുതെര ഉണർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ വിദ്യുദ്ദീപങ്ങൾ ഞാൻ ഇനി കാണുകയില്ലെന്നുള്ളത് ഏതാണ്ടു നിശ്ചയം തന്നെ; എന്തെന്നാൽ, അതിനങ്ങേപ്പുറത്തു ഞാൻ അവിടെ പോയിരുന്നപ്പോഴൊക്കെ എന്നെ സുസ്തേരവദനനായി സ്വാഗതം ചെയ്തിരുന്ന ആ വിളക്കു് ഇപ്പോൾ എന്നെന്നേക്കുമായി അണഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. അവിടുത്തെ എന്റെ

ആതിഥേയനും, മിത്രവുമായ ദേഹം മറഞ്ഞുപോയിട്ട് കറേ വർഷങ്ങളായി. അദ്ദേഹത്തിനെ ഞാൻ ആദ്യം കണ്ടതും, ഒടുവിൽ കണ്ടതും, അതിനിടയ്ക്കു ബന്ധപ്പെട്ട നിമിഷങ്ങളും എത്രവേഗം—എത്രപ്രാവശ്യം—എനിക്കു മനസ്സിൽ വരുത്താൻ സാധിക്കും. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിനെ ഇനി ഒരുപ്രാവശ്യംപോലും എനിക്കു കാണാൻ കഴിയുകയില്ല.

26 ജൂൺ 1951

സ്വാമിനാഥനും, അന്നഗിരിയും മറുചില സുഹൃത്തുക്കളുമൊരുമിച്ചു രാത്രിയിൽ കായലിന്റെ തീരത്തുകൂടി കാരോടിച്ചുപോയി. കായലിനു ചുറ്റുമുള്ള വിളക്കുകൾ, എവിടെയും മുടിയിരുന്ന് ദിശംബരത്തിനു വെള്ളിക്കുസവിട്ടിരുന്നു. ഞങ്ങൾ മുകളിലുള്ള ഒരു കുന്നിന്റെ വക്കിലെ 'റെസ്റ്റോറാന്റി'ൽ ചെന്നിരുന്ന് താഴോട്ടു നോക്കിയപ്പോൾ, ഈ വിളക്കുകളും, ദൂരെ ഉയർന്ന് ആകാശത്തിലേയ്ക്കു വെള്ളം വിതറിക്കൊണ്ടിരുന്ന കുഴലും (ഏണ്ടൻ) അസ്സഷ്യമായി ഇളകിക്കൊണ്ടിരുന്ന കായലിലെ വെള്ളവും, അല്പം ദൂരെ കാണാമായിരുന്നു. വൈകുന്നേരം കായലിൽത്തട്ടി മേലോട്ടുവരുന്ന ആസ്വാദ്യകരമായ കാറ്റോട് സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ഞങ്ങൾ ജീവിതം എത്ര അപ്രതീക്ഷിതമായി മുന്നോട്ടുപോകുന്നു എന്നു ലോചിക്കുകയായിരുന്നു. അന്നഗിരിയും, സ്വാമിനാഥനും, ഞാനും ബോംബെയിൽ ചുട്ടുപഴുത്ത മുറികളിൽ പങ്കുയുടെ ഹുങ്കാരവുംകേട്ടു ജോലിചെയ്തു ആ സമയം എവിടെ? ഇപ്പോൾ ഈ കായലിനഭിമുഖമായി സൈപരമായി സമ്മേളിക്കുന്ന സമയമെവിടെ? ശരീരം, മനസ്സിനെ ചിലപ്പോൾ അടിമപ്പെടുത്തുന്നുവെങ്കിൽ, മനസ്സിന്റെ നിശ്ചയ

ങ്ങൾ ശരീരത്തിനെ ഏതെല്ലാംവഴിക്ക് ഓടിക്കുന്നു. മനസ്സിന്റെ പ്രാവീണ്യം എത്രയും ഉയർത്തുകയും ചെയ്യാം, ഞാൻ ഇന്ന് കാലുകൾ ഉറപ്പായി കാറ്റു അതിവേഗം, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓടിച്ചു—ഒടുവിൽത്തന്നെ തായിട്ടെങ്കിൽ അങ്ങനെ—എന്റെ ശക്തി കാണിച്ചു.

30 ജൂൺ 1951

എന്റെ മാനസികതാ മി. മാത്യു മരിച്ചിട്ട് ഇന്ന് ഒരു മാസമായി. പെട്ടെന്ന് പരലോകപ്രാപ്തനായ അദ്ദേഹത്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള വിചാരങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും എന്നെ വല്ലായ്മപ്പെടുത്തുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മിത്രമുണ്ടായ വളരെ വലുതായിരുന്നെങ്കിലും ഞാൻ നേരിട്ട് പരിചയമായത്, ആ ജീവിതത്തിന്റെ അവസാനകാലത്തായിരുന്നു. ഇവിടെ വന്നതിനുശേഷം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുഹൃത്സംഘത്തിൽ ഒരാളായിച്ചേർന്ന് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് സൽക്കാരങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അതോടുകൂടി ഞങ്ങളുടെ മൈത്രിയും പെട്ടെന്ന് വലുതായി വന്നു; ഇപ്പോൾ ഇതാ ആകസ്മികമായി അതെല്ലാം അവസാനിച്ചു. ഒരു ടെലിഫോൺസന്ദേശം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീട്ടിൽപ്പോയപ്പോൾ ചിരിച്ച് ഉല്ലാസവദനനായി എന്നെ സ്വാഗതംചെയ്യുന്ന അദ്ദേഹത്തിനുപകരം, ജീവൻ ഓടിപ്പോയിക്കഴിഞ്ഞ ആ ശരീരം മാത്രമാണ് ഞാൻ കണ്ടത്. അതിന് ഒരു മണിക്കൂർമുമ്പ് അതേശരീരം ടെന്നീസ് പന്തുകൾ ഊക്കോടെ അടിക്കുകയും, ആളുകളോടു നേരമ്പോക്കുകൾ പറയുകയും ചെയ്തിരുന്നു. പന്തുകളിക്കുന്ന സ്ഥലത്തുനിന്നും വീട്ടിലേയ്ക്കുവരുന്നതിൽ എളുപ്പമാണെന്നുതോന്നുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന് വീട്ടിൽനിന്നു സ്വീകൃതത്തിലേയ്ക്കുപോകാൻ. അത്രവേഗം വീണ്ടും

ഇങ്ങോട്ടും തിരിച്ചുവരാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ—!
 ഈ ഒരു വിചാരം അടക്കാൻവയ്ക്കാത്ത വ്യസനത്തോടുകൂടി മാത്രമേ ഓർമ്മിക്കാൻ സാധിക്കൂ.

20 ആഗസ്റ്റ് 1951

ജോലി വല്ലാത്തധൃതഗതിയിൽ പൊയ്ക്കാണ്ടിരിക്കുന്നു; പക്ഷേ, നടക്കാനുള്ളകെല്പ് അതിലുംവേഗം ഇല്ലാതാകുന്നതുപോലെയും തോന്നുന്നു. മുൻപോട്ടുള്ള എന്റെ ഓരോപടിയും വടിയുടെ സഹായംകൊണ്ടാണെങ്കിലും, അതുവേദനയിൽ തുടങ്ങുകയും കലാശിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു; അതുകൊണ്ട് ഞാൻ മുറിക്കുകത്തുമാത്രം കഴിയുന്നതുംകഴിക്കാൻ നോക്കുന്നു. എന്റെ പുതിയ മുറിയിലിരുന്നാൽ കായൽ കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല; ആ മനോഹരമായകാഴ്ച ഒരു ദുർബ്ബലമായ നിമിഷത്തിന്റെ പ്രേരണയ്ക്കിടയിൽ ഞാൻ വേറൊരാൾക്ക് കൊടുത്തു. വെളിയിൽനിന്ന് വരുന്ന വെയിലേറ്റു മനുശാന്തിനേടിക്കൊണ്ട് ദൈവദിനം ചെയ്തതീക്കാൻഇളജോലി ഞാൻ ശരിയായി നിർവ്വഹിക്കുന്നു....

ഈ ജോലിത്തിരക്കിനിടയ്ക്ക് വേറൊരുജോലിയും കൂടി വന്നുചേർന്ന് ഒന്നരണ്ടു ദിവസമായി എന്നെ കരയധികം അലട്ടുന്നു. വെനീസിൽ ഒരു സമ്മേളനത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാനാണ് ഈ ജോലി. ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിക്കു വേറെ ഒരു സമ്മേളനത്തിൽ വായിക്കാൻ ഒരു പ്രബന്ധം എഴുതിഉണ്ടാക്കുന്നതും അന്യസ്ഥലത്തേയ്ക്കു യാത്രചെയ്യുന്നതും വളരെ ദുഷ്കരമായിതോന്നുന്നു. പ്രത്യേകിച്ചു വെനീസിലെ ഗതാഗതമാർഗ്ഗങ്ങളെപ്പറ്റി ഭയങ്കരമായ കഥകളാണ് ഞാൻ കേൾക്കുന്നത്. പക്ഷേ, ഞാൻ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്?

വൈകുന്നേരം ഡോക്ടറെ അന്വേഷിച്ചു പോയി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപദേശം ആശ്വാസകരമായിത്തോന്നി; വൈദ്യശാസ്ത്രപ്രകാരം, എന്റെ സുഖക്കേട് രണ്ടുമൂന്നു കൊല്ലമായി ഒരേനിലയിലാണത്രേ. എന്നിങ്ങു തോന്നിയിട്ടുള്ള കൂടുതലുകളൊക്കെ അപ്പോൾ മിഥ്യയായിരുന്നിരിക്കണം; വെനീസിലേയ്ക്കു യാതൊരു വ്യാകുലതകളും കൂടാതെ, അതുകൊണ്ട്, പുറപ്പെടാം.

വെനീസ്

16 സെപ്റ്റംബർ 1951

വെനീസ് സാധാരണ നാം വിചാരിക്കുന്ന പട്ടണത്തിനേപ്പോലെയൊന്നുമല്ല. കഴിഞ്ഞ കുറെദിവസത്തേതാമസംകൊണ്ട് അതെന്നിക്കു നല്ലവണ്ണം ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. ഇവിടുത്തെ ഗതാഗതമാഗ്ഗങ്ങൾ വെള്ളത്തിൽക്കൂടിയാണെന്നു ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടുവരുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ധരിച്ചിരുന്നു; പക്ഷേ, പ്രത്യക്ഷത്തിൽക്കണ്ടകാഴ്ച ഒരുതരത്തിലും സങ്കല്പിക്കാൻ കഴിയുകയില്ലായിരുന്നു. വലിയതോട്ടുകളും, ചെറിയതോട്ടുകളും, ഇടത്തരം തോട്ടുകളും, അതിലൊക്കെ വിവിധങ്ങളായ വാഹനങ്ങളും, വെനീസ് ജീവിതത്തിനെ നിയന്ത്രിക്കുന്നു. ഈ തോട്ടുകളെ ബന്ധിപ്പിക്കുന്ന പാലങ്ങൾ പടികളുള്ളവയായതുകൊണ്ട് കരയ്ക്ക് യാതൊരു തരത്തിലുള്ള വാഹനങ്ങളും—സൈക്കിളുകൾപോലും—ഈ സ്ഥലത്തില്ല. സുഖക്കേടുള്ള ആളുകൾ ഈ കരയ്ക്ക് എങ്ങനെ, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പോകുമെന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. പഴകാലത്തു് പല്ലക്കുകളുണ്ടായിരുന്നത്രേ; പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ അതിന്റെ ലക്ഷണമൊന്നുമില്ല. ഞാൻ പണിപ്പെട്ടു കറേ നടക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ട് ആ പ്രയത്നം ഉപേക്ഷിച്ചു. ചെറിയവള്ളങ്ങൾ വണ്ടികൾക്കുപകരം

ഞാൻ താമസിക്കുന്ന ഹോട്ടലിന്റെ ഉമ്മറത്തുള്ള തോട്ടിൽ കൂട്ടിയിട്ടുണ്ട്. എവിടെപ്പോകാനും പ്രത്യേകവേഷവുംകെട്ടിയ ആ വള്ളക്കാർ തയ്യാറാണ്. ഇവിടെ പണക്കാരുടെ ഓക്സിയായിസ്ഥാനമെടുക്കുന്നത് കറേക്കൂടി ഉയന്നതരം മോട്ടോർബോട്ടുകളാണ്. അല്പം അകലെ ബസ്സുപോലെ വലിയ ബോട്ടുകളും, യാത്രക്കാരെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കൊണ്ടുപോകുന്നതുകാണാം.

രണ്ടുമനകളും കൂത്തുനിൽക്കുന്ന ഈ കേവുവള്ളങ്ങളിൽ തോടിന്റെ കളകളുൾപ്പെടും ശ്രവിച്ചുകൊണ്ട് യാത്രചെയ്യുന്നത് ബഹുരസംതന്നെ. ഇരുഭാഗങ്ങളിലും പലതരത്തിലുള്ള വീടുകളും, വെനീസിലെ വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങളും, കൊട്ടാരങ്ങളും മറുവിധ ജീവിതചൈതന്യങ്ങളും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു; പക്ഷേ, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പോകുന്ന ആളുകളുടെ ചലനം മറുസ്ഥലങ്ങളിൽ പൊതുപാതകളിൽ കാണുന്നതുപോലെ ഇവിടെ തോടുകളിലാണ് കാണുന്നത്. അതുകൊണ്ട് ഒരുതരത്തിൽ, തോടുകളാണ് ഇവിടുത്തെ ജീവിതകേന്ദ്രമെന്നു പറയാം. ഞാൻ നിത്യവും, കൃത്യനിഷ്ഠയോടെ, ഈ ജീവിതകേന്ദ്രവും കടന്ന് ഒരു വിശാലമായ കൊട്ടാരത്തിന്റെ മുകളിലത്തേ നിലയിലേയ്ക്കു കരിങ്കല്ല്പടികൾ നടന്ന് കേറി (ലിഫ്റ്റ് ഓപ്പേയില്ല!) പോകും. അവിടെയാണ് ഞാൻ പങ്കുകൊള്ളാൻവന്ന സമ്മേളനം കൂടുന്നത്. ഏതാണ്ട് നിത്യവും, അവിടെ, നിർവ്വീകാരതയോടെ ആണികൾ നെറ്റിത്തടത്തിൽ ചുറ്റികകൊണ്ട് അടിച്ചു കാമുകരെക്കൊല്ലുന്ന ഒരു കാമുകിയുടെ ചിത്രവുമുനോക്കി ഞാൻ സമ്മേളനത്തിൽ പങ്കെടുക്കും; പ്രസംഗിക്കാനും അദ്ധ്യക്ഷപീഠത്തിലിരിക്കാനും, സ്വയം ശങ്കിക്കാത്ത ഏതോ ഒരു കെല്പ് ഞാൻ ഈ പഴയ കരിങ്കൽഭിത്തികൾക്കുള്ളിൽ കണ്ടു

പിടിച്ചുകഴിഞ്ഞു. വൈകുന്നേരം കേവലമുള്ളത്തിൽ വീണ്ടും, നേരെ ഹോട്ടലിലേയ്ക്ക്; ഇവിടെ വെൺമാടത്തിലിരുന്ന്, വലിയ തോട്ടിനഭിമുഖമായിരുന്ന് തീൻ; അതുകഴിഞ്ഞു വിസമ്മതത്തോടെയെങ്കിലും നിവൃത്തിയില്ലാതെ കിടക്കയെ ശരണംപ്രാപിക്കുക—ആകപ്പാടെ പരാതിക്കു വലിയ വകയൊന്നുമില്ലാത്ത ജീവിതം!

പക്ഷേ, അതെല്ലാംകഴിഞ്ഞു. ഞാൻ ഇന്നുരാത്രി ഇവിടം വിട്ടുകയാണ്. മാനസികമായ ജയവും, ശാരീരികമായ പരാജയവുമൊക്കെയാണ് ഞാൻ ഈ സ്ഥലം വിട്ടു പോകുന്നത്.

ജെനീവാ

28 ഒക്ടോബർ 1951

എന്നോടു മനഃപൂർവ്വമായ ഏതോ വിരോധമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്ന ഒരു ഡോക്ടർ, എന്റെ കാലിൽ ശസ്ത്രക്രിയ നടത്താൻ താമസിച്ച് അലം പരിതാപകരമായിരിക്കുമെന്ന് അവസാനമായി പറഞ്ഞാഴിഞ്ഞിട്ടു കുറച്ചുദിവസമായി. എങ്കിലും അപരിഹാര്യമായ ആ പടികടക്കാൻ എനിക്ക് വല്ലാത്ത ഭയംതോന്നി. അതുകൊണ്ട് എനിക്ക് ഇഷ്ടമുള്ള ചികിത്സവിധിക്കു വൈദ്യനെ തേടിപ്പിടിക്കാനുള്ള വ്യക്തമായ ശ്രമത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടു. പിന്നീട് അപ്രതീക്ഷിതമായിക്കണ്ട ഒരു അമേരിക്കൻ ഡോക്ടർ, എന്റെ സുഖക്കേടിന് ശസ്ത്രക്രിയകൂടാതെ ഒരു ചികിത്സ, വൈദ്യശാസ്ത്രം കണ്ടുപിടിക്കാൻപോകുന്നു എന്ന് എന്നെ അറിയിച്ചപ്പോൾ, ആ കണ്ടുപിടിത്തം എനിക്ക് അല്പം താമസമായി വരുമോ ഇല്ലയോ എന്ന് അഹോരാത്രം ആലോചനയിൽ മുഴുകിയിരുന്ന് ദിവസങ്ങൾ കടുകഴിച്ചു.

ജനിക്കുമ്പോഴുള്ളതുപോലെ, അവയവങ്ങൾ നില നിന്നുകൊള്ളണമെന്നില്ലെങ്കിലും, സ്ഥിരമായ വൈകല്യം മനുഷ്യവും വരുത്തണമെന്നുള്ളത് അസഹ്യമായ സങ്കടമായിത്തീരുന്നു. പക്ഷേ, ഡോക്ടറന്മാർ ഒടുവിൽ എന്റെ ആരോഗ്യത്തിനുള്ള മറ്റു എല്ലാ വാതിലുകളും പതുക്കെപ്പതുക്കെ അടച്ചു, ഈ ഒരു വഴിയിലേയ്ക്ക് എന്നെ ഉന്തിത്തള്ളിക്കഴിഞ്ഞു. എല്ലാ ചികിത്സകളും ഉപയോഗശൂന്യമെന്നു പറയുന്ന ഡോക്ടറെ കാണുമ്പോൾ, ഏതെങ്കിലും ഒരു ചികിത്സ—അത് എത്രതന്നെ അസുഖകരമായാലും—ഉപദേശിക്കുന്ന ഡോക്ടറെ അഭയംപ്രാപിക്കും; ഒഴിക്കാൻവയ്ക്കാത്ത ശസ്ത്രക്രിയയ്ക്ക് ഞാൻ അതുകൊണ്ടു വഴങ്ങാൻ നിശ്ചയിച്ചു.

ആശുപത്രിയിൽ

30 നവംബർ 1951

ഞാൻ ആശുപത്രിയിൽ വന്നിട്ടു മൂന്നുനാലുദിവസമായി. നാളെയാണ് ശസ്ത്രക്രിയ. ആപൽസന്ധി വന്നപ്പോൾ, ഭയം വിചാരിച്ചിരുന്നത്ര തോന്നിയില്ലെങ്കിലും, ഞാൻ ഈ കഴിഞ്ഞ ദിവസങ്ങളിൽ സമാധാനത്തിന്റെ മുന്തിരൂപമായിരുന്നു എന്നു തീരെ പറഞ്ഞുകൂടാ. എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു നിശ്ചയമില്ല, എന്റെ ജീവിതം പെട്ടെന്ന് അവസാനിക്കാൻപോകുന്നു എന്നുള്ള അകാരണമായ ഒരു ഭീതി എന്നെ വല്ലാതെ അടക്കിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇവിടം വിട്ടാൽ എന്റെ മറ്റു അടുത്ത ബന്ധുക്കളുടെ ജീവിതം, മരണംകഴിഞ്ഞാൽ എന്നിക്കണ്ടാകാവുന്ന ഭാവി—ഈ രണ്ടു ഭവിഷ്യത്തുകളെപ്പറ്റിയുള്ള വിഷാദാത്മകമായ ചിന്തകൾ അടിക്കടി വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു, മരണം ആസന്നമാണെന്നു തോന്നുന്നു.

ബോൾ, മറെറല്ലാ സംഭവങ്ങളും അതിനോടു സ്വാഭാവികമായി ബന്ധപ്പെട്ട മനസ്സിൽ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കുഞ്ഞുങ്ങൾ കാണാൻ വന്നിട്ടുപോയ സമയം ഞാൻ മനസ്സുകൊണ്ട് അവരോടു അവസാനമായി യാത്രപറഞ്ഞു; അവരുടെ ഭാവി ശോഭനമായിരിക്കട്ടെ എന്ന് നിശ്ശബ്ദമായി ആശംസിച്ചു; അങ്ങനെ ഞാൻ മരണത്തിനെ അനുപചാരികമായി സ്വീകരിക്കാൻ ഒരുങ്ങി കട്ടിലിൽ കിടക്കുകയാണ്.

നാളെ ഈ സമയത്തേയ്ക്ക് ഞാൻ അങ്ങവിടെ കാണുന്ന വെള്ളിമേലത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമായിത്തീർന്നേക്കാം; ശസ്ത്രക്രിയയ്ക്കു ബോധം കെട്ടുത്തിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഞാൻ ഉണരുകയില്ല; അങ്ങനെ നിദ്രയിൽനിന്ന് നിശ്ശബ്ദമായി അനന്തമായ നിർദ്വാനത്തിലേയ്ക്ക്! ആ മാറ്റം എപ്രകാരമായിരിക്കും? അതുകഴിഞ്ഞു, എന്റെ ഈ ലോകത്തിലെ ബന്ധുക്കളെപ്പറ്റി ഞാൻ ഓക്കമോ...? എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോവാൻ മുമ്പ് പരലോകത്തിൽ പോയിക്കഴിഞ്ഞ എന്റെ ബന്ധുക്കൾ ശസ്ത്രക്രിയ നടത്തുന്ന മേശയുടെ ചുറ്റും വരുമോ? അനവധി വിചാരങ്ങൾ ഈ വിധം മനസ്സിൽ തിങ്ങിക്കൂടുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, ഇതിനെല്ലാ മടിയിൽ കുറേക്കൂടി ബലമായി, എല്ലാം ശരിയായി നാളെ വൈകുന്നേരവും ഈ കട്ടിലിൽ ജീവനോടെ കിടക്കുമെന്നുള്ള ഒരു ഉറപ്പായിരിക്കാം ഈമാതിരിയുള്ള ആലോചനകൾ പുറപ്പെടാൻ അനുവദിക്കുന്നത്. ഏതായാലും, ഉറങ്ങാനുള്ള മരുന്നുകൊണ്ട് രാത്രിയിലെ ധാത്രി വന്നുകഴിഞ്ഞു; അതുകഴിച്ച് വിളക്കുകെട്ടുത്തി, ഇന്നുകൂടി എന്നത്തെപ്പോലെ ഉറങ്ങാൻ ശ്രമിക്കട്ടെ.

16 ഡിസംബർ 1952

ഞാൻ കഴിഞ്ഞ ഒരാഴ്ചത്തെ സംഭവങ്ങൾ വീണ്ടും ഓർമ്മിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്. നിശ്ചേഷ്ടമായ ഒരു കാലം, തലയണകൾകൊണ്ടു താങ്ങി, വേദനകൾ അമർത്താൻ ഗുളികകൾ കഴിച്ചു അദ്ധ്വാനത്തിൽ കിടക്കുമ്പോഴും, ഇതിനു ബുദ്ധിമുട്ടാനും തോന്നുന്നില്ല. അസാമാന്യമായ ക്ഷീണമുള്ളതുകൊണ്ട്, ശുശ്രൂഷിക്കാനുള്ള ധാത്രിമാരെപ്പോലും അധികമാക്കും എന്നെ കാണാൻ അനുവാദമില്ല; അതുകൊണ്ട്, നിശ്ശബ്ദമായ ഈ മുറിയിൽ ചുറ്റുമുള്ള സാധനങ്ങളും, അങ്ങകലെയുള്ള കുന്നിൻനിരകളും നോക്കിക്കിടന്ന് ഇടവിടാതെ ആലോചിക്കാം....

അന്ന് ശസ്ത്രക്രിയയ്ക്കുള്ള ദിവസവും പതിവുപോലെ വന്നുചേർന്നു; അധികം താമസിയാതെ എന്നെ അല്പം മയക്കാനുള്ള മരുന്നും കുത്തിവെച്ചു. കണ്ണുകൾ, ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അടയ്ക്കാൻ തുടങ്ങുന്നതിനിടയ്ക്ക്, എന്നെ കാണാൻവന്ന മിത്രങ്ങൾ ചുറ്റുംവന്നു നിരന്നുനിൽക്കുന്നതു ഞാൻ നോക്കി. എന്റെ ഉറക്കം സ്ഥിരമായാൽ, 'കുത്തപെട്ടി'യുടെ പുറകേ പോകാനുള്ളവരെല്ലാം അപ്പോൾ ഇവിടെ കൂടിയിരുന്നു; അവരോടു ചിലതെല്ലാം പറഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ്, ശസ്ത്രക്രിയാമുറിയിലേയ്ക്ക് എന്നെ ഉന്തിത്തള്ളിക്കൊണ്ടുപോകേണ്ട 'രഥം' വന്നുചേർന്നു. അതിൽക്കിടന്ന് അങ്ങോട്ടു പോയപ്പോൾ, യാതൊരു പ്രത്യേകവിചാരവും എനിക്ക് ഇല്ലായിരുന്നു. അതിനുമുമ്പുണ്ടായിരുന്ന ആശങ്കകളും, ഭീതിയുമെല്ലാം അസ്തമിച്ചിരുന്നു. അദ്ധ്വാനംകൊണ്ടുവാൻ ഭാവിക്കുന്ന കണ്ണുകൾ മുമ്പോട്ടു നോക്കി രഥത്തിന്റെ അല്പം ഇളകിയ പ്രയാണത്തിൽ മാത്രമേ

ഞാൻ ശ്രദ്ധാലുവായിരുന്നുള്ളൂ. സ്നേഹിതന്മാർ ചെയ്യു മവലംബിക്കാൻ ദൂരനിന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞ വാക്കുകൾ പോലും അനാവശ്യമായിത്തോന്നി; പേടിയും ചെയ്യുവു മൊക്കെ ഒഴിഞ്ഞ എന്റെ മനസ്സിൽ അതൊന്നും തട്ടിയ തേയില്ല. അപ്പോഴേക്കും, ആ മുറിയിൽ ശസ്ത്രക്രിയയ്ക്കുള്ള മേശയിൽ കിടത്തിക്കഴിഞ്ഞു. ബോധം പരിപൂർണ്ണമായി പോയിക്കഴിയാൻ എത്ര സമയം വേണമെന്ന് അറിയാ നുള്ള ജിജ്ഞാസമാത്രമേ അപ്പോൾ എനിക്ക് ശേഷിച്ചി രുന്നുള്ളൂ. ഡോക്ടറന്മാരിൽ ഒരാൾവന്ന് വീണ്ടും മരുന്നു കത്തിവെച്ചു സൂചിയെടുക്കാൻ ഭാവിച്ചതു ഞാൻ സൂക്ഷി ച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നു; അപ്പോഴേക്കും ഞാൻ ഒന്നമ റിയാൻ വയ്യാത്ത അന്ധകാരത്തിലേയ്ക്കു ലയിച്ചു.

കുറേ മണിക്കൂറുകൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ധാത്രിയുടെ “ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ വീണ്ടും നിങ്ങളുടെ മുറിയിലാണ്,” എന്ന് ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വാക്കുകൾ, എന്നെ ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നപോലെ, പരലോകത്തിലേയ്ക്കല്ല, ഈ ലോകത്തിലേയ്ക്കു വിളിച്ചുണർത്തുകയായിരുന്നു. അടു ത്ത്, അതേ വാസ്തവംതന്നെ ശാരദ മലയാളത്തിൽ, പ ക്ഷേ, കുറേക്കൂടി വ്യക്തമായി, എന്നെ അറിയിച്ചു; അല്പം അകലെ, ചില പരിചിതമുഖങ്ങൾ, കറങ്ങുന്ന കണ്ണുക ളിൽക്കൂടി പ്രത്യക്ഷമായി. വീണ്ടും മയങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ്, ഒരു മാനുസ്നേഹിതൻ മന്ദമായ ചിരിയോടുകൂടി എന്നെ സമാധാനിപ്പിച്ചു; ആ ഇരുട്ടിൽ നടന്ന സംഭവങ്ങൾ എ ങ്ങനെ എപ്പോൾ അവസാനിച്ചു എന്നറിയാൻ ഞാൻ അസ്സഷ്ടമായി, പക്ഷേ, ക്ഷീണംകൊണ്ടു നിഷ്പലമായി ആഗ്രഹിച്ചു.

ദാഹം, അസഹ്യമായ ദാഹം, വിശപ്പും ക്ഷീണവും കൂടി ഒത്തുചേർന്ന് എന്നെ, രാത്രിയിൽ ഉറക്കത്തിനെയും അകറ്റി ആക്രമിച്ചു. രണ്ടുമണിക്കൂറിൽ ഒരു സ്ലൂൺ വെള്ളമെന്ന ക്ലിപ്തമായ ആഹാരം മാത്രമേ ഇതിനെക്കൊള്ളാം. നേരിടാൻ എനിക്കുവെളിച്ചമില്ല. ശസ്ത്രക്രിയയ്ക്കുമുമ്പു ഭയങ്കരമായ വേദനയാണ് അതിന്റെ മുഖ്യഫലമെന്ന് വിചാരിച്ച്, ഞാൻ അതു സഹിക്കാൻ ധൈര്യം തേടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ, ഇതാ അതിനുപകരം, ജീവിതത്തിലെ മൗലികാവശ്യങ്ങളായ വിശപ്പ്, ദാഹം, ക്ഷീണം ഇവയുടെ ഉച്ചസ്ഥിതി ഏതാണ്ടാദ്യമായി എന്നെ കാട്ടി, അതിനുമുമ്പിൽ അവ എന്നെ നമസ്കരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു! രാത്രി, അനന്തമായ രാത്രി, യാതൊരു ബദ്ധപ്പാടുകളില്ലാതെ കൂടി; അതിന്റെ നിമിഷങ്ങൾ ഞാൻ ഓരോന്നും എണ്ണിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

18 ഡിസംബർ 1952

ഈ ആശുപത്രിയിലെ അനിവാര്യമായ ദിനസരിയെല്ലാം ഇപ്പോൾ എനിക്കു നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായിക്കഴിഞ്ഞു. രാവിലെ ഒന്നരയോടെ ഭാവിക്കുമ്പോൾ, രാത്രിയിലെ ധാത്രി വാതിൽതുറന്ന് അകത്തേയ്ക്കുവന്നു വിളിച്ചു നോക്കും; അമാനുഷികമായ ഈ വെളിച്ചപ്പാടിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ മുഖവും കഴുകി പല്ലുതേച്ച് പിന്നീട് ദേഹത്തിലെ ചൂട് എത്രയെന്നു പരിശോധിക്കും; അതുകഴിഞ്ഞ് ഒരു ധാത്രി മററാനിന്ന് അകമ്പടിയായി വന്ന് കിടക്ക വിരിക്കും; ആ സമയത്ത് ഒരേയൊരു കുശലപ്രശ്നം—സുഖമായി ഉറങ്ങിയോ എന്നു—മുടക്കുകൂടാതെ ചോദിക്കും; എല്ലാദിവസവും അതിനു ഒരേമറുപടി; അപ്പോഴേയ്ക്കും ഏഴുമണിക്ക് ആദ്യത്തെ ഭക്ഷണം; ഡോക്ടറുടെ വരവ്;

മുറിവുത്തിയാക്കുന്ന ഭൃത്യന്മാരുടെ വരവ്; ഉച്ചയ്ക്കുപത്തേ ഭക്ഷണം; വീണ്ടും കിടക്ക നേരെയൊക്കുക; വിശ്രമം; മൂന്നരമണിക്കു ചായ; സന്ദർശകന്മാരുടെ വരവ്; ആറരമണിക്കു അത്താഴം; എട്ടരമണിക്കു ഉറങ്ങാനുള്ള മരുന്നുംകൊണ്ടു രാത്രിയിലത്തെ ധാത്രിയുടെ വരവ്; ഉറങ്ങാനുള്ള വൃത്തിയായ ശ്രമങ്ങൾ; സ്വപ്നങ്ങളും, ഉറക്കവും; അടുത്ത ദിവസത്തെ ധാത്രി വാതിൽതുറന്നകത്തേയ്ക്കുള്ള വരവ്— അപ്പോഴേയ്ക്കും വീണ്ടും വേറൊരു ദിവസത്തിന്റെ നാടി!

കിടക്കയിൽ കിടന്ന്, ഈ ഒരേതരത്തിൽ ആവിർവിക്കുന്ന ഘോഷയാത്രയുടെ കേന്ദ്രമായി, ഞാൻ ജീവിതം നയിക്കുകയാണ്. എന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കു നിയമിച്ചിട്ടുള്ള ധാത്രി, ലീലിയനേയും, ഭൃത്യ ടെറേസ്സായേയും, എനിക്ക് നല്ലപോലെ പരിചയമായി. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അവരുമായി സംസാരത്തിൽ ഏർപ്പെടും. ലീലിയൻ സാധാരണ പ്രസന്നമുഖത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു കാണപ്പെടുന്നതെങ്കിലും, ചിലപ്പോൾ കാരണമൊന്നുമില്ലാതെ നിശ്ശബ്ദതയേ അവലംബിക്കും. അവൾക്ക് ഒരു കാമുകനുണ്ട്; ആ അജ്ഞാതവ്യക്തിയുടെ മനഃപ്രസാദത്തിന്റെ മാറ്റങ്ങളാണോ ഈ നിശ്ശബ്ദതയിൽ പ്രതിബിംബിച്ചുകാണുന്നതെന്നു ഞാൻ അർത്ഥമെടുത്തു. ഒരിക്കൽ അവളുടെ മൂന്നരയേപ്പറ്റി ചോദിച്ചപ്പോൾ, ആർക്കും എപ്പോഴും ചിരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു. അതു വളരെ വാസ്തവംതന്നെ; ഞാൻ അവളുടെ പുഞ്ചിരിക്കുവേണ്ടി പ്രയത്നിക്കുന്നതെന്തിന്?

ടെറേസ്സാ ഏതാണ്ട് ഒരേനിലതന്നെ പരിപാലിച്ചുപോരുന്നു; അധികം ചിരിയും ഇല്ല, അധികം വാചാലതയുമില്ല, പക്ഷേ, വേണ്ടത്ര രണ്ടും ഉണ്ടുതാനും. ഒരിക്കലും അവളെ കുറ്റംപറയുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല; മിനിട്ടു

പോലും തെറ്റാതെ ജോലികൾ ചെയ്തുതീർക്കുന്നു. അവർ ക്കിതുവരെ, കാമുകന്മാരൊന്നും എത്തിച്ചേർന്നിട്ടില്ല; അതിന്റെ ഫലമായിരിക്കുമോ ഈ ഭയങ്കരകൃത്യനിഷ്ഠ. എന്നാൽ, അത് അധികം കാലത്തേയ്ക്കു നീണ്ടുനില്ക്കുകയില്ല. യൗവനം പ്രസരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്ന അവളുടെ പോക്ക് യുവാക്കന്മാരെ ഇതുവരെ ആകർഷിക്കാത്തതിലാണ് അത്ഭുതം.

20 ഡിസംബർ 1952

എന്റെ കിടക്കയിൽക്കിടന്ന് വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കുമ്പോൾ ജെന്നീവായുടെ ഒരു ഭാഗം മുമ്പിൽ കാണാം. അങ്ങേയറ്റത്ത് കുന്നിൻനിരകൾ, അതുകഴിഞ്ഞു താഴ്വരയിലേയ്ക്കിറങ്ങുന്നതുവരെ ക്രമേണ താണതാണ് വരുന്ന കെട്ടിടങ്ങളുടെ മുകൾഭാഗങ്ങൾ, പിന്നീട് പതുക്കെ ഉയന്ന് ഈ കുന്നിലെ ആശുപത്രിയിലെത്തുന്നതുവരെ കുറേക്കൂടെ അടുത്തുകാണാവുന്ന പാതകളും, മറ്റു ചില കെട്ടിടങ്ങളും—സ്വിസ്സ് പട്ടണങ്ങളുടെ ചിരപരിചിതമായ ചിത്രങ്ങളിൽ പലതും അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്ന ഒരു രംഗമാണ് ഞാൻ എപ്പോഴും കണ്ടുകൊണ്ടുകിടക്കുന്നത്. വീടുകളിലെ വെളിയിലത്തെ വരാന്തകളിലും മറ്റും തൂക്കിയിട്ടുള്ള തൂണിക്കഷണങ്ങൾ കാരറിൽ പാറിക്കളിക്കുന്നതും ചിലപ്പോൾ എനിക്കു കാണാം. അതിന്റെ പിൻഭാഗത്തു പലതരത്തിലുള്ള കുടുംബജീവിതത്തിന്റെ സംഗീതങ്ങൾ മുഴങ്ങുന്നുണ്ടായിരിക്കണം. പക്ഷേ, ഇവിടെ കിടന്നു നോക്കുമ്പോൾ, അതൊന്നും കേൾക്കാതെ നിശ്ശബ്ദമായ, ഒരു ചിത്രത്തിലെപ്പോലെയുള്ള, കാഴ്ചയേ കാണാവൂ. വെളിയിൽനിന്നു തണുപ്പുവരാതെ കണ്ണാടിജനാലകളടച്ചുവെച്ചിരിക്കുമ്പോൾ, ഊക്കോടെയടിക്കുന്ന കാറ്റിന്റെ

ആരവംപോലും കേൾക്കുകയില്ല. ഇന്ന് അതുപോലെയുള്ള ഒരു കാരാണെന്നു കവരങ്ങൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ആടുന്നതുകണ്ടാൽ അറിയാം. ഞാൻ പുതപ്പുകൾകൊണ്ടു മുടി, തലയണകൾകൊണ്ടു താങ്ങി, ചൂട്ടുവെള്ളം നിറഞ്ഞ കുപ്പിയുടെമേൽ കാലുംവെച്ച് വെളിയിലേക്കു നോക്കിക്കിടക്കുന്നു. ഭാവി വീണ്ടും അനിശ്ചിതം. നാളെ ബോധംകെടുത്തി, ഡോക്ടറന്മാർ എന്റെ കാലിന്റെ അകവശം ഒന്നുകൂടി കാണാൻപോവുകയാണ്.

25 ഡിസംബർ 1952

തണുപ്പുകാലമാണെങ്കിലും, വസന്തത്തെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നവിധം സൂര്യപ്രകാശം. ദൂരെയുള്ള കുന്നുകൾക്ക് ഒരു നീലപ്പായ. അവയുടെ അഗ്രഭാഗം ആകാശത്തിനെതിരായി നിമ്നോന്നതമായിപ്പോകുന്ന ഒരു വളഞ്ഞ രേഖയെ കുറിക്കുന്നു; അങ്ങോട്ടു നോക്കുമ്പോൾ, ഒരു നെടുവീർപ്പിന്റെ ആകൃതിപോലെ, അത് എപ്പോഴും കാണാം. ഈ കാലത്ത് ഈമാതിരിയുള്ള പ്രസന്നമായ ദിവസങ്ങൾ കാണാൻ വളരെപ്രയാസം; അതുകൊണ്ട് അതിന്റെ മഹിമയുടെ മാറ്റം ഒന്നുവേറെതന്നെ.

പക്ഷേ, ഈ സുദിനത്തിലും എനിക്ക് യാതൊരു സന്തോഷവുമില്ല. ഞാൻ ഇവിടെ സുഖക്കേടിൽ; ബാക്കിയുള്ളവരെല്ലാം വേറൊരു സുഖക്കേടിൽ വീട്ടിലും. ഇടക്കിടക്കു് ഞാൻ അവരുടെ സുഖക്കേടിന്റെ പുരോഗമനം, അടുത്തുള്ള ടെലിഫോൺവഴി വിളിച്ചുചോദിക്കും. അങ്ങനെ സുഖക്കേടുകൊണ്ടു ക്ലാനമായ ദിവസങ്ങളിലൊന്നായേ ഈ നല്ല ദിവസവും എനിക്ക് തോന്നുന്നുള്ളൂ.

ഇതൊക്കെയായാലും, നിസ്സാരമായ ദിനസരി നിറവേറ്റി ദിവസങ്ങൾ മുന്നോട്ടുതന്നെ ചൊഞ്ചൊണ്ടിരി

ക്കുന്നു. ഞാൻ കുറേക്കൂടി വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. എന്റെ മോഹം, ഈ നിർബ്ബന്ധിതമായ വിശ്രമദിവസങ്ങൾ ഏതെങ്കിലും സ്ഥായിയായ സാഹിത്യശ്രമങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വിനിയോഗിക്കണമെന്നാണ്. എനിക്ക് എഴുതാനാണെങ്കിൽ പല വിഷയങ്ങളുണ്ട്; എല്ലാറ്റിനുമുപരിയായി, ഒരു ദീർഘമായ ആഖ്യാനികനിമിത്തം എനിക്ക് ഉത്സാഹം തോന്നുന്നു. കഴിഞ്ഞ ഇരുപത്തഞ്ചുകൊല്ലമായി സാമുദായികജീവിതത്തിൽ വന്നിട്ടുള്ള മാറ്റങ്ങൾ ഒന്നരണ്ടു കുടുംബങ്ങളുടെ ജീവിതത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചു കാണിക്കാനാണ് എന്റെ ശ്രമം. ഒരു ഗ്രാമത്തിലെ ക്ഷേത്രത്തിനെ കേന്ദ്രമാക്കി ഈ ജീവൽപ്രവാഹം വരയ്ക്കാൻ ഇപ്പോൾ എനിക്ക് സമയം ധാരാളമുണ്ട്. ഒരു ഉത്സവത്തിൽ തുടങ്ങിയിട്ട് അനേകകാലം കഴിഞ്ഞു വേറൊരു ഉത്സവത്തിൽ അവസാനിക്കുന്നു; മറ്റു പല വിവരങ്ങളും രംഗങ്ങളും ഞാൻ മനസ്സിൽക്കണ്ടു. പക്ഷേ, മനസ്സിൽ കാണുന്നതുപോലെ അത്ര എളുപ്പമല്ല കടലാസ്സിൽ പകർത്തി അന്യരെ മനസ്സിലാക്കുന്നത്. എന്റെ അവ്യക്തമായ ആഖ്യാനിക, പാത്രങ്ങളും അവരുടെ കഥകളും, അതുകൊണ്ട് മനസ്സിൽത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. ആ മനസ്സോ ഇപ്പോഴൊക്കെ സ്വന്തം വെറും ഗാർഹസ്ഥ്യകാര്യങ്ങളെ മാത്രം വലയം ചെയ്തു കറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

31 ഡിസംബർ 1952

വെളിയിൽ ബാൻറിന്റെ സാഹിത്യപ്രവർത്തനം. ഈ നൂറ്റാണ്ടിൽ ഉയർന്നുവന്ന സർവ്വാധിപതിമാരുടെയെല്ലാം മുൻഗാമിയും മാതൃകയും ആയ നെപ്പോളിയന്റെ ആക്രമണത്തിൽനിന്നും ഒഴിവാക്കുകയും, സ്വപിസ്സ് ജനങ്ങൾ ആഘോഷിക്കുകയാണ്. ആഘോഷങ്ങളിലും

കൊടിപറപ്പിക്കുന്നതിനും ഉള്ള ഇവരുടെ ആഗ്രഹം അസാമാന്യംതന്നെ. മോബ്ളാംപാലത്തിന്റെ രണ്ടുവശത്തും, അവിടെ അടുത്ത പ്രധാന തെരുവുകളിലെല്ലാം, ഏതെങ്കിലും, നിസ്സാരമായ പ്രോത്സാഹനത്തിന്റെ ഫലമായി കൊടികൾ ഉയർന്നുവരുന്നതു ഞാൻ പലപ്പോഴും കണ്ടിട്ടുണ്ട്. മോബ്ളാംപാലംപോലും ഇന്നെന്നിക്കു വിദൂരമായിരിക്കുന്നു. ആശുപത്രിയിലെ ജീവിതം എനിക്ക് പരിചയമായി കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെങ്കിലും, കിടക്കയിൽനിന്ന് എഴുന്നേൽക്കാൻ വയ്യാത്ത ദിവസങ്ങൾ ഇങ്ങനെ മുമ്പിൽ നീണ്ടുനീണ്ടു കിടക്കുന്നത് വലിയ സന്തോഷപ്രദമാണു മല്ല. വർത്തമാനകാലം വെറും ശൂന്യമായി കാണുമ്പോൾ, ഞാൻ ഭൂതകാലത്തിൽ ജീവിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. എന്റെ കഴിഞ്ഞുപോയ കാലത്തിലെ സ്നേഹിതന്മാരെയും, സ്നേഹിതമാരെയും, തേടിപ്പിടിക്കാനുള്ള ശ്രമം വളരെ രസമായിത്തോന്നുന്നു. ഇരുപതും ഇരുപത്തഞ്ചും വർഷങ്ങളായി വേർപെട്ട അവരുടെ ജീവിതം ഏതുവിധമായിരിക്കും? യുവാക്കന്മാർ മദ്ധ്യവയസ്കരും, കന്യകമാർ അമ്മമാരും ആയി മാറിയിരിക്കുന്നു. ചിലരുടെ എഴുത്തുകൾ എനിക്കു കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞു; മറുചിലർ ഇത്ര ദൂരത്തായാലും, ഞാൻ ഒരു അപകടക്കാരനാണെന്നു നിശ്ചയിച്ച് മൗനമവലംബിക്കുന്നു. അവരെ ഇളക്കാൻ ഇന്ന് എനിക്ക് എന്റെ ദുർബ്ബലമായ മനഃശക്തിമൂലമുള്ള ടെലിപതി മാത്രമേയുള്ള മാർഗ്ഗം.

20 ജനുവരി 1953

ഞാൻ കഴിഞ്ഞ കുറേദിവസങ്ങളായി ഒട്ടേറെ പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചു. പ്രത്യേകിച്ച് ഫ്റഞ്ചുപുസ്തകങ്ങൾ. പകൽസമയം മുഴുവൻ ഫ്റഞ്ചും, രാത്രി ഉറങ്ങാറാവു

ബോൾ ഇംഗ്ലീഷും. ഇങ്ങനെ എന്റെ അഹോരാത്രികൾ ഞാൻ ഭാഗിച്ചുവെച്ചിരിക്കുകയാണ്. കിട്ടുന്ന പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുകയെന്നല്ലാതെ വേണ്ടുന്ന പുസ്തകങ്ങൾ കിട്ടാൻ ഇവിടെ വഴിയില്ല. പക്ഷേ, ഞാൻ വായിക്കാത്തതും, വായിക്കേണമെന്നു വിചാരിച്ചുള്ളതുമായ പുസ്തകങ്ങൾ അനവധിയുള്ളതുകൊണ്ട്, ഇവിടെ എത്രകാലം കിടന്നാലും, വായിക്കാൻ ബാക്കിയില്ല എന്ന അവസ്ഥ വരികയില്ല. അതല്ല ആശ്വാസകരം.

ഇംഗ്ലീഷ് സാഹിത്യത്തെക്കുറിച്ച് ഇൻഡ്യക്കാർ പൊതുവേയുള്ള ബഹുമാനം, രാഷ്ട്രീയമായ ഇംഗ്ലീഷ് മേൽക്കോയ്മയുടെ ഒരു പ്രതിബിംബമാണെന്നാണ് ചിലരുടെ അഭിപ്രായം. അതുകൊണ്ട് ഒരു വലിയ ഫ്റണ്ടു സാഹിത്യകാരനായ ആങ്ഗേ ഷീഡിന്റെ അഭിപ്രായം ശ്രദ്ധേയം: “ഞാൻ ഓരോപ്രാവശ്യവും ഇംഗ്ലീഷ് സാഹിത്യത്തിൽ നിമഗ്നനാകുന്നത് എത്ര ആനന്ദത്തോടുകൂടിയാണ്! എത്ര വിവിധത! എന്തൊരു ധാരാളത! അതിന്റെ അഭാവമായിരിക്കും മനുഷ്യസമുദായത്തിനെ ദാരിദ്ര്യത്തിലാക്കുന്നത്.” നമ്മുടെ ഇംഗ്ലീഷ് വിദഗ്ദ്ധരികളായ ദേശഭക്തന്മാർ ഇതിനെ സമാധാനമാണു പറയുവാൻ പോകുന്നത്?

ഞാൻ മോപ്പ്സാങ്സിന്റെ പുസ്തകങ്ങൾ ഫ്റണ്ടിൽ വായിച്ചത് ഈയിടെയാണ്. വായിക്കാൻ സുഖമുണ്ടെങ്കിലും, അവയിൽ ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്ന ജീവിതം എത്രകണ്ടു സുഖകരമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. അനേകം പ്രണയിനികളെ വ്യാമോഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മുന്നോട്ടുപോകുന്ന സുന്ദരസ്നേഹിതന്റെ (Bel-Ami) ജീവിതരംഗങ്ങൾ വായിക്കുന്നതിനു വലിയ രസം; പക്ഷേ, യഥാർത്ഥത്തിൽ ആ ജീവിതം തീരെ കാമ്യമല്ലാത്ത

ഒന്നാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. സാഹിത്യത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചുകാണുന്ന ജീവിതവും, അതിന്റെ പിന്നിലുള്ള യഥാർത്ഥജീവിതവും തമ്മിലുള്ള ഭേദമായിരിക്കാം ഇതിനു കാരണം. ചിലചില സംഭവങ്ങൾ തിരഞ്ഞെടുത്ത് വാഗ്ദലാസത്തോടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുമ്പോൾ കാണുന്ന ജീവിതം ഒന്ന്; അതേസംഭവങ്ങളടങ്ങിയ ജീവിതം, അതിന്റെ വിവിധങ്ങളായ അനുഭൂതികളും ഉപകരണങ്ങളും സംഭവങ്ങളോടുകൂടി, അനുഭവം ജീവിക്കുന്ന അനുഭവം തികച്ചും വേറെ ഒന്ന് എന്നുള്ളതു സുവിദിതമാണെങ്കിലും, എപ്പോഴും മനസ്സിൽ തട്ടുന്നില്ല.

25 ഫിബ്രുവരി 1953

ഞാൻ ടെറേസ്സായുമായി സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നത് എന്നും ഒരു പ്രത്യേകസമയത്താണ്. അവൾ മുറി വൃത്തിയാക്കാൻ വരുമ്പോൾ, തുറക്കുന്ന ജനാലകൾക്കിടയിൽക്കൂടി കാറ്റോറ്റ് തണുപ്പു ബാധിക്കാതിരിക്കാൻ, ഞാൻ പുതപ്പുകളുടെ അടിയിൽപ്പോകാൻ നിർബ്ബന്ധിതനാവും; മുഖം മാത്രം വെളിയിലേയ്ക്കുവരുത്തി, അവളുടെ ജോലിയെ തടസ്സപ്പെടുത്താതെയാണ് എന്റെ സല്ലാപങ്ങൾ. ശരീരം അസൗകര്യമായ സ്ഥിതിയിലാണെങ്കിലും, സല്ലാപങ്ങൾ സരളമായിത്തന്നെ പോകും. ദിവസംപ്രതി പതിനഞ്ചുമിനിറ്റോളം ഉള്ള ഈ സംഭാഷണങ്ങളിൽനിന്ന് അവളുടെ കടുംബം, ജീവിതരീതി, ജീവിതപ്രശ്നങ്ങളേക്കുറിച്ചുള്ള മനോഭാവം ഇതെല്ലാം ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ഇൻഡ്യയിലെ ചില ആചാരങ്ങളും, വിശ്വാസങ്ങളും എന്റെ പക്കൽനിന്ന് അവളും ഗ്രഹിച്ചിരിക്കും. ആകപ്പാടെ, നമ്മുടെ പുരോഗമനക്കാർക്ക് ഇഷ്ടമുള്ളവിധമല്ലെങ്കിലും, അവളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ നവീനങ്ങളും, മനോഹരത

മുന്നോട്ടും ആണെന്നു സംശയമില്ല. എനിക്ക് ഇവിടെയുള്ളവരിൽ അവളെ ഇതിലേയ്ക്കു കൂടുതൽ പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. വേറെ സംഭാഷണവിഷയമൊന്നും കിട്ടാത്തപ്പോൾ, ഞങ്ങൾതമ്മിൽ ആർക്കാണ് പൊക്കംകൂടുതൽ എന്നുള്ള വാഗ്വാദത്തിൽ ഞാൻ ഏർപ്പെടും. ഞാൻ കിടക്കയിൽ കിടക്കുന്നസമയം ഇതു പരീക്ഷിച്ചുനോക്കാൻ വയ്യാത്തതുകൊണ്ട്, കുറേക്കാലത്തേയ്ക്ക് ഒരിക്കലും തീരാത്ത ഒരു തർക്കമായിട്ടിതു ശേഷിക്കും. ഇന്നു തർക്കമുണ്ടാകാൻ കിടക്കയിൽ എഴുന്നേറ്റിരുന്നപ്പോൾ, എന്റെ ഡോക്ടർ പ്രഫസർ പത്രി, അപ്രതീക്ഷിതമായി മറിയിലേയ്ക്കുവന്നു. എന്റെ ദേഹത്തു തണുപ്പുതട്ടാൻ അനുവദിച്ചതിന് അദ്ദേഹം രൂക്ഷമായി ടെറേസ്സായെ നോക്കിയപ്പോൾ, അവൾ പെട്ടെന്നു മറിവിട്ടോടിക്കളഞ്ഞു.

പ്രഫസർ പത്രിയോടുള്ള പരിചയം കൂടിക്കൂടിവന്നതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള അറിവും വർദ്ധിച്ചുവന്നു. എങ്കിലും, ഇപ്പോഴും അദ്ദേഹം ഏതാണ്ടു ദുർഗ്രാഹ്യമായ ഒരു രഹസ്യമായി ഇരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. ആ പരുപരുത്ത പെരുമാറ്റത്തിന്റെ പുറകിൽ മൂലമായ ഒരു ഹൃദയം തുടിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ചിരിക്കുന്നതു അപൂർവ്വമാണെങ്കിലും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ശുഷ്കമായ ഫലിതങ്ങൾ തട്ടിവിടും. ഈ ആശുപത്രി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയുടെ ആയതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം ഇവിടെ ഏതാണ്ടു ഒരു സർവാധിപതിയാണ്. പക്ഷേ, ദയയുള്ള സർവാധിപതി. പുതുവർഷാഘോഷങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ഇവിടെ പാതിരാത്രിവരെ ധാത്രികളും രോഗികളുമായി കഴിച്ചു. ശസ്ത്രക്രിയ ചെയ്യുന്നതിലും, ചികിത്സാവിധി നിശ്ചയിക്കുന്നതിലും അദ്ദേഹത്തിനു വല്ലാത്ത ചിട്ടയും, ക്രമവും, മുറികളുമൊക്കെ

യാണ്. പക്ഷേ, അതിന്റെയെല്ലാംഫലം രോഗികളെ അറിയിപ്പിക്കുന്നകാര്യത്തിൽ അതിലും വല്ലാത്ത നിശ്ശബ്ദത; ഞാൻ പല അടവുകളുംനോക്കി; ഫലം നാസ്തി.

18 മാച്ച് 1953

അപ്പൻ സുഖക്കേടുകൂടിയിട്ട് ആശുപത്രിയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയി. വ്യസനകരമായ ഈ വർത്തമാനവും വഹിച്ചുകൊണ്ട് നാട്ടിൽനിന്ന് ഒരു കത്ത് ഇന്നിവിടെക്കിട്ടി. സാധാരണവരാറുള്ള ഒരു സുഖക്കേട് കുറച്ചുമുമ്പു വന്നതായി എഴുതിയിരുന്നെങ്കിലും, സംഭവങ്ങൾ ഈ മാതിരിവരുമെന്ന് വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. പ്രായാധിക്യംകൊണ്ട് ഇനി അധികം ജീവിച്ചിരിക്കുകയില്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെക്കത്ത്; അതുകൊണ്ട്, കഴിഞ്ഞകാലത്തെ ഓർമ്മിക്കുമ്പോൾ, ആകപ്പാടെ സങ്കടം. കൂടുതൽവിവരത്തിന് കമ്പിയുമടിച്ചു മറുപടിക്കു കാത്തിരിക്കുന്നു.

വെളിയിൽ തണുപ്പും, മൂടൽമഞ്ഞും; ഇന്നുരാവിലെ മുതൽ സൂര്യപ്രകാശം തീരെ കാണാനില്ല. വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കിയപ്പോൾ, അവിടെ ഒരൊഴിഞ്ഞസ്ഥലത്ത് എന്തോ കത്തിക്കുന്നു; അതിൽനിന്ന് കൂട്ടംകൂട്ടമായി പുക പൊങ്ങി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പായുന്നു. ചുറ്റുമുള്ള മൂടലിൽവ്യാപിച്ചു ആ പുക ഇരുളിനെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. ഞാൻ കഴിയുന്നതും അങ്ങോട്ടുനോക്കാതെ കണ്ണുമടച്ചു കിടക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു; പക്ഷേ, ഇടയ്ക്കിടെവന്ന വിപത്തുകളെയെല്ലാം ഓർത്തുള്ള വ്യസനവിചാരങ്ങൾ ഒഴിക്കാൻ പ്രയാസം. എനിക്കില്ലാത്ത നാട്ടിൽപ്പോകാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ, എന്നുള്ള വ്യത്യമായ ആഗ്രഹം. വിദൂരമായ ഈ സ്ഥലത്തുകിടന്ന് എനിക്കു പ്രാർത്ഥിക്കാനേ സാധിക്കു; പക്ഷേ, പ്രാർത്ഥിക്കാൻപോലും എനിക്കു സമാധാനമോ ശക്തിയോ ഇല്ല.

അദ്ധ്യായം 7

വെളിച്ചത്തിലേയ്ക്ക്

ആശുപത്രിയിൽ

22 മാർച്ച് 1953

എന്റെ ചങ്ങാതിയും പ്രിയസ്നേഹിതനുമായ റെ
ബ്ബേറോ വീട്ടിൽനിന്ന് ഒരു കമ്പിയുംകൊണ്ടു വന്നു. അപ്പ
ന്റെ സുഖക്കേടു ഭേദമാണെന്നുള്ള ആശ്വാസകരമായ വ
ർത്തമാനം അറിഞ്ഞതിൽ വളരെ സന്തോഷംതോന്നി.
റെബ്ബേറോ എന്റെ വ്യസനത്തിൽ സഹതപിക്കുന്നു;
പക്ഷേ, അപ്പനെ കണ്ടിട്ടുപോലുമില്ലാത്ത അദ്ദേഹത്തിന്
എന്റെ ഈ മാനസികസംഭ്രമങ്ങളെല്ലാം അല്പം അയഥാ
ർത്ഥമായേ തോന്നൂ. ഏതാണ്ട്, ആഖ്യാനങ്ങളിൽ വിവ
രിക്കുന്ന വ്യസനഘട്ടങ്ങൾ വായിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടാവുന്ന
വികാരങ്ങൾപോലെ ആയിരിക്കണം അദ്ദേഹത്തിനുള്ള
ത്. എല്ലാ വികാരങ്ങളും ചിരപരിചിതമായി പരിമിത
മായ ചില അവസ്ഥകളെ വലയംചെയ്ത് കേന്ദ്രീഭവിക്ക
ുമ്പോൾ അവയുടെ 'തീക്ഷ്ണത'യ്ക്കു എത്ര വ്യത്യാസം! അ
വ്യക്തമായ ഈശ്വരസങ്കല്പത്തേക്കാൾ, അമ്പലങ്ങളിലെ
ഈശ്വരന്മാർ ഭക്തന്മാരെ വികാരപരവശരാക്കുന്നതും ഇ
തുകൊണ്ടായിരിക്കാം.

കുറേനാളായി വെളിയിലെ ലോകവുമായുള്ള എന്റെ
ബന്ധം റെബ്ബേറോവഴിക്കാണ്. എന്റെ സഹപ്രവർത്തക
മിസ് എലോയിസ്സാ പരേന്റെ ആഫീസ്സുവിട്ടതുമുതൽ,
അഥവാ, അതിനു കുറച്ചുമുമ്പുതൊട്ട്, ഈ ജോലി അദ്ദേ
ഹം സ്വയം ചെയ്യാൻ ഏറ്റെടുത്തതാണ്. എലോയിസ്സായോ
ടു യാത്രപറയാനുള്ള അവസാനസമയം വന്നപ്പോൾ,

ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതുപോലെ, എനിക്ക് ആശുപത്രി വിടാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ കട്ടിലിൽ കിടന്നുകൊണ്ടിരുന്നെന്ന്, അവരുമായുള്ള ആ ഒടുവിലത്തെ രംഗവും അഭിനയിച്ചു. എലോയിസ്സായുടെ അലസതയിൽ ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് പിറുപിറുത്തിരുന്നെങ്കിലും, ഈയിടെയായി ഞങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സ്നേഹവും, ജോലി ചെയ്യാനുള്ള അവളുടെ സന്തോഷവും ഒരുപോലെ വർദ്ധിച്ചുവന്നതേയുള്ളൂ. ഇപ്പോൾ അവൾ അജ്ഞാതനാമാവാൻ ഒരു കാര്യം കണ്ടുപിടിച്ചിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, അയാളുമായി അമേരിക്കയിലെവിടെയോ താമസിക്കാൻ പോവുകയാണ്. ആ ജീവിതത്തിൽ, ഞാൻ ഇപ്പോൾ കൊടുത്ത ടാഗോർ ഗീതങ്ങൾ അവൾ എപ്പോഴെങ്കിലും വായിക്കുമോ എന്ന് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. ഏതായാലും, പരസ്പരം ഭാവുകങ്ങൾ ആശംസിച്ചുകൊണ്ട് ഞങ്ങൾ വേർപെട്ടു.

ഇപ്പോൾ റെബ്ബേറോയും താമസിയാതെ പോവുകയാണ്. ഈവിവരം ഞാൻ അല്പം നിരാശയോടെയാണ് അറിഞ്ഞത്. ഇവിടെ വരുമ്പോഴൊക്കെ റെബ്ബേറോയുടെ ഫലിതസമ്മിശ്രമായ സംഭാഷണങ്ങൾ എന്റെ ഏതു ജ്ഞാനമായ വികാരങ്ങളേയും ആട്ടിയോടിക്കും. ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഫലിതങ്ങൾ വാസ്തവവുമായി യാതൊരു ബന്ധവുമില്ലാത്തവയായിരിക്കും; പക്ഷേ, അതു വെറും നിസ്സാരമായ കാര്യം മാത്രമാണ്. ഇന്നു രാത്രിയിൽ, അദ്ദേഹം കേറിവന്നപ്പോൾ, ഞാൻ മുറിക്കുകയ്ക്ക് നടന്നിട്ട് കട്ടിലിലേയ്ക്കു കേറുകയായിരുന്നു; ലിലിയൻ എന്തോ നേരമ്പോക്കു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് എന്റെ കാലുകളിൽനിന്നു ചെറിയ കാലുകൾ ഉയർത്തുകയായിരുന്നു. ഈ രംഗത്തിൽ നിന്ന്, അദ്ദേഹം, അവ്യക്തവും എന്നാൽ വിലാസമയവുമായ, ഒരു കഥ ഉൾക്കൊള്ളുകയായിരുന്നു. ഞാൻ നിഷേധിച്ചതു

കൊണ്ട് ഒരു ഫലവുമില്ല; ഒടുവിൽ, വാസ്തവത്തിലുള്ള തല്ലെങ്കിൽത്തന്നെ സാങ്കല്പികമായ ഒരു കഥ അതിൽനിന്നു നിമ്മിക്കാനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൂചന കേൾക്കേണ്ടിവന്നു. പക്ഷേ, അതിനുമുമ്പുതന്നെ, ഈ ആശുപത്രിയിലെ ധാത്രികളെ പാത്രങ്ങളാക്കി ഒരു കഥയെഴുതാൻ ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.

28 മാർച്ച് 1953

എന്റെ ജീവിതത്തിനെപ്പറ്റി ഞാനെന്തിനാണ് നിരന്തരം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്? എന്നേക്കാളും സാമത്ഥ്യമുള്ളവർ തിന്നും, കുടിച്ചും, ഉറങ്ങിയും, കുടുംബത്തെ പുലർത്തിയും, മണിക്കൂറുകൾ പോകുന്നത് കണ്ടുകൊണ്ട് തൃപ്തിപ്പെടുന്നു. എന്റെ ദിവസങ്ങളുടെ ഫലമായി സ്ഥിരമായെന്തെങ്കിലും അവശേഷിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ അതിനെന്തിനാണ് ആഗ്രഹിക്കുന്നത്? സ്നേഹിതന്മാരുമായി സംസാരിക്കുക, പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുക, വിചാരങ്ങളിലേർപ്പെടുക, ജോലി വേണ്ടുവണ്ണം നിർവ്വഹിക്കുക—ഇതുകൊണ്ടെല്ലാം ഏറെക്കുറെ ഒരു മൃഗമായ ഈ മനുഷ്യന്റെ ജീവിതം പൂർത്തിയായിത്തീർന്നു എന്നു തോന്നേണ്ടതാണ്.

പക്ഷേ, എന്റെ മുമ്പിലുള്ള സരളവും മനോഹരവുമായ കാഴ്ചയെ ധാരാളം ആസ്വദിക്കുന്നതിനുപകരം, ഈ സംശയാസ്വഭാവമായ കാര്യങ്ങളെഴുതുന്നതുകൊണ്ട് എന്തുപയോഗം? അങ്ങനെയെ കുന്നിൻശിഖരങ്ങളുടെ അപ്പുറത്ത് മറയാൻപോകുന്ന സൂര്യന്റെ അല്പം ചൂടുള്ള അവസാന കിരണങ്ങൾ, എന്റെ പാദങ്ങളുടെമുമ്പിൽ നീണ്ടുകിടക്കുന്ന താഴ്വരയിലൊക്കെ പ്രകാശം നിറയുന്നു. എന്റെ ഇടതുഭാഗത്തുള്ള വീടുകൾക്കു സൂര്യൻ ഒടുക്കത്തെ വന്ദന

മായി ഒരു ചുംബനം സമർപ്പിക്കുന്നു. ഞാൻ എഴുതാൻ ഇരിക്കുന്നിടത്ത് ആ കിരണങ്ങൾ സ്വപ്നവസ്ഥയായ ഒരു ശാന്തത പ്രദാനംചെയ്യുന്നു. ഓരോ താഴ്വരയിൽനിന്നും, നീലനിറത്തിലുള്ള പുകപൊങ്ങി, ഉറങ്ങാൻപോകുന്ന ലോകത്തിനാകെ ഒരാവരണംപോലെ, മുകളിലൊക്കെ വ്യാപിച്ചുവരുന്നു....കുന്നിൻനിരകളുടെ അങ്ങോട്ടുറത്തുള്ള അസ്തമനം കാണാൻ എന്നെ ഒരു കസേരയിൽ ഇരുത്താൻ തുടങ്ങിയിട്ട് കുറേദിവസമായി. വെയിലുകൊള്ളുന്നതിനിടയ്ക്ക് വെളിയിലേയ്ക്കു നോക്കാനും, അതുകഴിഞ്ഞ് മന്ദംമന്ദം മറയുന്ന സൂര്യബിംബം കാണാനും എനിക്ക് എന്നും വലിയ കൗതുകം തോന്നുന്നു. പക്ഷേ, ഇതുവരെ ഇത്ര ശോഭനിറഞ്ഞ ഒരു സായാഹ്നം കണ്ടിട്ടില്ല.

30 മാർച്ച് 1953

ഞാൻ ഇന്ന് ആശുപത്രി വിട്ടുകയാണ്. അതിനുവേണ്ടി പ്രഫസർ പത്രി ആജ്ഞകൊടുത്തിട്ട് ഒന്നരണ്ടു ദിവസമായെങ്കിലും, ഇന്ന് ആംബുലൻസ് വിളിച്ചപ്പോഴേ എനിക്ക് പോകുന്നകാഴ്ചത്തെപ്പറ്റിയുള്ള സംശയങ്ങളെല്ലാം തീർന്നു. ലിലിയൻ, ടെറേസ്സാ മുതലായ സുഹൃത്ത് സംഘത്തിനോടു യാത്രയുംപറഞ്ഞ് ഞാൻ വീട്ടിലേയ്ക്കുള്ള 'തിരിച്ചെഴുന്നള്ള'ത്തിനുള്ള വട്ടംകൂട്ടി. അപ്പോഴേയ്ക്കും എന്നെ ആംബുലൻസിലെ കട്ടിലിൽ കെട്ടിക്കൊണ്ടു പോകാനൊരുക്കാൻ ഏതാണ്ട് യമകിങ്കരസദൃശനാരായ ചിലർ വന്നെത്തി. അതിൽപ്പിന്നീട്ട് അവരുടെ പരിപൂർണ്ണനിയന്ത്രണത്തിൽ രോഗമഞ്ചത്തിൽ കിടന്നുകൊണ്ടു തന്നെ ഞാൻ ആശുപത്രി വിട്ടു. അങ്ങനെ ഞാൻ വീണ്ടും വെളിയിൽ വെളിച്ചത്തിലേയ്ക്കെത്തി.

25 ഡിസംബർ 1953

ഞാൻ ദീർഘകാലത്തിനുശേഷം സ്വദേശത്തേയ്ക്കു മടങ്ങുകയാണ്. പ്രഹസൻ പത്രിയുടെ ചിട്ടനിറഞ്ഞ ചികിത്സാസമ്പ്രദായം നിർദ്ദാഗ്യവശാൽ പരിപൂർണ്ണവിജയത്തിൽ കലാശിച്ചില്ല. സുഖക്കേട് മാറിയെങ്കിലും, എനിക്ക് ശാശ്വതമായ ഒരു അംഗവൈകല്യം വരികേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. ഈ ഒരു വിചാരം എന്നെ ആദ്യമൊക്കെ വല്ലാതെ അസഹ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വിശിഷ്ടം, ഈയിടെ കണ്ടുപിടിച്ച ഒരു ചികിത്സാസമ്പ്രദായപ്രകാരമായിരുന്നെങ്കിൽ, എനിക്ക് കുറേക്കൂടി സുഖം കിട്ടുമായിരുന്നു എന്ന വിദഗ്ദ്ധാഭിപ്രായം ഈ അസഹ്യതയെ കണക്കിലാതെ വർദ്ധിപ്പിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ഏതു ദുഃഖവും കാലക്രമേണ ഏറെക്കുറെ ശമിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, രണ്ടു വടിയുടെ സഹായത്തോടെ ഞാൻ വിമാനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ സ്വന്തം നാടും വീടും കാണുന്നതിലുള്ള സന്തോഷം എന്നിൽ സർവ്വോപരി പൊതിനിന്നിരുന്നു.

ബോംബെയിലും, മദ്രാസിലും സുപരിചിതമായ കാഴ്ചകൾ!...എന്നെ കാണാൻവന്ന ബന്ധുമിത്രാദികൾ എനിക്കുള്ളതിൽക്കൂടുതൽ അവശത എന്നിൽ ആരോപിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. യഥാർത്ഥത്തിൽ, എന്റെ ചലനങ്ങൾ അല്പം ദുർഗ്ഗലകങ്ങളാണെങ്കിലും, എനിക്ക് ജീവിതത്തിലാവശ്യമുള്ള കാര്യങ്ങൾ നിറവേറ്റാൻ അവ പര്യാപ്തങ്ങളാണ്. അതിൽക്കൂടുതലുള്ള അവകാശങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിക്കാനുള്ള ആഗ്രഹവും എനിക്കില്ല.

28 ഡിസംബർ 1953

തിരുവനന്തപുരം—സുപരിചിതമായ തിരുവനന്തപുരം—ഞാൻ വീണ്ടും, ആത്മീയോടെ, എങ്കിലും പതുക്കെ

പുതുക്കെ ആസ്വദിക്കുകയാണ്. എന്റെ ജീവിതത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരുഭാഗം തിരുവനന്തപുരത്തിനെ കേന്ദ്രമാക്കിയാണ് കറങ്ങിയിട്ടുള്ളത്. ശൈശവകാലം കഴിഞ്ഞ് ആദ്യം ഉൾനാട്ടുവിദ്യാലയം ഇവിടെ ഒരു സ്കൂളിലാണ് വിദ്യാഭ്യാസമാരംഭിച്ചത്. അതിൽപ്പിന്നീട് കുറേ വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം ഒരു കോളേജ് വിദ്യാർത്ഥിയായി അഞ്ചിലുറം കൊല്ലങ്ങൾ ഇവിടുത്തെ രണ്ടു കലാലയങ്ങളിൽ ചെലവാക്കി. ഉദ്യോഗജീവിതത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഒഴിവുകാലങ്ങളിൽ സ്വന്തം നാട്ടുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തുന്നതും ഇവിടെവെച്ചായിരുന്നു. പഴയ കാലങ്ങളിലെ ചങ്ങാതിമാർ ഒട്ടുമിക്കാലും ഉദ്യോഗങ്ങളും, പ്രാരബ്ധങ്ങളും സമ്പാദിച്ചു കൂടിയിരിക്കുന്നതും തിരുവനന്തപുരത്തുതന്നെ. അതുകൊണ്ട് അങ്ങുമിങ്ങും ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഞാൻ അല്പം 'സ്ഥാവരമായി' തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള ഈ കോണിൽ പഴയ കാലങ്ങളെ വിളിച്ചുവരുത്തി പതിഞ്ഞമട്ടിൽ സൈബരസല്ലാപങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടു കിടക്കുകയാണ്.

പക്ഷേ, നാളെ ഞാൻ ഞങ്ങളുടെ ഗ്രാമത്തിലേയ്ക്കു പോവുകയാണ്. ആ ഒരു വിചാരം എന്നെ വല്ലാതെ ഇളക്കിവിട്ടിരിക്കുന്നു. എന്റെ ജന്മസ്ഥലമായ ആ ഗ്രാമം ഞാൻ കണ്ടിട്ട് ഇപ്പോൾ രൂപതീലുരം വർഷങ്ങളായിരിക്കുന്നു; നാടും വീടും വിട്ട് പട്ടണത്തിലേയ്ക്കു പാഞ്ഞിട്ട് കാലം അത്രമേലായിരിക്കുന്നു. അന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്ന ആളുകളും, സ്ഥലങ്ങളും ഏതുവിധം മാറിയിരിക്കുമെന്ന് അറിയാനുള്ള ജിജ്ഞാസ എന്നെ പിടികൂടിയിരിക്കുന്നു.

പവിത്രേശ്വരൻ

29 ഡിസംബർ 1953

ഇന്നു വൈകുന്നേരം ഞങ്ങൾ ഇവിടെ എത്തിച്ചേർന്നു. തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നുള്ള യാത്രക്കിടയിൽ വഴിയുടെ ഇരുവശത്തും അപ്പോഴപ്പോൾ കാണുന്ന പച്ചനെൽപ്പാടങ്ങൾ, തെങ്ങിൻതോപ്പുകൾ, കുന്നിൻകൂട്ടങ്ങൾ—ഇവ ഇന്നും, അന്നത്തെപ്പോലെ മനോഹരമായിരിക്കുന്നു. പ്രകൃതിയുടെ രമണീയത, പലതരത്തിൽ; കായലുകളും, കുന്നുകളും ഇടകലർന്നുള്ള സ്വച്ഛമായ സ്വർണ്ണ പ്രകൃതിവിലാസം ഒരുതരത്തിൽ; ചെറിയ അരുവികളും, തോടുകളും ഇടകലർന്നുള്ള പച്ചപ്പാടങ്ങളും, തെങ്ങുകളും, കമുകൂറും, വാഴകളുംകൂടി നില്ക്കുന്ന ഭൂവിഭാഗങ്ങളും, നിറഞ്ഞ നമ്മുടെ നാടിന്റെ ഭംഗി വേറെ ഒരുതരത്തിൽ; രണ്ടിന്റെ ഭംഗിയും രണ്ടുവിധത്തിൽ ഹൃദയാവർജ്ജകമാണ്.

ഈ ചെറിയ ഗ്രാമത്തിന് ഒരു തനിച്ചുനിൽക്കുന്ന മുഴുവൻ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ട്. ദുർഘടമായ വഴി, കടകൾ മുതലായ നവീനസൗകര്യങ്ങളുടെ ദുർലഭഭാവം; പാവപ്പെട്ട ആളുകൾ; പൊളിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന കുടിലുകൾ—അങ്ങനെ പലതും. പരസ്പരം അറിയാവുന്നവർ മാത്രമുള്ളതുകൊണ്ടും, അന്യരുടെ ആഗമനം വളരെ അപൂർവ്വമായതുകൊണ്ടും, ഞങ്ങളുടെ വരവ് ഗ്രാമവാസികളെ മുഴുവൻ ആകർഷിച്ചിരിക്കുന്നു.

അതിൽ ചിലർ, ഞാൻ കുട്ടിയായിരുന്നപ്പോൾ, കണ്ടു പരിചയമുള്ളവരാണ്. അന്ന് ഞങ്ങളുടെ വീടു ഇവിടുത്തെ ശിവക്ഷേത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു്, ഭക്ഷണക്കുളത്തിനെ അഭിമുഖീകരിച്ചായിരുന്നു. അന്നു ഞാൻ ഇവിടെക്കഴിച്ചദിവസങ്ങൾ കാലത്തിന്റെ അന്തരമെല്ലാം

ചാടിക്കടന്ന് അടുത്തുവന്ന് നില്ക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നുന്നു. അവിടെ ഞങ്ങളുടെ വീടിന്റെ പടിഞ്ഞാറേ വശത്തായിനിന്നു നോക്കിയാൽ, അല്പം അകലെ താമരകൾ നിറഞ്ഞ ക്ഷേത്രക്കുളം കാണാം. കുളത്തിൽനിന്ന് തണുത്ത കാറ്റു് അങ്ങോട്ടു് എപ്പോഴും അടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. അകത്തു പടിഞ്ഞാറേ മുറിയിൽ തൂക്കമഞ്ചത്തിലോ, കിഴക്കേ വശത്തായി ചാതകസേരയിലോ അപ്പപ്പൻ കിടക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. മധുരയിൽനിന്ന് അച്ഛനും, അപ്പനും, എന്നത്തേക്കു തിരിയെ വരുമെന്ന് അദ്ദേഹം ആലോചിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. അമ്മ അകത്തു് അടുക്കളയിലെവിടെയോ ജോലിചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കും—അനുജത്തി സരോജിനി അമ്പലത്തിൽപ്പോകാൻ വഴക്കുകൂടിക്കൊണ്ടിരിക്കും....

അന്നത്തെ വീട്ടിൽനിന്ന് അല്പം ദൂരെ പാതവക്കത്തു്, ഞങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ വീടു് പണിതീർത്തിരിക്കുന്നു; ഞാൻ അങ്ങോട്ടു് ആദ്യമായി പ്രവേശിച്ചു. പണ്ടു് ഞാൻ ഇവിടെ താമസിച്ചിരുന്ന കാലത്തുണ്ടായിരുന്നവരിൽ അമ്മയും, അച്ഛനും, അപ്പപ്പനും, ഞങ്ങളുടെ പഴയ വീടിനോടൊപ്പം ശൂന്യതയിലെവിടെയോ അപ്രത്യക്ഷമായിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും അവരും എന്റെ കൂടെ ഉണ്ടെന്നുള്ള പ്രതീതി അനുഭവപ്പെട്ടു. ആ കാലമൊന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ഒരു പുതിയ തലമുറ—എന്റെ കുട്ടികൾ—ഈ നാട്ടുപുറത്തിന്റെ പുതുമകളു് എന്തൊക്കെയോ ആത്തുവിളിച്ചു് ലഹളകൂട്ടുന്നു. ജെനീവായിലെ കായലും, കാരുകുളം ബഹളവും, നഗരസാധാരണമായ കാഴ്ചകളും കണ്ടു പരിചയിച്ച അവർക്കു് ഇതെല്ലാം വേറെ ഒരു ലോകത്തിലെമ്പോലെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. ഈ പുതിയ രംഗം കണ്ടുകൊണ്ടു് എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അപ്പപ്പനും, അച്ഛനും

നമ്മമാരും അകത്തു് മുറിയിലെവിടെയോ കാത്തുനില്ക്കുന്നു എന്നു തോന്നി. എത്ര വ്യത്ഥമായ വിചാരം....

ഞങ്ങളുടെ പുതിയ വീടു് ഒരു കുന്നിൻ്റെ അഗ്രഭാഗത്താണു്. ഇവിടെനിന്നു നോക്കിയാൽ, മുൻപിൽ അങ്ങിങ്ങായി ചില തെങ്ങുകൾ ചക്രവാളത്തിനു് ഒരു അതിരിട്ടിരിക്കുന്നതുപോലെ കാണാം; പിൻഭാഗത്തു്, കുന്നിൻ ചെരിവു് പാടങ്ങളിലേയ്ക്കും, ക്ഷേത്രക്കുളത്തിലേയ്ക്കും ലയിച്ചു് മാഞ്ഞുപോകുന്നു; അവിടെ താണസ്ഥലങ്ങളെ ആവരണംചെയ്യുന്ന തെങ്ങിൻസമൂഹങ്ങളുടെ അഗ്രഭാഗങ്ങൾ കാറ്റിലാടിക്കളിക്കുന്നതു് മനോമോഹനമായ ഒരു കാഴ്ചയാണു്. ആകപ്പാടെ “പൊടിപ്പം തൊങ്ങലു്”മില്ലാത്ത ഈ പ്രകൃതിയുടെ ലഘുവിലാസം എനിക്കു വളരെ മനോഹരമായിത്തോന്നുന്നു. ഇവിടെ, തെങ്ങിൻതലപ്പുകളും നോക്കി ധ്യാനനിരതനായി ദിവസങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂട്ടാമായിരുന്നെങ്കിൽ—? പക്ഷേ, എൻ്റെ ദിവസങ്ങൾ, അന്യനാടുകളിൽ കഴിക്കുവാനാണു് വിധി! ഈ നാടും വീടും വീണ്ടും ഉപേക്ഷിച്ചു് ഞാൻ താമസിയാതെ ജെനീവായിലെത്തിച്ചേരും.

31 ഡിസംബർ 1953

അപ്പനുമൊന്നിച്ചുള്ള ആഘോഷകരമായ ദിവസങ്ങൾ. ജെനീവായിലെ ആശുപത്രിയിൽ ഇരുളടഞ്ഞ മുറിക്കകത്തുകിടന്നുഴലുമ്പോൾ, ഈമാതിരി ഒരു സമാഗമം ഉണ്ടാകുമെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കാൻതന്നെ പ്രയാസമായിരുന്നു. ഇവിടെ തറവാട്ടിൽവന്നു പഴയകാലങ്ങളെ പുനർജീവിപ്പിക്കണമെന്നുള്ള ചിരപ്രാർത്ഥിതമായ ആഗ്രഹം അവിചാരിതമായി സഫലമായതിൽ, അതിയായ ചാരിതാത്മ്യം തോന്നുന്നു.

ഞാൻ ഇവിടംവിട്ടുപോയ കാലത്തിനശേഷം, പലപല പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ ലാഞ്ഛനകൾ ഇന്നാട്ടിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, ആചാരങ്ങൾക്കും വിശ്വാസങ്ങൾക്കും പറയത്തക്ക മാറ്റങ്ങൾ ഒന്നും വന്നിട്ടില്ല. പ്രത്യേകിച്ച് വിശ്വാസങ്ങൾക്ക്; അമ്പലങ്ങളിൽ വഴിപാടുകൾ കഴിക്കുന്നതാണ് ഈശ്വരപ്രീതിക്കു സുഗമമായ വഴിയെന്നും, ഭൂതപ്രേതവിശാധകളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളെ ഉന്മൂലനംചെയ്യാനുള്ള മാഗ്ഗ്-ഉപദേശിക്കാൻ ജ്യോത്സ്യന്റെ പ്രശ്നംമൂലമേ സാധിക്കൂ എന്നും, മനുഷ്യരാശിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം സർപ്പങ്ങൾക്ക് ഏതോ അദൃശ്യമായ ഒരു പ്രത്യേകബന്ധം ഉണ്ടെന്നും ഉള്ള വിശ്വാസങ്ങൾക്ക് ഒരിളക്കവും വന്നിട്ടില്ല. മനുഷ്യബുദ്ധിക്ക് സാധാരണവഴിക്ക് അറിയാൻ വയ്യാത്ത ആദ്ധ്യാത്മികശക്തികളുടെ രഹസ്യം മുഴുവൻ, കണിയാൻ കഴിയില്ലാത്ത യാദൃച്ഛികവിതരണത്തിൽ ഒളിഞ്ഞുകിടക്കുന്നതായി ആളുകൾ പരിപൂർണ്ണമായി വിശ്വസിക്കുന്നു. ഏതോ അദൃശ്യശക്തിയുടെ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ ഫലമായി പ്രശ്നംവെക്കുന്ന സമയത്ത് കവിടികളുടെ എണ്ണം ഒരു പ്രത്യേകതരത്തിലാവുകയും, അതിൽനിന്ന് വിശ്വമാകെ വ്യാപിച്ചുകിടക്കുന്ന ഗ്രഹങ്ങളുടെ വിലയും നിലയും ഭാവവും അവയെ ആധാരമാക്കി, മനുഷ്യരാശിയുടെ എന്നല്ല സകല ചരാചരങ്ങളുടേയും സ്ഥിതിഗതികളേയും ജ്യോത്സ്യന്മാർ കണക്കാക്കി എടുക്കുന്നതുപോലെയും തോന്നുന്നു. യുക്തിവാദങ്ങൾകൊണ്ട് ഈശ്വരനെത്തന്നെ പ്രത്യക്ഷമാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്ന ഈ ഇരുപതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഈവക വിശ്വാസങ്ങൾക്ക് ഇത്ര പ്രാബല്യം കിട്ടിയിട്ടുള്ളത് ഒരു വിധത്തിൽ അത്ഭുതംതന്നെ. വേദാന്തവിധത്തിൽ നോക്കുമ്പോൾ, പ്രശ്നഫലവും, ജാതകഫലവും ചിലപ്പോ

ഔല്ലാം ശരിയായി വരുന്നുണ്ടെന്നുള്ള അവിതർക്കിതമായ വാസ്തവമാണത്യർത്ഥം. അതിന്റെ കാരണം മനുഷ്യബുദ്ധിക്ക് അജ്ഞാതമായിരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. ഏതായാലും ഇവിടെ ആദ്ധ്യാത്മികശക്തികളുടെ ദൈനംദിനമായ പ്രതിഫലനം ജ്യോത്സ്യന്റെ പ്രവചനത്തെ ആധാരമാക്കി ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്നു എന്നുള്ളതിൽ പക്ഷഭേദമില്ല.

ഇവിടുത്തെ പരിഷ്കാരചിഹ്നങ്ങളിൽ പ്രധാനമായി നില്ക്കുന്നത് ഒരു വായനശാലയാണ്. അവിടെ, ഇന്ന് എനിക്കൊരു സ്വീകരണം ഉണ്ടായിരുന്നു. അവിചാരിതവും തീരെ അർഹിക്കാത്തതുമായ ഒരു പ്രാധാന്യം ഈ മൊട്ടക്കുന്നിൻപുറത്തുവെച്ചു എനിക്കു കിട്ടിയിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. വേനലിന്റെ അസഹ്യമായ ചൂട്; അതിൽ പരവശനായി മരച്ചീനിത്തോട്ടങ്ങളുടെയിടയ്ക്കുകൂടി വായനശാലയിലേയ്ക്ക്; അവിടെ പ്രശംസകളും പ്രസംഗങ്ങളും; ഇതെല്ലാം ഏതാണ്ട് നിർവ്വീകാരനായി കേട്ട് ഞാൻ കണ്ണുകൾ അല്പം അടച്ച് ഇരിപ്പായി. ഞാൻ വെളിയിലെ ലോകത്തിൽ ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യാൻ കഴിയാത്തതുമായ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഈ കോണിലുള്ളവർക്കു എത്രയ്ക്ക് ജിജ്ഞാസയുണ്ടായിരിക്കാം? ഈ ചോദ്യത്തിനുള്ള മറുപടി ഞാൻ വ്യക്തമായിട്ടില്ല. ഈ കാലമെല്ലാം കഴിഞ്ഞു തിരിയെവരുന്ന ഒരാൾക്ക് ഇവിടുത്തെ ആളുകളും, പരിതഃസ്ഥിതികളുമായുള്ള ബന്ധം പുനഃസ്ഥാപിക്കാൻ അത്ര എളുപ്പമല്ല. അതുകൊണ്ട് എന്റെ മറുപടി പ്രസംഗം പരിതാപകരമായിരുന്നു എന്ന് പറയാതെ തരമില്ല.

വീണ്ടും വീട്ടിലേയ്ക്ക്; വായനശാലയെക്കുറിച്ച് ഒരു അവജ്ഞ അല്ലെങ്കിൽ അനാസ്ഥയുള്ള പല പഴമക്കാരും അന്യനാട്ടിൽനിന്ന് തിരിച്ചെത്തിയിരിക്കുന്ന ഈ

വിചിത്രജന്തുവിനെ കാണാൻവന്നിരിക്കുന്നു. അവരിൽ പലരേയും ഞാൻ അസ്സഷ്ടമായേ അറിയുകയുള്ളൂ. ചിലർ ഉററബന്ധുക്കളാണെങ്കിൽ മറുചിലർ ഇന്നലെവരെ ശത്രുക്കളായിരുന്നു. അവർ ഓരോരുത്തരോടും ഏതുവിധം പെരുമാറും? സ്ഥിതിഗതികളെപ്പറ്റി അപ്പൻ ചെവിയിൽ മന്ദമായി മന്ത്രിക്കും. അപ്പോൾ എന്റെ ചിരിവികസിക്കും, അല്ലെങ്കിൽ അമന്ദയും. അങ്ങനെ ഒരുതരം ഘോഷയാത്ര. എങ്ങനെന്നോക്കിയാലും ജീവിതം വിചിത്രംതന്നെ.

അദ്ധ്യായം 8

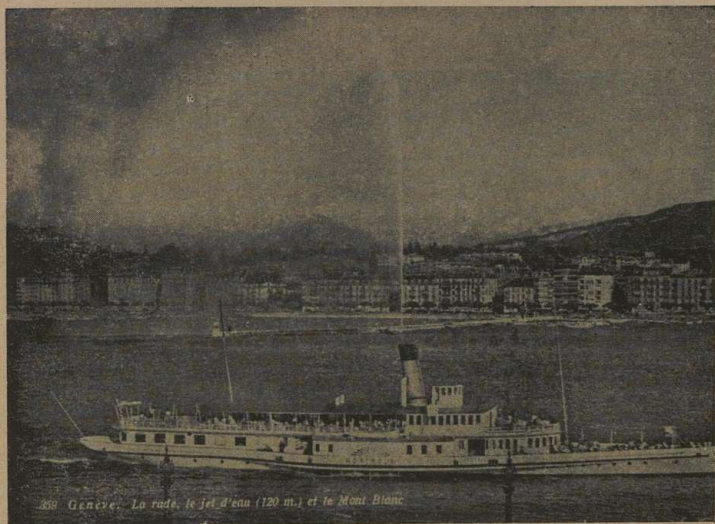
ബഹളത്തിനിടയ്ക്ക്

ജെനീവാ, 1954

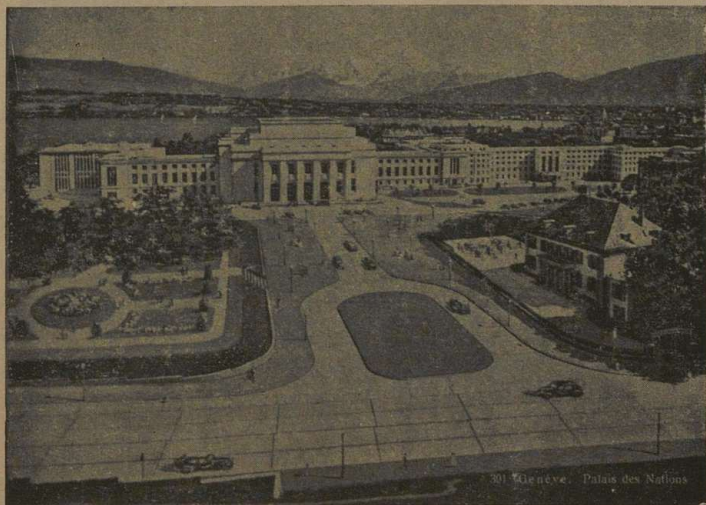
ഒരാളുടെ സാമുദായികവും, വ്യക്തിപരവുമായ ജീവിതങ്ങൾ പലപ്പോഴും വിഭിന്നമായ ചക്രവാളങ്ങളെ ലാക്കാക്കി പ്രയാണം ചെയ്യുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു; മറ്റു ചിലപ്പോൾ, അവ ഏതോ അദൃശ്യമായ ശക്തിയുടെ ആ കഷണംകൊണ്ട് അടുത്തടുത്തു വന്ന് യോജിക്കുന്നതുപോലെയും അനുഭവപ്പെടുന്നു. ഈ യോജിക്കുന്ന അവസരങ്ങളിലാണ് സുഖത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നത് താക്കി കടുപ്പിച്ചു ആശ്വാസമായിരിക്കാം; പക്ഷേ, ഒരു വ്യക്തിയുടെ അനുഭവത്തിൽ, വെളിയിലുള്ള ജീവിതവുമായി തന്റെ ജീവിതത്തിന് പൊരുത്തമില്ലായെന്നുള്ള വിചാരം എല്ലായ്പ്പോഴും സന്തോഷത്തിനു ഹാനികരമായി കൊള്ളുന്നമെന്നില്ല.

താത്വികമായ ഈ വിചാരശകലങ്ങൾ, ജെനീവ കായലിന്റെ കരളുകൂടി കാരോടിച്ച് കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ, എന്നെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ബാധിക്കാറുണ്ട്. ബഹളം—പ്രത്യേകിച്ചു, രാഷ്ട്രീയമായ ബഹളം—ചുറ്റും ആർപ്പുവിളിക്കുന്നതുപോലെ ചിലപ്പോൾ തോന്നും. ഹോട്ടൽ മെട്രോപോളിന്റെ മുമ്പിൽ റഷ്യൻ പ്രതിനിധികളുടെ മുഖംകാണാൻ ആളുകൾ ഉത്സുകരായി കാത്തിരിക്കും; അവരിടവിടെ പട്ടാളക്കാർ കാവൽനില്ക്കുകയും. പ്രതിനിധികളുടെ കാരുകൾമാത്രം 'പാക്ക്' ചെയ്യുന്നതിന് ഒട്ടധികം സ്ഥലം ഒഴിച്ചുവെക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ, 'വലിയ രാഷ്ട്രീയശക്തി'കളുടെ സമ്മേളനപരമ്പരകളെ

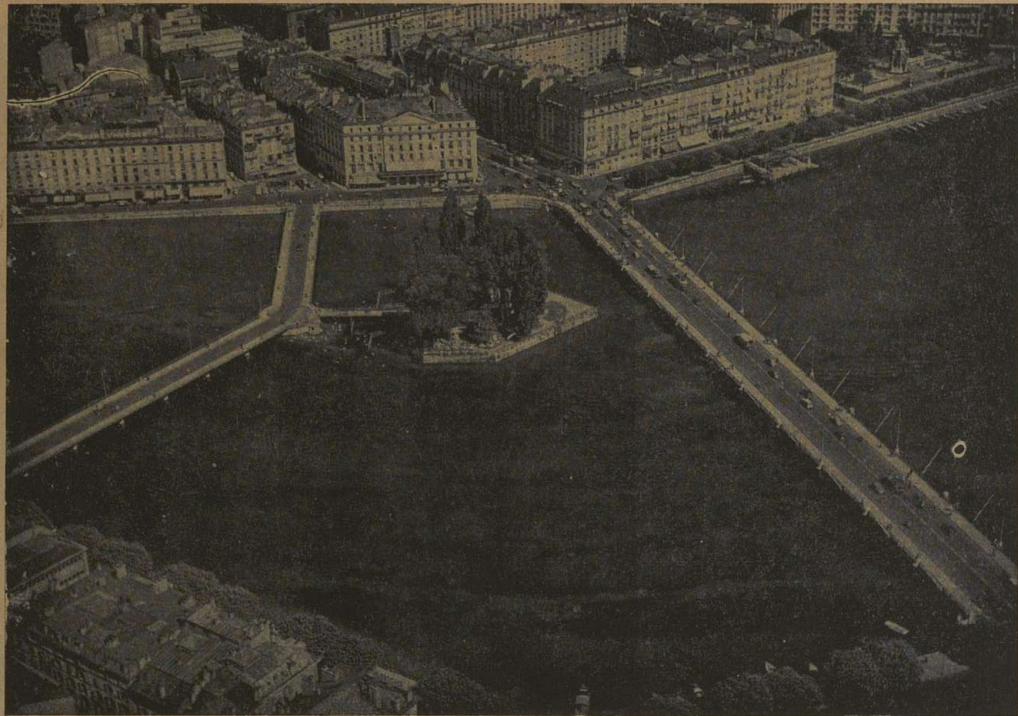
അവഗണിക്കാൻ ആർക്കും സാധിക്കുകയില്ല. ലോകത്തിലെ പത്രപ്രതിനിധികളെല്ലാം ജേനീവായെ ആക്രമിച്ചിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു; അവരുടെ കല്പനാശക്തിക്കനുസരിച്ച്, ഈ ഡാനും, മൊളൊട്ടോവും, ബീഡോയും, ചൗ എൻലായും ഒരു സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് മറ്റൊരു സംഭാഷണത്തിലേയ്ക്ക് അതിവേഗം പായുന്നതുപോലെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. കൊറിയയും, ഇൻഡോചൈനയും, പത്രങ്ങളിലും, പൊതുജീവിതത്തിലും മറ്റൊല്ലാറ്റിന്റെയും സ്ഥാനം പിടിച്ചിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. എങ്കിലും അവരുടെ പ്രയാണങ്ങൾ ജേനീവാ തടാകത്തിലെ തിരമാലകളുടെ ഇളക്കത്തിനെ അല്പംപോലും ബാധിച്ചിട്ടില്ല; അതിനു നടുക്കുള്ള 'ഫൗണ്ടൻ' പഴേ ഊജ്ജിതത്തോടുകൂടി ജലകണങ്ങളെ ചുറ്റും വിതറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അകലെ, ചുറ്റും, നിശ്ചഞ്ചലമായ കുന്നിൻനിരകൾ എന്നും ജേനീവാനഗരത്തെ നിഷ്പക്ഷദൃഷ്ടയാ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. ഇതിനെല്ലാമിടയ്ക്ക് ബാലന്മാർ അലസരായി ചൂട്ടുകാലത്ത് ആവിർഭവിച്ച 'ഐസ്ക്രീം' കടകളുടെ ചുറ്റും വലയം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വെളിയിലുള്ള ഈ ബഹളങ്ങൾക്കിടയ്ക്ക് സാധാരണ മനുഷ്യരുടെ ജീവിതം എങ്ങനെ? അവരവരുടെ നിത്യവൃത്തിയിൽ വ്യാപൃതരായി കുടുംബങ്ങളേയും മറ്റ് അടുത്ത സ്നേഹിതന്മാരേയും കേന്ദ്രമാക്കി അതു മന്ദമെങ്കിലും അനിവാര്യമായി മുന്നോട്ടുപോകുന്നു. എമ്പാടും ജോലി, അതിലുള്ള സംതൃപ്തിയും, വിജയവികാരവും, അടങ്ങിയ നിഷ്പ്രയാസമായ ജീവിതം ചിലർക്ക്; മറുചിലർക്ക് അസ്ഥിരവും ചിലപ്പോൾ തീരെ അപ്രത്യക്ഷമാവുന്നതുമായ, ജോലി അതിൽനിന്ന് ഉത്ഭവിക്കുന്ന ക്ലേശവും ആശാഭംഗവും നിറഞ്ഞ ജീവിതം. ഇതിന്റെയെല്ലാം പശ്ചാത്തലമായി ക്രമാനുസൃതം ഉദിച്ചു

ജനീവായലും ഫൗണ്ടനും

രാജ്യങ്ങളുടെ കൊട്ടാരം

ജനീവായലിന്റെ ഒരുഭാഗം
നടുക്ക് റൂസ്സോദീപും മോംബ്ളാപാലവും

മിക്കുന്ന സൂര്യൻ; കാലഭേദത്തിനനുസരിച്ച് മാറുന്ന പ്രകൃതി; ആശകളെ ഉല്ലാസിപ്പിക്കുന്ന വെയിൽ; അവയെ മങ്ങിപ്പിക്കുന്ന മഴയും, ഇരുൾച്ചയും, ഓജസ്സും, ചൊടിചൊടിപ്പുമുള്ള വസന്തം; ചൂടുള്ള ദീർഘകാലമായ ഗ്രീഷ്മം; ക്ഷയിച്ച് ഇലപൊഴിഞ്ഞു വരുന്ന ശരൽക്കാലം; ഒരു കാലചക്രം അവസാനിക്കാറായി തണുത്തുമരവിച്ച ഹേമന്തം—ഇങ്ങനെ വിവിധമായ വിശ്വപത്തിന്റെ വശങ്ങൾ. വിശാലമായ വിശ്വപത്തിനേയും, അതിന്റെ ഒരറ്റത്തു ജനിച്ചവളെന്ന് അസ്തമിക്കുന്ന വ്യക്തിയേയും താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കുമ്പോൾ, രണ്ടു വിഭിന്നവിചാരങ്ങൾ ഉത്ഭവിക്കുന്നു; ജീവിതം ശാശ്വതമോ, ക്ഷണഭംഗമോ? ഈ നിമിഷം,—ഇതുപോലെയുള്ള നിമിഷം—എന്നും ഉണ്ടായിരുന്നു, ഉണ്ടായിരിക്കും; നിമിഷം വിശ്വപത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്, വേറൊരുവിധം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ, അതു ക്ഷണഭംഗരം, പാറിപ്പറന്നുപോകുന്നു, തിരമാലകളിൽ പ്രതിബിംബിച്ചുകാണുന്ന മേഘശകലങ്ങളെപ്പോലെ അത്ര വേഗം മാറിമറഞ്ഞുകളയുന്നു. ഒരു പക്ഷേ, ഇങ്ങനെ അതിവേഗം പായുന്ന ഒന്നിനുപുറകെ ഒന്നായി മാറുന്ന വ്യക്തിസമൂഹത്തിൽക്കൂടി ഒരു തുടർച്ചയും, ശാശ്വതവുമായ വെളിച്ചവും, മനുഷ്യർ കാണിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം.

ഏതായാലും വീണ്ടും വ്യക്തിയിലേയ്ക്കു വരിക; ഏതു ബഹളത്തിനിടയ്ക്കും, സംഭവങ്ങളും, അനുഭവങ്ങളും, ആർക്കും ആത്മപരമായ പരിചയമായേ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുവെല്ലാ. അതുകൊണ്ട് ജെനീവായിലെ ഒരു സാധാരണ വ്യക്തിയുടെ ഒരാഴ്ചത്തെ ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു കടക്കുക:

ശനിയാഴ്ച: വൈകുന്നേരം ജെനീവാ എയറോഡ്രോമിൽ പോയി, ലണ്ടനിൽനിന്നു വരുന്ന ശ്രീ. വി. കെ.

നാരായണമേനോനേയും, പാരിസിയിൽനിന്നും വരുന്ന ശ്രീ. വി. കെ. കൃഷ്ണമേനോനേയും കാത്തു കറേണേരം ഇരുന്നു. വിഭിന്നനാരായ ഈ രണ്ടു 'വി. കെ. മേനോന്മാർ' പ്രത്യേക രണ്ടു കാലഘട്ടങ്ങളിലാണ് എന്റെ ജീവിതവുമായി കൂട്ടിമുട്ടിയത്. നാരായണമേനോനെ ഞാൻ ആദ്യം പരിചയപ്പെട്ടത് തിരുവനന്തപുരം കോളേജിൽ വെച്ചായിരുന്നു; വടക്കൻഭാഷയും, കൃശമായ ശരീരവുമെങ്കോണ്ട് ഓണേഴ്സ് ക്ലാസ്സിൽ കേറിവന്നപ്പോൾ, അദ്ദേഹം സ്വാഭാവികമായിട്ടായിരിക്കാം, ഏതാണ്ട് അതേ ആകൃതിയിലുള്ള എന്റെ അടുത്തുവന്നിരുന്നു. അപ്പോൾമുതൽ ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ഭൗതികമായ അടുത്തബന്ധം അചിരേണ സൗഹാർദ്ദമായ സ്നേഹബന്ധമായിത്തീർന്നു. പിന്നീട് അദ്ദേഹം ഉപരിവിദ്യാഭ്യാസത്തിനായി ലണ്ടനിൽ വന്നപ്പോൾ, ഞാൻ എതിരേൽക്കാൻ അവിടെ കപ്പലും കാത്തു തുറമുഖത്ത് തയ്യാറായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എഡിൻബറോയിലേയ്ക്കു മാറിയപ്പോൾ, സന്തോഷസമനപിതമായ ഒരു മദ്ധ്യവേനൽക്കാലം ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ച് അവിടെ കഴിച്ചു. എന്റെ മാററംമറിച്ചിലുകളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു വീണ്ടും ഏതാണ്ട് പത്തുവർഷത്തിനുശേഷം, ഞാൻ ലണ്ടനിൽ ചെന്നുകൂടിയപ്പോൾ ആ പഴയ സ്നേഹിതന്മാരിൽ നാരായണമേനോൻ മാത്രമേ, എന്നെ എതിരേൽക്കാൻ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ആ കാലങ്ങളും മാററങ്ങളുമെല്ലാം, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനോടു കശലപ്രശ്നം ചെയ്തുകൊണ്ട് എയറോഡ്രോമിലെ മേശയ്ക്കു ചുറ്റുമിരുന്നപ്പോൾ ആ ലോചിക്കുകയായിരുന്നു. അന്ന് ഇരുപത്തിയാറു വർഷങ്ങൾക്കുമുമ്പ് ആദ്യം ഞങ്ങളുടെ ജീവിതപാതകൾ ഒത്തു കൂടിയപ്പോൾ, ജെനീവായിൽ ഈ സമയത്തു വീണ്ടും വന്നുചേരമെന്ന് ആർ വിചാരിച്ചിരുന്നു! നാരായണ

മേനോൻ ഇന്ന് ഇന്ത്യയിലെവിടെയോ ഒരു വലിയ ഉദ്യോഗസ്ഥനാണ്; പക്ഷേ, അഥവാ, അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, കഷ്ടി അദ്ദേഹത്തിനെ സാവധാനത്തിലെങ്കിലും ദൃഢമായി മേലോട്ടു ബാധിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. അദ്ദേഹം വീണ്ടും അപ്പോൾത്തന്നെ ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു പോവുകയായിരുന്നു; മറ്റു സ്നേഹിതന്മാരുടെയിടയ്ക്ക് ഞാനും, ഞങ്ങളുടെ പൊതുവേയുള്ളകാൽപ്പങ്ങളേയും, ആളുകളേയും പറ്റി പതുക്കെപ്പതുക്കെ പറയുവാൻ ഭാവിചുറ്റോഴേയ്ക്കും പുതിയതായി വന്നിറങ്ങിയ ഒരു വിമാനത്തിന്റെ സ്ഥലത്തുനിന്നും ഒരു ആരവം കേൾക്കാരായി.

അത് ശ്രീ. വി. കെ. കൃഷ്ണമേനോന്റെ പുറപ്പാടായിരുന്നു. രണ്ടു വടിയുടെ സഹായത്തോടുകൂടി, അമ്പാസിഡർസംഘത്താൽ അനുഗതനായി പത്രപ്രതിനിധികൾ വലയംചെയ്ത്, കൃഷ്ണമേനോൻ കാണപ്പെട്ടു. ഇന്ന് കൃഷ്ണമേനോൻ ലോകപ്രസിദ്ധനാണ്; ലോകത്തിലെ വെളിച്ചമെല്ലാം എയറോഡ്രോമിൽ വന്ന ഫോട്ടോഗ്രാഫേഴ്സിന്റെ വിദ്യുച്ഛക്തിവെളിച്ചംപോലെ, അദ്ദേഹത്തെ ഉജ്ജ്വലനാക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ ആദ്യം ഇരുപതുവർഷത്തിനുമുമ്പ് അദ്ദേഹത്തിനെ ലണ്ടനിൽ കണ്ടപ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന രൂപത്തിനും പ്രകൃതിത്തിനും യാതൊരു വ്യത്യാസവുമില്ല; കാലം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസാമാന്യമായ ബുദ്ധി വൈഭവത്തേയും സ്വാതന്ത്ര്യാഗത്തേയും ലോകത്തിനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു എന്നുമാത്രം. ചുറ്റുംകൂടിയ പത്രപ്രതിനിധികളോട്, “എനിക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ,” എന്ന വിലയേറിയ വാർത്താശകലം പ്രദാനംചെയ്തിട്ട് അടുത്തുള്ള ഇന്ത്യൻസുപ്രതംഘത്തെ അല്ലാലും അഭിവാദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ട് കൃഷ്ണമേനോനും അതോടുകൂടി തുടരെയുള്ള ആ

ലോപയാത്രയും അപ്രത്യക്ഷമായി; ഞാൻ താമസിയാതെ വീട്ടിലേയ്ക്കും.

ഞായറാഴ്ച: ജോലിചെയ്യുന്നതിനു മിതമായ ഒരു രസം എനിക്കു ദൈവം അനുഗ്രഹിച്ചുതന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, പ്രത്യേകിച്ചുള്ള ജോലിയൊന്നും അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടാത്ത ഞായറാഴ്ചദിവസത്തിന്റെ മഹിമയുടെ മാറ്റം ഒന്നു വേറെതന്നെ. അലസനായി കിടക്കയിൽ കിടന്നുകൊണ്ട് എന്തുചെയ്യണമെന്ന് ആലോചിക്കാൻതന്നെ കരേസമയമെടുത്തു. ജെനീവാ ഇന്ത്യൻസമാജത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷനെന്നനിലയ്ക്ക് ശ്രീ. കൃഷ്ണമേനോൻ ഒരു സ്വീകരണം കൊടുക്കേണ്ടതായിട്ടുണ്ട്; പക്ഷേ, അദ്ദേഹം മൊളൊട്ടോവ് പ്രദേശികളോടുള്ള പ്രഭാഷണത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരുന്നതുപോലെ തോന്നി; അതുകൊണ്ട് എന്റെ സന്ദേശം കൊടുത്ത് ഞാൻ തൃപ്തിപ്പെട്ടു.

ജെനീവാതടാകത്തിൽനിന്നുയർന്നു മേലോട്ടു രണ്ടുവശത്തേയ്ക്കും പോകുന്ന കുന്നിൻചെരുവുകളിൽ ഒന്നിലാണ് ഞങ്ങളുടെ 'ഫ്ലാറ്റു'പോലെ അൻപത്താറു ഫ്ലാറ്റുകളുള്ള ഈ കെട്ടിടം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്. ആറാമത്തെ നിലയിലുള്ള ഈ ഫ്ലാറ്റിലെ അടുക്കളയിലിരുന്നു നോക്കിയാൽ അങ്ങേയറ്റത്ത് കുന്നിൻനിരകളും അതിനിടയ്ക്ക് സുപ്രസിദ്ധമായ ജെനീവാസമ്മേളനംകൂടുന്ന രാഷ്ട്രങ്ങളുടെ കൊട്ടാരവും (Palais Des Nations) കരേക്കൂടി അടുത്ത് അച്ഛിനുമായി പൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഫൗണ്ടനും കാണാം. ഞാൻ രാവിലത്തെ ആഹാരം കഴിച്ചുകൊണ്ട് ആ വെളിയിലത്തെ കാഴ്ചയിലേയ്ക്കു നോക്കി. താഴെ അടുത്ത കെട്ടിടത്തിന്റെ മുമ്പിലുള്ള മുററത്തും, അടുത്ത് ഒരു പാക്കായി മാറ്റിയിരുന്ന അങ്കണത്തിലും കുട്ടികൾ പലവിധത്തിലുള്ള കളിയിൽ ഏർപ്പെട്ടിരുന്നു. അകലെയുള്ള

ആ രാഷ്ട്രങ്ങളുടെ കൊട്ടാരത്തിൽ നടക്കുന്ന ആ വമ്പിച്ച സമ്മേളനത്തെപ്പറ്റി അവർക്കന്തറിയാം? എങ്കിലും ആ സമ്മേളനത്തിന്റെ ഭവിഷ്യത്തുകൾ അവരുടെ ജീവിതത്തെ ഒരുതരത്തിലല്ലെങ്കിൽ, വേറൊരുതരത്തിൽ സാരമായി ബാധിക്കും.

തിങ്കളാഴ്ച: വീണ്ടും അനിവാര്യമായ തിങ്കളാഴ്ചയും അതോടുകൂടിവരുന്ന ആഫീസ് ജോലിയും. എന്റെ ആഫീസ്, രാഷ്ട്രീയസമ്മേളനം കൂട്ടുന്ന കൊട്ടാരത്തിന് അടുത്തായതുകൊണ്ട് അങ്ങോട്ടു പോകുമ്പോൾ, എനിക്കു സമ്മേളനത്തിന്റെ സാമീപ്യം സിദ്ധിക്കുന്നു എന്ന മിഥ്യമായ വിചാരം. വാസ്തവത്തിൽ എന്റെ ആഫീസുജോലി ഏകസുഖത്തിലുള്ള ഒരു സംഗീതംപോലെയാണ്. ഈ ജോലിക്കിടയ്ക്കുള്ള ആഫീസിലെ സുഹൃത്സംഘങ്ങളുമായുള്ള സമാഗമങ്ങളും, സംഭാഷണങ്ങളും അതിനു ചില ചില്ലറ നിറപ്പകർച്ചകൾ കൊടുക്കുന്നു എന്നുമാത്രം. എന്റെ ആഫീസിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ, കായലും അതിന്റെ അങ്ങേക്കരയ്ക്ക് എന്റെ വീടു സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഭാഗത്തുള്ള പാതയും, മേല്പോട്ടുള്ള കുന്നിൻചെരുവുകളും കാണാം. ആ പാതയിൽക്കൂടി കാറ്റ് ഓടിപ്പോകുന്നതു ദൂരെനിന്നു നോക്കുമ്പോൾ ഒരുതരം ജീവികൾ ഇഴയുന്നതുപോലെ തോന്നും. അതും, ഇളക്കുന്ന കായലിൽത്തട്ടി മിന്നുന്ന തിളക്കവും നോക്കിനില്ക്കാൻ ബഹുരസം. ഉച്ചയ്ക്കുള്ള വിശ്രമവേളയിൽ ആഫീസിൽ സ്നേഹിതന്മാരൊന്നിച്ചുള്ള ഭക്ഷണവും, സൈബരസല്ലാപവും; വൈകുന്നേരം ജോലിചെയ്യുന്ന മുറിയിൽ ചായയും—ശാരീരികമായി ഈ സുഖങ്ങൾ നേടുന്നതോടുകൂടി, അവയ്ക്ക് അടിസ്ഥാനാവശ്യമായ പ്രവൃത്തി ചെയ്തുതീർക്കുക. ഇന്ന് ആറുമണിക്കു വീട്ടിലേയ്ക്കു പോകാൻ ആഫീസിനു വെളിയിൽവന്നപ്പോൾ അവിടെ

അകലെ കാവൽനില്ക്കുന്ന പട്ടാളക്കാരുടെയിടയിൽ ഒരു ബഹളം; കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നു സമ്മേളനവും കഴിഞ്ഞു ഈഡൻ തിരിയെ പോവുകയാണ്. ആ യാത്രയ്ക്കു മുന്നറിവു കൊടുക്കാൻ വരിവരിയായി അവിടവിടെ നില്ക്കുന്ന പട്ടാളക്കാർ 'വിസ്സിൽ' വിളിക്കുന്നു; അപ്പോഴേയ്ക്കും മറ്റു ഗതാഗതങ്ങൾ അവർ തടയും; ഈഡൻ വാഹനങ്ങളുടെ ബാധയില്ലാതെ സൈപരമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വസതിയിൽ എത്തിച്ചേരുകയും ചെയ്യാം. അതിനിടയ്ക്കു കോറിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് അടുത്തിരുന്ന മാനുസോട്ട് എന്നോ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ രംഗം എന്നെപ്പോലെ തടഞ്ഞുനിർത്തിയ കാണികൾക്കു് അദ്ദേഹം സംഭാവന ചെയ്യുകയും ചെയ്തു.

ചൊവ്വാഴ്ച: ഇവിടെ ആണ്ടുതോറും നടക്കാറുള്ള സർവ്വരാജ്യതൊഴിലാളിസമ്മേളനത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ ചലരും വരാറുണ്ടു്. ഈ കൊല്ലം അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ എന്റെ പഴയ സ്നേഹിതൻ സ്വാമിനാഥനും വന്നുചേർന്നു. അദ്ദേഹത്തിനെ ഞാൻ സാധാരണ സ്വീകരിക്കാറു് ടെ ലിഫോൺവഴിയാണ്. ഈ സ്ഥലം സുപരിചിതമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിനു് എന്റെ പക്കൽനിന്നും യാതൊരു സഹായങ്ങളും ആവശ്യമില്ല. എങ്കിലും അദ്ദേഹം എന്റെ ബോംബെ സുഹൃത്തുക്കളെപ്പറ്റി ഒരുപടി വാത്കൾ വരുന്ന വർഷങ്ങളിലെല്ലാം കൊണ്ടുവരും. ഞങ്ങൾ അവരെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുന്നത്, അത്താഴത്തിനൊന്നിച്ചു കഴിച്ചു. പിന്നീടു് എന്റെ ഒരു സഹ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ശ്രീ. ജൈന്റേയവിടെ അത്താഴംകഴിഞ്ഞുള്ള 'കാപ്പി'ക്കൂടി. അവിടെ, ഒരു അപരിചിത, ശ്രീമതികമലാചൗധരി; അഹമ്മദബാദിൽ, ടെക്നീസിൽ ഗവേഷണസ്ഥാപനത്തിലെ ഒരു വകുപ്പിന്റെ മേലാഴ്ച. പറഞ്ഞു

വന്നപ്പോൾ എന്റെ അഞ്ചുകൊല്ലത്തെ അഹമ്മദബാദ് ജീവിതത്തിൽ പരിചിതരായ എല്ലാ മിസ്സമസ്ഥനാരേയും, ആ മഹിളയ്ക്ക് അസ്സലായറിയാം. പിന്നെ ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം അവരുടെ ഓരോരുത്തരുടേയും കുറുക്കലുകളേയും കുറവുകളേയും അഥവാ മേന്മയേയും മഹിമയേയുംപറ്റി ആയിരുന്നു എന്നു പറയണമെന്നില്ലല്ലോ. ജൈന്റെ പാനീയങ്ങൾ അല്ലാപ്പും അകത്തേയ്ക്കു ചെന്നപ്പോൾ അതിന്റെ ലഹരിയും എന്റെ അഞ്ചുവർഷത്തെ ഗുജറാത്തസ്മരണകളുംകൂടി ഇടകലന്ന് ഞാൻ അങ്ങ് ഉയന്ന് വിഹായസ്സിലെവിടെയോ, ചരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. വീണ്ടും ഞാൻ വീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ഇൻഡ്യയിലെ എന്റെ ഔദ്യോഗികജീവിതത്തിലെ രണ്ടു പ്രധാന അദ്ധ്യായങ്ങളായ അഹമ്മദബാദിനേയും ബോംബെയേയും പറ്റി ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. ആ സ്ഥലങ്ങളിൽ രണ്ടിൽനിന്നും വാർത്താശകലങ്ങൾകൊണ്ടുനിറഞ്ഞ ഈ ചൊവ്വാഴ്ച വേറെ എല്ലാചൊവ്വാഴ്ചകളേക്കാൾ മേലേയാണെന്നെനിക്കനുഭവപ്പെട്ടു.

ബുധനാഴ്ച: ശ്രീ. വി. കെ. കൃഷ്ണമേനോനുവേണ്ടിയുള്ള സ്വീകരണം. ഇന്നു വൈകുന്നേരം ലാബെർഷറിയിൽ ഒരു ചായസല്ലാരമായിട്ടാണ്. അതിനു ക്ഷണം സകല ഇൻഡ്യാക്കാർക്കും കിട്ടിയോ എന്നുള്ളതിനെപ്പറ്റിയുള്ള ഉൽക്കണ്ഠ. വന്നില്ലെങ്കിലും ക്ഷണം കിട്ടണമെന്നാണ് ആളുകളുടെ നിർബ്ബന്ധം. ഒടുവിൽ സ്വീകരണം വലിയ ആർഭാടമൊന്നുമില്ലാതെ കഴിഞ്ഞു. കൃഷ്ണമേനോൻ പ്രസംഗം ഒന്നും ചെയ്യുകയില്ലെന്നു ശപഥംചെയ്തുകൊണ്ടാണ് വന്നതെങ്കിലും ഒടുവിൽ പ്രസംഗിക്കുകതന്നെ ചെയ്തു. പണ്ട് ഞാൻ ലണ്ടനിൽ വിദ്യാർത്ഥിയായി താമസിച്ചപ്പോൾ, സ്റ്റാൻഡിംഗുണ്ടായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ

‘ഇൻഡ്യാ ലീഗ്’ ആഫീസിൽ ചില സായംകാലങ്ങളിൽ പോകുമായിരുന്നു. അവിടെ ചായ കഴിക്കുന്നതോടൊപ്പം ഇൻഡ്യാൻപത്രങ്ങളിൽ നിന്ന് ബ്രിട്ടീഷ് ദുഷ്പ്രഭുത്വത്തിനെ പ്രതിബിംബിക്കുന്ന സംഭവങ്ങൾ തേടിപ്പിടിക്കുമായിരുന്നു. അന്ന് ബ്രിട്ടീഷ് പാർലമെൻറ് മെമ്പറന്മാർക്ക് ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇൻഡ്യ വിടണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹം ജനിപ്പിക്കാനുതകുന്ന കരുക്കളായിരുന്നു ഞാൻ ഇപ്രകാരം ശേഖരിച്ചിരുന്നത്. ഈ തുച്ഛമായ സഹായത്തിനെ ആസ്പദമാക്കി ‘സഹപ്രവർത്തകൻ’ എന്ന് എന്നെ അഭിധാനം ചെയ്യാനുള്ള മഹാമനസ്കത അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായി. പക്ഷേ, ഞാൻ എന്റെ ലണ്ടൻദിവസങ്ങളെ ഓർമ്മിക്കുമ്പോൾ കൃഷ്ണമേനോൻ പ്രധാനമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത് സെൻ പാൻക്രാസ് ആശുപത്രിയിലെ ഒരു രോഗിയായിട്ടാണ്. അവിടുത്തെ ബറോയിലെ കൗൺസിലറായിരുന്ന അദ്ദേഹം സുഖക്കേടേയിക്കിടന്ന ആ കാലത്ത് ഞാൻ മിക്കവാറും എന്നും പോയി കാണുമായിരുന്നു. അതിൽപ്പിന്നീട് ഞങ്ങൾതമ്മിലുള്ള സൗഹാർദ്ദം കുറെ വർദ്ധിച്ചുവരികയും ചെയ്തു. ജീവിതത്തിനോടു പലതരത്തിൽ മല്ലിട്ടിട്ടുള്ള ഒരാളാണ് കൃഷ്ണമേനോൻ. അന്ന് മരണത്തിനോടു മല്ലിട്ട ആ സമയം ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഓർക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെടുകയായിരുന്നു. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസംഗം കഴിഞ്ഞു.

വ്യാഴാഴ്ച: ഇന്നു ബേണിലേയ്ക്കു കാറിൽപ്പോയി. നൂറുമൈലിൽക്കൂടുതലുള്ള ഈ ദൂരം മൂന്നുമണിക്കൂറോളം സമയംകൊണ്ടുകടന്ന് അവിടെ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനുമുമ്പെത്തി. വഴിയിൽ പച്ചപ്പാടങ്ങളും, കൊയ്തു കററയായി അടുക്കിയിരുന്ന വൈക്കോൽക്കൂട്ടങ്ങളും കാണാൻ വളരെ കൗതുകം. ബേണിൽ ഒരു അന്തർരാഷ്ട്രീയപാചക-യാത്രാ

പ്രദർശനം നടക്കുന്നുണ്ട്; അതിൽ ഒരു ഇൻഡ്യൻ ദേശീയദിനം ആഘോഷിക്കുന്നതിൽ പങ്കുകൊള്ളാനാണ് എന്റെ ഈ പാച്ചൽ. അവിടെച്ചെന്നപ്പോൾ, രണ്ടുമൂന്നു 'സാരി'കൾ അടക്കം, ഞങ്ങൾ ഒരുഡസൻ ഇൻഡ്യക്കാർ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. എങ്കിലും ഇൻഡ്യൻ അമ്പാസഡറുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ഇൻഡ്യൻപതാക ഉയർത്തി; സ്വിസ്സ്ബാൻഡ് "ജനഗണമന" ഭംഗിയായി ആലാപിച്ചു; ആ വിശാലമായ പ്രദർശനസ്ഥലത്തു കൂടിയിരുന്നവർ അപ്രകാരം ഇൻഡ്യൻദിനം ആചരിച്ചു. പല ദേശീയപാചകശാലകളും ഒരു ഊക്കൻ അന്തർരാഷ്ട്രീയപാചകശാലയും കൂടാതെ അനവധിവിനോദസ്ഥലങ്ങളും അകത്തു യാത്രചെയ്യുന്നതിന് ഒരു പ്രത്യേക തീവണ്ടിയും ഈ പ്രദർശനത്തോട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ മിശ്രമായ ഒരു ഭക്ഷണവും കഴിഞ്ഞു, ഇൻഡ്യൻ പവിലിയൻ (ശാല) കാണാൻപോയി; അതിന്റെ സ്രഷ്ടാവും, രക്ഷകനും, പ്രവർത്തകനും ആയ മാനുസ് എന്റെ സ്നേഹിതനായ 'മധുക്കർ' അല്ലാതെ വേറെ ആരുമായിരുന്നില്ല. വാസ്തവത്തിൽ മധുക്കറെ സഹായിക്കാൻ ഞങ്ങൾ ഒത്തൊരുമിച്ചു നിശ്ചയിച്ചതായിരുന്നു ഈ ഇൻഡ്യൻദിനം; ആ ശാലക്കുളത്തു കടന്നപ്പോൾ ഈ പ്രത്യേക ഇൻഡ്യൻദിനം അദ്ദേഹത്തിന് എത്രത്തോളം സഹായകമായിത്തീർന്നു എന്നു ഞാൻ പൂർണ്ണമായി അർത്ഥമില്ല. ഒരു കോണിൽ സാരി അണിയിച്ച ഒരു യൂറോപ്യൻഭൃത്യയും മറുവശത്തു ചുമന്ന തലപ്പാവുധരിച്ച ഒരു സായിപ്പും ആഗതരെ സല്ലരിക്കാൻ തയ്യാറു്; പക്ഷേ, ആഗതരോ അപൂർണ്ണമായി രണ്ടുമൂന്നു തവണയായി ചുരുക്കംചിലർ മാത്രമേ വന്നുകേറിക്കൊണ്ടിരുന്നുള്ളൂ. കഴിഞ്ഞ ഇരുപതുകൊല്ലമായി ജീവിതായോധനത്തിനുവേണ്ടി മധുക്കർ പല വിദ്യകളും സ്വിസ്സ്

കാരുടെ ഇടയിൽ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതിൽ ഒന്നെങ്കിലും വിജയകരമായിത്തീർന്നിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശാകോടികൾ സഫലമാകുമായിരുന്നു; പക്ഷേ...?

സന്ധ്യയായപ്പോൾ ഞങ്ങൾ ബേൺവിട്ടു. എന്റെ സ്നേഹിതൻ കാറ്റ് അതിവേഗം ഓടിക്കാൻതുടങ്ങി. ക്രാറിന്റെ വേഗത 100-110 കിലോമീറ്ററായി വർദ്ധിക്കുമ്പോൾ എന്റെ അന്ധാളിപ്പും അതോടൊപ്പം വർദ്ധിച്ചുവന്നു. അതിനിടയ്ക്ക് രണ്ടുവശത്തുനിന്നും വന്നടിച്ച തണുത്ത കാറ്റ് എന്റെ പേടിയെ വേരൊരു വഴിക്കുതിരിച്ചു.

വെള്ളിയാഴ്ച: വെള്ളിയിൽ ലോകത്തിനെയൊക്കെ ബാധിക്കുന്ന സംഭവങ്ങൾ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇൻഡോചൈനയിൽ യുദ്ധവിരാമംവരുത്താനുള്ള നിരന്തരമായ ആലോചനകൾ സമാധാന നിയന്ത്രണസമിതിയുടെ ഘടന, വ്യാപ്തി ഇവയെ സംബന്ധിച്ച അവസാനമില്ലാത്ത വാഗ്വാദങ്ങൾ, ഇവയൊന്നും നിർഭാഗ്യവശാൽ സാധാരണയുള്ള ഒരു സുഖക്കേട്—പനി—എന്നെ ബാധിക്കുന്നതിനു ബാധകമായി തീർന്നില്ല. ഇന്ന് രാവിലെ എഴുന്നേറ്റപ്പോൾ മൂക്കടഞ്ഞു, നെഞ്ചിടഞ്ഞു, ശ്വാസോച്ഛ്വാസം തടഞ്ഞു ഞാൻ വിമിഷ്ടപ്പെടുകയായിരുന്നു. ഇൻഡോചൈനയിൽ നിമിഷപ്രതിയെന്നോളം മരിച്ചൊടുങ്ങുന്ന ഭടന്മാരുടെ കഷ്ടപ്പാടിനേക്കാൾ എന്റെ തുച്ഛസുഖക്കേടിനു എനിക്കു പ്രാധാന്യം തോന്നി. വെള്ളിയിലെങ്ങും പോകാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെ ഞങ്ങളുടെ 'സലൂൺ' മുറിയിലുള്ള കസേരയിൽ കിടന്ന് വെള്ളിയിലേയ്ക്കു നിസ്സഹായനായി നോക്കുകയായിരുന്നു. അല്പമകലെയുള്ള പാക്കും, അവിടെ വിഹരിക്കുന്ന കുട്ടികളും എന്റെ ദൃഷ്ടിപഥത്തിൽവന്നു. ആ കാഴ്ച സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റേയും സുഖത്തിന്റേയും ചിത്രമായി എനിക്കുതോന്നി.

ശാരീരികമായ യന്ത്രത്തിന്റെ എന്തു നിസ്സാരമായ തകരാറും ജീവിതത്തിനെ എത്രമാത്രം അലങ്കോലപ്പെടുത്തുന്നു, എന്നു ഞാൻ അടുത്തുപെട്ടു. ഗത്യന്തരമില്ലാതെ അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന വെർജീനിയ വുൾഫിന്റെയും ആന്റോഷി ഡിന്റെയും ദിനസരിക്കുറിപ്പുകൾ വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. എത്ര വ്യത്യസ്തരായ എഴുത്തുകാർ. “ബ്ലൂംബ്സറി സെററി”ലെ ഒരു പ്രധാന അംഗമായ വെർജീനിയ വുൾഫ് ഇംഗ്ലീഷ് സാഹിത്യത്തിൽ ഒരു പ്രത്യേക വെളിച്ചംപറത്തി. പക്ഷേ, പ്രശസ്തമായ അവരുടെ ആഖ്യാനങ്ങളിൽ എനിക്കു വലിയ രസമൊന്നും തോന്നിയിട്ടില്ല. എങ്കിലും ഓരോഗ്രന്ഥം എഴുതുന്നതിലും എത്രമാത്രം ശ്രമവും ശുഷ്കാന്തിയും ചെലവഴിച്ചിരുന്നു എന്ന് ഈ ദിനസരിക്കുറിപ്പുകൾ ദൃഷ്ടാന്തം വഹിക്കുന്നു. അവരുടെ ഏറ്റവും പ്രശസ്തമായ ‘വർഷങ്ങൾ’ എഴുതിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ എന്തെന്നില്ലാത്ത നിരാശ അനുഭവപ്പെട്ടു. ആ ഗ്രന്ഥം ദുർബ്ബലമായ ജല്പനങ്ങളും വാല്യകൃസഹജമായ ക്ഷീണത്തിന്റെ ഫലവും ആണെന്ന് അവർ ഒരിക്കൽ വിചാരിച്ചു; പക്ഷേ, പ്രതിക്ഷണത്തിൽ അതു പൂർണ്ണമായി വികസിച്ച സജീവമായ ഗ്രന്ഥമാണെന്നും അവർക്കുതോന്നി. എല്ലാ സാഹിത്യശ്രമത്തിന്റെ ഒരുവിധം ഒരുപക്ഷേ, ഇതുപോലെയുള്ള സംശയങ്ങളും ആശങ്കകളും ആയിരിക്കാം അനുഭവം. ഷിഡ് തന്റെ ജീവിതത്തിൽ കറെ അധികം ചെയ്യാനുണ്ടാക്കിയ ആളാണ്. എങ്കിലും ഒരാൾക്ക് വീണ്ടും ജീവിക്കാനിഷ്ടപ്പെടുന്ന നിമിഷങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ യാതൊരു വികാരവും കലരാത്ത ഇന്ദ്രിയസംബന്ധമായ സുഖം നിറഞ്ഞ നിമിഷങ്ങളല്ലേ എന്ന് അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ സംശയിച്ചു; എന്നാൽ സ്വന്തമായി വീണ്ടും ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ

അദ്ദേഹത്തിന് കിട്ടാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിമിഷമല്ലത്രേ, അവ; എന്തെന്നാൽ അവ ധാതുസംബന്ധമായ എത്രവലിയ ക്ഷോഭം ഉണ്ടാക്കിയാലും, നമ്മുടെ ആന്തരികമായ ആസ്തിത്വത്തിനെ ഒരിക്കലും ഫലപ്രദമാക്കുന്നില്ല.

ഞാൻ പുസ്തകപാരായണമുപേക്ഷിച്ച് വെളിയിലുള്ള ബാൽക്കണിയിലേയ്ക്കുപോയി. ദൂരെ ജോപാപുത്രത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിലുള്ള രാഷ്ട്രങ്ങളുടെ ഗംഭീരമായകൊട്ടാരം നിൽക്കുന്നതു കാണാം. എന്റെ ജീവിതം ഇനി ഒന്നുകൂടി ജീവിക്കാമെങ്കിൽ, അവിടെ സമ്മേളിക്കുന്ന വലിയ വീരന്മാരിൽ ഒരാളാകണമോ, അതോ, ഒരു സാധാരണ വ്യക്തിയായി, സാമാന്യജീവിതത്തിൽ സംഗ്രഹിയും, സന്തോഷവും നേടണമോ, എന്ന വ്യത്യാസമായ ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരംകിട്ടാൻ അങ്ങോട്ടുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

അദ്ധ്യായം 9

അമേരിക്കൻരംഗം

വാഷിംഗ്ടൺ

24 ഡിസംബർ 1955

ഞാൻ വാഷിംഗ്ടണിൽ വന്നിറങ്ങിയത് എന്തു കൊണ്ടും അശുഭമായ ഒരു സമയത്താണെന്നുവേണം വിചാരിക്കുവാൻ. സകലസ്ഥലത്തും ക്രിസ്തുമസ്സിനുള്ള ബഹുമാണ്. അസഹ്യമായ തണുപ്പ്; ചുറ്റും മഞ്ഞുവീണുകിടപ്പുണ്ട്; റോഡിന്റെ വക്കത്തു് മഞ്ഞുറഞ്ഞു് ഗ്ലാസ്സുപോലെ മിനുസമായി അങ്ങിങ്ങായി വിറങ്ങലിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ 'ശീതളമായ' പരിതഃസ്ഥിതിനോക്കിക്കൊണ്ടു് ഞാൻ വിക്ടോറിയാഹോട്ടലിൽ ചെന്നുചേർന്നു. അവിടെ ഭക്ഷണം നാസ്തി! ക്രിസ്തുമസ്സാഘോഷം സംബന്ധിച്ചു് അടുക്കളജോലിക്കാക്കു് ഒഴിവു്! ഹോട്ടലിൽനിന്നും ഒന്നരണ്ടു ഫർലാണ്ടു് ദൂരെ അഹോരാത്രം തുറന്നുവെച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ഭക്ഷണശാലയുണ്ടു്. വഴുതുന്ന പാതവക്കിത്തൂടി രണ്ടുവടിയും ഉന്നി ഞാൻ പതുക്കെപ്പതുക്കെ അങ്ങോട്ടുതിരിച്ചു. തണുത്ത ചൂഴിക്കാറു് മുഖത്തിനെതിരായി ശക്തിയായി അടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പാതയിത്തൂടി വാഹനങ്ങൾ തെരുതെരെ അതിവേഗം പാഞ്ഞുപൊയ്ക്കാണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു് പാതയുടെ ഒരു വശത്തുനിന്നു് മറേവശത്തേയ്ക്കു് കടന്നുപോകുന്നതു് ഒരു മഹാപ്രയത്നമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. കാർ അടുത്തുകൂടിപ്പോവുമ്പോൾ ഓടികുറച്ചൊപ്പം മെന്ന്, നടക്കാൻപോലും വിഷമമുള്ളു എനിക്കു വിചാരിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലല്ലോ. വാഹനങ്ങളുടെ വേഗത്തിലുള്ള വരവുകളാൽ ഗതാഗതചിഹ്നങ്ങളെ ആദരിക്കു

മെന്നു വിചാരിക്കാനും ബുദ്ധിമുട്ടാണ്. ഇങ്ങനെ ഏതാണ്ടൊരു ഭഗീരഥപ്രയത്നത്തിന്റെ ഫലമായി ഭക്ഷണശാലയിൽച്ചെന്നു തണുപ്പിനെ അകറ്റിനിർത്തുന്ന ഇരട്ടവാതിലുകളും തുറന്ന് അകത്തുപ്രവേശിച്ചു.

അമേരിക്കൻജീവിതത്തിന്റെ ഒരു ചെറിയ മാതൃക അവിടെ കാണാമായിരുന്നു. മെഷീനിൽ നാണയമിട്ടാൽ പൊന്തിവരുന്ന സുലഭമായ ഒരു നുത്തസംഗീതം മുഴങ്ങുന്നുണ്ട്. അതു കേട്ടുകൊണ്ട് അദ്ധ്യാത്മിയിലുള്ള ഒരു മേശേയ്ക്കുചുറ്റും, അതിനപ്പുറം അങ്ങിങ്ങായി ഇട്ടിട്ടുള്ള കസേരകളിലും ആളുകൾ ധൃതഗതിയിൽ ആഹാരം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആഹാരാദികൾ ഒരേയളവിൽ വാർത്തെടുത്തതുപോലെ എവിടെനിന്നോ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അതിവേഗം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു; ഏകരീതിയിലുള്ള വസ്ത്രധാരണംചെയ്ത വെള്ളക്കാരികൾ വിളമ്പിക്കൊടുക്കുന്നു; പിന്നിൽ നീഗ്രോസ്ത്രീകൾ പാത്രങ്ങൾ വൃത്തിയാക്കുന്നതിലും, തറ അടിച്ചുവാരുന്നതിലും വ്യാപൃതരായിരിക്കുന്നു. ആകപ്പാടെ ഒരു ബഹളം; സാവകാശത്തിൽ സംസാരിക്കാനോ ആഹാരംകഴിക്കാനോ സമയമില്ലെന്നുള്ള ഒരു പ്രതീതി....

25 ഡിസംബർ 1955

ഇവിടെ ലിഫ്റ്റിൽ ജോലിചെയ്യാനും, സാമാനങ്ങൾ എടുത്തുവെക്കാനും നീഗ്രോജാതിക്കാരാണ്. അവരെല്ലാം കോളേജ് വിദ്യാർത്ഥികളാണത്രേ. ഇന്നു പ്രാതലിന് ഹോട്ടലിലെ ഭക്ഷണമുറിയിൽ പോയപ്പോൾ അവിടെ വിളമ്പിക്കൊടുക്കാനും ഇരുണ്ടനിറത്തിലുള്ള ഒരു 'മിശ്രജാതി'ക്കായിരുന്നു. ടാക്സിയോടിക്കാനും ഒരു നീഗ്രോവുദ്ധ്യായിരുന്നു. ആകപ്പാടെ വാഷിംഗ്ടണിൽ

ജാതിസ്വഭാവം ഇല്ലെന്നതന്നെ പറയണം. പക്ഷേ, നീഗ്രോ ജാതിക്കാർ പാവങ്ങളായതുകൊണ്ട്, താണതരം ജോലികളിൽ അവർ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

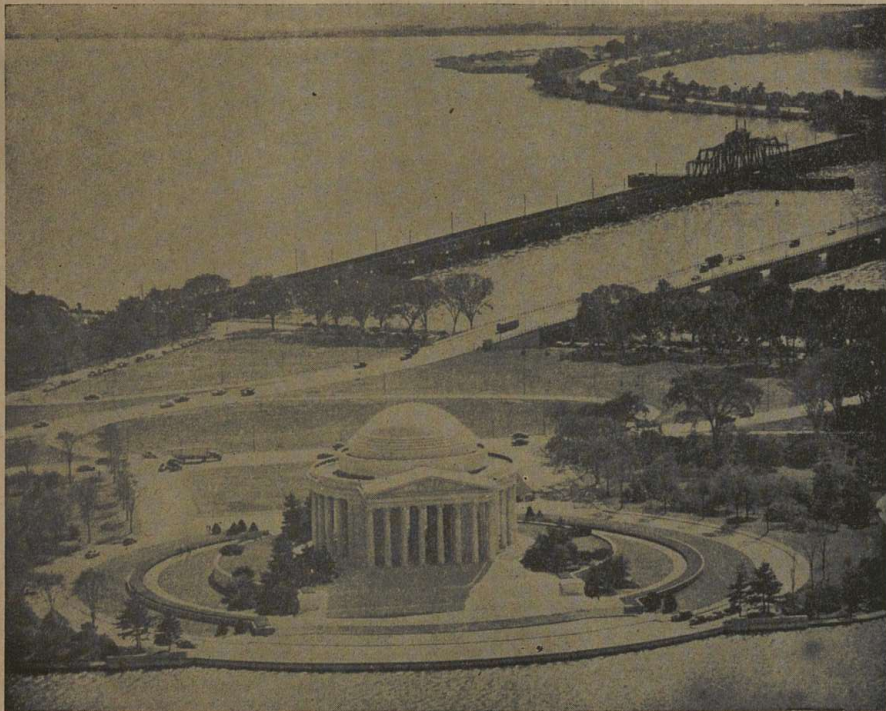
ഇന്നു വാഷിംഗ്ടൺ ചുറ്റിനോക്കാൻ പോയി. 'പൊടോമാക്ക്' (Potomac) പുഴയുടെ ഇരുഭാഗത്തുമായിട്ടാണ് ഈ നഗരം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്. 1800-മാണ്ടു് അമേരിക്കൻ ഐക്യനാടുകളുടെ പ്രസിഡൻറ് ഉൾപ്പെട്ട ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥസംഘം ഇവിടെവന്നു താമസമായതു മുതൽ, ഈ നഗരം തലസ്ഥാനമായി നിലനിന്നുപോരുന്നു. സ്വച്ഛതയും, വൃത്തിയും ഉള്ള നഗരം; കടകളും ബഹളവും ഉള്ള ചില തെരുവുകൾ ഒഴിച്ചാൽ, അഴകുള്ള പാതകളും, കമനീയമായ കെട്ടിടങ്ങളും സർവ്വത്ര കാണാം. പാരിസിനെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുമാറു് നഗരത്തിന്റെ ഘടന ഒരു കേന്ദ്രഭാഗത്തുനിന്നു് ക്രമീകൃതമായ രീതിയിൽ വേർപെട്ട പാതകളുടെ സമൂഹത്തിനെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയാണ്. നേരേമറിച്ച്, ലണ്ടൻ, ന്യൂയോക്ക് മുതലായ നഗരങ്ങൾ ഒരു പ്രത്യേക വ്യവസ്ഥയൊന്നുമില്ലാതെ വളർന്നുവന്നതാണെന്നു കാഴ്ചയിൽത്തന്നെ തോന്നും.

ഇവിടുത്തെ പൊതുസ്വത്തായുള്ള കെട്ടിടങ്ങളെ മൂന്നായി തരംതിരിക്കാം. കോൺഗ്രസ്സ് (പാർലമെൻറ്) കൂടുന്ന മന്ദിരം (Capitol), പ്രസിഡൻറിന്റെ കൊട്ടാരം മുതലായി ഇപ്പോഴും ഉപയോഗത്തിലിരിക്കുന്ന ഗവണ്മെൻ്റ് കെട്ടിടങ്ങൾ, പഴയ ദേശീയസ്കൂളുകളും, സ്കാരകളും, ഇവരണ്ടും കൂടാതെയുള്ള പൊതുദേശീയ കെട്ടിടങ്ങൾ—ഇപ്രകാരമാണ് ഈ മൂന്നുതരത്തിലുള്ള കെട്ടിടങ്ങൾ.

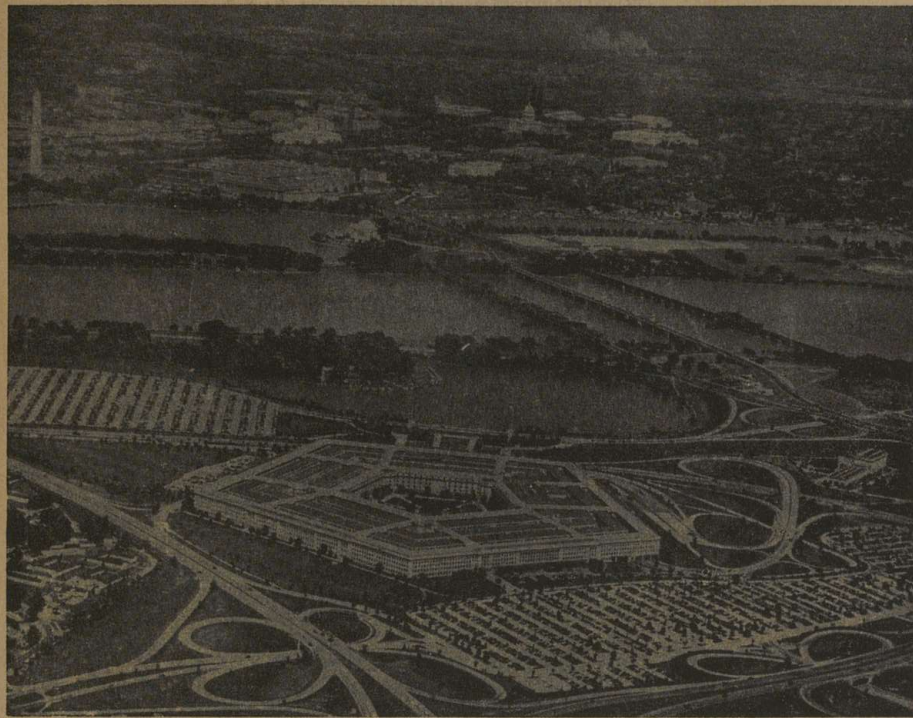
വെളിയിൽനിന്നു് നോക്കാമെന്നല്ലാതെ, ഈ കെട്ടിടങ്ങൾക്കകത്തുകേറി നടക്കാൻ ഏന്നെക്കൊണ്ടു സാധിക്കുകയില്ല. ബസ്സിലും കാറിലും ഇരുന്ന് ഞാൻ അതുകൊണ്ടു്

ഒരു വിഹഗവീക്ഷണം നടത്തി. ആകപ്പാടെ നോക്കിയാൽ ആകർഷണീയമായി തോന്നിയത് വെള്ളക്കല്ലുകൾ കൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച (പ്രസിഡൻറിന്റെ കൊട്ടാരം) 'വൈറ്റ് ഹൗസ്' ആണെന്നു നിസ്തർക്കം പറയാം. ഇന്നത്തേ ഏറ്റവും വലിയ ശക്തിമത്തായ രാജ്യത്തിലെ അധിപതിയുടെ താമസസ്ഥലം. താരതമ്യേന ചെറിയ ഒരു കൊട്ടാരമാണ്. 170 അടി നീളവും, 85 അടി വീതിയുമുള്ള ഈ കെട്ടിടം സ്വച്ഛതയും അഴകും ഉള്ളതാണ്. ഇരുനൂറ്റിൽപ്പരം വർഷങ്ങളായി ഉപയോഗത്തിലിരിക്കുന്നുവെങ്കിലും, ആ കെട്ടിടത്തിന് ഏതാണ്ട് ഒരു പുതുമയുള്ളതുപോലെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അകത്ത് വൈദ്യുതവിളക്കുകളും, ക്രിസ്തുമസ്സുവൃക്ഷത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദതയും ജനാലകളുടെ ഇടയ്ക്കുകൂടി കാണാം. ലോകമുഴുവൻ മാറ്റാലിക്കൊള്ളുന്ന അവിടുത്തെ ഓരോ ചലനവും ഇത്ര നിശ്ശബ്ദമായ ശാന്തതയുള്ളതാണോ എന്നു തുടർച്ചയും. ആ രമ്യഹർമ്മ്യത്തിന്റെ ചുറ്റും യാതൊരു ബഹളവും, തിരക്കും ഇല്ലായിരുന്നു. രാഷ്ട്രീയമായ വിഷമസന്ധികളിലും ഇതേ ശാന്തത ഇവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുമോ, അതോ ക്രിസ്തുമസ്സ് ഒഴിവുകാലത്തു മാത്രമുള്ള ഒരു യാദൃച്ഛികസംഭവമാണോ ഇത് എന്നു ഞാൻ സംശയിച്ചു.

സ്റ്റാരകസ്കോണ്ടെളിൽ എനിക്ക് ഏറ്റവും ആകർഷകമായിത്തോന്നിയത് 'വാഷിംഗ്ടൺ മോണുമെന്റും' 'ജെഫർസൺ മെമ്മോറിയലും' ആണ്. ലോകത്തിലേയ്ക്കു ഉയരംകൂടിയ സ്കോമോണത്രേ വാഷിംഗ്ടൺ മോണുമെന്റ്; അഞ്ഞൂറ്റിയൻപത്തഞ്ചിൽപ്പരം അടി പൊക്കമുള്ള ഈ സ്കോം വെളുത്ത മാർബിൾക്കല്ലുകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച ഒരു തൂണുപോലെ ഉയർന്നു മേലോട്ടു നില്ക്കുന്നു. പക്ഷേ, അടുത്തു ചെന്നുനോക്കുമ്പോൾ 55 ചതുരശ്രഅടി വീതിയുണ്ടെന്നു

ജെഫർസൺ മെമോറിയൽ
പിന്നിൽ പോക്കോമക്കി കാനാ

വാഷിംഗ്ടണിലെ പഞ്ചകോണക്കെട്ടിടം
ലോകത്തിലേയ്ക്കും വലിയ ആഹ്വാനമാണ്

കാണാം; ലിഫ്റ്റുകളുടെ മേലോട്ടു പോവുമ്പോൾ ഒരു സ്വന്തംഗ്രാഹിയിൽനിന്ന് ഈ സ്റ്റേഷന്റെ ചുരുങ്ങിയ വിവരണം പ്രസിദ്ധനാകുന്നു. ഈ സ്റ്റേഷനിൽ, അത്തുറയിൽ പൊക്കത്തിലുള്ള നിരപ്പിൽനിന്നു ചുറ്റും കാണാനുള്ള സൗകര്യം ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്; അവിടെനിന്നു വാഷിംഗ്ടണും, പരിസരപ്രദേശവും ഭംഗിയായി കാണാം. ദൂരെനിന്നുമാത്രം നോക്കിയതുകൊണ്ടായിരിക്കാം പ്രശസ്തമായ ലിങ്ക്ൺസ്റ്റാറകത്തിന് ഇത്രതന്നെ പ്രാഭവം എന്നു തോന്നിയില്ല.

‘പൊടോമാക്ക്’ നദിയിൽനിന്ന് ഒരു ഉൾത്തടം ഉണ്ടാക്കി, അതിന്റെ വക്കിൽ കമനീയമായി ഈയിടെ നിർമ്മിച്ച സ്റ്റാറകമാണ് മൂന്നാമത്തെ പ്രസിദ്ധമായ തോമസ് ജെഫേർസന്റെ ഓഫീസ് പ്രകീർത്തിക്കുന്നത്. മുപ്പതു ലക്ഷം ഡോളർ ചെലവാക്കി ഉണ്ടാക്കിയ ഈ സ്റ്റാറകവും വെളുത്ത മാർബിളിൽത്തന്നെയാണ്. ജെഫേർസന്റെ ജനനത്തിനുശേഷം 200 വർഷംകഴിഞ്ഞ സുദിനത്തിലാണ് (1943 ഏപ്രിൽ 13) ഈ സ്റ്റാറകം പൂർത്തിയാക്കിയത്. അവിടെനിന്നു നോക്കിയാൽ, അടുത്തു് ജലാശയത്തിലെ സ്വച്ഛന്ദമായ വെള്ളപ്പൊക്കം കാണാം; ധനുമാസത്തിലെ ഘോരമായ തണുപ്പിൽ അതു് അല്പം നിർജീവമായി മരവിച്ചുകിടക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. വസന്തകാലത്തു് അടുത്തുള്ള ‘ചെറി’ വൃക്ഷങ്ങൾ പൂത്തുനില്ക്കുന്ന കാഴ്ച മനോഹരമാണെന്നു പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുണ്ട്.

രസാവഹമായ മറ്റു പൊതുസ്ഥാപനങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ‘ആർലിംഗ്ടൺ’ ദേശീയശ്മശാനവും, രക്ഷാവികസിന്റെ പ്രധാന ആഫീസായ പഞ്ചകോണക്കെട്ടിടവും (Pentagon) പ്രത്യേകം പറയേണ്ടതാണ്. പ്രശസ്തരായ അമേരിക്കൻ വീരന്മാരെ അടക്കം ചെയ്യാനുള്ള സ്ഥലമാണ്

ഈ ദേശീയശ്ലോകം. വാഷിംഗ്ടണിൽനിന്നു പൊടോമാക്ക് നദിയുടെ മറ്റൊരതീരത്ത് ഒരു വിശാലമായ കുന്നിൻ ചെരുവിലാണ് ഈ ശ്ലോകം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്. അവിടെ പലതരത്തിലുള്ള അനേകം സ്റ്റാരകസ്കൂന്ദങ്ങൾ അങ്ങിങ്ങായി വിതറിക്കിടക്കുന്നതുപോലെ കാണാം; ഏതാണ്ടു മധ്യത്തിൽ അജ്ഞാതനാമാവായ ഒരു അമേരിക്കൻ യോദ്ധാവിന്റെ സ്റ്റാരകവുമുണ്ട്. അതിന്റെമുമ്പിൽ രാത്രിയും പകലും പട്ടാളക്കാർ കാവൽനില്ക്കുന്ന കാഴ്ചയും ഹൃദയസ്്പഷ്ടമാണ്. 'പഞ്ചകോൺ' കെട്ടിടം ലോകത്തിലേയ്ക്കും വലിയ ആഫീസ് കെട്ടിടമാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. മുപ്പത്തിനാലേക്കർ സ്ഥലവും പതിനേഴര മൈൽ വഴികളും ഈ കെട്ടിടത്തിനുണ്ട്.

ഇങ്ങനെ വലുതും ചെറുതുമായി പലതരത്തിലുള്ള ഔദ്യോഗികകെട്ടിടങ്ങളാണ് വാഷിംഗ്ടണിൽ പ്രധാനമായ കെട്ടിടങ്ങൾ മിക്കതും. ഈയിടെയായി തൊഴിലാളിസംഘക്കാരുടെ ആഫീസ് മുതലായവയും ഉയർന്നുവരുന്നു. തലസ്ഥാനനഗരമായി പ്രത്യേകം കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയ ഒരു പട്ടണത്തിന് ഇത് ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ഒരു ലക്ഷണമായിരിക്കാം. ഇങ്ങനെ നോക്കുമ്പോൾ ന്യൂഡൽഹിയുടെ ഒരു ഛായ വാഷിംഗ്ടണും കാണാം. ഒരുഭാഗം മുഴുവൻ തന്നെ രാജപ്രതിനിധികൾ (Ambassadors) താമസിക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങൾ, മറ്റൊരുഭാഗം പ്രജാസഭാമന്ദിരങ്ങളും, ഗവണ്മെന്റ് ഓഫീസുകളുംകൊണ്ട് അലംകൃതമായിരിക്കും.... ഇപ്രകാരം സങ്കീർണ്ണമായ ഭരണകൂടത്തിന്റെ ലാഞ്ഛനകൾ ഈ തലസ്ഥാനത്തും, അതിനെ പറ്റിപ്പിടിച്ചുനില്ക്കുന്ന നിവാസികളുടെ ബഹളത്തിനിടയ്ക്കു പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. അതുകൂടാതെ, പണവും പ്രതാപവും ആജ്ജിച്ചാജ്ജിച്ചുകൂട്ടിയിരിക്കുന്ന ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ ഹൃദയസ്സന്ദനവും

സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ ഇവിടെ കാണാം. അമേരിക്കയിലെ ഒരു രാജ്യമായ ഐക്യനാടുകൾ ഇപ്പോൾ 'അമേരിക്ക' എന്ന പേരും, മറ്റുരാജ്യങ്ങളുടെ മേധാവിത്വവും കൈക്കലാക്കിയിരിക്കുന്നു; ലോകം മുഴുവൻ നിയന്ത്രിക്കാനും, ലോകമെമ്പാടുമുൾ അവാണെന്ന് അവകാശപ്പെടാനും ഇപ്പോൾ അവർ യത്നിക്കുന്നു. ഈ ഒരു വിചാരം ഇന്നത്തെ ഈ അളങ്കാപുരി നോക്കുമ്പോൾ അനിവാര്യമാണ്.

ന്യൂയോർക്ക്

29 ഡിസംബർ 1955

വാഷിംഗ്ടണിലെ എന്റെ ചുരുങ്ങിയ താമസവും കഴിഞ്ഞു ഞാൻ ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം വിമാനമാർഗ്ഗം ഇവിടെയെത്തി. വിമാനത്താവളത്തിൽ, കാമിനിയും അവളുടെ ഡാനിഷ് ഭർത്താവും സ്റ്റീൻസയർസനും കാത്തു നില്പുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ കാമിനി-സ്റ്റീൻ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ ന്യൂയോർക്ക് സന്ദർശനം ആരംഭിച്ചു. മുൻപ് രണ്ടുപ്രാവശ്യം ന്യൂയോർക്കിൽ കൂടി കടന്നുപോയതല്ലാതെ, അവിടുത്തെ പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ സന്ദർശിക്കാൻ എനിക്കു സാധിച്ചിട്ടില്ല! ഇത്തവണ അങ്ങനെ വരാതിരിക്കാനോ എന്നു തോന്നുമാറ് സ്റ്റീൻ എന്ന ഭദ്രമായി കാഠിന്യകത്തുകേറ്റി വീട്ടിലേയ്ക്കു കൊണ്ടു പോയി.

സ്റ്റീൻ താമസിക്കുന്നത് ന്യൂയോർക്കിന്റെ കേന്ദ്ര സ്ഥലത്തുനിന്നും മുപ്പതിൽപ്പരം മൈൽ ദൂരമാണ്. ചെറിയ ഒരു രണ്ടുനിലക്കെട്ടിടം; ചുറ്റും തകിടിയും അതിന്റെ മധ്യത്തിൽ കാരോടിച്ച് മുററത്തുകൊണ്ടുവരത്തക്ക ഒരു റോഡും, പിൻഭാഗത്തു കാഠിന്യകത്തുള്ള ഒരു ഷെഡും—

ഇങ്ങനെയാണ് സയർസന്റെ താമസസ്ഥലം. ദീർഘദീപിച്ച് (Long Island) എന്നു പറയപ്പെടുന്ന ന്യൂയോർക്കിന്റെ ഈ ഭാഗം മറ്റു ഭാഗങ്ങളുടെ ഒരു അനുബന്ധമായിരിക്കുന്നു. ഇവിടെനിന്നും അങ്ങോട്ടുപോകുമ്പോൾ പാലത്തിന്റെ മുകളിൽക്കൂടി വെള്ളം കടന്നുവേണം പ്രധാന കരയിലെത്താൻ. വഴിക്ക് 'മാൻഹാട്ടനി'ലുള്ള ഉയർന്ന കെട്ടിടങ്ങളുടെ അതിരൂരേഖ (Skyline) ചക്രവാളത്തിന്റെ അങ്ങേയറ്റത്തുകാണുന്നകാഴ്ച സകലരേയും ആകർഷിക്കുന്ന ഒന്നാണ്.

പുതുവർഷം പ്രമാണിച്ചു സയർസന്മാർ മറ്റു ചില അതിഥികളേയും ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവരിൽ രണ്ടുപേർ ഫിലഡൽഫിയായിൽനിന്നും തീവണ്ടിയിൽ ഇന്നു വരുന്നുണ്ട്. അവരെ എതിരേൽക്കാനായി സ്റ്റീൻ സങ്കടംബം എന്നോടൊപ്പം ന്യൂയോക്ക് നഗരത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. അമേരിക്ക സന്ദർശിക്കുന്ന യാതൊരാൾക്കും വിഗണിക്കാൻ സാധിക്കാത്ത ഒന്നാണ് തെരുതെരെ അതിവേഗം പായുന്ന അവിടുത്തെ വാഹനഗതാഗതം. എന്റെ അനുഭവവും അതുപോലെതന്നെ. യൂറോപ്പിലും, ഇൻഡ്യയിലെ വലിയ പട്ടണങ്ങളിലും ഇപ്പോൾ കാറിന്റെ എണ്ണം തീരെ ചുരുക്കമല്ല; എങ്കിലും ഇത്ര നെടുനീളത്തിൽ ഒന്നിനു പുറകെ ഒന്നായി പായുന്ന വാഹനസമൂഹം വേറെ എവിടെയെങ്കിലും കാണുമോ എന്നു സംശയമാണ്. പെൻസിൽവേനിയ സ്റ്റേഷന്റെ അടുത്തെങ്ങും പാർക്കുചെയ്യാൻ സ്ഥലം കിട്ടിയില്ല. ഒടുവിൽ അനുവാദമില്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലത്തു് ഞാനുൾപ്പെടെയുള്ള കാർ നിക്ഷേപിച്ചിട്ടു് സയർസന്മാർ അതിഥിസ്വീകരണത്തിനുവേണ്ടി അങ്ങേയറ്റത്തു അന്തർദ്വാരം ചെയ്തു.

ന്യൂയോക്ക് നഗരത്തിലെ ഒരു പ്രധാന തെരുവിന്റെ

ഒരു ഭാഗത്താണ് ഞാൻ ഇപ്രകാരം നിക്ഷിപ്തനായത്. അതുകൊണ്ട് പ്രശസ്തമായ ഈ ഭൂവിഭാഗത്തിൽ താമസിക്കുന്നവർ ദൈനംദിനജീവിതത്തിൽ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പോകുന്നത് എനിക്ക് അവിടെയിരുന്ന് യഥേഷ്ടം നോക്കിക്കാണാമായിരുന്നു. അത്ഭുതമെന്നു പറയട്ടെ, ഞാൻ അവരിൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവും കണ്ടില്ല. പണക്കാരും, പാവങ്ങളും, അതൂരണ്ടു മല്ലാത്തവരും, കാപ്പികടിക്കാനും, സാമാനങ്ങൾ വാങ്ങാനും, അല്ലെങ്കിൽ കാനിൽ സൂക്ഷംബം ഉല്ലാസയാത്രയ്ക്കും, ജീവിതസാധാരണമായ മറ്റു ആവശ്യങ്ങൾക്കും പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. പാരീസിലും, ലണ്ടനിലും, ഇതേതരക്കാർതന്നെ. ജാതിമതഭേദങ്ങൾ വരുത്തിക്കൂട്ടുന്ന സമ്പ്രദായവൈപരീത്യങ്ങളും, പൊതുവിൽ സാമ്പത്തികയുയർച്ചയുടെ കുറവുകൊണ്ടുവരുന്ന ഭാവപ്പകർച്ചകളും ഒഴിച്ചാൽ, മദ്രാസിലും, ബോംബെയിലും, കൽക്കത്തയിലും നടക്കുന്ന മനുഷ്യസമൂഹങ്ങളും ഇവ രേഖപ്പോലെ ഒരേവർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ടവരാണെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിയും. അവരെ നോക്കുമ്പോൾ, പൊതുവിൽ നല്ല ആളുകളെന്നോ, ചീത്ത ആളുകളെന്നോ, അഗാധബുദ്ധി മാനാർന്നോ, ഉപരിപ്ലവബുദ്ധിയുള്ളവരെന്നോ പറയാൻ പ്രയാസം. പിന്നീട് പല അമേരിക്കൻ പൗരന്മാരുമായി പെരുമാറിയപ്പോഴും ഇതേ ഒരു വിശ്വാസംതന്നെ എന്നിൽ പൂർ്വാധികം ആരൂഢമായി.

30 ഡിസംബർ 1955

സയർസന്റെ പുതിയ അതിഥിമാർ യൂറോപ്പിൽ ഏറെക്കാലം താമസിച്ചവരാണ്. വിദ്യാത്മികളായി അവർ ജെനീവായിൽ താമസിച്ചപ്പോൾ വിവാഹിതരായി; അതിനുശേഷം, ഫിലഡൽഫിയായിൽ കഷ്ടിച്ച്

കാലക്ഷേപത്തിനതകുന്ന ഒരു റയിൽവേളഭ്യോഗം സചി കരിച്ച ഭർത്താവിനോടൊപ്പം, ദിവസങ്ങൾ കഴിച്ചുപോരുന്നു. ധാരാളിത്തത്തിനു വകയില്ലെന്ന് അവരുടെ പെരുമാറ്റത്തിലും അവരുടെ രണ്ടു ശിശുക്കളുടെ വേഷവിധാനത്തിലും കാണാമായിരുന്നു. സർവ്വകലാശാലാബിരുദധാരികളായ ആ നിർബന്ധിതരായ ഒരുതരം ഉയർന്ന ബുദ്ധിമേഖലയിൽ എപ്പോഴും ചരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതുപോലെ തോന്നി. പണത്തിനുവേണ്ടിമാത്രം പായുന്ന ഉപരിപ്ലവ ബുദ്ധികളായ ഏതാനും ചില വലിയ വ്യവസായകന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഒരു ഭൂഖണ്ഡമാണ് അമേരിക്കയെന്നു ധരിച്ചിരിക്കുന്നവർക്ക് ഇത്തരം ജീവികളും ഇവിടെ ധാരാളം ഉണ്ടെന്നുള്ളത് ഒരു പുത്തരിയായിരിക്കാം.

സയർസന്മാരും അവരുടെ പുതിയ അതിഥികളും രണ്ടുകൂടിക്കുമുള്ള മുമ്പു കൂട്ടികളും ഞാനും അടങ്ങിയ ഒരു വലിയ സംഘം ന്യൂയോർക്ക് പരിസരപ്രദേശങ്ങളും കാണാൻ പുറപ്പെട്ടു. നെടുനീളത്തിൽ ഇളകുന്ന കാർസമൃദ്ധത്തിലെ ഒന്നായി ഞങ്ങൾ കേറിയ വലിയ 'സ്റ്റേഷൻ വാഗൺ' മുന്നോട്ടുപോയപ്പോൾ, വെളിയിൽ തണുത്ത കാറ്റു് ഉഗ്രമായി വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഉൾക്കടലായി കിടന്നിരുന്ന ഒരു ഭാഗം തണുപ്പിന്റെ ശക്തികൊണ്ട് വെള്ളം മരവിച്ചു കട്ടിയായി; അതിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ അകപ്പെട്ട ഒരു കപ്പൽ ഗത്യന്തരമില്ലാതെ നിശ്ചഞ്ചലമായി നിൽക്കുന്ന കാഴ്ച വളരെ രസാവഹമായി തോന്നി. കഴിഞ്ഞ രണ്ടു മൂന്ന് ആഴ്ചകളായി ന്യൂയോർക്ക് പത്രങ്ങൾ കൊട്ടിശ്ശേലാഷിക്കുന്ന ഒരു സംഭവം നടന്നത് ഞങ്ങൾ കടന്നുപോയ വഴിക്കായിരുന്നു. അയൽവാസികളെപ്പോലെ ജീവിക്കാനുള്ള തുണിയുടെ ആധിക്യംകൊണ്ട് ഒരു തൊഴിലാളി കടംവാങ്ങിച്ച് കെട്ടിടംവെക്കുകയും, ആ കടംതീർക്കാൻ കഴിവി

ല്ലാതായപ്പോൾ, ഒരു ശിശുവിനെ അപഹരിച്ച് അതിന്റെ അച്ഛനമ്മമാരുടെ പക്കൽനിന്നും പണംനേടാൻ ഉദ്യമിക്കുകയും ചെയ്തത്രേ. പക്ഷേ, പണമിടപാട് തീരുന്നതിനുമുമ്പ് ഒളിച്ചുവെച്ചിരുന്ന ആ കുട്ടി മരിച്ചുപോയി. അങ്ങനെ ആ തൊഴിലാളി കൊലപാതകിയായി. ശിശുവിനെ ഒളിച്ചുവെച്ചിരുന്ന സ്ഥലമാണ്, ഇപ്പോൾ ഉല്ലാസയാത്രയ്ക്കു പുറപ്പെട്ട ഞങ്ങളുടെ മുൻപിൽ, അങ്ങവിടെ കപ്രസിദ്ധിയോടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടത്. അമേരിക്കൻ പത്രങ്ങളിൽ ധാരാളം സ്ഥലംകിട്ടുന്ന ഈ മാതിരി സംഭവങ്ങൾ, വാസ്തവത്തിൽ അവിടുത്തെ ജീവിതത്തിനെ സാരമായി സ്पर्ശിക്കുന്നില്ലെന്ന സാധാരണക്കാർക്കു വിശ്വസിക്കുവാൻ പ്രയാസമാണ്.

ഞങ്ങൾ വിശാലമായ ഒരു ഉദ്യാനത്തിന്റെ അടുത്തെത്തി. അതിന്റെ അങ്ങേഭാഗം നഗരവാസികൾക്കു വിഹരിക്കാനുള്ള ഒരു ചുള്ളിക്കാടായി പരിരക്ഷിച്ചുപോന്നിരുന്നു. തണുപ്പിന്റെ കാഠിന്യം വകവെക്കാതെ കുട്ടികൾ കുതിച്ചുചാടി കാട്ടിലേയ്ക്കു പോയി. അവരെ അനുഗമിച്ച്, അച്ഛനമ്മമാരും അങ്ങോട്ടു ഗമിച്ചു. പ്രാർത്ഥനക്കാർ എല്ലാംതന്നെ അനേകായിരം മൈൽ ദൂരെ അകറ്റിനിർത്തിയിരുന്ന ഞാൻ വീണ്ടും കാറിൽ തനിച്ചായി; ചുറ്റുമുള്ള ശൂന്യമായ പ്രദേശങ്ങളിലേയ്ക്കു തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കുറിക്കാട്ടുകളും, അതിൽ തുള്ളിച്ചാടി കളിക്കാൻ കൗതുകമുള്ള കുട്ടികളും അവിടെയും ഇവിടെയും എവിടെയും ഒരുപോലെ എന്ന ബോധ്യം എന്നെ ക്രമേണ ബാധിച്ചു.

31 ഡിസംബർ 1955

പുതുവർഷത്തിനെ എതിരേല്ക്കാൻ സയർസൻദമ്പതിമാർ അശ്രാന്തപരിശ്രമം ചെയ്യുകയാണ്. അതിഥി

പൂജചെയ്യണം; അതിനപ്പുറം ക്രിസ്തുമസ്സ് വൃക്ഷം വീണ്ടും അലങ്കരിച്ചു ദീപാരാധനയ്ക്കുള്ള വട്ടംകൂട്ടണം; രാത്രിയിൽ പുതിയവർഷം പുലർന്നു എന്ന മണിയടി കേൾക്കുമ്പോൾ, പാനീയങ്ങളും മറ്റും മേശപ്പുറത്തൊരുകി ഒരു ചുരുങ്ങിയ നിലയ്ക്കുള്ള സേവനമെന്നും—ഇതെല്ലാം ആറു സന്താനങ്ങൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ആപ്പുവിളിച്ചു ഓടിനടക്കുന്ന ആഘോഷങ്ങൾക്കിടയ്ക്കു വേണംതാനും. അതിഥികളുടെ മുൻപിൽ ക്ഷമയുടെ മുത്തീകരണമായി കാണുന്ന സ്റ്റീൻ, ജനാലകളുടെ കണ്ണാടികൾ കല്ലെറിഞ്ഞു ചരിന്നടിഞ്ഞാക്കിയ കഥകേൾക്കുമ്പോൾ സംഹാരഭൂതനായി മാറുന്നു; കോപാഗ്നിയിൽനിന്ന് രക്ഷനേടാൻ എവിടെയോ പോയിമറഞ്ഞ സന്താനം, 'എറിക്', അരമണിക്കൂറിനകം ബാക്കിയുള്ള ജനൽക്കണ്ണാടികളെ അന്വേഷിച്ചു ഓടിനടക്കുന്നു. ഈ കലാപങ്ങൾക്കിടയിൽ, ഞാൻ 'പാക്ക്വേ' ഗ്രാമത്തിലെ ഇൻഡ്യൻസൂപ്പർഇന്റേണ്ടെ ക്ലബ്ബിൽ അങ്ങോട്ടുപോകാൻ നിശ്ചയിക്കുകയും ചെയ്തു.

സർവ്വരാജ്യസംഘത്തിലെ (United Nations) ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കു താമസിക്കാനായി സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ട ഒരു ഗ്രാമമാണ് 'പാക്ക്വേ ഗ്രാമം'. എന്നും രാവിലെ കൂട്ടംകൂട്ടമായി ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഇവിടെനിന്നും നാല്പതുമൈൽ അകലെയുള്ള സർവ്വരാജ്യസംഘംഓഫീസിൽ പോവുകയും, അവിടെ സർവ്വരാജ്യസമാധാനം സ്ഥാപിക്കാൻ ജാഗ്രത പ്രദർശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് എന്തൊക്കെയോ ജോലിചെയ്യുകയും, വൈകുന്നേരം, കാക്കകളുടെകൂട്ട്, വീണ്ടും വീടുപുറത്തു കയറുകയും ചെയ്യുന്നു. അങ്ങനെ ഉയർന്ന പദവിയിലുള്ള ഒരുതരം ജീവിതഗതി; എനിക്കു തീരെ അപരിചിതമല്ലാത്തതും, എന്നാൽ അല്പസപ്തം വ്യത്യസ്തമുള്ളതുമായ ജീവിതഗതി. നമ്മുടെ ചില ആളുകളും ഇതിൽ പങ്കെടുക്കുന്നു.

പൊതുവിൽ, ജെനീവായിലെ ഇത്തരം ജീവികളേക്കാൾ, ചുറ്റുമുള്ളവരുമായി കറേക്കൂടി സൗഹാർദ്ദത്തിലാണ് ഇവിടെയുള്ളവർ കഴിക്കുന്നതെന്നു പറയാം. അത് 'ഇവിടെയുള്ളവരുടെ' ഗുണദോഷമോ, അതോ അമേരിക്കക്കാരുടെ വൈശിഷ്ട്യമോ എന്നു പറയാൻ പ്രയാസം.

എന്റെ പ്രിയസ്നേഹിതൻ ശ്രീ. നാരായണൻ സർവ്വരാജ്യസംഘത്തിലെ ഇൻഡ്യൻ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ പ്രമുഖനാണ്. പാക് വേഗ്രാമത്തിൽ അദ്ദേഹം താമസം ഉറപ്പിച്ചിട്ട് വർഷങ്ങൾ കരയേറെയായിരിക്കുന്നു. തമിഴ് ബ്രാഹ്മണ്യം വഴിപോലെയുള്ള ആ മഹാത്മാവ്, ഘോരമായ അമേരിക്കൻജീവിതം ചുറ്റും അതിവേഗം പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അതിന്റെ നടുക്ക്, ഒരു ആശ്രമത്തിലെന്നപോലെ, സ്വഗൃഹത്തിൽ വേഷിയും പുണരലും ധരിച്ച് ചന്ദ്രംപടഞ്ഞു നിലത്ത്. ആസനസ്ഥനായി കാണപ്പെട്ടു. അതിമിപുജയ്ക്ക് അദ്ദേഹം വിസ്കിക്കും സോഡയ്ക്കും പകരം ഇസ്സലിയും സാമ്പാറുമാണു കൊടുക്കാറ്. ഇങ്ങനെയുള്ളവർ അപൂർവ്വമായതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു വീണ്ടും വീണ്ടും എന്റെ നമസ്കാരം—!

ഞാൻ സ്റ്റീനിന്റെ വീട്ടിലെ വണ്ണശബളിതമായ അമേരിക്കൻജീവിതത്തിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. അവിടെ പഴയ വർഷത്തിനെ യാത്രയയക്കുന്ന ബഹളമായിരുന്നു; അതിനിടയ്ക്ക് അത്താഴസദ്യകഴിഞ്ഞു, പുതിയ അതിഥിയുടെ പരികൽത്തിൽ പലവക പാനീയം ഒരുക്കുന്ന വേറൊരു ബഹളംകൂടി! അതുകഴിഞ്ഞു അർദ്ധരാത്രിയുടെ ശാന്തതയിൽ അടുത്തകൊല്ലം മനംമനം അകത്തേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു. ഇതുപോലെ പുതുവർഷത്തിന്റെ ആഗമനം ആകാംക്ഷയോടെ ഞാൻ കാത്തിരുന്ന അവസരങ്ങൾ വളരെ ചുരുക്കം.

മാണ്. കുറെ ഏറെ വർഷങ്ങൾക്കുമുമ്പ് ഞാൻ ലണ്ടനിൽ ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നപ്പോൾ ഈ ചടങ്ങുകളുടെ പുതുമ എന്ന് അത്യധികം ആനന്ദിപ്പിച്ചു. പിന്നീട് ഒരു വ്യാഴവട്ടം കഴിഞ്ഞ് വീണ്ടും യൂറോപ്പിൽ വന്നപ്പോൾ ഒരു റഷ്യൻ കുടുംബത്തിന്റെ ആദ്യവസാനത്തിൽ ഞാൻ അതേ ചടങ്ങിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. ഇപ്പോൾ ഇതാ വിദൂരമായ ഈ പുതിയ ലോകത്തിൽ വെച്ച് വേറൊരു പുതു വർഷത്തിനെ ഭയാശങ്കയോടെ ഞാൻ എതിരേൽക്കുന്നു. എന്തെല്ലാം അജ്ഞാതമായ ആപത്തുകളാണ് അതിൽ അടങ്ങി ഒളിച്ച് ഒതുങ്ങിക്കിടക്കുന്നത്!

1 ജനുവരി 1956

ഇവിടുത്തെ വ്യാവസായികലോകവുമായി ബദ്ധപ്പെടാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്. കഴിഞ്ഞ സെപ്റ്റംബറിൽ ജെനീവായിൽ വെച്ചു നടന്ന ഒരു സമ്മേളനത്തിൽ നേതൃത്വം വഹിച്ച തൊഴിലാളിനേതാവ് കൻസാറേ, എന്റെ ഒരു സുഹൃത്താണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഫീസ് സന്ദർശിച്ചു. നവീനരീതിയിലുള്ള സകല സംവിധാനങ്ങളും ഉപകരണങ്ങളും അടങ്ങിയ ഒരു ആഫീസാണ് ഈ അമേരിക്കൻ തൊഴിലാളി സംഘത്തിന്റേത്. അതിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥപ്രമുഖന്മാരും, വ്യാവസായികനേതാക്കന്മാരുടെ അത്രതന്നെയല്ലെങ്കിലും, ഏതാണ്ട് അതുപോലെ പ്രമാണികളും, സമ്പൽസമൃദ്ധിയുള്ളവരും ആണ്. തൊഴിൽത്തക്കങ്ങളിൽ, സമനിലയ്ക്ക് യുദ്ധം ചെയ്യാനുള്ള പരിതഃസ്ഥിതികൾ പ്രദാനം ചെയ്യുകയെന്നുള്ളതാണ് ഈ നയത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനനയം. പ്രലോഭനങ്ങൾ കൊണ്ട് തൊഴിലാളിനേതാക്കന്മാരെ വശീകരിക്കാനും

അവരെ കർത്തവ്യത്തിൽനിന്ന് വ്യതിചലിപ്പിക്കാനും ഈ സ്ഥിതിയുള്ളതുകൊണ്ട് പ്രയാസമാണതാനും.

കൻസാസോ ഭീമാകാരനായ ഒരു ഇറ്റാലിയനാണ്. മറുപല അമേരിക്കൻ പൗരന്മാരെപ്പോലെ ഇദ്ദേഹവും ഇവിടെ കുടിയേറിപ്പാത്ത് അമേരിക്ക സ്വന്തരാജ്യമായി അംഗീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. താണനിലയിൽ തൊഴിലാളിയായിക്കേറി, സ്വന്തം മിടുക്കുകൊണ്ട് മുതലാളികളുടെ പക്കൽനിന്നും ആദ്യം മുതൽക്കേ അവകാശങ്ങളും ആദായങ്ങളും നേടിത്തുടങ്ങി; അതിന്റെഫലമായി ഒരു മികച്ച തൊഴിലാളിനേതാവായി പരിണമിക്കുകയും ചെയ്തു. തൊഴിലാളിസംഘത്തിൽ അംഗങ്ങളേച്ചേർക്കുക, തൊഴിൽത്തക്കങ്ങൾ തീർക്കുക, തൊഴിലാളികൾക്ക് ആദായങ്ങൾ വർദ്ധിപ്പിക്കുക—എന്നു തുടങ്ങിയ തൊഴിൽനയത്തിന്റെ വിവിധവശങ്ങളെക്കുറിച്ചും ഞങ്ങൾ കുറെമണിക്കൂറുകൾ നേരം സംസാരിച്ചു. തൊഴിലാളിസംഘങ്ങളുടെ ശക്തിയാണ് മറുസകലതിന്റേയും അടിസ്ഥാനമെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉറച്ചവിശ്വാസം. സർവ്വകലാശാലാബിരുദമാത്രംനേടി തൊഴിലാളിനേതാവായി ചമഞ്ഞു നടക്കുന്നവരെപ്പറ്റി അദ്ദേഹത്തിനു പുച്ഛമാണ്. തൊഴിൽശാലയിൽ തൊഴിലാളിയായി ജോലിചെയ്ത്, മുതലാളിയുമായി സംഘട്ടനങ്ങൾ നടത്തിയവർക്കുമാത്രമേ ഒരു തൊഴിലാളിനേതാവിന്റെ നില വിജയകരമായി പരിപാലിക്കാൻ സാധിക്കൂ എന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം. ഈ അഭിപ്രായങ്ങളും വിശ്വാസങ്ങളും ഊജ്ജസ്വലതയോടെ ഉയന്നുസ്വരത്തിൽ എന്നെ കേൾപ്പിക്കുന്നതിലദ്ദേഹം ശ്രദ്ധാലുവായിരുന്നു. നേരിട്ട് നിയന്ത്രിച്ച തൊഴിൽത്തക്കങ്ങളുടെകഥ ഇതിനെല്ലാം ഉദാഹരണമായി അദ്ദേഹം ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു പറയുമായിരുന്നു. സ്വാശ്രയബുദ്ധി,

മനുസ്ഥിരത, ധൈര്യം—ഈ ഗുണങ്ങൾ എമ്പാടും അദ്ദേഹത്തിനു ദൈവം കൊടുത്തിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അതോടുകൂടി എതിരാളിയെ ചതയ്ക്കാനുള്ള വാസനയും, എന്തുംചെയ്യാൻമടിക്കാത്ത സ്വഭാവവും, പൊതുവിൽ ഒരു ചട്ടമ്പിത്തരവും ഉണ്ടെന്ന് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുന്ന ചിരികേട്ടപ്പോൾ എനിക്കുതോന്നി. ഒരു പക്ഷേ, പ്രശസ്തമായ “ടമ്മനിഹാൾ” രാഷ്ട്രീയതലവന്മാരുടെ പാരമ്പര്യപ്രകാരം അമേരിക്കൻ രംഗത്തിൽ ഈ ഗുണങ്ങൾക്ക് ഒരു പ്രത്യേകവിലയുണ്ടായിരിക്കാം.

കൻസാനോയ്ക്ക് എതിർപക്ഷത്തിലുള്ള വ്യാവസായിക പ്രമുഖന്മാരെക്കെ നല്ല പരിചയമാണ്. ഒരു വലിയ തൊഴിൽശാലാസംഘത്തിന്റെ ഉപാധ്യക്ഷനായ തോമസ് ടാൻസേയ്ക്ക് ഉടൻതന്നെ ഫോൺ ചെയ്ത് എന്റെ സന്ദർശനസജ്ജീകരണങ്ങളെല്ലാം നിശ്ചയിച്ചുറപ്പിച്ചു. ഞാൻ നാളെരാവിലെ വിമാനത്തിൽ പ്രോവിഡൻസിൽ എത്തുകയും, അടുത്തദിവസം വൈകുന്നേരം വിമാനത്തിൽത്തന്നെ മടങ്ങുകയും, ഇടയ്ക്കുകിട്ടുന്ന രണ്ടുദിവസം “ബെർക്ക്ഷയർ ഹത്ത് വേ” എന്നറിയപ്പെടുന്ന തൊഴിൽശാലകൾ സന്ദർശിക്കുകയും ആണ് ഈ കാഴ്ചപരിപാടി. പ്രോവിഡൻസ് പട്ടണം റോഡ് ഐലൻഡ് സ്റ്റേറ്റിന്റെ തലസ്ഥാനമാണ്. വിമാനത്തിൽത്തന്നെ രണ്ടു മണിക്കൂർ യാത്രചെയ്യണം. കൻസാനോയുടെ ഫോൺ വഴിയുള്ള സംസാരംകേട്ടപ്പോൾ, ഈ സ്ഥലം ഇത്ര വിദൂരത്താണെന്നു ഞാൻ ധരിച്ചിരുന്നില്ല. ഏതായാലും നാളെ അങ്ങോട്ടേയ്ക്ക്—

2 ജനുവരി 1956

വല്ലാത്ത മുടൽമഞ്ഞു്. വിമാനത്താവളത്തിൽച്ചെന്നപ്പോൾ ഒരൊറ്റ വിമാനംപോലും എങ്ങോട്ടേയ്ക്കും പോക

നില്ക്കുന്നു. നാളെ തിരിയെവരാമെന്നുറപ്പിച്ച എന്റെ പ്രോവിഡൻസ് സന്ദർശനം അവതാളത്തിൽ. വിമാനത്താവളത്തിൽ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഓടിക്കൊണ്ടുള്ള എന്റെ പരക്കങ്ങൾ. ഒടുവിൽ വിമാനാധിപതിമാർ എന്നെ തീവണ്ടിപ്പാലത്തിൽ അയയ്ക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. റയിൽവേസ്റ്റേഷനിലെത്താനുള്ള കാറിന് കൂലി(16 ക)യും തന്നെ എന്നെ യാത്ര അയച്ചു. പക്ഷേ, മുപ്പതിൽപ്പരം മൈൽ ദൂരമുള്ള പെൻസിൽവേനിയ സ്റ്റേഷനിൽ സമയത്തിനെത്തുമ്പോഴേക്കു സംശയം; വാഹനബഹളത്തിനിടയ്ക്കുകൂടി എന്നെയും വഹിച്ചുകൊണ്ട് ഓക്സിയുടെ പ്രയാണം; ധൃതഗതിയിൽ, ഒരു നീഗ്രോപോർട്ടർ എന്നെ അംഗവൈകല്യം വന്നവർക്കുള്ള വണ്ടിയിൽ ഇരുത്തി, റയിൽവേസ്റ്റേഷനിലെ മുറികളിലും, പ്ലാറ്റ്ഫോമിലും കൂടിയുള്ള പാച്ചൽ; അതിന്റെ അവസാനം തീവണ്ടി ഒന്നരമണിക്കൂർതാമസിച്ച് പുറപ്പെട്ടെന്നു കണ്ടുപിടിത്തം. ഇങ്ങനെയൊക്കെയായിരുന്നു, പ്രോവിഡൻസിലേയ്ക്കുള്ള എന്റെ യാത്രയുടെ ആരംഭത്തിൽവന്ന കഴപ്പങ്ങൾ.

അമേരിക്കൻ ഉൾനാടുകൾ എന്റെ രണ്ടുവശത്തും കൂടി പാഞ്ഞുപോവുകയാണ്. മഞ്ഞുകട്ടകൾ മുടിക്കിടക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങൾ; വെള്ളം കട്ടിയായി കിടക്കുന്ന കുളങ്ങൾ; തരിശുഭൂമികൾ; അഴകുള്ള കെട്ടിടങ്ങൾ; തൊഴിൽശാലകൾ; പാടങ്ങൾ—ഇങ്ങനെ പല കാഴ്ചകൾ കാണുന്നു. ഭൂപ്രകൃതിയും, കെട്ടിടത്തിന്റെ മാതൃകകളും, ആളുകളുടെ വേഷസ്വഭാവങ്ങളും, ഇംഗ്ലണ്ട് മുതലായ രാജ്യങ്ങളെയാണ് ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നത്. യഥാർത്ഥത്തിൽ, ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ (New England) ആണ്. അനേകശതാബ്ദങ്ങൾക്കുമുമ്പ് ഇംഗ്ലീഷുകാർ ഇവിടെ കുടിയേറിപ്പാർത്ത ഒരു പുതിയ രാജ്യം സൃഷ്ടിച്ചു; പഴയ ഇൻഡ്യ

ക്കാരെ ഇവിടെനിന്നും ആട്ടിയോടിച്ചു. തീവണ്ടിക്കകത്തു് യുവതീയുവാക്കന്മാരുടെ ബഹളമാണു്. മിക്കപേരും, ബോസ്റ്റനിലേക്കു പോവുന്നവരാണ്. ക്രിസ്തുമസ്സ് ഒഴിച്ചു കാലം കഴിഞ്ഞു് അവിടെത്തെ കോളേജുകൾ നാളെ തുറക്കും. കലാലയജീവിതത്തിനെ പരാമർശിക്കുന്ന സുപരിചിതമായ സംഭാഷണം പലഭാഗത്തുനിന്നും പൊന്തിവരുന്നു. ഒരുഭാഗത്തു് ചതുരമായി സംസാരിക്കുന്ന ഒരു ചെറിയ സുന്ദരി എന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. “രണ്ടുമൂന്നാഴ്ചകൾകൊണ്ടു് ഒരു രാജ്യം കണ്ടുകളയാമെന്നുള്ളതു് എത്ര വ്യത്ഥമായ വിചാരം,” അടുത്തുള്ള സുന്ദരനോടു് അവൾ പറയുകയായിരുന്നു. അവളുടെ പ്രഹസനഭാവം ഈ അഭിപ്രായം അവൾ എന്നോടായിട്ടു പറയുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഈ സുന്ദരീസുന്ദരന്മാരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ ഞാൻ കതകിയായി. കുറേക്കഴിഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ അവർ ഗാഡ്ഫ്രൈയിൽ ലയിച്ചിരുന്നു. നമ്മുടെ നാട്ടിലെ നാണക്കങ്ങളികളേയും, അവരെ അകലേനിന്നു ചൂളംവിളിക്കുന്നവരേയും ഞാൻ അപ്പോൾ ഓർമ്മിച്ചു. ഈ യുവതീയുവാക്കന്മാരുടെ ബന്ധം കുറേക്കൂടി സ്വാഭാവികമാണെന്നു പറയാതിരിക്കാൻ തരമില്ല.

ഞാൻ പ്രോവിഡൻസിൽ എത്തി. അമേരിക്കൻ ഐക്യനാടുകളുടെ ഒരു നാടായ റോഡ് ദ്വീപിന്റെ തലസ്ഥാനമെന്ന നിലക്കു് ഇതു സാമാന്യം വലിയ ഒരു പട്ടണമാണു്. വാഷിംഗ്ടണിൽ കണ്ട പാർലമെൻറ് മന്ദിരത്തിന്റെ ഒരു ചെറിയ മാതൃക ഇവിടെയും കാണാം. കൂടാതെ നവീനങ്ങളായ കെട്ടിടങ്ങളും, യുദ്ധസ്തോഭങ്ങളും മറ്റുംകൊണ്ടു് അലംകൃതമായിരിക്കുന്നു. തീവണ്ടി ആഫീസിന്റെ അടുത്തുള്ള ഒരു ഊക്കൻ കെട്ടിടത്തിലാണു് എനിക്ക് ഏർപ്പാടുചെയ്തിരുന്ന ഹോട്ടൽ. അവിടെ

ടാൻസേയും സംഘവും എന്നെ എതിരേല്ലാൻ തയ്യാറായിരുന്നു. രാവിലത്തെ വിമാനത്തിൽ അവർ എന്നെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരുന്നു. ലക്ഷപ്രഭുവാണെങ്കിലും മറു് അമേരിക്കക്കാരെപ്പോലെ അദ്ദേഹവും അതിഥിസല്ലാരത്തിൽ ഒട്ടും പിന്നോക്കമല്ല.

ഷൊട്ടൻ ബിൽട് മുർ ഹോട്ടൽ

പ്രോവിഡൻസ്

3 ജനുവരി 1956

ഞാൻ താമസിക്കുന്ന ഹോട്ടൽമുറിയിലിരുന്നുനോക്കിയാൽ താഴെ പ്രോവിഡൻസിലെ പ്രധാനകേന്ദ്രസ്ഥലം ഒരു അങ്കണംപോലെ കാണാം. നടുക്ക് ഒരു സ്താരകസ്തംഭവും, ചുറ്റും ഇടവിടാതെ പ്രവഹിക്കുന്ന വാഹനഗതാഗതവും ആരെയും ആകർഷിക്കും. ഹോട്ടൽമുറികളിലെല്ലാം സകല നവീനസൗകര്യങ്ങളും ഏർപ്പാടചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഓരോ മുറിയിലും ടെലിവിഷനും, റേഡിയോയും, ടെലിഫോണും, കുളിമുറിയും, മേശയും, കസേരകളും മറ്റും മറ്റും....ഒരു രാത്രി കഴിക്കാൻ രൂപാ അറുപത്; ഭക്ഷണത്തിനു വേറെ. അമേരിക്കൻപട്ടണത്തിന്റെ പ്രാവേനമുറിക്കുകത്തുള്ള ഓരോ സാധനങ്ങളും, വെളിയിൽ നടവഴികളിൽ നടക്കാൻവിരിച്ചിരിക്കുന്ന കനത്ത രത്നകംബളങ്ങളും വിളിച്ചു വിളംബരപ്പെടുത്തുന്നതുപോലെതോന്നി.

അതിരാവിലെ ഹോട്ടലിനോട് അനുബന്ധിച്ചുള്ള ലഘുഭക്ഷണശാലയിൽനിന്നു കുറഞ്ഞവിലയ്ക്കുള്ള ആഹാരവുംകഴിച്ച് ഞാൻ ടാൻസേയുടെകീഴിൽ ജോലിചെയ്യുന്ന സുപ്രേണ്ടിനെക്കാത്തിരിപ്പായി. അദ്ദേഹമാണ് ബെക്ക്ഷയർഹാത്ത്വേ തൊഴിൽശാലകൾ എന്നെ കാണിക്കാൻ നിയുക്തനായിരിക്കുന്നത്.

സൂപ്രേണ്ടിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ഞാൻ ഒരു തൊഴിൽശാലയും, കമ്പനിവകയായി നടത്തുന്ന ഒരു കേന്ദ്ര ഗവേഷണശാലയും പരിശോധിച്ചുനോക്കി. വൃത്തിയും, സ്വച്ഛതയും, ക്രമവും ഇവിടുത്തെ തൊഴിൽരീതിയുടെ പ്രധാനഗുണങ്ങളാണ്. ഇതുപോലെ വൃത്തിയായി സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള തൊഴിൽശാലകൾ വേറെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. സാധനനിർമ്മാണങ്ങൾ നിശ്ചിതമായ രീതിക്കു മുന്നോട്ടു പോകുന്നുവോ എന്നു നിമിഷപ്രതിയെന്നപോലെ നിശ്ചയിക്കാൻ ക്രമങ്ങൾ അവർ കണ്ടുപിടിക്കുന്നു. ആ ക്രമങ്ങൾക്കു കരേയേറെ കടലാസ്സുകൾ വേണമെന്നുള്ളതു് പക്ഷേ, ഒരു ദോഷമായിരിക്കാം. എന്നാലും കായ്തത്തിൽ വരുമ്പോൾ സാധനങ്ങൾ എളുപ്പത്തിൽ വേണ്ടതുപോലെ മുന്നോട്ടുവരുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. സൂപ്രേണ്ടിന്റെകൂടെ പ്രോവിഡൻസിനച്ചുററുള്ള നാട്ടുപുറത്തുള്ള സ്വച്ഛമായ വഴികളും, പാടങ്ങളും കണ്ടുകൊണ്ടു് ഞാൻ തിരിയെ ഹോട്ടലിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. തൊഴിൽനയത്തെക്കുറിച്ച് കൺസാണോവിന്റെ വീക്ഷണഗതിയിൽനിന്നും തികച്ചും മാറിയ ഒന്നായിരുന്നു സൂപ്രേണ്ടിന്റേയും, ടാൻസേയുടേയും; ഞാൻ അതിനെപ്പറ്റി നാട്ടുപുറങ്ങളിലെ കാഴ്ചകൾക്കിടയ്ക്കും, പിന്നീടു് ടാൻസേയുമായി വിശാലമായ ഭക്ഷണശാലയിലിരുന്നു് വിലയേറിയ തീനിലേർപ്പെട്ടപ്പോഴും, കരേയേറെ സംസാരിച്ചു.

അതോടുകൂടി എന്റെ ചുരുങ്ങിയ പ്രോവിഡൻസ് സന്ദർശനം അവസാനിച്ചു. ഈ ചുരുങ്ങിയ സമയംകൊണ്ടു് ഒരു പട്ടണം പിടിച്ചു എന്നു പറയുവാൻ കഴിയുമോ എന്നു സംശയമാണു്; പക്ഷേ, വൈദ്യുതദീപങ്ങൾ രണ്ടു വഴിക്കും തിളങ്ങിനില്ക്കുന്നതു കണ്ടുകൊണ്ടു് ഞാൻ മോട്ടോർകോച്ചിൽ വിമാനത്താവളത്തിലേയ്ക്കു പോയപ്പോൾ,

പ്രോവിഡൻസ് പട്ടണത്തിലെ ഒഴിഞ്ഞ ജീവിതത്തിന് ന്യൂയോർക്കിലെ വലിയ ബഹളങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ച്, ഒരു പ്രത്യേക കൗതുകമുള്ളതായിത്തോന്നി.

ന്യൂയോർക്ക്

4 ജനുവരി 1956

ഞാൻ ഇന്ന് വൈകുന്നേരം ന്യൂയോക്ക് വിട്ടുകയറി. അതിനുമുമ്പ് ഈ നഗരം മുഴുവൻ ഒരു വിഹഗവീക്ഷണം നടത്തണമെന്ന നിശ്ചയിച്ചു. ന്യൂയോക്ക് സന്ദർശിക്കുന്നവർ കാണുന്ന പലതും എനിക്കു കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്ന നിരാശാപൂർവ്വം സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും, ഒഴിച്ചുകൂടാൻവയ്ക്കാത്ത ചില കാഴ്ചകളുണ്ട്; ലോകത്തിലുള്ളതിലേയ്ക്കും ഉയരമുള്ള സൗധമായ എംപയർ ഓഫ് സ്റ്റേറ്റ് ബിൽഡിംഗ്, ന്യൂയോർക്കിൽ എവിടെനിന്നു നോക്കിയാലും തിരിച്ചറിയാവുന്നവിധം, നവീനരീതിയിൽ കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയ സർവ്വരാജ്യസംഘത്തിന്റെ ആഫീസ്, ലോകമെങ്ങും പുകൾകൊണ്ടു സ്ഥാതന്ത്ര്യസ്തംഭം—ഈ കാഴ്ചകൾകാണാതെ ന്യൂയോർക്ക് വിട്ടുനടക്കുമ്പോഴെന്ത്? 102 നിലകളുള്ളകെട്ടിടമാണ് എംപയർ ഓഫ് സ്റ്റേറ്റ് ബിൽഡിംഗ്. രണ്ടുനൂറ്റാണ്ടു (ലിഫ്റ്റ്) മാറിയേ അങ്ങേയറ്റത്തു എത്തിച്ചേരാൻ സാധിക്കൂ. അവിടെനിന്നു നോക്കിയാൽ ന്യൂയോക്ക് മുഴുവൻ ഒരൊറ്റ നോക്കിൽക്കാണാം. ദൂരെ ഒരു വശത്തു മുടൽമഞ്ഞിൽ കൂടി സ്ഥാതന്ത്ര്യസ്തംഭം ഞാൻ അവ്യക്തമായിക്കണ്ടു; അതിൽക്കൂടുതൽ എനിക്കു കാണാൻ കഴിയാത്തതു് ഒരു പക്ഷേ, ഈ കാലത്തിന്റെ വിചിത്രമായിരിക്കാം. പിന്നീട് പ്രശസ്തമായ സർവ്വരാജ്യസംഘം ആഫീസ് ഞാൻ സന്ദർശിച്ചു. അവിടുത്തെ നീണ്ട നടവഴികളിൽക്കൂടി

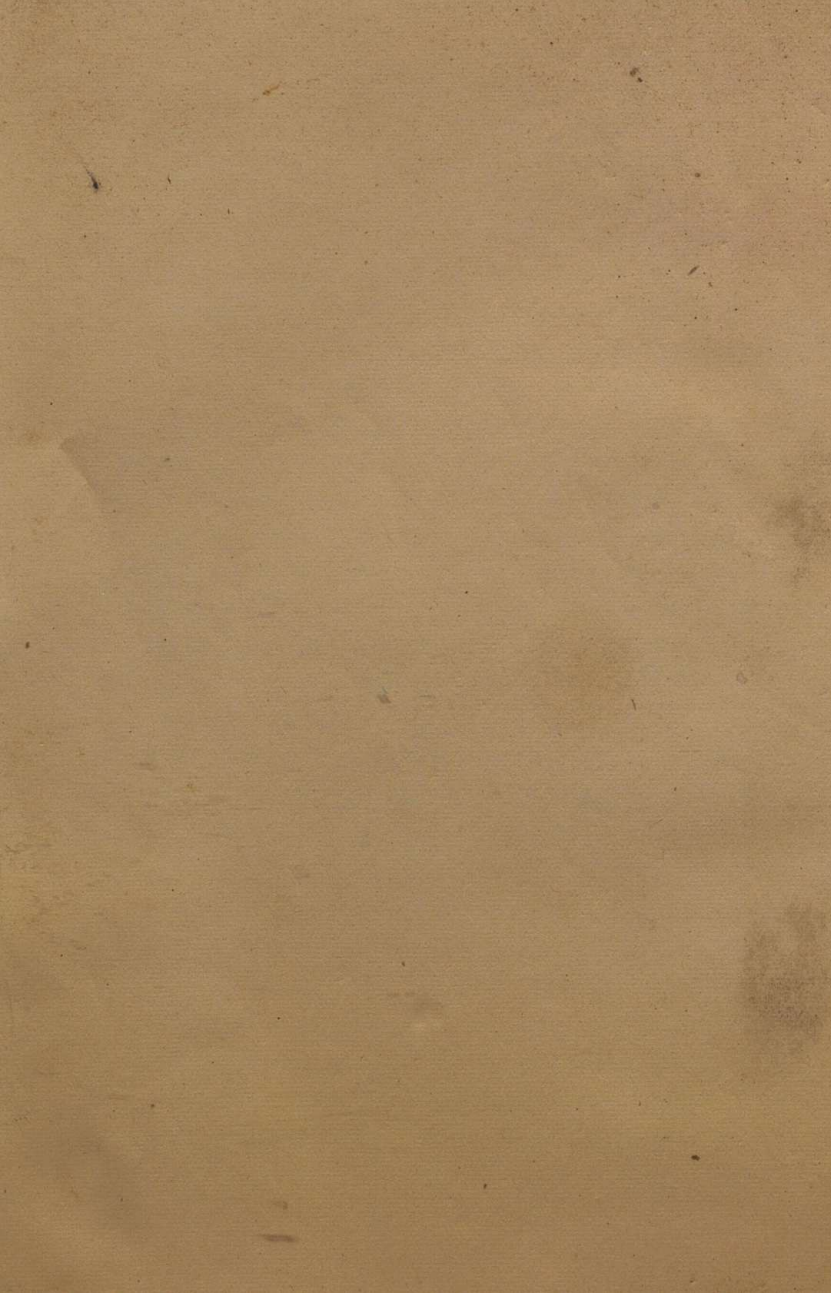
നടക്കാൻ കെല്പില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അങ്ങനെയുള്ളവർക്കു വേണ്ടി സജ്ജീകരിക്കപ്പെട്ട ഒരു ഉത്തുവണ്ടിയിൽക്കേറി ഞാൻ ഒരു മുറിയിൽനിന്നു മറ്റൊരു മുറിയിലേയ്ക്കുനീങ്ങി. അനന്തമായ വാദപ്രതിവാദങ്ങൾ നടക്കുന്ന മുറികളാണ് ഇവയിൽ പലതും; പക്ഷേ, അന്നവിടെയെങ്ങും ഒരൊറ്റ ആത്മാവിനെപ്പോലും കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഓരോന്നിന്റെയും വിവരണങ്ങൾ മാഗ്ഗർഗ്ഗിയായി നടന്ന ആ യുവതി എന്നെ വിസ്തരിച്ചുകേൾപ്പിച്ചപ്പോൾ, സ്വർഗ്ഗനരകങ്ങളിൽക്കൂടി ഡാൻഡേ നയിച്ചുകൊണ്ടുപോയ ബിയാടി സിനെപ്പറ്റി ഞാൻ ഓർമ്മിച്ചു. ഏതു നരകമോ, സ്വർഗ്ഗമോ, ത്രിശങ്കസ്വർഗ്ഗമോ ആണ് ഈ നവീനവിധാതാക്കൾ ഇവിടെവെച്ചു ഭാവിതലമുറയ്ക്കു സൃഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ പോകുന്നത്?

പക്ഷേ, അവ്യക്തമായ ഭാവിയെപ്പറ്റി വിചാരിക്കാൻ എനിക്കു സമയമില്ല. വിദൂരമായ വിമാനത്താവളത്തിൽ സമയത്തിനെത്തിയില്ലെങ്കിൽ, ഇന്ന് വൈകുന്നേരം അഞ്ചുമണിക്കു പുറപ്പെടുന്ന വിമാനം കിട്ടുകയില്ല. അവിടംവരെ വരാൻ സാധിക്കുകയില്ലെങ്കിലും, നഗരത്തിൽനിന്നങ്ങോട്ട് മോട്ടോർകോച്ച് വിടുന്ന സ്ഥലം വരെയുള്ള എന്റെ സാരഥ്യം സ്റ്റീൻ ഏറ്റെടുത്തു. താമസിയാതെ ഞങ്ങൾ ന്യൂയോക്ക് തെരുവിൽക്കൂടി കാരിൽ അതിവേഗംപുറപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, ന്യൂയോക്ക് ഗതാഗതനിയന്ത്രണനിയമങ്ങളുടെ ഒരു പ്രത്യേകത, പ്രധാന റോഡിൽനിന്ന് ഉപറോഡുകളിലേയ്ക്ക് തിരിയുവാൻ സാധിക്കുന്ന അവസരങ്ങൾ, പ്രത്യേകിച്ചും വാഹനബഹളമുള്ള സമയത്ത്, തുലോം ചുരുക്കമാണെന്നുള്ളതാണ്. അതുകൊണ്ട് എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും, കരേണേരത്തേയ്ക്ക് നേരെ പോകാനേ സാധിച്ചുള്ളൂ. ഒടുവിൽ ഞാൻ എയർ ടെർമിനസ്സിൽ

എത്തി മോട്ടോർകോച്ചിൽ കേറിയ നിമിഷംതന്നെ അതി ഉകി വിമാനത്താവളത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

അതുകഴിഞ്ഞിട്ടും, നിർഭാഗ്യവശാൽ എന്റെ ബുദ്ധിപ്പാടുകൾ അവസാനിച്ചില്ല. ഞാൻ പോകാമെന്നുദ്ദേശിച്ചിരുന്ന വിമാനം ഉയർന്നുപോയപ്പോൾ ഒരു പ്രത്യേക 'പ്രസിഡൻഡ് ഫ്ളൈറ്റ്' വിമാനമാണത്രെ. അതിൽ കേറാൻ കുറേ കൂടുതൽ കൂലികൊടുക്കണം; അതിനുവേണ്ട ഡോളർ എന്റെ കൈവശം ഇല്ലാതാനും! ഈ വിഷമസന്ധിയിൽ, വിമാനക്കമ്പനിക്കാരുമായുള്ള കൂടിയാലോചനകൾകൊണ്ടു കാര്യങ്ങൾ സാധിക്ക. ഭാഗ്യംകൊണ്ടു ഈ പുനരാലോചനകളുടെ ഫലം എനിക്കു പ്രതീക്ഷയായിരുന്നു. പ്രതിബന്ധങ്ങൾ എല്ലാം നീങ്ങി ഞാൻ പ്രസിഡൻഡ് ഫ്ളൈറ്റിൽ പ്രവേശിക്കാൻ തയ്യാറായി. വിമാനത്തിന്റെ മുൻപിൽ ഒരു പട്ടുപരവതാനി വിരിച്ചിട്ടുണ്ട്; ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ പ്രസിഡൻഡ് ഫ്ളൈറ്റിൽ കേറാനുള്ള പ്രശസ്തയാത്രക്കാരെ സ്വീകരിക്കാൻ ഒരുങ്ങി നിൽക്കുന്നു; യാത്രക്കാരുടെ സുഖസൗകര്യങ്ങൾ നോക്കാൻ പ്രസിഡൻഡ് ഫ്ളൈറ്റായതുകൊണ്ടു ഒരു പ്രത്യേകസംഘം സജ്ജീകൃതമായിട്ടുണ്ട്. ഈ അസാധാരണ ഏർപ്പാടുകൾകൊണ്ടു അല്പം സന്തുഷ്ടനായി ഞാൻ പതുക്കെപ്പതുക്കെ പ്രസിഡൻഡ് ഫ്ളൈറ്റിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ വിമാനത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു; അങ്ങനെ ഞാൻ അമേരിക്കയോടു അവസാനമായി യാത്രപറയുകയും ചെയ്തു.

ആനോളനങ്ങൾ

—ചില ഭാഷക്കുറിപ്പുകൾ—

സി. ബി. കുമാർ